

**BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİ
HAKKINDA BİR İNCELEME**

Hüseyin UYSAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

Haziran, 2016

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİ HAKKINDA
BİR İNCELEME

Hazırlayan

Hüseyin UYSAL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Beypazarı Halk Bilgisi Ürünleri Hakkında Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/06/2016

Hüseyin UYSAL

İmza

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

.....

Jüri Üyeleri:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Hüseyin UYSAL'ın, "Beyazır Halk Bilgisi Ürünleri Hakkında Bir İnceleme" başlıklı tezi 24/06/2016 tarihinde, saat 15.00'da Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİ HAKKINDA BİR İNCELEME

Hüseyin UYSAL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Haziran, 2016

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

Bu çalışmada, Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden ve ticaret merkezlerinden olan ve bu konumunu günümüzde turizm merkezi olarak sürdüren Beypazarı ilçesinin halk bilgisi ürünleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışma, bir saha araştırmasıdır. Çalışmada ilk olarak, Beypazarı'nın tarihî, coğrafi, ekonomik özellikleri ele alınmıştır. Devam eden bölümlerde, sahadan derlediğimiz halk bilgisi ve halk edebiyatı ürünleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beypazarı, Halk Kültürü, Halk Edebiyatı, Geçiş Dönemleri, İnanışlar

ABSTRACT

A REVIEW OF FOLKLORE PRODUCTS OF BEYPAZARI

Hüseyin UYSAL

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

June 2016

Advisor: Assistant Professor İbrahim ÖZKAN

This study emphasizes the folkloric products of Beypazarı, which is one of the most significant settlements and trade centers of Anatolia and which still retains its place as to be an important trade center these days. This study is a field study. In the first sections of the study, it was dealt with the historical, geographical and economical features of Beypazarı. In the latter sections, the products of folklore and folk literature were analyzed.

Key Words: Beypazarı, Folklore, Folk Literature, Transition Periods, Beliefs

ÖN SÖZ

Geçmişten bugüne önemli kültür merkezi olan Beypazarı'nın halkbilgisi ürünlerinin bilimsel metotlarla, sistematik bir şekilde incelenmesi hem kültürel birikimimize hem de Beypazarı folkloruna sağlayacağı katkı şüphesizdir. Tarihi İpek Yolu üzerinde yer alan Beypazarı, çok eski zamanlardan başlayarak, Anadolu'nun Müslümanlaşması ve Türkleşmesinden sonra da cazibe merkezlerinden biri olmayı devam ettirmiş bir yerleşim yeridir.

“Beypazarı Halk Bilgisi Ürünleri Hakkında Bir İnceleme” adlı çalışmamızda, Beypazarı'nın tarihsel gelişiminin içinde geçmişte görülen ve devam etmekte olan halk bilgisi ürünlerinin derlenmesi çalışması yapılmıştır.

Çalışmamız giriş ve 8 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tez ve tezin oluşturulması hakkında bilgiler verilmiş olup, tezin kapsamı, araştırma yerleri ve bu yerlerin özellikleri hakkında içerik bulunmaktadır.

Birinci bölümde; Beypazarı'nın tarihsel gelişimi ve zaman içinde bu coğrafyada hüküm sürmüş uygarlıklara, Beypazarı'nda günümüzde bulunan köprü, han, hamam, cami, mescit gibi mimari yapılara yer verilmiştir.

İkinci bölümde; “Halk Yaşantısı” başlığı altında yılın çeşitli dönemlerinde yapılan faaliyetleri, önemli dini günlerde yapılan etkinlikleri ve halkın giyim kuşama hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Beypazarı'nda doğumdan ölüme, hayatın geçiş dönemleri adı verilen doğum, sünnet, askerlik, evlilik ve ölüm adetlerine yer verilmiş bu zaman dilimlerinde ortaya konulan halkbilgisi ürünleri aktarılmıştır.

Dördüncü bölümde; insanların belirli günlerde veya durumlarda ortaya koydukları halk inanışlarına değinilmiştir.

Beşinci bölümde; tıbbi imkânların yetersiz olduğu zaman dilimlerinde ve günümüzde insanların tecrübe yoluyla kazandıkları bilgileri sayesinde geliştirdikleri halk hekimliği ve baytarlığı konularına, halk oyunlarına, el sanatlarına, yeme, içme

adetlerine, çocukların ve büyüklerin oyun ile eğlence anlayışlarına, halk takvimine yer verilmiştir.

Altıncı bölümde ise, Beypazarı Halk Bilgisi Ürünlerinden Mensur Türler başlığı altında, Beypazarı'nda anlatılan masallara ve efsanelere yer verilmiştir. Efsanelerdeki motifler tespit edilmiş ve bu motiflerin hangi durumda ve ne şekilde karşımıza çıktığı belirlenmiştir.

Yedinci bölümde, Beypazarı Halk Bilgisi Ürünlerinden Manzum Türler başlığı altında, anonim halk verimlerinden, nazım şeklinde söylenen ürünler araştırılmıştır. Bu bölümde mâni, ninni türkü ve ağıtlar incelenmiştir.

Sekizinci bölümde, serbest türler adını verdiğimiz nazım nesir karışık halde karşımıza çıkabilen bilmece, atasözü, deyim, alkış, kargış gibi halk verimlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın sonunda kaynakçaya, kaynak kişilerin künyelerine, derleme çalışmalarında tespit edilip sözle izahı güç olan varlıkların somutlaştırılması için fotoğraflarına ve haritalara yer verilmiştir.

Bir ülkede bulunan, yaşanan, dile getirilen halk ürünleri büyük çerçevede ülkenin kültür mozağini oluşturur. Bu bütünü oluşturan her desen, her renk ayrı bir özellik, ayrı bir önem taşımaktadır. Biz de bu noktada Anadolu'da her mekânın ayrı bir rengi, ayrı bir özelliği, ayrı bir önemi bulunduğunu biliyor ve bu unsurların zamana ve teknolojiye yenik düşmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu sayede bu özelliklerin gelecek kuşaklara taşınmasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu fikirden hareketle ele aldığımız Beypazarı kültürünün özelliklerini, unsurlarını icra yerleri ve zamanlarıyla birlikte ortaya koyduğumuz bu çalışma ile Beypazarı halk bilim ürünlerinin geleceğe taşınmasını hedefliyoruz.

Çalışmamızın planlama, derleme ve analiz-sentez-değerlendirme aşamalarında bizden yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Özkan'a, derleme çalışmalarında yardımcı olan Vedat Şimşek ve Ayhan Güneç'e, derleme aşamasında belge ve bilgileriyle destek olan İbrahim

Demir'e, yardımlarını esirgemeyen Mehmet İhsan Okyay'a ve bu süreçte en büyük destekçim sevgili eşime sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hüseyin UYSAL

Afyonkarahisar 2016

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI TARİHİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. BEYPAZARI

1.1. BEYPAZARI TARİHİ	3
1.1.1. Beypazarı Adı	3
1.1.2. Erken Dönemde Beypazarı.....	4
1.1.3. Selçuklular Döneminde Beypazarı	5
1.1.4. Osmanlılar Zamanında Beypazarı	6
1.1.5. Seyahatnâmelerde Beypazarı	7
1.1.5. Beypazarı'nın Coğrafi, Ekonomik ve Nüfus Özellikleri.....	13

1.2. BEYPAZARI'NDA MİMARÎ YAPI	14
1.2.1. Köprüler	14
1.2.2. Camiler	15
1.2.3. Türbeler	19
1.2.4. Han ve Hamamlar	24
1.2.5. Çeşmeler	27

İKİNCİ BÖLÜM

HALK YAŞANTISI

1. BEYPAZARI'NDA HALK YAŞANTISI	32
1.1. BEYPAZARI'NDA SOSYAL YAŞAM	32
1.1.1. Evde Yaşam ve Ev Yapısı	32
1.1.2. Kışa Hazırlık	34
1.1.3. Yayla Göçü	38
1.1.4. Yaz Aylarında Yaşam	39
1.1.5. Önemli Günler (Bayram-Festival-Tören)	39
1.1.6. Yöresel Kıyafetler	50
1.2. BEYPAZARI'NDA TİCARİ YAŞAM VE AHİLİK TEŞKİLATI.....	56
1.2.1. Ahilik Teşkilatı	56
1.2.2. Beypazarı'nda Ahilik Teşkilatı	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ

1. BEYPAZARI'NDA HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	61
1.1. DOĞUM	61
1.1.1. Doğum Öncesi.....	59
1.1.2. Doğum Sırası.....	69
1.1.3. Doğum Sonrası.....	72
1.2. EVLENME	77
1.2.1. Evlilik Öncesi	77
1.2.2. Düğün	83
1.3. ÖLÜM.....	94
1.3.1. Ölüm Öncesi.....	94
1.3.1. Ölüm Esnası	95
1.3.1. Ölüm Sonrası	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK İNANIŞLARI

1. BEYPAZARI'NDA HALK İNANIŞLARI.....	97
1.1. GÜNLERLE VE VAKİTLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	97
1.2. MİSAFİRLE İLGİLİ İNANMALAR.....	98

1.3. EŞYALARLA İLGİLİ İNANMALAR	99
1.4. SAYILARLA İLGİLİ İNANMALAR	100
1.5. RÜYALARLA İLGİLİ İNANMALAR	100
1.6. SU İLE İLGİLİ İNANMALAR	101
1.7. DÜĞÜN VE EVLİLİK İLE İLGİLİ İNANMALAR.....	101
1.8. ÇOCUKLA E İLGİLİ İNANMALAR.....	1012
1.9. KUTSAL YERLERLE İLGİLİ İNANMALAR.....	104
1.10. ALKARISI İNANMALARI.....	104
1.11. NAZARLA İLGİLİ İNANMALAR.....	105
1.12. DİĞER İNANMALAR	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK KÜLTÜRÜ

1. BEYPAZARI HALK KÜLTÜRÜ	107
1.1. BEYPAZARI HALK HEKİMLİĞİ VE HALK BAYTARLIĞI	107
1.1.1. İnsan Hastalıklarını Tedavi Noktasında Halk Hekimliği.....	107
1.1.2. Hayvan Hastalıklarını Tedavi Noktasında Halk Hekimliği	116
1.1.3. Halk Hekimleri	116
1.2. HALK OYUNLARI.....	117
1.2.1. Halk Oyunlarında Kullanılan Çalgı Aletleri	118

1.2.2. Halk Oyunları	120
1. 3. EL SANATLARI.....	127
1.3.1. Gümüş İşlemciliği (Telkâri).....	128
1.3.2. Dövme Bakırcılık.....	131
1.3.3. Dokumacılık.....	132
1.3.4. Kilim	134
1.3.5. Kök Boyama.....	137
1.3.6. Yorgancılık.....	138
1.3.7. Semercilik.....	140
1.3.8. Saraçlık.....	141
1.3.9. Demircilik.....	142
1.3.10. Yemencilik ve Kunduracılık.....	142
1.3.11. Terzilik	143
1.4. BEYPAZARI MUTFAĞI.....	143
1.4.1. Çorbalar (Aşlar)	144
1.4.2. Ana Yemekler	145
1.4.3. Unlu Mamuller	148
1.4.4. Atıştırmalıklar ve Ezmeler	150
1.4.5. Tatlılar	151

1.5. HALK EĞLENCESİ.....	153
1.5.1. Çocuk Oyunları	153
1.5.2. Yetişkin Oyunları	177
1.6. HALK TAKVİMİ.....	181

ALTINCI BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN MENSUR TÜRLER

1. MENSUR TÜRLER.....	184
1.1. MASAL.....	184
1.1.1. Ayı ile Kadın	187
1.2. EFSANE.....	191
1.2.1. Kız-Oğlan Tarlası Efsanesi.....	191
1.2.2. Kervan Taşları Efsanesi.....	192
1.2.3. Gelin Kayası Efsanesi.....	193
1.2.4. Karaşar Kariyelerinin Verilişi	194

YEDİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN MANZUM TÜRLER

1. MANZUM TÜRLER	197
1.1. MÂNİ	197

1.1.1. Yapısına Göre Maniler	198
1.2. NİNNİ.....	209
1.2.1. Dini, kutsi ve fikri mahiyette ninniler	213
1.2.2. Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler.....	213
1.2.3. Sevgi ve alâka ifade eden ninniler.....	215
1.2.4. Övgü ve Yergi Mahiyetinde Ninniler	216
1.2.5. Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler	218
1.2.6. Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler.....	220
1.3. TÜRKÜ	222
1.3.1. Bentleri mâni dörtlükleriyle kurulan türküler.....	225
1.3.2. Bentleri dörtlüklerle kurulan türküler	244
1.3.3. Bentleri üçlüklerle kurulan türküler	247
1.3.4. Diğer türküler	260
1.4. AĞITLAR	268

SEKİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN SERBEST TÜRLER

1. SERBEST TÜRLER	272
1.1. BİLMECELER.....	272

1.2. ATASÖZÜ	275
1.3. DEYİMLER	277
1.4. ALKIŞLAR (DUALAR).....	286
1.5. KARGIŞLAR (BEDDUALAR).....	289
SONUÇ	295
KAYNAKÇA.....	299
EKLER	321

KISALTMALAR DİZİNİ

- akt.: Aktaran
- (A.S.): Aleyhisselam
- bk.: Bakınız
- C: Cilt
- cm: Santimetre
- çev: Çeviren
- Drl: Derleyen
- H: Hicrî
- Hz.: Hazreti
- Hzl.: Hazırlayan
- K.K.: Kaynak kişi
- km: Kilometre
- M: Miladî
- m: Metre
- MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
- MÖ: Milattan Önce
- MS: Milattan Sonra
- No.: Numara
- RA: Radıyallahu Anha
- S: Sayı
- s.: Sayfa
- SAV: Sallallahu Aleyhi ve Selem
- SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb.: Ve benzeri

Yay.: Yayını, yayınları

yy.: Yüzyıl

GİRİŞ

Konu:

Tezimizin konusu, Anadolu'nun kadim yerleşim yerlerinden biri olan Ankara'nın Beypazarı ilçesinin tarihî ve kültürel zenginliklerinin tespiti, gelenek-görenek, tören âdetleri, inançları ve halk edebiyatı ürünlerinin derlenip incelenmesidir. Beypazarı'nda geçmişten getirilen ve halen devam etmekte olan verimlerin, inanç ve âdetlerin, bunlara bağlı oluşan pratiklerin tespitinin yapılmasıdır.

Amaç:

Yapılan literatür çalışmasında Beypazarı hakkında herhangi bir üniversitede bütünlüyci bir tez çalışması yapılmadığı görülmüştür. Beypazarı hakkında fen bilimleri ile ilgili çalışmaların yoğunlaştığı gözlenmiştir. İhmal edilen sosyal alanlarda bu eksiği kapatmak amacıyla halk bilgisi ürünleri incelenerek tasnif çalışmasına tabii tutulması amaçlanmıştır. Bu çalışmaların neticesinde, devam eden âdet, gelenek-görenek, tören âdetleri ve inançlarının saptanması, bu sayede Beypazarı kültürünün Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Kapsam ve Sınırlılıklar:

Beypazarı merkez, yakın ve uzak köylerinde yapılan araştırmada, birbirlerine yakın tarihte kurulmuş ve coğrafi yakınlıktan dolayı halk bilgisi ürünlerinde çok farklılık göstermeyen noktalardan en zengin kaynağa sahip olan merkez hakkında inceleme yapılmıştır. Bu merkezlerin seçiminde sınır köyleri, çevre yörelerden farklılık gösteren merkezler ve inançları bakımından civar yerlerden farklılık gösteren yerlerin halk bilim ürünlerinin incelenmesine öncelik verilmiş, Beypazarı merkez ve sınır köyleri ayrıca merkezle farklılık gösteren inanç ve adetlere sahip yerleşim yerleri incelenmiştir.

Kökü çok eskilere dayanan ve Anadolu'da önemli bir kültür merkezi olma özelliğini koruyan Beypazarı'nın halk bilimsel olarak tüm yönlerini eksiksiz olarak ortaya koymanın çok güç bir uğraş olduğu kaanatindeyiz. Ayrıca bunun tek bir kişi tarafından kusursuz yapılabilecek bir çalışma olamayacağına da farkındayız. Bu sebeple çalışmamızda halk verimlerinin tümüne yer verdiğimizizi söyleyememekle birlikte bunun bir ekip çalışmasıyla başarılabilceği inancındayız.

Bu çalışmamızda karşılaştığımız başlıca sıkıntılar, araştırma konusu olan masal, ninni, türkü vb. gibi sözlü kültür ürünleri, gerek biriyelerin beğenilerinin değişmesi gerekse bu ürünleri bilen kişilerin hayatlarını kaybetmeleri, hayatta olanların ise yaşlarının ilerlemeleri sebebiyle nicelik ve nitelik bakımından zorluklar çekilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan derleme esnasında unutulmaların fazla olduğu veya birbirine benzer ürünlerin karıştırılıp aynı metnin parçaları veya birbirinin devamı gibi kullanıldığı gözlenmiştir.

Derleme çalışmalarında karşılaşılan bir diğer durum ise, kaynak kişilerin sorulan sorulara cevap verirken sanki farklı amaçla bu çalışmaların yapıldığı intibasının taşımalarıdır. Bu sıkıntıları aşmak için ise araştırma yöresini tanıyan veya tanıdığı olanlarla irtibat kurularak araştırma çalışmaları yürütülmesine çalışılmıştır.

Yöntem:

Araştırma konusu için Beypazarı merkez ve belirlenen köy ve kasabalarda derleme ve gözlem çalışması yapılacak olup, bu çalışmalarda "gözlem" ve "mülakat" yöntemiyle, "bağlam merkezli" bir çalışma izlenerek, "performans teorisi" ışığında ortaya çıkacak halk bilgisi ürünleri icra yerinde izlenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışmalarda başlıca amaç toplanan materyalin tasnifi esnasında unutulma ve veri kaybını asgari düzeye çekebilmektir. Yapılan saha araştırmalarından sonra elde edilen veriler ve dokümanlar, konuları ve türlerine göre tasnif edilmiştir. Bu çalışmalarda benzer türlerin varyant ve versiyonları tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma ayrıca aynı türden halk bilgisi ürünleri konusuna, icra yerine ve makamına göre ayrıca bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu sayede değişik mekânlarda benzer konularda ortaya çıkan halk bilgisi ürünlerinin incelenmesi sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI TARİHİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. BEYPAZARI

1.1. BEYPAZARI TARİHİ

Beypazarı, Ankara ilinin bir ilçesi olup, Ankara'nın 100 km kuzeybatısında, Nallıhan ilçesinin doğusunda, Ayaş ve Güdül'ün batısında, Kıbrısçık'ın güneyinde, Mihaliççik ilçesinin kuzeyinde, bu ilçelere komşu olup, eski Anakara-İstanbul yolu üzerinde bulunmaktadır.

İlçede, merkezde 10, kırsal kesimde 66 olmak üzere toplam 76 mahalle vardır. Bu yerleşim yerlerinde toplam 76 muhtarlık bulunmaktadır. 2015 verilerine göre ilçede toplam 47.582 kişi yaşamaktadır (TUİK, 2015).

1.1.1. Beypazarı Adı

Beypazarı adı konusunda yaygın görüş şu şekildedir: Beypazarı, Kütahya beylerinden Germiyanoglu Yakup Şah'ın veziri Dinar Hezar komutasında Rumlardan alınarak Türk topraklarına katılmıştır. Adı fethedeninin adını yaşatması için "Beğhezari" olmuştur. Bey burada panayır şeklinde büyük alışveriş yerleri kurarak bir pazar haline gelmesini sağlamıştır. Sonradan bu pazar oldukça meşhur olarak "Beğpazarı" olmuş sonradan bugünkü kullanılan şeklini alarak "Beypazarı" diye söylenir olmuştur (Dinç, 2007: 1).

Ünlü seyyah Evliya Çelebi 1648'de geldiği Beypazarı'nın ismi hakkında halk arasında şehre "Bebekbâzari" denildiğini ancak gerçekte "Beğbâzari" olduğundan bahseder (Bozkurt, 2012: 299).

Konu hakkında bilginine, görüşüne başvurduğumuz kaynak kişiler ise bu konuda Beypazarı'nın isminin nereden geldiğini açıklayan kitaplardan farklı düşündüklerini dile getirmişlerdir. Kaynak kişilere göre; Anadolu'nun Türkleşmeye başlamasıyla Beypazarı'na asıl yerleşenlerin Anadolu Selçuklu Türklerinin Kınık

boyundan gelen Karcıkaylılar olduğunu bunun yanında Beypazarı'nda bir kaç sülâlenin kayı boyundan geldiğini dile getirmişlerdi. Beypazarı Türkler tarafından alındıktan sonra, Maraş, Erzurum, Kayseri, Afyon, Ankara'dan üst düzey meslek erbabı aileleler Beypazarı'na getirilip yerleştirilmiştir. Örneğin, Gaseller sülâlesi Kayseri'den, Basmacılar sülâlesi Tokat'tan, Sandıklar sülâlesi Afyon Sandıklı'dan, Omar Ağalar sülâlesi Kırım'dan getirilmiştir. Bu sülâlelerin her biri meslek erbabı idiler. Her üretimin kalitelisi üretildiğinden Beypazarı, beylerin rağbet ettiği bir pazar haline gelir. Bunu destekler nitelikte halk arasında, Beypazarı'na ilk yerleşen Türklerin içinde kasap, 40 bakırcı, 30 terzi, 60 sayacı, 50 demirci, 20 semerci, fazlaca basmacı, dokumacı, arabacı vardır. Bu kişiler sürekli çevre yöreler ve ordu için hizmet vermişler, bu yüzden *Beyler Pazarı* denmiştir. Halka göre Dinar Hezar ile Beypazarı yakıştırması isim benzerliğinden ibarettir (K.K. 42).

1.1.2. Erken Dönemde Beypazarı

Arkeolojik kazıların ve araştırmaların neticelerine göre Ankara'nın, insanlığın çok eski çağlarından beri yaşadığı bir yer olduğu bilinmektedir. Anadolu tarihi ve Ankara şehrinin geçmiş dönemleri incelendiğinde görülüyor ki Ankara ve çevresi Paleolitik Çağa (Eski Taş Devri) kadar uzanan bir geçmişe sahiptir.

Ankara çevresinde Çubuk Çayı Yakınındaki Etiyokuşu'nda, Paleolitik Çağa ait eserler bulunmuştur. Yine Ergazi ve Maltepe'de bu döneme ait eserler ele geçirilmiştir. Ahlatlıbel ile Koçumbeli'de Kalkolitik ve Bronz Çağına ait küçük saray kalıntıları bulunmuştur. Daha sonra Hititler dönemine ait kabartmalı vazolar, Frigler Dönemine ait kabartmalar ele geçirilmiştir. Daha sonra Galat akıncıları eski adı 'Ankyra' olan Ankara'yı başkent yapmışlardır (İdil, 1993: 12).

Beypazarı'nın bulunduğu topraklar İlkçağdan itibaren, Hitit, Frig, Galat, Roma ve Bizansların egemenliği altına girmiştir. Bu bilgilere kanıt olarak ise, Acısı mahallesi Gelinkayası mevkiinde yapılan kazı çalışmalarında Roma Dönemi'ne ait yapılar; Kırbaşı mahallesinde bulunan Frigyalılara ait mağara ve taş evler; Yalnız Çam mahallesinde Galatlar döneminde yapılan kale; İnözü Mağaraları'nda Bizans devrine dair mezar anıtı ve kaya kiliseleri örnek gösterilebilir.

Bir nevi Anıt Mezar olan tümülüsler de Friglerin karakteristik yapılarından olup, Beypazarı yakınlarındaki Gordion, Frig Tümülüslerinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Tahirler köyüne yakın iki tarihi taş kalenin (Payrazoğlu ve Kızların sekisi) kalıntılarının bulunması, seramik delillere dayanıldığında bu kalelerin tarih olarak Hitit ve Frigya dönemine ait olup Roma ve Geç Roma zamanlarında da kullanıldığı ortaya çıkmıştır (Torun ve Torun, 2011: 5).

Friglerden sonra Beypazarı'nda Galatlar hâkimiyet kurmuşlardır. Galatlar'ın boylarından olan Tektosaylar yönetim merkezi olarak Ankara'yı seçmişlerdir. Galat'lardan sonra bölgede yaşamış olan Romalılar zamanında Beypazarı civarında Dadastana diye bir kentçiğin varlığı bilinmektedir. 4. yüzyılda Saray erkânı, resmi ulaklar, askerler ve din adamları bölgeden devamlı geçen bir trafik oluşturmaktaydılar (Atak, 2008: 61). Beypazarı'nın ilk ismi Luwi dilinde "kaya doruğu ülkesi" anlamına gelen Lagania"dır. "M.S. 491- 518 yılları arasında hüküm süren Bizans İmparatoru Anastasios IV. ve V. Yüzyıldan itibaren Piskoposluk merkezi olan Gordiokome- Ankyra (Ankara) yolu üzerinde bulunan Galatia-Consularis yöresi içinde yer alan Lagania'yı ziyaret etmiş ve bu Ziyaretin anısına burası Anastasiopolis olarak anılmaya başlamıştır. İ.S. 23- 27 yılları arasında yaşayan Pilinius adındaki ünlü coğrafyacı, Lagania adını resmi kayıtlarda kullanmıştır. Anastasiopolis'in Kalıntıları (Dikmen Höyük) incelenmesi Beypazarı Medeniyet Müzesinde sergilenen Roma ve Bizans sikkeleri de Bizans'ın iktisadi varlığını ifade etmektedir (Atak, 2008: 61).

1.1.3. Selçuklular Döneminde Beypazarı

Orta Asya'dan Anadolu'ya başlayan göçler ile Anadolu akıncı birlikleri ve boyları vasıtasıyla Doğu ve Güneydoğu yönlerinden Anadolu'nun tümüne yayılan ve Bizans ile mücadele ederek Anadolu'nun Türkleşmesine vesile olan akınlar Beypazarı ve yöresine de tesir etmiştir.

Anadolu'ya ilk Türk akıncıların gelmesiyle Beypazarı'na da ilk Türk Boyları Maraş ve Adana yörelerinden gelen Ramazanoğulları, Eşrefoğulları ve Dulkadiroğulları olduğu bilinmektedir (Şener, 1997: 14). Selçuklu devleti yeni

İslamlaşmış Türkmenlerin varlığı nedeniyle bu bölgede İslam dinini ve kültürünü güçlendirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla medrese, zaviye, köprü, cami ve hamamlar inşa ettirmişlerdir. Selçuklular devrinde Beypazarı bilhassa Rüstem paşa mahallesine doğru bir genişleme göstermiştir (Atak, 2008: 62).

Selçuklu hükümdarlarından Sultan Alâeddin'in veziri olan Rüstem Paşa, kendi adıyla bilinen içme suyunu şehre getirmiş ve daha sonra bir de hamam yaptırmıştır. Paşa Hamamı denilen bu hamam Selçuklular zamanında Şevket Hüdai tarafından yaptırılmıştır. Beypazarı içerisinde Paşa Camisi ve zamanının İstanbul Ankara yolunun üzerinden geçtiği Hacılar Köprüsü ile Paşa Hamamı önünden başlayıp her on metre de bir bulunan kubbemsi köprücükler de Selçuklulardan kalma idi. Rüstem Paşa tarafından yapılan Alâeddin Camisi ve çevresi o zamanlarda şehrin merkezini oluşturmaktaydı. (1221- 1225) Ankara- İstanbul- Bağdat yolu bu caminin kuzeyinden geçmekteydi. Yine bu bölgede bulunan Boğazkesen Kümbeti de bu devre ait yapılardandır. Kümbet'in 13. yy da yapıldığı tahmin edilmektedir (Torun ve Torun, 2011: 12).

1.1.4. Osmanlılar Zamanında Beypazarı

Beypazarı'nın Osmanlı yönetimine geçmesi ise 1354 yılında Osmanlılar tarafından Ankara'nın fethedilmesine dayanır. O dönemde Bursa sancağına bağlı bir beylik merkezi olan Beypazarı, 1868 tarihinden itibaren siyasi yönetim bakımından Ankara'ya bağlı bir kaza olarak idare olunmuştur.

Ethem Torun'un görüşüne göre ise Beypazarı'nın Osmanlı topraklarına katılması, Kütahya Beylerbeylerinden Germiyanoglu Yakup Şah'ın veziri Dinar Hezar tarafından olduğunu öne sürmüştür. Bu görüşü doğrular biçimde Beypazarılı emekli öğretmen ve araştırmacı Yaşar Kurtuluş da Beypazarı'nın Germiyanogullarından Osmanlılara ceyiz yoluyla verildiğini belirtmektedir (K.K. 1).

Orhan Gazi zamanında idari yönden Bursa'ya bağlı olan Beypazarı 15. ve 16. yy.'da sof üretimi ve ticaretin önemli bir merkezi konumundaydı. Bu önemini 16. yy.'da da koruyan Beypazarı o yüzyılda Anadolu'da bulunan hizmet sektörü gelişmiş 11 merkezden biridir (Torun ve Torun, 2011: 14).

Beypazarı'nın Osmanlı Devleti zamanında önem verilen bir nokta olmasının bir diğer göstergesi de Beypazarı'nda ayakta kalan ve hala kullanılmaya devam eden tarihi mimarinin büyük bir çoğunluğunun Osmanlılar zamanından kalma olmasıdır.

1868 yılından itibaren Beypazarı siyasi yönetim bakımından Ankara'ya bağlı kaza olarak günümüze kadar yönetilmiştir (Özmen ve Özelçi, 2009: 47).

1.1.5. Seyahatnâmelerde Beypazarı

İnsanları yeni bilgiler edinmeye iten dürtülerin başında merak duygusu gelir. Merak duygusu insanı bilinmeyenlerin bilinmesi, karanlıktakilerin aydınlatılması noktasında harekete geçirir. Kristof Kolomb'a Amerika'yı keşfettiren, Thomas Alva Edison'a ampülü bulduran da aynı duygudur. Bu duygu insanları adeta başlangıcı belli olan ama sonunun nereye varacağı belli olmayan bir yolculuğa çıkarır.

Arapça “yolculuk” (TDK Sözlük, 2005: 1743) anlamına gelen seyahat kelimesi ile “yazılı, yazılmış, küçük kitap” (Devellioğlu, 2005: 804) anlamına gelen nâme kelimesinin birleşmesinden mürekkep olan seyahatnâmeler, tarihimize ışık tutan önemli kaynaklardır. Gezi notları ve bu gezilerle ilgili hatıraların anlatıldığı metinlere addır (İsen, 2012: 263). Seyahatnâmeler, bilgi verici bir özellik taşırlar. Yazar gezip gördüğü yeni yerler hakkında okuyucusuna bilgi verir. Gidip gördüğü yeni yerlerin coğrafi, tarihî ve sosyal değerlerinden etkilenip, kendini halkına anlatma isteği içinde bu metinleri kaleme alır (Maden, 2008: 148).

Beypazarı, Selçuklular döneminde önemli bir ticaret yolu olan İstanbul-Bağdat yolu üzerinde uğrak bir konaklama ve ticaret merkezidir. Ayrıca İpek Yolu üzerinde de bulunması sebebiyle ticaretle uğraşanların geceledikleri, birkaç gün konakladıkları bir noktadır. Bu sebeple ticaretle uğraşanlar ve gezginler tarafından sıkça ziyaret edilen ve konaklanan bir mekân konumundadır. Ulaşılabilen kaynaklar ışığında, 16. yy.'dan itibaren seyyahlar tarafından ziyaret edilen Beypazarı seyahatnâmelerde anlatılmaya başlanmıştır.

1.1.5.1. Busbecq Seyahatnâmesi'nde Beypazarı (1555)

Busbecq'in, 16. yy.'ın ortalarında Anadolu'ya seyahatte bulunduğu, seyahatlerini anlatan notlarından anlaşılmaktadır. Bu notlardan Ankara ve civarını da gezdiği görülmektedir (Komisyon, 1981: 582). Seyahatnâmesinde, Beypazarı civarında yaşayan Galatlar ve Ankara'nın kuruluşu hakkında geniş açıklamalarda bulunmaktadır.

Ankara ve civarında, özellikle Haymana'da yetişen ünlü tiftik keçisi hakkında Busbecq şunları anlatmaktadır:

“Amasya'ya gitmek için İznik'ten hareket ettiğim vakit, bu ipek tüylü keçilerle ilk defa Sangariyus'un (Sakarya) Doğusunda ve Ankara'ya bir günlük mesafede bulunan Beypazarı şehri civarında tesadüf etmişim." Seyyahın tarifine göre, bu keçilerin yapacağı hemen ipek kadar güzel, fevkalade bir incelikle beraber parlak ve yere sürünecek derecede uzun idi. Çobanlar bunu kırpamazlar fakat yolarlardı. Bu keçileri akarsularda yıkarlar ve otlatmak için zayıf yeşil otu yahut yapacağının inceliğine faydalı kısa boylu çemeni olan meralara sevk ederler. Keçi sürülerinin bu mahsulâtını Ankara'ya götürürler. Bunu orada kadınlar bükür, dokur, boyar ve parlak bir nevi kumaş yapılı (Komisyon, 1981: 582).

1.1.5.2. Polonyalı Simeon Seyahatnâmesi (1618-19)

Ermeni asıllı Polonyalı seyyah Simeon, 1618-1619 tarihlerinde Kudüs dönüşünde, Afyon (Karahisar) üzerinden bir buçuk günde Beypazarı'na ulaşmıştır. Kente gelen seyyahlar arasında ilk sırayı alan Simeon, seyahatnâmesinde Beypazarı'na çok az yer verir. Simeon, kentte bol miktarda meyve yetiştirildiğini ve bunların içerisinde kavun karpuzun pek tatlı olduğunu söyleyerek, hünkâra götürüldüğünden söz eder. Ayrıca, Beypazarı'nda sadece altı hane Ermeni bulunduğunu belirtir. Polonyalı seyyah Simeon'un verdiği bilgiye göre 17. yüzyıl başlarında Beypazarı, Müslüman Türk nüfusun hâkim olduğu ve tarımsal üretim içerisinde meyve yetiştiriciliğiyle öne çıkan bir yerleşim birimidir. Beypazarı'nda yetiştirilen, kavun-karpuz gibi muhafazası ve nakliyesi zahmetli olan meyvelerin bu

dönem şartlarında Saray'a kadar gönderildiğine bakılırsa, kentin payitaht İstanbul ile yakın irtibat halinde olduğu söylenebilir (Bozkurt, 2012: 299).

1.1.5.3. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Beypazarı (1648)

Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi, Beypazarı'na 1648 yılında gelmiş ve Beypazarı'ndan övgüyle söz etmiştir. Beypazarı'nda üç gün kalmış ve bir müddet daha durmayı arzularken babasının vefat haberini alarak İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple Beypazarı'na tekrar geleceğini belirterek şehirden ayrılmıştır. Evliya Çelebi'nin Beypazarı hakkındaki düşünceleri ve yaşadığı olaylar seyahatnâmesinde şu şekilde nakledilmiştir.

“İlk kurucusunu bilmiyorum. Ancak ilk fâtihi Kütahya padişahlarından Germiyanoğlu Yakub Şah'ın veziri Dinar Hezar fethettiği için Germiyan Hezarı derler. Ama şehrinin âlimleri ve zarifleri Bebekpazarı şehri derler. Ama Türklerin dilinde Beypazarı derler. Gerçekten de haftada bir gün güzel süslü pazarı kurulup bütün değerli şeyler bolca bulunur. Ama halkının işleri ve kazançları tiftik keçisi olduğundan sof ipliği çok satılır. Ama müşterisi vardır, senede nice bin kantar sof ipliği alınır satılır. Lakin softa olmaz. Ama hoş muhayyeri olur. Büyük pazarda her hafta çevre köylerden on bin adam toplanır. Hala bu şehir Anadolu eyaleti toprağında Ankara sancağı hududunda Asitane-i saadet'te her kim şeyhülislam ise onların hassıdır ki hass-ı hümâyûndan ayrılmış olup müftü tarafından subaşı hâkimdir ve 150 akçe ile sadaka olunur kazadır. Senede kadısına yedi kese hâsıl olur şerîf kazadır. Ve toplam (...) adet köyleri vardır. Ve damga emini, sipah kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vardır. Lakin kale dizdarı ve kale neferâtı yoktur. Zira kalesi bir kaya üzerinde uzunlamasına dörtgen şekilli taş duvarlı bir ince kale olmak ile bakımlı olmayıp neferâtı yoktur. Kale kayası bir dere içindedir ve kalenin iki tarafı balık arkası gibi bir sırtlı kaya üzerinde kaleciktir. Büyüklüğünün ne kadar olduğunu öğrenemedim. Aşağıda şehri iki geniş dere içinde toplam 20 mahalle ve 41 mihraptır. Lakin selâtin camileri gibi donanımlı camileri yoktur. Evvela çarşı içinde (...) camisi (1 satır boş) Bunlardan başkası mescitlerdir. Ve toplam 3.060 adet ikişer kat güzel hanelerdir. Bütün duvarları kerpiçtendir, ama yüzeyleri tamamen tahta örtülüdür. Ve medresesi, darülhadisi ve darülkurrası vardır. Zira ilim öğrenmek isteyen fazılları ve âlimleri çoktur. Ama medreseleri diğer yerlerin medreseleri gibi kargir yapı ders verilen yerleri yoktur. Ve yetmiş adet sübyan mektebi vardır. Erkek çocukları gayet asil, temiz ve ergin olup yedi yüzden fazla Kur'an hafızı ve *Kitab-ı Muhammediyye* ezberlemiş olanları vardır. Ve bir şeyhülislamı var ki bütün ilimlerde onunla ilim tartışmaları yapmakta acizlerdir. Nakibüleşrafi fazıl değildir, ama gayet cömert, kerem sahibi ve nimeti bol zattır. Genellikle halkı âlimlerdir. Sipahi de çoktur. Hepsisi renkli sof ve muhayyer giyerler. Ama kadınları tamamen muhayyer giyerler. Türk şehirlerinden olduğundan genellikle halkı Oğuz taifesidir. Yani Türk kavmi demenin güzel ifadesi dir.

Yedi adet hamam vardır. Hatta çarşı içinde bir mükellef hamam yangında kül olmuştur. Tamamı (...) hamamdır. Çarşı içinde (...) hamamı gayet ferahlatıcıdır.

Tamamı 600 dükkândır. Her kıymetli şey mevcuttur. Lakin kargir yapı bedesteni yoktur. Çarşıda kasaplar içinde akan dere kenarında hafta pazarı olur. Anılan dere akarak inip şehrin aşağı tarafında akan (...) nehrine karışır, oradan Sakarya Nehri'ne katılır. Bu şehir bir yüksek yerde olduğundan bütün anayolları kumsaka kaldırımsızdır. Ve halkı memleketinden ayrılmış garip kimselere gayet yakın davranır cömertlik sahibi insanlardır. Suyunun ve havasının tatlılığından sevimli Türk gençleri olur. Kadınları beğenilir cinsinden değildir. Zira çarşı pazarda, deri ve demekte ve düğün toplantılarında görülmüş değillerdir. Gayet iffetli ve edepli kadınları vardır. Beypazarı beğenilenleri: Evvela bağ ve bahçesi gayet çoktur. Bostanlarında bir çeşit kavunu olur ki lezzetinden adamın dimağı iki parça olur. Misk ve ham amber gibi güzel kokusu olur. Bu şehir halkı genellikle o kavundan zerde pişirip içine tarçın ve karanfil korlar. Öyle bir zerde olur ki Muaviye'nin ilk defa pişirdiği lezzetli zerde olur. Bu şekilde bir lezzetli, yemesi hoş ve sindirilmesi kolay kavundur. Ve bir çeşit yeşil renkli armudu olur. Bir yuvarlak, dördü beşi bir okka gelir sulu ve yemesi hoş armuttur. Asitaneye nice yüz bin kutu armut pamuklar içinde hediye gider. Bir çeşit şeker gibi tatlı armuttur ki Acem ülkesinde Tesûy şehrinde ve Ordubar şehrinde meleçe armudu lezzetindedir. Siyah arpası olur, gayet yağlıdır. Ata çok vermeden sakınmak gerek. Ve sahrasında pirinci olur, gayet pişkindir. Kısacası bir toprakları geniş ve verimli bakımlı bir şehir, Beypazarı şehridir. Allah saklasın.

Ziyaret yerlerini bildirir: Evvela şehir içinde Şeyh Ivaz Dede: (3 satır boş)

Bu şehirde üç gün konaklayıp safa ederken Asitane tarafından ulaklar gelip paşaya hakir için amcaoğullarımdan, Memekzade efendimden ve Abdürrahim efendimden mektuplar gelip;

'Evliya kulunuzun babası vefat edip bütün mülkü ve eşyası üvey annesi elinde, kız kardeşleri ve kassam elinde mühürlü kalmıştır. Lütfunuzdan rica ederiz ki Evliya Çelebi duacınızı bu tarafa gönderip birkaç zamandan sonra işlerini tamam edip yine huzurunuzda vara.' diye mektuplar göndermişler. Üç adet mektuplar da akrabalarımızdan gelip; "Siz sağ olun. Pederiniz merhum oldu. İnnii-lillâh ... " diye haber gelince cihan başıma dar oldu.

Mektupları paşaya gösterdim. Paşa da kendine gelen mektupları gösterince kararsız kaldım. Hemen orada yine gelmek şartıyla izin isteyip elini öptüm. 'Nola' deyip kethüda ve hazinedarını çağırıp 500 esedi (Üzerinde aslan resmi bulunan gümüşten Konya Selçuklu parası) harcırah, iki küheylan at ve iki köle bağışladı.

Diğer ihtiyaçlarımızı, bir donanımlı çadır ve merhum Varvar Ali Paşa'nın bağışladığı üç katıra üç katır daha bağışladı. Tam bir katar katır olup yedi kölemiz ve sekiz nefer yapışma hizmetçilerimizle Beypazarı şehrinde paşa efendimizle vedalaşıp ve bütün ahbab ve dostların hepsiyle

vedalaşıp; 1058 Cemaziyelahir'inde [Haziran/ Temmuz 1648] Ankara yakınında Beypazarı'ndan İstanbul'a doğru yola çıktığımız menzilleri bildirir Evvela Bebekpazarı'ndan kuzey tarafına bakımlı, şenlikli, verimli köyleri ve yüksek çemenzar yaylaları açık havada 9 saatte geçip..." (Dağlı ve Kahraman, 2008: 564).

Evliya Çelebi Beypazarı'ndan ikinci defa 1065/1655'de, Melek Ahmet Paşa ile Üsküdar'dan Van'a giderken geçmiştir (Bozkurt, 2012: 261).

1.1.5.4. Tournefort Seyahatnâmesi'nde Beypazarı (1701)

18. yy'da Anadolu'da seyahatte bulunan Tournefort, eserinde Ankara'dan Bursa'ya seyahati sırasında uğradığı Beypazarı'ndan bahsetmiş olup, seyahatnâmede bölgenin coğrafi özelliklerine, tarım ve hayvancılığına değinmiştir. Tournefort seyahatnâmesine Beypazarı hakkında şunları yazmıştır:

Bursa'ya gitmek için Ankara'dan yola çıktık; yanımızda yalnızca bir Türk arabacı ve Fransızca anlamayan bir Rum hizmetkâr var; bu yüzden kendi hizmetimizi kendimiz görmek zorunda kaldık. ... oldukça güzel bir kent olan Ayaş bir çukurda yer alıyor; bahçeleri çok güzel ve kentte eski mermerler de var. Ertesi gün, dokuz saatlik bir yürüyüşten sonra Beypazarı'na vardık.

Beypazarı oldukça dar bir vadide, hemen hemen eşit olarak dağıldığı üç tepenin üstünde kurulmuş. Evleri iki katlı, oldukça iyi tahtadan yapılmış; ne var ki, sürekli olarak yokuş çıkmak ya da inmek gerekiyor. Beypazarı çayı, bir kaç değirmenin çarkını döndürmekten ve meyve bahçelerinin, bostanların bulunduğu geniş bir bölgeye bereket dağıttıktan sonra Aladağ'a kavuşur. İstanbul'da Ankara armudu adıyla satılan armutlar işte buradan gelir; ne var ki, bu armutlar çok geç yetiştiğinden tatma zevkine erişemedik. Bütün bu yöre kurak ve -meyve bahçelerini saymazsak- çıplaktır. Keçiler burada yalnızca ot yerler ve Busbecg'in de dikkati çektiği gibi iklim ve otlak değiştirildiğinde niteliklerini yitiren yapağularının güzelliğini sağlayan da belki budur. Beypazarı'ndaki ve Ankara'daki çobanlar keçileri sık sık tararlar ve çaylarda yıkarlar. Bu yöre bana Titus Livius'un ormansız topraklarını anımsatıyor; Tituz Livius'un sözünü ettiği topraklar Beypazarı'ndan çok uzak olmasa gerek, çünkü Sangaris(Sakarya) ırmağı buradan geçiyor; Asya'nın birçok yerinde yapıldığı gibi, burada da yalnızca tezek yakılıyor.

Beypazarı'ndan 6 Kasımda, sabah saat dokuza doğru yola çıktık... (Tournefort, 2005: 231).

1.1.5.5. Paul Lucas Seyahatnâmesi'nde Beypazarı (1705)

Seyahatnâmesinde de bahsettiği üzere doktor olduğu anlaşılan Paul Lucas (2005: 185) Eskişehir dolaylarından geldiği ve birkaç gün konakladığı Beypazarı ile ilgili anı ve gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Bu şehir kötü bir şehir değil. Kendini uzaktan, olduğundan daha saygın gösteren küçük dağlar üzerine yerleşmişti. Her cumartesi büyük bir pazar kurulurdu. Çarşıları da çok güzeldi. Köylüleri iyi insanlara benziyordu. Voyvodaları vardı. Benim de onun için yazılmış bir tavsiye mektubum vardı. Bana çok cana yakın davranan bu kişi mektubu okuyup da benim doktor olduğumu öğrenince övgülerini iki kat arttırdı. Bir hasta için çare sordu. Beni onu görmem için götürdü. 24’ünde pazarları gezmeye gittim. Orada çok güzel madalyalar buldum. 25’inde Voyvodaya geri döndüm. Onunla çok uzun, eğlenceli ve sorduğu tüm sorulara tatmin edici cevaplar verdiğim bir akşamın ardından kendisine Ankara’ya gitmek istediğimi söyledim. Ankara yakınlarına gidecek dört adamı vardı. Onlara bana eşlik etmeleri için emir vereceğini söyledi. Kapılara kadar yol göstereceklerdi. Ben de atları kiraladım ve öğleye doğru bu dört adamla yola çıktım...”

1.1.5.6. Charles Texier Seyahatnâmesi’nde Beypazarı(1834)

19. yy.’da Beypazarı’nı ziyaret eden Fransız gezgin, Fransız hükümetince Anadolu’yu incelemekle görevlendirilmiştir. Beypazarı’na da uğrayan araştırmacı Beypazarı’nın ticareti, mesken yapısı, coğrafi özelliklerine değinir. Pirinç tarımının yoğun bir şekilde yapıldığından ve armudunun meşhur olduğundan bahseden araştırmacı, Beypazarı’nın bir Avrupa şehrine benzediğini belirterek çevresine göre gelişmiş olduğunu da belirtir (Kaya M. , 2012: 251).

1.1.5.7. J.E. Dauzats Seyahatnâmesi’nde Beypazarı (1855)

Seyahatnamesinden anlaşıldığı üzere tiftik keçisini araştırmak için Anadolu’ya gelen J.E. Dauzats, araştırma yapmak için Beypazarı’na da geldiğini belirtmiştir. Tiftik keçisinin özelliklerinden, maddi boyutundan ve yetiştirme alanlarından bahsettiği seyahatnâmesinde ayrıca Beypazarı’nın çeşitli özelliklerine de değinmiştir. J.E. Dauzats, eserinde Beypazarı hakkında şunları söylemiştir:

Tiftik keçisi üzerindeki etüdümüzü asıl Beypazarı’nda yaptık. Vakıa bu keçiye adını veren Ankara’dır ve bu keçinin yetiştiği mıntıkanın da merkezidir. Fakat keçi besimi ve tiftik ticareti Ankara şehrinde ziyade havalisinde tekâsüf etmiştir; Beypazarı en mühim bir tiftik merkezidir. Anadolu’da iki tiftik keçisi cinsi vardır. Birisi siyah ırktır, hemen her irtifada ve çeşitli toprak üzerinde yetiştirilebilir. Bunun da, kıllarının inceliklerine göre tâlî ırkları vardır. Diğer beyaz ırktır, ancak merkezi Ankara şehri olan dar bir sahada yetişir. Her iki ırkın da uzun kılları vardır. Siyah tiftik keçisinin, beyaz ırka nazaran beşte bir kadar boyu daha yüksektir. Düz olan kılları 25- 27 santimetreyi bulur. Pöstekilerinin sıkleti de değişir, erkek keçilerde üç bin yedi yüz ile beş bin gram arasında oynar. Ankara keçisinin kılları, gayet temiz sedef beyazdır. Kılları dalgalıdır. En temiz, asil cinsinde, amudu fıkari istikametindeki kıllar, parıl parıldır. Kılların uzunluğu 25 santimetredir, güzel bir pöstekinin ağırlığı da iki bin beş yüz gram kadar tutar.

Ankara keçisinin yaşadığı memleket yazın cayır cayır yanar; kışın kar altındadır. Bir yıl içinde kapalı havalar ancak üç dört ay kadar sürer, senenin diğer günlerinde fırtına ve yağmurlar azdır, hava hemen daima açıktır. Toprak nebat bakımından yoksuldu. Ağaçsızlık, gözün alabildiğine dalgalı topraklarıyla bir step manzarası doğurur. Bu çıplaklık, geceleyin düşen çiyin, günün ilk ışıkları ile derhal tebahhuruna sebep olur. Biz, birçok geceler çadır kurmağa lüzum görmeden açıkta yatıyorduk. Uyandıığımız vakit esvaplarımızda azıcık bile olsun rutubete rastlayamıyorduk. Toprağın bu arıklığı, keçilerin sıhhati üzerinde müessir oluyor; bu hayvanlar kuru ve sıcak memlekete muhtaçtır. Bu şartları bulamayınca, hastalık başlıyor. Keçiler yılda bir defa taze ot yerler: soğuklardan ve karlardan sonra ilk yağmurlar düştüğü sırada otların yeşerdikleri zamandır. Bu da az sürer, otlar bir kaç gün içinde sararıverir. Uzun zaman Ankara keçisi ile pek az meşgul olunmuş idi. Memlekette pöstekinin fiyatı düşüktü, Avrupa piyasasında da o kadar rağbette değildi. Birkaç sene evvel tiftiğin okkası, memleket pazarlarında 4-5 kuruş (80 santim- 1 frank) oldu. Bugün vasati fiyatı 25-30 kuruş (5-6 frank) dır. Bu ham tiftik fiyatıdır. Temizlenmiş 12-15 franktır.

Beypazarı kadınları geniş beyaz çarşafı bürünüyorlar. Vücutlarının hiçbir tarafı görünmüyor. Sokaklardan, sessiz beyaz hayaletler gibi geçiyorlar. Çadırımızı şehrin bir kenarında kurmuştuk. Üstümüzdeki dağda bir âbide harabesi gördüm. Ve tercümanla beraber çıktık. Bu, içi zengin bir surette ve Rum üslûbunda tezyin edilmiş bir kilise idi. Ortasında bir mezar vardı. Türkler, bunun vaktiyle merhameti ile meşhur bir zatın mezarı olduğunu söylüyorlar. Beypazarı'ndan geriye döndük. Cenup istikametini takibe başladık. Fevkalâde pitoresk şekiller arz eden kaya yığınları arasından geçiyorduk. Bu kayalar arasında yer yer derin mağaralar görülüyordu. Çok geçmeden bir ırmak kenarına varmıştık. Bu su, Sakarya idi. Sapanca'dan sonra, biz bu nehri hayran hayran seyretmiştik. Burada da süratli akıyor, amma daha az gürültülü ve daha az coşkun, suladığı vadi, yeşillikler içinde, Sakarya kenarında konakladık. Fakat, bir sinek hücumuna uğradık. Sabahleyin, yüzümüz gözümüz şiş içinde kalkmıştık. Dağlanmadık yerimiz kalmamıştı. Yolumuz bizi Gel-Ara'ya götürüyordu. Burada hakikî manasında ev yoktu. Bir adam boyunda bir takım kutular vardı: taşları kabataslak üst üste koymuşlar, harçsız, şöyle bir sıvamışlar. Çatıları da toprak örtülü. Halk, koyu cahil, cihandan, hatta komşu kasabalarda olup biten şeylerden bihaber, nesiller yaşamadan doğup ölüyorlar denilebilir. Gel-Ara'dan ayrıldıktan birkaç saat sonra yine Sakarya boyunda Kapılıhamam'a gelmiştik (Dauzats, 1940: 17).

1.1.6. Beypazarı'nın Coğrafi, Ekonomik ve Nüfus Özellikleri

Ankara'nın Beypazarı ilçesi, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde yer almaktadır (bkz. EKLER). Beypazarı'nda karasal iklim koşullarının görülmektedir. Bir plato üzerine kurulu olan Beypazarı'nda geçim genellikle tarım ve sanayiye dayanmaktadır. Tarım alanlarının % 67'si kıraç % 13'ü suludur. Kıraç alanın 2/3'si her yıl ekilmekte, 1/3'i ise nadasa bırakılmaktadır. Sulu alanlarda yılda 2, bazı durumlarda 3 mahsul alınmaktadır (Beypazarı Kent Rehberi, 2016).

Büyük bir bölümü dağlık bölgelerde bulunan geniş meralara sahip köyler, Beypazarı'nı önemli bir hayvancılık merkezi haline getirmiştir. Özellikle tavuk, arı, sığır, Ankara Keçisi ve koyun yetiştiriciliği büyük yapılmaktadır (Beypazarı Kent Rehberi, 2016).

. Beypazarı karoser sanayisinde ülke çapında adından söz ettirmektedir. Kapalı ve açık kasa imalatı yapan işletmelerin sayısı 50'ye yakındır. Bunun yanında ilçede bulunan maden suyu dolun tesisi ticari öneme sahiptir. 20 km. uzağında bulunan Çayırhan Termik Santrali ile Mihallıççık ilçesinde bulunan Yunus Emre Termik Santrali Beypazarı halkının istihdamı noktasında ciddi öneme sahiptir.

İlçenimn %6 ticaretle uğraşmakata olup, gümüş imalatı ve pazarlamacılığı önemli geçim kaynaklarından biridir. Üretilen takılar yurt içine ve 18 ülkeye satılmaktadır (Beypazarı Kent Rehberi, 2016).

Turizm faaliyetleri sebebiyle yerli ve yabancı turistlerin yoğun ziyaret ettikleri ilçe, direk ve dolaylı yoldan turizm kaynaklı ticaretin yoğun yapıldığı bir yerdir. Yöresel ürünlerin imalatı ve pazarlanması ilçe ekonomisi için önemli bir gelir kaynağıdır.

1.2. BEYPAZARI'NDA MİMARÎ YAPI

1.2.1. Köprüler

1.2.1. *Hacılar Köprüsü*

Kirmir çayına karışan İnözü deresi üzerine kurulmuş bir köprüdür. 17. yy.'ın sonunda Kurşunlu Cami'nin ustaları tarafından inşa edildiği rivayet edilmektedir. Kervanların Suluhan ve diğer hanlara ulaşması için önemli bir işlevinin olduğu belirtilmektedir. Yapı 1950 yılında belediye tarafından yenilenmiştir.

1.2.2. Karcıkaya Köprüsü

1869'dan sonra Akşemseddin Camisi'nin yeniden inşası sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Tarihi yapıların olduğu Karcıkaya mevkiinde Mundarcı Deresi üzerinde yaya geçidi olarak işlev görüp, Karcıkaya mahallesinin bir kısmının ulaşımını sağlamaktadır.

1.2.2. Camiler

1.2.2.1. Alâeddin (Cami-i Kebir/Paşa) Camisi (13. yy.)

Caminin kesin yapılış tarihi bilinmemekle birlikte Selçuklu sultanı, Sultan I. Alâeddin Keykubat'ın Selçuklu hükümdarı olduğu 1219 – 1237 yılları arasında yapılmış olma ihtimali yüksektir. Fakat mimarî bakımdan Osmanlı mimarisinin izleri görülmekte olup bu konuda araştırma yapan Tolga Bozkurt (Bozkurt, 2004: 46); “ilk inşa tarihi Selçuklu dönemine verilen, ancak kentin geçirdiği büyük yangınlarda zarar gördükten sonra bugünkü halini almış, yapısal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda 17. yüzyıl sonrasında inşa edildiği düşünülen bir Osmanlı yapısı olduğu kanaatine varmıştır. Ayrıca caminin bahçesinin tam köşe noktasında bulunan 800 yıllık çınar ağacının varlığı da caminin ilk yapılışının 13. yy.'a rast geleceği sonucunu güçlendirmektedir.

Hız. Muhammed (SAV)'ın Sakal-ı Şerifleri bu camide 40 kat özel tasarlanmış beze sarıllı şekilde muhafaza olunup, Kadir Gecesi günlerinde halkın ziyaretine açılmaktadır.

1.2.2.2. Akşemseddin Camisi (15. yy.)

Kayhan Güven Caddesi ile Beytepe Sokağın birleştiği noktada yer alır. Fatih Sultan Mehmet'in hocası Akşemseddin tarafından yanında bir medrese ile birlikte yaptırılan cami, yıllar içerisinde aşınmaya uğramış restore edilmiş ve 1869 Beytepe mahallesi yangınında tamamen yanmıştır. Aynı yere yeniden inşa edilmiş ayrıca 1938 yılında genel hatları korunmak kaydıyla onarımdan geçirilmiştir.

Dikdörtgen planlı, kesme taş duvarlı ve ahşap tavanlı caminin beden duvarları sonraki zamanlarda tekrar ve kesme taştan yapılmıştır. Mimari unsurlar, tamamen genç devir mimari özelliklerini taşımaktadır.

1.2.2.3. Kurşunlu (Evsat Hoca Nasır) Cami (17. yy.)

Kubbesinin kurşundan olması sebebiyle bu isimle anılan meşhur cami Cumhuriyet Caddesi üzerine 17. yy. çevre ilçelerde de birçok eseri bulunan Sadrazam Nasuh Paşa tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Caminin kapısının üzerinde yazan H. 1096 (M. 1658) tarihi yapılış tarihi olma ihtimali yüksektir. Caminin giriş kısmında ise bir yazıt mevcuttur:

Hamdül'illah çün İmaret oldu bu beyt-i şerîf

Âferin mîmârına kıldım müzeyyen hem zarîf

Kubbesin tâ asmân-i evce hempâ eyledi

Cümle ahcârın musannaa tynini etti nazîf

Hem bu hayre mûtemet racim-ü ba (Recep) oldu sebep

Raci mahşerde Hüda'ya cürmünü ede affîf

Hak Teâlâ ol beyin ömrün hezâr etsin hezâr

Devletin ikbâle kılsın sehaile atîf

Çeşmüz rüşen hamam oldu dedim tarihini

Ola ant içre bu cami beyecan kasrı latîf

Günümüz Türkçesi:

Allah'a hamd olsun bu şerefli yapı yapıldı

Mimarına aferin dedim. Süslü hem de zarif

Temelinden kubbesine kadar gökyüzüne yükseltti

Bütün taşlarını temiz yaptı

Bu hayra Recep sebep oldu.

Mahşer günü Allah suçunu affetsin

Yüce Hak O beyin ömrünü binlerce yıl kılsın

Devletini ilerletsin, sahiller de onun olsun (Torun ve Torun, 2011: 254).

Bu yazıtta düşünülen tarihe göre caminin 17. yy'da tadilat görmüş olabileceği muhtemeldir.

1.2.2.4. İncili Cami (19. yy.)

Şehir merkezinde eski kuyumcular sokakta yer almaktadır. Selçuklu ve Osmanlı ahşap süslemeciliği tarzında yapılmış olan iç süslemeleri çok beğenilmektedir. Caminin minaresi ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Caminin giriş kapısının üstünde onarım tabelası vardır. İki sütun beş beyitten mürettep levha şu şekildedir:

Şah-ı devrân Hazret-i Sultan Hamid'in sayesi

Vermede her dem kılub nâsemile i'tilâ

Öyle bir sultan ki asrında bütün ashab-ı hayr

İtmede kadrince bir bir vaz-ı bünyâd-ı alâ

Gerçi bin üç yüz harik-i hailinde kâmilin

Muhterek olmuştu iş bu camii pur incilâ

Kıldı Abbas Zâde El-hac Mehmed bendesi

Bu ibadetgâh-ı âliyi yeni baştan binâ

Suret-i inşası avni hazreti rahman ile

Buldu üçyüzondokuz sâlinde hüsn-ü intihâ

Muharrem sene 1319 (Çetintaş, 2015: 63).

Bu kitabeden hareketle caminin inşasının 19. yy. sonlarında çıkan bir yangın neticesinde tamamen yandığı, yangından sonra yeniden inşa edildiği sonucuna ulaşılabilir.

1.2.2.5. Tabakhane Camisi (19 yy.)

Develik sokakta yer alan cami, binaların arasında olup bir avluya sahip değildir. M. 1895 yılında yapıldığı sanılmaktadır. Sonradan onarımdan geçirilerek günümüzdeki halini almış olup çarşı içindeki cemaatin kullandığı camidir. Ayrıca Ramazan ayında hatimli namaz kılınması münasebetiyle bu ayda cemaatinin bol olduğu bilinmektedir.

1.2.2.6. Tatlı Çeşme Camisi (19 yy.)

M. 1886 yılında altında okul olacak şekilde yaptırılmış bir camidir. Günümüzde Milli Egemenlik Cd. İsmiyle anılan cadde üzerinde yer alan cami, 2001 yılında tekrar yapılarak son halini almıştır.

1.2.2.7. Yeni Cami (19. yy.)

II. Abdülhamit zamanında inşa edilen caminin avlusu olmayıp, genellikle çarşı cemaatinin ibadet ettiği camilerdendir. Bir dönem merkez camisi olması sayesinde Beypazarı'nın tanınmış camilerindendir.

1.2.2.8. İmaret Cami (19 yy.)

Eski Halk Evi'nin karşısında yer alan cami 19. yy.'ın sonlarında yapılmıştır.

1.2.3. Türbeler

1.2.3.1. Gazi Gündüzalp Türbesi

Gazi Gündüzalp, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in dedesi, Ertuğrul Gazi'nin babası, Hayme Ana'nın eşidir. Rivayete göre; Rumlar ile yapılan bir savaşta şehit düşerek türbesinin bulunduğu mevkiye defnedilmiştir. Kabrinin bulunduğu yere Kayı boylarından 40 kişi bırakılmış, kabire sahip olmaları ve orayı yurt edinmeleri istenmiştir (Gündüzalp, 2015).

Gazi Gündüzalp'in türbesinin bulunduğu köyün adı Kırka olarak söylene gelmiştir. Bu Kırka sözünün oraya bırakılan 40 kişiden geldiği rivayet edilmektedir. 1964 yılında Tepe Köy ile birleşerek Hırkatepe Köyü adını almıştır. 2002 yılında restore edilen türbe bugünkü halini almıştır. Türbenin bakımını köyde yaşayan Gündüzalp sülalesinden en yaşlı Gündüzalp soy isimli kişi üstlenmekte olup, köylüler de bu işe iştirak etmektedir.

Geleneksel olarak düzenlenen “Gazi Gündüzalp'i Anma ve Hacet Şöleni” her yıl Haziran ayının ilk haftası düzenlenmektedir. Hacet kelimesinin birden fazla anlamı olmakla birlikte düzenlenen etkinlikte kullanılan manada “Tanrı'dan veya kutsal sayılan kişiden beklenen dilek” anlamına gelmektedir. (TDK Sözlük, 2005: 825). Yörede yapılan etkinliklerde anma törenlerinin yanında köy camisinde mevlid-i şerif okunmakta, hatim ve yağmur duası edilmektedir. Mevlit ve yağmur duasının

ardından Gazi Gündüzalp Türbesi ziyaret edilmekte, türbe etrafında kurbanlar kesilmekte, Osmanlı Pilavı dağıtılmaktadır. Geçmişte ise bu törenler şu şekilde yapılmaktaymış: Şölen cuma günü yapılır, sabah erkenden köyün erkekleri türbede toplanarak, bağış yapılan kuzular hayır duaları ile kesilir, pişirilirdi. Köyün bütün çocukları imamın peşinde türbeden başlayarak köyün diğer iki mezarlığını ayrıca köyümüzün -arka dağ yamacında– Erenler tepesinde bulunan Aşağı Dede ve Yukarı Dede diye bilinen mevkileri de dolaşarak tekrar türbeye dönerlerdi. (Gündüzalp, 2015).

1.2.3.2. Karaca Ahmet Türbesi

Rüstem Paşa Mahallesi'nde bulunan türbe, Osmanlı dönemi yapısı ürünlerindedir. İçinde iki lahidin bulunduğu türbenin Karaca Ahmet Sultan tarafından makam ve dergâh olarak kullanıldığı geçen zamanda içine dergâh mensuplarından iki kişinin mezarının yapıldığı kabul edilmektedir.

1.2.3.3. Yediler Türbesi

Beypazarı merkezinin 4 km. dışında, İnözü Vadisi'nde yol kenarında bulunan türbe, kare planlı, kubbeli bir yapı olup, üstü dışta bir çatı ile örtülmüştür (Bozkurt, 2004: 147). Rivayete göre Horasan'dan geldiği bilinen yedi dervişin burada bir dergâh kurup uzun yıllar yaşadığı söylenmektedir. Vefatlarından sonra ise buraya gömüldükleri kabul edilmektedir.

1.2.3.5. İvaz Dede Türbesi

Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde Şeyh İvaz Dede Türbesi ismiyle bahsettiği türbe, Beypazarı Merkezde, Ayvaşık Mahallesinde Salihler tepesinin üzerinde yer almaktadır. Evliya Çelebi'nin 1648 tarihinde Beypazarı ziyaret ettiği düşünülürse, İvaz Dede Türbe'nin varoluş tarihinin daha eskilere dayandığını söylemek yanlış olmaz.

Türbe içinde iki ana mezar olup büyük olanın İvaz Dede'ye küçük olanın ise Halveti Tarikatı Şeyhi Mehmet Efendi'ye ait olduğu sanılmaktadır. Bu iki mezarın

kenarında başka mezarlar da olup, bunların ise oraya gömülmek isteyenlerin mezarları olduğu düşünülmektedir (Torun ve Torun, 2011: 267).

Türbe 1930'lu yıllarda hastalara şifa kapısı olarak görülmüştür. Türbe hakkında bilgi veren Hikmet Tanyu (1967: 103), adak yerlerini incelediği eserinde türbe hakkında şunları söylemiştir: Her murat için gelindiği gibi, bilhassa sinir, akıl hastalıklarına karşı, şifa istenilmek üzere ziyaret ediliyor. Gelenler aynı zamanda bez de bağlıyorlar. Çevresindeki çalılara binlerce bez, çaput asılı, bağlı olarak durmaktadır. Günümüzde ise, bu mekân ne murat kapısı olarak görülmekte ne de bez, çaput bağlanmaktadır. Bu noktada düşünüldüğünde bu ve benzeri yerler hakkında, ilçe halkının dileklerini sunacakları ve bez bağlayarak dileklerinin kabul olacağını düşündükleri yerler olarak görmekten vazgeçtikleri anlaşılmaktadır.

1.2.3.6. Kara Davut Türbesi

Kara Davut, Fatih zamanında yaşamış önemli Karadâvudzâdeler diye bilinen ulema ailesinin ilk temsilcisi. Beypazarı'nda var olan ve giriş kapısındaki kitabede 1453 tarihi düşülen içinde ise üç büyük sanduka ve altı küçük çocuk mezarı bulunan kişilerin Kara Davut İzmitî olması ihtimali düşüktür. Zira kara Davut İzmitî'nin vefat zamanı olarak kaynaklarda 1541 tarihi geçmektedir ki arada 88 yıllık bir süre vardır. Tahminimizce türbe Beypazarı'nda dinî bakımdan önde gelen kimselerden birine yapılmış sonradan 929'da (1522 - 23) Bursa kadılığına getirilen, ardından da bu görevinden azledilip emekliye sevk edilen Kara Davut İzmitî'ye atfedilmiştir (Arpaguş, 2001: 359).

1.2.3.7. Üç Kızlar Türbesi

Karacakaya mevkiinde kayaların birleştiği noktada bulunan türbede bulunan mezarların kime ait olduğu bilinmemektedir. Yediler Türbesi gibi şehre giriş ve kontrol noktasında bulunduğu için bunların da birer muhafız olduklarını sanmak yanlış olmaz (Torun ve Torun, 2011: 270).

1.2.3.8. Kaygusuz Abdal Türbesi

Kabaca köyünde bulunan türbenin içinde iki tane çiftli, yedi tane tekli olmak kaydıyla toplam on bir tane taş sanduka vardır. Türbede Kaygusuz Abdal ve müritlerinin bulunduğu rivayet edilmektedir. Türbenin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Türbe, şifa, saygı ve hayır için ziyaret edilmektedir. Kesin olmamakla birlikte Kaygusuz Abdal'ın Alanya Beyi'nin oğlu olduğu Abdul Musa Dergâhı'nda eğitim aldığı Horasan evliyalarından olduğu ifade edilmektedir. Bazı kayıtlara göre, 1168 tarihinde Kabaca Köyü civarında hakkın rahmetine kavuşmuştur (Kalafat, 1999: 513). Bir başka rivayete göre ise Kaygusuz Abdal Türbesi'nde bulunanların, Mısır Şahının oğlu Kaygusuz Abdal ve yakınlarına ait olduğu rivayet edilmektedir (Erdoğan, Günel, ve Kılıcı, 2007: 256). Türbeyi ziyaret edenler buraya adaklarını gerçekleştirmek için gelmekte ve kurban kesmektedirler.

1.2.3.9. Boğazkesen Türbesi- Kümbeti

Şehir merkezinde Derbentçik Mahallesi ile Acıbağları yolunun kesiştiği noktada bulunan kümbetin önünden eskiden İpek yolunun geçtiği varsayılmaktadır. Bu sebeple bu yolun güvenliğini sağlamak gibi bir amaca da hizmet ettiği düşünülmektedir.

Türbede iki mezar bulunmaktadır. Türbede bulunan bu mezarların Şehzade Mustafa veya Emir Şahmer Paşa Asaf Ebal adlarındaki kişilere ait oldukları, Selçuklu Türkleri'nin liderlerine ait lahitlerden 13. yy.'da yapılmış olduğu tahmin edilmektedir (Şener, 1997: 19).

Kümbet erken dönem Selçuklu devrinde yapılmış olup, gözetleme kulesi görevi görmüştür. İçinde mezarların bulunması vesileyle de türbe diye anılmaktadır.

Konu hakkında değişik zamanlarda farklı kişilerce araştırma yapılmış.¹ Anadolu coğrafyasında benzer örneklerinin az olduğu kanısına varılmıştır.

Kümbet zaman içinde yıpranmış ve 1994 yılında kümbet'te yenileme çalışması yapılması kararlaştırılmış, 1996 yılında yenileme çalışması tamamlanmıştır.

1.2.3.10. Diğer Türbeler

Beypazarı'nda hala merkez ve köylerinde bulunan türbelerin isimleri ise şöyledir:

Adaören Ziyareti/Adaören Köyü

Arap Baba Türbesi/Karaşar Beldesi

Bulgur Dede Türbesi/Hıdırlık Sokak

Direk Ziyareti/Kuyumcutekke Köyü

Kabak Dede Türbesi/Doğançalı Köyü

Necmettin Kübra Türbesi/Bağözü Köyü

Şeyhler Türbesi/Dağşeyhler Köyü (Köyün altında ve üstünde olmak üzere 2 tanedir.)

¹ Konu hakkında araştırma yapan Tolga Bozkurt (2004: 130), Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları adlı çalışmasında, "Boğazkesen Türbesi "düşey hatların ağır bastığı, kübik gövdenin üst köşeleri pahlanarak poligonal kasnak ve piramidal külahla geçilen" Anadolu türbeleri ile benzer karakterdedir. Bu tarzdaki türbeler Anadolu'da 14. yüzyılda yayılırken, Bitlis'te 1533 tarihli IV. şerefhan Türbesi, bu tipte daha geç tarihli eserlerin var olabileceğini göstermektedir. Cenazelik katının bulunmayışı, kasnaktaki belirgin yükseliş Boğazkesen Türbesi için geç tarihleri akla getirmektedir." şeklinde yorumlamada bulunmuştur.

Konu hakkında bir diğer araştırmayı yapan Yaşar Şener (1997: 20), Tarihte ve Bugün Beypazarı isimli eserinde "Türbenin inşaatında letonlarda Selçuklu Türklerinden önce yaşamış ve Bizanslılara ait inşaatlarda sökülen Malta haçlı mermer taşlarının kullanıldığı görülmüştür. Bu kümbet her ne kadar gözetleme kulesi olarak bilirse de çıkan iki mezardan dolayı anıt mezar (Türbe) olduğu tesbit edilmiştir. Türkiye'de üç tane tipi olan bu eser Selçuklu'nun en güzel mimari örneklerinden biridir. Türbede lahitleri olan iki saygıdeğer zatın Beypazarılıların atalarından oldukları tahmin etmekteyim."diyerek görüşlerini dile getirmiştir.

Şıhlar Türbesi/Kırşeyhler Köyü

Tacettin Dede Türbesi/Tacettin Köyü

Tekke Türbesi/Kuyumcutekke Köyü

Topçu Mahir Dede Türbesi/Macun Köyü

Üç Kızlar Türbesi/Merkez

1.2.4. Han ve Hamamlar

1.2.4.1. Suluhan (Nasuh Paşa Hanı)

Zafer Mahallesi'nde günümüzde Çilingirlerin bulunduğu alanda, Suluhan mevkii diye anılan yerde yer almaktadır. Hanın, kuzeyinde Demirciler Sokağı, güneyinde Suluhan Sokağı, doğusunda Yüksek Kaldırım Sokağı, batısında eski Yoğurt Pazarı (Köy Pazarı) ile çevrilidir. Hanın giriş kapısı doğu istikametindedir.

Hana adını veren Nasuh Paşa Osmanlı Devleti sadrazamlarındandır. Aslen Gümülcünelidir. 1611 yılında sadrazamlığa getirilmiştir. 1613'de Sultan Ahmet'in kızı ile evlenmiş 1614 yılında öldürülmüştür. Cenazesi İstanbul Okmeydanı'nda gömülüdür (Uzunçarşılı, 2011: 365).

Klâsik Osmanlı şehir içi hanları tarzındaki Sulu Han, kareye yakın dikdörtgen plânlı ve iki katlı kâgir bir yapıdır. Eskiden harap halde bulunan Han 2000'li yılların başında yenileme faaliyetleri neticesinde 2015 yılı sonunda eski haline dönüştürülmüştür.

İç avlu etrafında sıralanan han odaları birer kapı ve pencere ile iç avluya bakan cephelere açılmakta olup, bunların önünde dört kenarı dolaşan revakların bulunması gerekmekte ise de, bunlar tamamen yıkılarak ortadan kalkmıştır. Birinci kattaki odaların ahşap tavanlı, ikinci kattakilerin ise kubbeli olduğu görülmektedir (Erdoğan, Günel, ve Kılıcı, 2007: 123).

Hanın kapı kısmının olduğu taraftan ve Demirciler Sk. Tarafındaki bölümlerinde dükkânlar bulunmaktadır. Bu dükkânlar günümüzde de faaliyettedir.

Nasuh Paşa tarafından yaptırılan Beypazarı Sulu Hanın vakfiyesi, H 1022/M 1613 tarihlidir (Bozkurt, 2004: 167). Dışında da elli dört adet dükkân olduğu yapılan temel kazıları neticesinde çıkarılan projede belirtilmiştir. Vakfiyede o zaman Sulu Hanın yanında bir kaynak suyu bulunması, hanın isminin de kaynağını göstermektedir (Bozkurt, 2004: 167). Nasuh Paşa'nın sadareti çok fazla sürmediğinden ölümünden önce hanı yaptırmış olmalıdır. Vakfiyeye göre Beypazarı'ndaki büyük hanın içinde bir mescidi ve yirmi altı odası ve kervan hanı ile elli dört adet dükkânı bulunmaktadır (Bozkurt, 2004: 167).

Hanın giriş kapısı üzerindeki kitabede 1336'da tamir ettirildiği yazılmakta olup, sol kapı sövesinin üzerine de 1023 H./ 1613 tarihi kazınmış bulunmaktadır (Erdoğan, Günel, ve Kılıcı, 2007: 124). Bu tarih hanın yapım yılı olup, kaymakam Hurşit Bey tarafından yapılan tamirat esnasında buradaki yapım kitabesinin sökülüp, yerine onarım kitabesi konulduğu söylenir.² Mevcut kitabeye göre Sulu Han, 1917-1918 yılında kaymakam Hurşit Bey tarafından tamir edilmiştir. Ancak sonradan bilemediğimiz bir sebepten tekrar harabe haline gelen hanın, 1990'lı yılların sonlarında sadece güney ve doğu duvarları ayakta durmaktaydı.

Hanın onarımı için uzun zaman önceden harekete geçilmiş olmasına karşılık, projenin yapımı 2015 yılı sonunda tamamlanmıştır.

1.2.4.2. Hanlarönü Arastası (Bedesten)

Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüme arasta adı verilir (TDK Sözlük, 2005: 115).

² Konu hakkında araştırma yapan Yaşar Şener (Şener, 1997: 20), Tarihte ve Bugün Beypazarı isimli eserinde olayı şu şekilde nakletmektedir: Üzerinde kılıç resmi bulunan taş (H. 1336) senesinde hanı tamir ettiren Kaymakam Hurşit Bey tarafından maalesef kırdırılarak diğer adı taşlar gibi hükümet yolu inşasında kullanılmış ve hatta bu yüzden Evkaf memuru Hilmi Bey ile Kaymakam arasında kavga bile olmuş, halk güçlkle ayırmıştır. Şimdi eski yazı ile yazılı kapı üstündeki kitabede hanı Kaymakam Hurşit Beyin tamir ettirdiği yazılıdır.

Alışveriş dükkânlarının birbiriyle yan yana imar edildiği mekânlar olan bedestenlerden Beypazarı'nda da bulunmaktadır. Hanlarönü adı verilen yerde bulunan bedesten padişah izni ile özel mülk olarak XV. yüzyıl sonlarında Yakup oğlu Ali Bey tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Beypazarı Bedesteni, onun ölümünden sonra varislerinden Necmeddin oğlu Kızıl Sinan tarafından satın alınarak 1511-12 de vakfedilmiştir. Bedesten, günümüzde ticari işlevini sürdürmektedir (Torun ve Torun, 2011: 220).

Beypazarı'ndaki Hanlarönü Arastası olarak anılan yapı Ankara'nın ikinci bedesteni olduğu dile getirilmektedir (Erdoğan, Günel, ve Kılıcı, 2007: 130). Beytepe mevkiinde yer alan bedesten, yaklaşık dikdörtgen planlı bir yapı olup, ucu kısmen eğilmiştir. Halen üstü açık bir koridorun iki yanına sıralanmış mekânlardan oluşan küçük bir yapı olan arasta, mevcut planına göre ortası uzun bir tonozla kapalı arasta bedestenler tipine girmektedir.

Bedestenin iki giriş kapısı bulunmakta ve 12 dükkândan oluşmaktadır. Bedestendeki dükkânların altı ahşap olup dıştan sıvanmış, üstü ise kesme taştan inşa edilmiştir.

Yakın tarihli yenileme yapılmış olan bedesten Koruma Kurulu kararıyla 1976 yılında 1. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir.

1.2.4.3. Rüstempaşa Hamamı (Paşa Hamamı)

Cumhuriyet Mahallesinde, Sultan Alaaddin camisinin karşısında, Mındarcı deresinin batı yakasında bulunmaktadır. Yapım kitabesi bulunmayan hamamın 16. veya 17. yy.'da inşa edildiği düşünülmektedir. Paşa Hamamı, Beypazarı tarihi konut dokusu içerisinde tek hamam olarak inşa edilmiş küçük ölçekli bir halk hamamıdır. 1900'lü yılların sonlarına kadar kullanılmış. Daha sonra bir müddet atıl durumda kalıp, günümüzde dünyanın ikinci, Türkiye'nin ise ilk "hamam müzesi" olarak faaliyet göstermektedir.

1.2.3.4. Eski Hamam (Beyoğlu Hamamı)

Beyoğlu Hamamı adıyla bilinen yapı, Beytepe Mahallesinde yer almaktadır. Osmanlı devlet adamı olan Rüstem Paşa'nın, Beypazarı'nda 16. yüzyılın ikinci yarısında çifte hamam olarak inşa ettirildiği için bir halk hamamı olduğu düşünölmektedir (Bozkurt, 2004: 188). Hamamın bir müddet kullanılmadığı ve sonradan bulunduğu rivayet edilmektedir. Hamamın bulunuşu ise şöyle anlatılır: Bundan 200-300 yıl önce bir cirit meydanı olarak kullanılan hamamın bulunduğu yerde Arap isminde marifetli ve iyi cirit oynayan bir kimsenin atının ayağı toprağa gömölüyor. Kazıldığı zaman hamamın kubbe ve pencerelerine rastlanıyor (Torun ve Torun, 2011: 294). Bu tesadüf neticesinde bulunan ve restore edilen hamamın kadınlar kısmı günümüzde kullanılmamaktadır. Erkekler kısmı ise halen kullanılmaktadır.

1.2.5. Çeşmeler

1.2.5.1. Acı Çeşme

Kurtuluş Mahallesi Acı Çeşme Sokakta bulunan evin güney yönde bitişik vaziyette yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde yapılan çeşmede silme ve kabartma tekniğiyle yapılmış taş süslemeler bulunmaktadır.

1.2.5.2. Arkbaşı Çeşmesi

Rüstem Paşa Mahallesi Arkbaşı Sokakta bulunan bu çeşme tek cepheli hazneli duvar çeşmesidir. Çeşme üzerinde ayna taşı mevcuttur. 19. yy. sonlarında yapılmış bir çeşmedir.

1.2.5.3. Ayvaşık Mahallesi Çeşmesi

Bu çeşme, kesme taş malzemesi ile kâgir olarak inşa edilmiştir. Ayna ve alınlık taşlarında mozaik tekniğinde mavi-beyaz çini malzeme mevcuttur. Cumhuriyet döneminde yapılmış bir çeşmedir.

1.2.5.4. Cevizlerkaşı Çeşmesi (Çayırılıların)

Beytepe Mahallesi, Cevizlerkaşı Sokakta bulunan çeşme, tarihi mescidin yanında yer almaktadır. 19. yy.'ın son çeyreğinde yapıldığı tahmin edilmektedir.

1.2.5.5. Cumhuriyet Caddesi Çeşmesi (Pazar Ağzı)

Kesme taş örgülü, moloz taş malzeme ile yapılan çeşmenin silme kuşakları ile ayna taşları göze çarpmaktadır. Çeşmenin kitabesinde iki satırlık yazı bulunmaktadır.

1.2.5.6. Çınar Sokağı Çeşmesi (Kabalıların)

İstiklal Mahallesi Çınar Sokakta Hoca Kiriş mescidinin 25 metre kuzey doğusunda yer almaktadır. Yatay dikdörtgen prizmatik bir kütleyle sahip çeşmenin su yalağı yol kaplamasının altında kalmıştır. 19. yy. sonlarında inşa edilen bu çeşmenin ayna taşı yüzeyi oyma kabartma tekniği ile stilize edilmiştir. Çeşmede bir de çiçek süslemesi mevcuttur.

1.2.5.7. Dağ Salı Sokağı Çeşmesi

Üç cepheli çeşmenin önündeki su yalağı günümüze ulaşmamıştır. Yekpare bir taş bloktan oluşan ayna taşının ortasında üst kısmı dilimlenmiş sivri tepelikli bir kemer bulunmaktadır. Çeşmenin yapım tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu çeşme Beypazarı çeşmelerinin arasında kemerli cephe düzenlemesi ve antik malzeme kullanımı ile dikkat çeken bir çeşmedir.

1.2.5.8. Derbencik Çeşmesi

Beypazarı merkeze üç kilometre uzaklıkta bulunan Derbencik'te eski caminin yanında yer alan bu çeşme, tek cepheli bir köy çeşmesidir. 19. yy. ortalarında inşa edilen çeşme dağ yamacında yer alan su kaynaklarından beslenmektedir.

1.2.5.9. Dibekönü Çeşmesi

İstiklal mahallesi Alaaddin Sokak 14 numarada bulunan evin önündeki çeşmenin 1875 yılında yapıldığı bilinmektedir. Çeşme’de düzgün kesme taş işçiliği göze çarpmaktadır.

1.2.5.10. Efe Hoca Sokağı Çeşmesi (Kevgirli Çeşme)

Tek cepheli köşe çeşmesinin 18. yy. sonu 19. yy. başında inşa edildiği sanılmaktadır. İstanbul çeşme ve sebillerine benzemektedir.

1.2.5.11. Hamidiye Çeşmesi

Zafer Mahallesi 1. Sokak 50 numaralı evin önünde bulunan çeşme 20. yy. ilk yarısında yapılmıştır. Eskiden yanında bir çamaşırhane ve duvar olduğu söylene de bu yapıların zamanla harap olduğu görülmektedir.

1.2.5.12. Kalekapısı Sokağı Çeşmesi

Çeşme Çayırlioğlu okulunun önünden Kalekapısı’na çıkarken solda bulunur. Çeşmenin beyaz mermer panosu üzerinde iki sütun iki satırdan oluşan bir kitabe vardır. 1916 yılında inşa edilen çeşme tek cepheli ve köşe çeşmesidir.

1.2.5.13. Kimya Çeşmesi

İlçe merkezine 3 km uzaklıktaki Derbencik yolunun üzerinde bulunmaktadır. Tek cepheli çeşmenin yüzeyinde sekizgen kabartmalar bulunmaktadır. 19. yy. ortalarında yapılmıştır.

1.2.5.14. Mescid Sokak Çeşmesi (Hıdırlık Çeşmesi)

Çeşme cephesi üzerinde 1961 tarihi bulunmaktadır. Mescit sokak çeşmesi Beypazarı kent merkezindedir.

1.2.5.15. Olukbaşı Sokağı Çeşmesi (Keleşlerin Çeşme)

19. yy. ortalarında inşa edilen çeşme tek cepheli duvar çeşmesidir. Üzerinde gül beze kabartmalı süslemeleri vardır.

1.2.5.16. Soğuk Çeşme

Zafer Mahallesi, Kalekapısı mevkiinde, Çayırılıoğlu Okulunun karşısında yer almaktadır. 19. yy. sonlarında yapılan Soğuk Çeşme, tarihi konut yerleşimi içerisinde, basit işçilik ve malzemeyle inşa edilmiş, tek cepheli hazneli tipteki bağımsız bir sokak çeşmesidir. Günümüze su yalağı ile birlikte gelmiştir.

1.2.5.17. Yeni Birinci Sokak Çeşmesi

Zafer Mahallesi Yeni Birinci Sokak No: 14'teki konutun kuzeyinde, bir sokak arasında yer almaktadır. Çeşmenin kitabesinde 1950 tarihi yer almaktadır.

1.2.5.18. Yenice Sokağı Çeşmesi

Cumhuriyet Mahallesi Yenice Sokağı No. 19'da bulunan konutun, kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. İki cepheli çeşmenin ayna taşı üzerinde piramit çıkıntılı bir kuşak bulunmaktadır. Eski kent dokusu içinde yer alan çeşme bir 19. yy. çeşmesidir.

1.2.5.19. Karaşar Mahallesi Simit Pınarı Çeşmesi

Beypazarı'nın 30 km. kuzeyinde bulunan Karaşar (Beldesi) Mahallesi'ne bağlı Gazi Mahallesi'nde bulunan çeşmenin bir de çamaşırhanesi vardır. Bu çeşme piramit figürlü oyma kabartma tekniği ile yapılmış çiçek ve geometrik desenlerle süslenmiştir. Yuvarlak kemerli oyuğun ortasında bir madalyon vardır. Madalyonda "Maşallah" yazılıdır. Çeşmenin ayna taşında H. 1247 tarihi bulunmaktadır. Tek cepheli bir sokak çeşmesidir. Ağustos 2014 tarihinde yaptığımız incelemede,

çeşmenin toz boya ile pembe renge boyandığı, bu sebeple tarihi görüntüsünün kaybolduğu fark edilmiştir.³

1.2.5.20. Karaşar Mahallesi Söğütlik Çeşmesi

Karaşar (Beldesi)'in, Gazi Mahallesi'nde, Simitpınarı Çeşmesi'nin yaklaşık 300 m. batısında yer almaktadır. Çeşmenin bir de çamaşırhanesi vardır. Ağustos 2014 tarihinde yaptığımız incelemede çeşme üzerinde bulunan kitabesinde iki tane yazı olduğu, çeşmenin bir tarafında “Sâhibü'l – hayrât ve'l hasenât- Hasan bin İbrahim” diğer tarafında “Mâşallah- Sene 1244” yazdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca çeşme üzerinde çiçekli süslemeler de vardır.⁴

³ bkz. EKLER

⁴ bkz. EKLER

İKİNCİ BÖLÜM

HALK YAŞANTISI

1. BEYPAZARI HALK YAŞANTISI

1.1. BEYPAZARI'NDA SOSYAL YAŞAM

1.1.1. Evde Yaşam ve Ev Yapısı

Beypazarı halkı kışın karasal iklimin etkisiyle ovanın içinde yer alan şehir merkezinde yaşar, bahar aylarında havalar ısınmaya başlayınca bağ evine göç ederdi. Bu sebeple eskiden Beypazarı'nda yaşayan insanların genelde iki tane evi bulunurdu.

Toprakların tarıma elverişli olması sayesinde halkın büyük bir çoğunluğu tarımla ilgilenmiş ve bunun yanında hayvancılık faaliyetlerinde de bulunmuştur. Yaz aylarında tarım imkânlarının daha elverişli olması vesilesiyle genelde yaz aylarında bağ- bahçe ve tarlalarda bulunan evlerde kış aylarında ise kent merkezinde evlerde yaşarlardı. Beypazarı'nda ev yaşamını incelerken yaz aylarında ve kış aylarında olmak üzere iki mevsimdeki yaşantıyı ele almak gerekir. Ayrıca kırsal nüfusun kentsel nüfusa nazaran daha fazla olduğu zamanlarda yaşam, genelde köylerde geçmekteydi. Kır yaşamı şehir merkezindeki yaşama göre büyük farklılıklar göstermekte, ev yaşamı da çeşitlenmekteydi.

20. asrın ortalarında Beypazarı'nda evler 1 veya 2 katlı olurdu. Bu yapıların üstlerine -tavan arasına- kuş konağı ya da kuş evi denilen birkaç odalı bir kat daha yapılırdı ki evin oğlu evlenirse veya kızına iç güveği alınırsa oraya yerleştirilirdi. İlk yaşamlarını buralarda kurmaları istenir, üç kuşak bir arada yaşayıp aynı zamanda yeni evli çiftlere göz kulak olunurdu. Ayrıca bu evlerin oturma odalarında yüklük, çiçeklik adı verilen duvarın içine gizlenmiş niş bulunurdu. Bu bölümde döşek, yorgan koymak için göz bulunur, bu göz aynı zamanda gusülhane olarak da kullanılırdı. Eve gelen misafirler bu odalarda ağırlanır ve gece misafir edilirdi (K.K. 42).

Aile büyüklerine hürmet, Beypazarı halkının en önemli düsturlarındandır. Bunu ev yaşantısında gözlemlemek mümkündür. Babanın yanında çocuk sevilmezdi. Baba sofraya oturmadan kimse sofraya oturmaz, sofraya oturan baba hafif bir sesle besleme eder aile bireyleri bunu yüksek sesle tekrarlar ve yemeğe bu şekilde başlanırdı (K.K. 42).

Beypazarı merkezde evi olanların çoğunlukla Başağaç, Gurağaç ve İnöz taraflarında da bir evi bulunur ve bu evler yazlık olarak kullanılırdı. Nisan ayında bu evlere göçülür, yaz bu evlerde geçirilirdi (K.K. 42).

Beypazarı'nda ev hanımları evde yiyecekleri ekmekleri kendileri yaparlar ve ekmek yapmak içinse mahalle fırınlarını kullanırlardı. Her ay fırının durumuna göre bir gün fırınaşı yapılır ve ailecek yenilirdi. Yine benzer şekilde çamaşırlar da çamaşırhane denilen çeşme yanındaki mekânlarda yıkanır ve Devrencik toprağı ile temizlenmeye çalışılırdı. Bu noktada kadınların mahareti işin içine girer, tokaç vurma olayında kim başarılı ise birbirleriyle yarışarcasına tahtadan yapılan tokaçlarla eşyalar kirlerinden arındırılmaya çalışılırdı. Bulaşıklar ise ev dışında ayrı bir noktada yıkanır nimet kırıntısı kanalizasyona karışmasın diye ayrı bir çukur kazılır oraya akıtılırdı (K.K. 42).

Evlerde kaynama suyla yıkanılır, ayın belli zamanlarında ise hamama gidilirdi. Hamamlar yemeli içmeli olur ve sohbet eksik olmazdı (K.K. 42).

Kış hazırlıkları yazdan yapılır ve bu işlerde komşular birbirlerine yardımcı olurlardı. Bu noktadan hareketle komşuluk ilişkilerine Beypazarı'nda önem verildiği anlaşılmaktadır. O kadar ki eskiden çocuklar komşularını akrabaları sanır, aslında akraba olmadıklarını sadece komşu olduklarını büyüyünce şaşkınlık içinde anlayıp, kabul etmeye çalışırlardı. Bu sayede halk içinde birbirine itimat güven duygusu geliştirdi. Bu itimat ve güven duygusu çarşı esnafına da yansımıştır. Örneğin esnaf cuma günleri cuma vakti dükkânının kapısını kilitlemeden camiye giderdi (K.K. 42).

Komşuluk ilişkisinde birbirini takip etmeye, zor durumunda yardımcı olmaya çok önem verilirdi. Sabah namazına kalkan kişiler pencereden görebildikleri en uzak evlere kadar bakarlardı. Eğer bir evin bütün ışıkları yanıyor ise o evde bir hasta olduğu

anlaşılır ve sanki yardım çağırılıyor gibi telakki edilip, hemen evine gidilir hal hatır sorulurdu. Eğer kişi hasta ise doktor getirilir. Ölmüş ise cenaze işlemlerinde aileye yardım edilir, üç gün devir işlemlerinde yardımcı olunur sabah namazında sonra çorba dağıtılırdı (K.K. 42).

1.1.2. Kışa Hazırlık

Karasal iklimin hâkim sürdüğü Beypazarı'nda kışın tüketilecek yiyecek ve içecek malzemeleri yaz ve sonbahar mevsiminde hazırlanmaya başlanır. Tarihi evlerde yer alan genellikle ışık görmeyen veya yerin altında bulunan mahzenlerde ve kilerlerde hazırlanan yiyecekler ve içecekler saklanır. Ayrıca yiyecek saklamak için tavan arası da kullanılırdı. Tavan arasında belli yerlerde tahtalar seyrek döşenir ve aradan giren havanın cereyan yapması sağlanarak yiyecek ve içeceklerin bozulmadan saklanması sağlanırdı⁵ (K.K. 42).

Kiler adı verilen kışlık oda evin ambarı niteliğindedir. Serin ve rutubetsiz yer olan kiler, hazırlanan ürünlerin uzun süre bozulmadan saklanması için uygun yerdir. Ayrıca saklanan besinlerin hazırlanması ve depolanması aşamasında dış etkileri en aza indirmek için çeşitli önlemler alınır, bunlar çuval veya torba içinde bekletilirdi.

Yaz aylarında harman kaldırılıp buğday öğütülür bahçelerden toplanan domateslerle kış aylarının vazgeçilmez çorbası olan tarhana için hazırlık yapılırdı. Bunun yaz aylarında yapılmasının sebebi ise hem kullanılan malzemenin taze olması hem de hazırlanıp küçük parçalara ayrılan hamurun toz haline gelebilmesi için kurumması yani güneşe ihtiyaç duyulmasındandır. Kuruyan hamur topakları elle ovulur, ince elekten geçirilir ve kurumaya bırakılırdı. Bunu yaparken komşular birbirlerine yardım eder ve o gün yapılan tarhananın ilk sunumu gerçekleşirdi. İyice

⁵ Konu hakkında bilgisine başvurduğumuz Mehmet İhsan Okyay, günümüzde Beypazarı hakkında yapılan TV yayınlarında bazı kimselerin, Tavan arasındaki bu boşlukların Azrail'e "Benim dünyadaki işim bitmedi daha benim canımı alma." mesajını vermek için bırakıldığı söylediklerini aslında bunun herhangi bir mesaj vermek için olmadığını zaten halkında böyle bir mesajın verilmesinin mümkün olmadığını idrak edecek bilgi birikimine sahip olduğunu bu söylentilerin sadece durumun yanlış yorumlanmasından kaynaklandığı zira bunları sadece yiyecek içecek saklamak için bırakıldığını dile getirmiştir.

kurumaya bırakılan tarhana birkaç gün sonra toplanır ve bir bez torbaya konularak kilere kaldırılırdı.

Kış aylarının vazgeçilmez lezzetlerinden bir diğeri de makarnadır. Makarna ve tarhana hazırlığında olduğu gibi yaz aylarında kış için hazırlanan bir üründür. Kurutulduğu için rutubetsiz ortamda bozulmadan uzun süre bekleyebilmektedir. Mahalle kadınları bir araya gelerek hamuru kalın yufka şeklinde açarlar. Üst üste 5-6 tane yufka konularak bıçak yardımıyla kesilir. Kesilen makarnalar sıcak bir odada birkaç gün kurutulur, kış ayları geldiğinde ise bu makarnalar kaynatılarak üzerine ceviz veya keş serpilerek yenir.

Yaz sonunda toplanan kışlık kavun, karpuz, elma, armut olgunlaşması için kilere konular. Birkaç ay içinde tüketilir. İlkbaharın sonunda toplanılan kayısı ortasından ikiye ayrılır bir tepsi üzerine serilir ve kurutulur. Bu kurutulmuş kayısıya Beypazarı'nda "gak" adı verilmektedir. Kış geldiğinde ise suyun içinde bekletilerek yumuşatılır, pirinç veya bulgur pilavının yanında içilirdi.

Beypazarı'nda kışın yenmesi için kurutulmuş diğer besinler ise şunlardır; ceviz, üzüm, dut, vişne, domates, elma gaki, mangır (meyve), fasulye, kabak, patlıcan, dolmalık biber, yeşilbiber, bamyacı pestil (dağ eriği), tatlı pestil (tatlı erik), kuşburnu, ayva kurutulur. Armut, oğaca gibi meyveler toplanır olgunlaşması için saklanırdı.

Beypazarı'nda kışın et ihtiyacını karşılamak için bahar mevsiminde büyük baş bir hayvan alınır, büyütülür, iyice beslenirdi. Bu hayvanlara besi adı verilirdi (K.K. 42, 44). Beslenen hayvanlar bir kısmı Kale Kapısı mevkinde bir kısmı da Kapı Ağzı mevkinde aylık karşılığı sığırtmaç, hergeleci adı verilen kişilerce güdüldü. Herkes sabah ezanıyla birlikte hayvanları bu noktalara götürür hergelecilere teslim ederdi. Akşam hayvanlar evlere kendileri gelirdi. Evlerin ahırları son derece muhafazalı olur komşusuna kesinlikle hayvanın kokusu gitmezdi. Bu şekilde sonbahara kadar beslenir, sonbaharın sonunda besilerini keserlerdi (K.K. 42). Bu konu mahalle içinde küçük de olsa bir çekişmeye sahne olurdu. Çünkü hayvanı en iyi besleyen için bir övünç kaynağı idi. Hatta Kumsüren, İnözü, Başağaç, Gurağaç,

Karapınar ve Hacıkara kimlerin besilerinin birinci olduğu seçilirdi (Torun ve Torun, 2011: 507). Bu tatlı çekişme neticesinde kesilen besi etinin en iyisiyle pastırma yapılırdı. Ayrıca besi etinden “mumbar” adı verilen bol baharatla harmanlanmış etlerin bağırsağa doldurulmasıyla sucuklar yapılır, bir sene yetecek kadar hazırlanan mumbar uzun süre bozulmadan dururdu. Etin bir kısmı da kıyılır, çekilir, kavrulur bakır kaplara doldurulup kıyma yapılırdı. Kıyma, kışın yemeklerde, bilhassa tarhana çorbasında kullanılırdı. Ayrıca kış için kesilen besinin kemikleri kurutularak uzun bir süre sonra göce (akbuğday) ile pişirilerek yenirdi. Ayrıca Kozalan’dan kar getirilerek bu besinlerin bozulmaması için karın içine konulurdu. 1950’li yıllardan sonra teknolojik ürünlerin evlerde yerini almaya başlamasıyla evinde buzdolabı olanlar fazlaca buz yaparlar bu buzlarla kendi ihtiyaçlarını karşılarlar. Fazla buzları ise komşularına dut, kayısı gibi yiyeceklerle takas ederek komşularının ihtiyaçlarını da karşılamaya çalışırlardı.

Yaz aylarında hasadı yapılan akbuğday dibek taşında dövülür ve kuruması için serilir. Kuruyan buğdayın dış kabuğu çıkar. Bu kalan kısmına göce denir. Göce taş değirmende çekilir ve kışın yoğurtlu çorba yapılarak yenir.

Beypazarı’nda kış aylarının vazgeçilmez bir diğer tadı ise helvadır. Tahıl tanelerinden çıkarılan nişasta, bir kazana ıslanılır. Her gün suyu değiştirilmek kaydıyla 5-6 gün bekletilir. Daha sonra bir çuvala konularak çiğnenir. Bu sayede nişastanın özü çıkarılır. Çıkan öz leğenin dibine çöker. Bu çöken kısım kurutulur ve kışın helva yapımı için kullanılır.

Beypazarı’nda kışa hazırlık için yapılan bir diğer çalışma, ev hanımlarının yaptıkları yufkalardı. Sonbaharda hamurdan açılan onlarca yufka kurutulmaya bırakılır ve kışın yenmek için kırılmayacak bir yerde saklanırdı. Kışın bu yufkalar ıslatılıp yumuşatılır, içine peynir konularak börekler hazırlanırdı.

İlkbaharda köyler için ormanda ağaç kesimine izin verilir. Bu aylarda Beypazarılılar 30-40 tane ağaç keser sonbahara kadar kuruması için orada bırakırdı. Sonbahar aylarında ise kesilen bu çam ağaçları merkeze ve köylere getirilerek kestirilir ve inceltirilip yakılmaya hazır hale getirilirdi. Köylerde sadece odun sobası

olduğundan kesilen ağaclar yeterli oldurdu ama Beypazarı merkezde kömür yakıldığı için kışlık kömür de sonbahardan alınır yağmur yağ görmeyen uygun bir yerde saklanırdı.

Büyük küçük hayvan besleyen kimseler yaz aylarından harmandan çıkan samanı, samanlıklara sonbaharda taşıyarak kış boyu hayvanlarına yedirirlerdi. Bu da hayvanlar için yapılan bir kış hazırlığı idi. Yine hayvanlar için kes, yem, otun patozu (yonca yemi) yapılır kışın hayvanlara vermek için saklanırdı.

İlkbaharda kırılan koyunların yünleri çuvalarda saklanır sonbaharda bunlar dere kenarında, pınar başında yıkanır ve çorap örülmesi için eğrilirdi. Beypazarı merkezde oturanlar kazak örer, köylerde yaşayan kadınlar ise çorap örerlerdi.

Beypazarı'nda kışın yiyecekleri yemeklerin hazırlıkları yazın sebze ve meyvelerin bol olduğu dönemde başlardı bu gıda çeşitlerinin başında pekmez, tarhana, pestil gelirdi. Bu gıdaların yapıldığı meyve ve sebzeler yaz aylarında olgunlaştığı için bu gıdalar da yaz aylarında yapılıp kurutulurdu. Kurutularak saklanan gıdalardan biri de tarhanadır. Tarhana kış aylarında Beypazarı'nda en çok aranan çorbalardan biri olup, muhtevasında bulunan bitki ve sebzeler yaz aylarında yetişir.

1.1.2.1. Tarhana yapımı

5 kilo ayrıranın içine, yarım kilo nohut, bir demet dereotu, 2 kilo ince doğranmış soğan, iri doğranmış biber, 5 kilo domates ve tuz konarak beş gün bekletilir. Unun içine 5 gün bekletilen mamul süzülerek ilave edilir. Bu karışımın üzerine nohut ve biber konur. Ekmek hamuru bir gün önce 1 su bardağı un, 1 bardak su ile karıştırılır ve bir gece bekletilir. Bir gün önceden hazırlanan maya, bu karışımın içine ilave edilerek 3 gün bekletilir. Üçüncü günün sonunda çarşafın üzerine parça parça dökülür. Arada ters düz edilerek ovulacak kıvama getirilir. El ile ovularak iri telli elekten elenir. İnce hale gelen tarhana kuruyuncaya kadar 5-6 gün serilerek kullanıma hazır hale getirilir. Rutubetsiz ortamda tercihen bez torbalara konularak saklanır (K.K. 6, 11, 23).

1.1.2.2. Cevizli pekmez sucuğu yapımı

Cevizli pekmez sucuğu Beypazarı'nda üzüm yetiştiriciliğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Sucuğun yapımı için hasatı yapılan üzümler ayakla veya makineyle ezilerek suyu çıkarılır. Çıkarılan su, un ile karıştırılır. Sonra ateşte büyük kazanlarda pişirilir. Kaynaya kaynaya koyulaşır.

Günler önceden kırılan, kabuğu soyulup, iplere dizilen cevizler soğuyan pekmezle kaplanması için ıslatılır. İpe dizilip ıslatılan cevizler ceviz kazanlarına batırılır. Batırılıp çıkarılan cevizler iplere asılır. 1-2 saat ipte durduktan sonra tekrar aynı kazanlara batırılarak sucuğun kalınlaşması, pekmez bakımından yoğun olması sağlanır. Bu işlem 2 veya 3 kere tekrarlanır. Batırılıp çıkarılan ürün sopalara asılır. Üstleri beyazlaşınca kadar kurutulur. Kuruyan sucuklar yenmeye hazırdır (K.K. 43, 49).

1.1.2.3. Pestil Yapımı

İyice yıkanarak temizlenmiş erik üzeri örtecek kadar su ile kaynatılır. Yumuşayınca süzgeçten geçirilerek tepsilere bir santim kadar kalınlık olacak şekilde dökülerek güneşe konur ve belli zaman aralıklarıyla ters düz yapılır. Bu şekilde ele yapışmayacak hale gelinceye kadar kurutulur. Daha sonra gölgeye alınarak, oklavanın üzerine atılır. Biraz daha kuruması için bekletilir, yeterince kuruduktan sonra yenmeye hazırdır. Kuruyan pestiller katlanarak nemsiz bir yerde saklanır (K.K. 6, 43, 49).

1.1.3. Yayla Göçü

Göç; ekonomik, toplumsal, siyasal, çevresel, kültürel ya da bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan geçici, kısa ya da uzun süreli yerleşim ve barınma amacı güden, istemli/zorunlu bir yatay hareketlilik ve toplumsal değişme sürecidir (Çakır, 2008: 240).

Ortasya'dan beri devam eden bir gelenek olan konar-göçerlik Türk toplumlarında varlığını mevsimsel göçler olarak da olsa hala devam ettiren bir

olgudur. Beypazarılılar da bu duruma uygun bir yaşam belirleyerek, kışları şehir merkezinde yazları ise bağ evlerinde geçirmektedirler. Bu mevsimsel göçler ise şehir merkezine ekim-kasım aylarında, bağ evine ise mart-nisan aylarında görülecek şekilde havaların durumuna göre gerçekleşirdi.

Baharda havalar ağır ağır ısınmaya başlayınca bir yandan da bağ evine göçme telaşı başlardı. Kışın merkezdeki evlerinde geçen günlerin ardından artık yaz günlerinin geçirileceği bağ evlerine yerleşip bağ bahçe işleri başlardı.

1.1.4. Yaz Aylarında Yaşam

Kış aylarında evde sıkılan insanlar ilkbahar günlerinde heyecanlanır, hafta sonları bağ evine gidilip gelinmeye başlanır. Bağ evi temizlendikten sonra yazın kullanılacak malzemeler eşeklere yüklenilip bağ evinin yoluna düşülürdü. İlk birkaç gün ev düzenlemesi yapıldıktan sonra, kuruyan fidanlar yenileriyle değiştirilir, yazın yenilecek sebzeler ekilirdi.

Çarşıda dükkân işleten esnaf ise her gün sabah ve akşam bağ evinden merkeze gelir dükkânı kapattıktan sonra bağ evine geri dönerdi.

Yaz aylarında işlerin en yoğun olduğu aylardı. Genellikle hayvanlarla ve harman kaldırma uğraşısıyla geçer, bu işler sonbahara kadar devam ederdi.

1.1.5. Önemli Günler (Bayram-Festival-Tören)

İnsanların kaynaşmasına vesile olan bu günler geçmişte de var olmuştur, günümüzde de varlığı sürdürmektedir.

1.1.5.1. Dinî Nitelikli Günler

İnsanların ve toplumların hayatlarında onların gelecek yaşamlarını etkileyecek ve yaşamlarına şekil verecek dönüm noktası tabir edilen günler vardır. Bu günlerde insanlar gerçekleşen olayı yâd etmek veya kutlamak amacıyla çeşitli etkinlikler yaparak bu günün veya günlerin unutulmamasını insanların ve toplumun hafızasında yer etmesini sağlarlar. İslam dininde kabul edilen mübarek gün ve gecelerin adedini

İslam bilginleri değişik rakamlarla ifade etmişlerdir. İmam Gazali'ye göre mübarek günler 19, mübarek geceler 15'tir (Çakan, 2009: 166).

2.1.5.1.1. Kandiller

Beypazarı'nda kandillere hürmet ve ilgi büyüktür. Bayramlar kadar hissedilmese de camilerin doluluğundan ve insanların bu günlere özel yaptıkları davranışlardan, bu günlerin diğer günlerden ayrılan zaman dilimleri olduğu anlaşılmaktadır. Kandil adı verilen bu günlerin isimleri şunlardır:

- 1- Mevlid Kandili (12 Rebiu'l-evvel)
- 2- Regâib Kandili (Receb'in ilk Cuma gecesi)
- 3- Mi'rac Kandili (27 Recep)
- 4- Beraat Kandili (15 Şa'ban)
- 5- Kadir Gecesi (Büyük ihtimalle Ramazanın 27. Gecesi) (Çakan, 2009: 174).

Mevlid kandili Peygamber Hz. Muhammet (SAV)'ın doğduğu gece ve bunun yıl dönümlerini anlatır. Beypazarı'nda Peygamberimizin doğumu, önderliğini ve üstün vasıflarının anlatıldığı gündür. "Mevlit okumak" isminin verildiği ve camilerde Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necat isimli mevlid manzumesinin söylenmektedir. Bu anma günleri günümüzde Beypazarı'nda "Kutlu Doğum Haftası" çerçevesinde bir dizi etkinlik şeklinde geçmektedir.

Üç ayların başlangıcı olan Regâib Kandili ise Beypazarı'nda ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Recep ayı Hicri takvimde kameri ayların yedincisi, dört adet haram ayından ikincisi, üç ayların başlangıcıdır. Bu gece Recep ayının ilk Cuma gecesidir. Bu geceyi Beypazarı'nda Regâib kandili olarak kutlanmaktadır. Regaip Kandili, Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğü kabul edilen recep ayının ilk cuma gecesidir. (TDK Sözlük, 2005: 1649). Bu gün Beypazarı'nda bazı adetler unutulmaya yüz tutmuş olsa da, birçok âdet devam etmektedir. Bu devam eden âdetlerin biri de Regaip Kandili gününde yapılanlardır. Recep ayının ilk Cuma gecesi kutlanılan Regaip kandili, gün içinde İvaz Dede (Ayvaşık Dede) ziyaret edilerek başlar. Geçmiş dönemlerde komşular birbirlerine, bazlama ya da bir somun ekmek, mum, kibrit

dağıtır. Bu âdet günümüzde yerini, Un helvası (kaşık helvası) ve Kandil simidine bırakmıştır. İkinci namazı sonrası kabirler ziyaret edilir (K.K. 42).

Bu günde Beypazarı'nın gelinleri ebeveynlerinin evinde toplanırlar akşam için Beypazarı yemekleri hazırlarlardı (K.K. 13). Akşam yemeği aile büyüğünde yenir, büyüklerin ellerinden öpülerek kandil kutlanır. Mevritler dinlenir, Kur'an'dan sureler okunur ve bu gece ibadetle geçirilir. Hicri takvimin ilk kandili olan Regaip kandiline, Beypazarı'nda *Namaz* denir. Aslında bütün kandillere bu ismi verilse de, genelde Regaip kandili akla gelir. Kandil geceleri ekseriyetle nafile ve kaza namazları ifa edildiği için, halk arasında bu isimle anılır. Bu gecede çocuklar fişek, maytap yakarak bu geceyi aydınlatırlar. Bu âdet Beypazarı'nda hâlâ devam etmektedir. Bu âdet yüzünden evler yanmakta, sakatlanmalar dâhil çeşitli kazalar meydana gelmektedir. Birçok kişinin karşı çıkmasına, hatta yasaklanmasına rağmen, bu âdet devam etmektedir. Regaip Kandilinin bir ismi de, halk arasında Fişek (Torpil) Bayramı'dır (K.K. 42).

Torpil Bayramı'nın hazırlıkları günler önceden başlar, çocukları harçlıklarını biriktirerek torpil, tırakkal, kız kaçıran, tel maytap, çıtır pıtır, havai fişek vb. patlayıcı malzemeler alırlardı. Demirciler de bu güne hazırlık yaparlar bazuka adı verilen tekli veya iki su borusunun arka kısmı kapatılarak ve elle tutmak için bir kabza yapılıp ve içine torpil atılarak daha fazla ses çıkması sağlanırdı (K.K. 42).

Bu günde halkın bütünü Torpil Bayramı etkinliklerine katılırdı. Nişanlılık süresi Regaip kandiline rastlarsa, oğlan evi kız evine hediyelerle birlikte, bu gece yakılması için Fişek gönderir, buna namazlık denirdi. Karşılık olarak kız evinden baklava ve damada hediye gelir. Bu gece, evin bütün odalarının ışıkları sabah namazına kadar yanık bırakılırdı (K.K. 42).

Torpillerin satılmadığı eski zamanlarda ise Regaip kandillerinde geven kazılırdı. Toplanan gevenler yakılırdı ayrıca çaput gazlanır, üstüne yanık yağ dökülürdü. Yanıcı hale getirilen bitki, iplere tellere bağlanarak yakılırdı. Köylerdeki bu gelenek de hâlâ devam etmektedir (K.K. 13).

Bütün köylüler bu şekilde toplaşıp dolaşılırdı (K.K. 4). Köst köyünde ise ilk namaz diye tabir edilen Regaip Kandilinde, geven yakılırdı. Köylüler günler öncesinden Manasur'un Kaş diye tabir edilen yerden geven toplarlar ve köye getirirlerdi. Kandil günü akşam namazından sonra bu toplanan gevenler yakılırdı (K.K. 7).

Beypazarı merkezde akşam namazı vakti herkes evlerine çekilip iftar yapıp yemekler yenildikten sonra yediden yetmiş yediye herkes sokağa çıkar ve torpil, maytap gibi ses çıkaran patlayıcılar atmaya başlardı. Hatta rivayet odur ki; Kurtuluş Savaşı'nı takip eden yıllardan birinde Beypazarı'ndan geçen birisi Hacılar Köprüsü'ne geldiğinde "Torpil Bayramı" günü herkes torpillerini atarak kutlama yaptığı esnada ilçede çatışma olduğunu düşünerek geri döndüğü söylenilmektedir.

Asırlardır süren "Torpil Bayramı" halkın büyük bir kabulüyle yaşatılmış ve yaşatılmaya devam etmektedir. 160 yıl evvel yine bir Torpil Bayramı günü çarşıda bir dükkânın alev alması sebebiyle yaklaşık 600 dükkândan oluşan çarşının yanmasına rağmen kutlamalar halen devam etmektedir (Torun ve Torun, 2011: 568). Gece yarısına kadar devam eden bu etkinlik günümüzde bir kültürel değer olarak görülüp devam etmesi için gayret sergilenmektedir.

Geçmişte bu şekilde kutlanan etkinlik günümüzde de hâlâ devam etmekte olup ayrıca Beypazarı Belediyesi de şehre hâkim yerlerde havai fişek gösterileri düzenlemektedir.

1.1.5.1.2. Arife Günleri

Arife kavramı belli gün ve bayramlardan bir gün öncesine veya önemli bir olay ya da olayların cereyan ettiği bir dönemden önceki günlere de Türkçede arife denmektedir (Komisyon, 2013: 352). Arife günü ise; Dini bayramlardan önceki gün anlamında kullanılmaktadır (TDK Sözlük, 2005: 118). Beypazarı'nda Ramazan ve Kurban Bayramı'nın arife gününde mezarlık ziyareti yapılır. İkinci namazından sonra aile büyüklerinin mezarlıkları ziyaret edilir. Bu ziyaretlerde, ziyaret edilen mezarın ya da mezarların üstündeki otlar, taşlar temizlenir, mezar toprağı sulanır. Mezar başında üç İhlâs, bir de Fatiha ya da Yasin okunur.

1.1.5.1.3. Dinî Bayramlar

Bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmûd'un XI. yüzyılda yazdığı eserde görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının 'bedhrem' olduğunu, bu kelimeyi Oğuzların 'beyrem' şekline çevirdiklerini belirtir. Yine Kaşgarlı'ya göre, 'bayram eğlenme, gülme ve sevinme günüdür' (Koca, 2002: 79). İslami devir edebiyatının ilk örneklerinden olan Divan-ı Lügati't Türk isimli eserde verilen örnekler anonim ürünler olması hasebiyle anlatılanlar genellikle İslamiyet öncesi devre tekabül etmektedir. Cumhuriyet devrine gelindiğinde yapılan tasniflerde bayramların dinî ve millî olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Dinî bayramlarla Ramazan ve Kurban bayramları ifade edilirken; milli bayramlarla anlatılanlar 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 29 Ekim bayramlardır.

Dinî bayramların uygulanış şekilleri ve günleri İslamiyet'in benimsendiği coğrafyalarda ortak olarak yapılagelmiş şekliyle Türkiye'de de kutlanmaktadır. Beypazarı'nda dinî bayramlara hazırlık birkaç gün öncesinden başlanılır. Ev odaları bayanlarca temizlenir. Erkekler de Kurban bayramı ise kurbanlık alır ve bayramda evde ikram edilecek yiyecek içecekleri tedarik ederler. Bayanlar yine bayramdan birkaç gün önce bayram için baklava hazırlarlar, Beypazarı'nın takım yemeği denilen; çorba, etli nohut, pilav, yaprak sarması ve hoşaf hazırlayarak bayramda misafirlerini en iyi şekilde ağırlamak için adeta yarış içine girerlerdi. Arife günü kurulan pazardan şeker ve kolonyalar da alındıktan sonra erkekler berberin yolunu tutar gece geç saatlere kadar beklemek pahasına da olsa saç ve sakal bakımlarını yaptırırlardı. Bayram sabahı kılınan namazdan sonra mahalleli ilk bayramlaşmayı cami içinde halka oluşturacak şekilde gerçekleştirir. Büyükler başta olmak üzere tokalaşma ve el öpme merasimi gerçekleşirdi. Bayramın birinci günü, isteyenler arife günü yapmadıkları mezar ziyaretlerini yapar sonra evlere gelir. Çocuklara, günler önce alınan ve başuçlarından ayırmadıkları bayramlıkları bayram sabahı erkenden giydirilir. Aile büyükleri bayramın ilk günlerinde evlerinde olurlar ve ailenin küçüklerinin yapacakları ziyaretleri beklemeye başlar. Gençler yaşlıların ellerini öper, onların hayır dualarını alır ve yaşları küçükse onlardan bir şeyler umarlar ve genellikle de para alırlar. Ayrıca çocuklar, bayramlıklarını giydikten ve ev halkı ile bayramlaştıktan sonra arkadaşlarıyla ev ev gezerek bayram şekeri toplar. Ellerindeki

poşetleri doldurmaya çalışır ve kim fazla şeker toplarsa, o çocuk için bir gurur kaynağıdır. Bunu bilen büyükler ise çocuklara ısrar edip birden fazla olmaları yönünde telkinlerde bulunurlardı. Ailede kendilerinden büyük kimse kalmayanlar veya hasta olup gezemeyecek halde bulunan yaşlılar evlerinden çıkmaz, herkes onların elini öpmeye gelir.

Ramazan bayramı, ramazan ayından sonra kutlanılan ve oruçlarını tastamam tutabilmenin saadeti içinde Allah'a dua mahiyetinde yapıldığı için "şükür bayramı" olarak anılan zamanla şeker bayramı şekline dönüşen bir bayramdır. Beypazarı'nda Ramazan bayramında bol bol akraba, eş-dost ziyareti yapılarak tatlılar yenilir. Büyükler ziyaret edilir ihmal edilen büyüklerin gönlü alınmış olur.

Kurban bayramı, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i, Allah'a kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Allah'ın emriyle oğlunun yerine geçmesi üzerine hak dinlere girmiş ve İslamiyet'te de varlığını devam ettiren bir vecibedir. Kurban, İslam dinine göre farz ibadetler kadar önemsenir, mali gücü yerinde olan her kul için vaciptir.

Beypazarı'nda, ailelerin ekonomik durumlarına küçükbaş veya büyükbaş hayvan kurban edilir. Kurban edilecek hayvanın dini bütün diye adlandırılan ve hayvana eziyet vermeden kesebilecek eli yatkın birine kestirilmesi tercih edilir. Eğer kesilen büyükbaş bir hayvansa ve birden fazla kişi ortak kesiyorsa kurbanı kesen, kestirenlere, bir defa "Vekâletini verdin mi?" diye sorar. Kurbanı kestiren, vekâletini verdiğini söyler ve o zaman kurbanı kesen üç defa "Aldım, kabul ettim." der. Teşrik Tekbiri, "Allahu ekber Allahu ekber, Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahi'l-hamd" denilerek kurban kesilir. Kurban kesildikten sonra kurbanı kesilenler iki rekât şükür namazı kılarlar. Kurban etinin dağıtımında, kurban eti önce üç eşit parçaya bölünür. Etin 1/3'ü ev halkına, 1/3'ü yoksullara ve 1/3'ü de akrabalarından kurban kesmeyen ailelere verilir.

"Telaşeli bayram" diye adlandırılan kurban bayramının birinci günü genellikle kurbanlık kesimi ve paylaşılmasıyla geçirilerek bayram gezmeleri ikinci

güne bırakılır. İkinci günü ise ramazan bayramında olduğu gibi bayram ziyaretleri tekrarlanılarak 4 gün boyunca devam eder.

1.1.5.2. Milli Bayramlar

Bayramlar hemen her millette gözlenen ve bireylerin millet olma yolunda birlik ve beraberliğini sağlayan en önemli yapı taşlarından biridir. Türklerde bayramlar İslamiyet öncesi Orta Asya’da hayat sürülürken başlamış ve yüzyıllarca devam etmiş geleneklerden biridir. Türkler sevinçlerini, matemlerini ve eğlencelerini paylaşmak için birçok törenler düzenlemişlerdir. Sefere çıkmak, barış yapmak ve diğer önemli olaylar çeşitli törenlerle kutlanmıştır. Türk toplumunun sosyal hayatında önemli bir yere sahip bu törenler “ toy” olarak adlandırılmıştır. Her yıl tekrarlanan kutlamalar ile o tarihte meydana gelen olayın kollektif hafızadaki yeri ve kendisine atfedilen önem ile rejimin meşruiyetine olan inanç da sağlamlaştırılmış olur. Bu törenlerde sıkça kullanılan ulusal marşlar, bayraklar ve diğer semboller de bu duygunun yoğun bir biçimde hissedilmesini sağlar (Yamak, 2008: 325).

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra dini bayramların yanı sıra milli bayramların kutlanması Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin herhangi bir günü resmi bayram olarak kabul etmesi ise ikinci meşrutiyetin ilan edildiği günün milli bayram olarak kutlanması ile olmuştur (Taş, 2002: 352). İkinci Meşrutiyetin Osmanlı devlet anlayışına getirdiği yenilikleri unutturmamak amacıyla Osmanlı Meclis-i Mebusân’ı 5 Temmuz 1909 tarihli oturumunda bir maddelik kanun hazırlayarak 23 Temmuz gününün Milli Bayram olarak kutlanmasını kabul etmiştir.

Kurtuluş Savaşı dönemine gelindiğinde ise, 23 Nisan 1921 günü Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey ve 11 arkadaşı meclisin açılışının milli tarih açısından önemli bir gün olduğunu dile getirmişlerdir. Bu nedenle bugünün milletin hatrında kalması için milli bayram olarak kabul edilmesini teklifinde bulunmuşlardır ve bu teklif kabul edilerek 23 Nisan Çocuk Bayramı olarak kutlanmaya başlamıştır. Cumhuriyet’in ilan edildiği 29 Ekim günü, 1925 yılında milli bayram olarak ilan edilmiştir. 30 Ağustos 1922 gününün İstiklal Savaşının kazanılmasında önemli yeri

olan bu günün Zafer Bayramı olarak kutlanması teklifi edilmiş ve teklif 1 Nisan 1926 tarihinde meclis tarafından kabul edilerek 30 Ağustos Zaferinin her yıl milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir. Atatürk'ün Samsun'a varış tarihi olan 19 Mayıs günü Ata'nın isteği üzerine 'Gençlik ve Spor Bayramı' olarak kutlanmaya başlamıştır. 20 Haziran 1938'de 'Gençlik ve Spor bayramı' adı ile milli bayramlarımız arasına katılan 19 Mayıs, 7 Mart 1981'de de 'Atatürk 'ü anma' eklenerek 'Atatürk'ü anma Gençlik ve Spor Bayramı' olmuştur.

Beypazarı'nda resmî bayramlar Atatürk Parkı'nda çelenk koyma töreni ile başlar. Şehir stadyumunda yapılan şenliklerle devam eder. Beypazarılı halkın yoğun katılımıyla kutlanan bu günler milli birlik ve beraberlik duygularının aşılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca bu günlerde belediye tarafından akşam saatlerinde Hıdırlık tepesinde havai fişek gösterisi yapılarak heyecan üst sınıra çıkmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ise bayramlar Halkevi'nin önünde kutlanırdı. O günlerde ise çeşitli spor karşılaşmaları düzenlenerek coşkulu bir şekilde bu bayramlar kutlanırdı. Ayrıca Ankara'ya bağlı bir ilçe olması sebebiyle dönemin yöneticileri de muhtelif zamanlarda Beypazarı'na sık sık bu tür etkinliklerin yapılmasını sağlamışlardır.

1.1.5.3. Diğer Törenler

1.1.5.3.1. Hıdırellez

Hızır, Türk halk inançlarına göre, ölmezlik sırrına ermiş bir peygamberdir. Tanrı'nın yeryüzünde dolaşan güçlü ve yardımsever elçisidir. Hızır'ın darda olanların yardımına koştuğuna inanılır. Benzer bir inanma da İlyas peygamber hakkında vardır ki o da ölümsüzlük suyu adı verilen ab-ı hayattan içmiş ve denizde zor durumda kalanlara yardım ettiğine inanılan varlıktır. 5 Mayısı 6 Mayısı bağlayan gece ve sabahında Hızır'ın yeryüzüne uğrayacağı, sıkıntıda olanlara yardım edeceği, dilekleri yerine getireceği inancıyla bütün Türk coğrafyasında benzer uygulamalar yapılmaktadır (Günay, 1995: 2).

Karada zorda kalanlan insanlara yardım eden Hızır (A.S.) ile denizde darda kalanlara yardım eden İlyas (A.S.) 5 Mayıs, 6 Mayısı bağlayan gece bir araya geleceklerine inanılır. Bugün Türkler için önemli bir gündür. Bu günde insanlar Beypazarı'nda, Kızlar Çayırı'nda (Şimdiki Hacılar Köprüsü yanındaki Yatılı Hafızlık Okulu ve şadırvanın olduğu yerde) kutlamalar yaparlardı. Beypazarılılar yaşlı-geç burada toplanılır, herkesin yanlarında getirdiği yiyecekleri hazırladıkları sofrada, hep birlikte yenir. Tam bir bayram ve şenlik havası içinde olurdu. Burada her türlü oyunlar sergilenir, hoşça vakit geçirilirdi. İkinci vakti, genç kızlar, Talihler (şimdiki adı Salihler) tepesine çıkarak dilekte bulunurlar yani talihin ve bahtın açık olması için Allah'a dua edilirdi (K.K. 42).

Daha sonraları kutlamalar, Ankara yolunun genişletilmesiyle Kızlar Çayırı'ndan başka bir yere alındı. Hıdırellez kutlamaları, Ayvaşık Dede (İvaz) mevkiinde kutlanmaya başlandı. Antep fıstığı ve çitlembik ağaçlarının bulunduğu yerde yapılır oldu. Çayırılık dediğimiz çayır çimen ve ulu ağaçların bulunduğu yerde, bazı mahallelilerin bir araya gelerek kutlama yaparlardı. İlkokullarda ise, Mayıs ayı içinde Hıdırellez zamanı, kır gezintisi mutlaka yapılırdı. Ta ki 1960 yılına kadar, bu tarihten sonra Hıdırellez kutlamaları, topluca bir yerde kutlanmadı (K.K. 42).

Beypazarı'nda 5 Mayıs, 6 Mayısı bağlayan gece Kırbaşı yöresinde yoğurt çalınırdı. Herkesin yoğurdu tutmazdı eğer yoğurt mayalanırsa Hızır'ın yardım edeceğine inanılırdı (K.K. 5).

Köst köyünde ise bu gecede süt mayalanmadan soğumaya bırakılır ve evin dışına konurdu. Eğer süt yoğurt olursa bu Hızır'ın ihsanı şeklinde yorumlanırdı. Ayrıca kapı dışına boş torba konur Hızır'ın onu dolduracağına inanılırdı (K.K. 6).

1.1.5.3.2. Yağmur Duaları

Dünyanın değişik coğrafyaların, geçimini tarımla sağlayıp suya ve bilhassa yağmura ihtiyaç duyan memleketlerde gerekli olan yağışı sağlamak amacıyla çeşitli yollara başvurulmaktadır. Havaların kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırarak bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamaları içine alır (Çıblak, 2002: 93).

Beypazarı'nda da değişik köylerde mekânsal farklılıklar görülmekle beraber genellikle yağmur dualarının yapılış şekilleri aynıdır. Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Beypazarı'nda da sabahleyin yerleşim alanlarının dışında iki rekâtlık namaz kılınır. Bu namaza katılanlar, sade kıyafetler giyer. Namazdan sonra iki kez hutbe okunur, cübbeler ters çevrilir ve yağmur duası edilir (Boratav, 1993: 1221). Yağmur duası yapılırken, yağmur yağması hadisesinin kendilerinin hiçbir etkisi olmadan gerçekleştiğini ve bu sebeple tek yapmalarının diğer dua çeşitlerinde olduğu gibi Allah'tan istemek olduğunu bilirler ve bu sebeple acizyetlerini dualarında dile getirirler. Bu sebeptendir ki dualar kabul olsun, mahsul gereken suyunu alsın diye ellerini olabildiğince havaya kaldırırılar. İmam ayakta duasını ederken duaya katılan kimseler oturdukları yerden âmin nidalarıyla halis niyetlerini ortaya koyarlar.

Yağmur duaları genellikle su kenarlarında veya göletlerin yanlarında yapılmaktadır. Beypazarı'nda Depel tepesinin arka tarafında kalan ve Depeliarkası ismi verilen ve yedi köyün ortak isimle anıldığı bölgede, Erenler ismi verilen ve bir yataının bulunduğu mevkide yapılır. Yedi köyün kurduğu bir dernek vasıtasıyla organize edilip, her yıl Haziran ayında tekrarlanan "Hacet Bayramı" içerisinde yağmur duasının da bulunduğu, dini içerikli bir törendir. Hacet; dilek, istek anlamında olup, Hacet Bayramı; Anadolu'da tarıma dayalı hayat tarzının benimsendiği yerlerde yılın bolluk içinde ve bereketli geçmesi yağmur dualarının yapıldığı etkinliklere denir. Bu etkinlikler belli yörede yaşayan insanlar ortaklaşa gerçekleştirilir ve geniş katılımı ile icra edilir. Mevlit okutulur, beraber namaz kılınıp, dualar edilir. Birlik ve beraberliğin olduğu bu günler bir nevi şenlik havasında geçer. Bu bayramın, yörenin insanların kaynaşması gibi bir işlevi daha vardır (K.K. 9, 30, 31).

Depeliarkası yöresinin bir köyü olan Dağşeyhler'de her yıl Haziran ayının ilk pazar günü yağmur duası edilmektedir. Bu dua iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm sabah saatlerinde köydeki çocuklarla yapılır. Bu bölümde köyün çocukları toplanır, önünde büyük biriyle birlikte köyün altında ve üstünde bulunan iki türbe gezilir. Türbelerin etrafında yedi kez döndükten sonra ritüel tamamlanır. İkinci bölümde ise imamlar mevlit okurlar, dua edilir, duaya ek olarak o zamana kadar okunmuş, hatimler, tesbihatler eklenerek duanın kabul olması için eller olabildiğince havaya

kaldırılarak âmin denilir. Duanın ardından topluca öğle namazı kılınır. Namazdan sonra köylülerin imece usulü planlayıp, aşçıların hazırladığı pilavlar ve ayranlar ikram edilir. Pilavlar adak olarak kesilen hayvanların etleriyle yapılır. Yemeğin ardından tel kadayıf ikram edilir ve genellikle birkaç saat içinde yağmur yağması sebebiyle halk dağılır (K.K. 9, 22, 30, 31).

Beypazarı'nın Köst köyünde Haziran ayı içerisinde yapılan yağmur duasını köylülerin kurduğu dernek organize etmekte ve köy meydanında yapılmaktadır. Köy halkının ve şehirde yaşayan kimselerin katıldığı merasimde yıl içinde ekilen mahsulün hasadının bereketli olması için dualar edilir (K.K. 6, 7, 11, 44).

Uruş beldesinde İmam Ağa köprüsünün yanında Süvari çayının olduğu mevkide yapılan yağmur duası için büyük ve küçükbaş hayvanlar kesilir. İki gün dua harmanına çıkılır ve dua edilir. 3. gün hazırlanan eşyalar dua edilecek yere götürülür. Odun ve erzak götürülür. Kapama yapılacak et ayrı hazırlanır. Kurban kesilen et ise köydeki fakir fukaraya dağıtılır. Köyden yürüyerek İmam Ağa köprüsünün başına kadar imam önde dualar eder, insanlar arkada âmin diyerekten bölük bölük oraya varılır. O gün koyunlar kuzularından, inekler buzağularından ayrılır. Öğlene kadar dualar edilir. Köyde sayılan 70.000 küçük taş bir çuvala konur çay kenarına götürülür. Öğle namazı kılındıktan sonra tekrar bir dua edilir. O sırada salalar verilir. Çayın kenarına varılır. Yasin suresi okunur. Surenin bitişinde, kumlar suya atılır. Eller ters çevrilir. Dua ederken bulutlar toplanmaya başlar eğer bulut toplanmaya başlamazsa, imam cübbesini ters giyer yağmur yağana kadar dua etmeye devam ederdi. Daha sonra yemek yemeğe çıkılır. Yemek olarak Kapama ikram edilir. Çoğu zamanda yağmur yağardı. Bazen bir hafta yağmurun devam ettiği de görülmüştür. Kimseye salma salınmaz yani herkes bütçesine göre yardımda bulunur. Civar köylerden de Uruş'un duası takip edilir. Uruş'un yağmur duasının kabul edildiği söylenir ve Uruş yağmur duasına çıktı mı diye sorulur, söylenirdi (K.K. 2).

Beypazarı'nın bir diğer beldesi olan Kırbaşı'nda yağmur duası için hazırlıklar birkaç ay öncesinden yapılır. Komşudan imece usulü yardım alınarak büyükbaş hayvan alınır veya kuzu toplanır. Tüm davetliler gelir, dua ile yaylaya gidilir.

Yağmur duası edilir, namaz kılınır. Yağmur duası için türbeye gidilmez, sadece yaylaya gidilir (K.K. 3, 4, 5, 16, 17, 18, 19, 20).

1.1.5.3.3. Festivaller-Şenlikler

Orta Asya'da boylar halinde yaşayan Türklerin senenin belli günlerinde boyların bir araya toplandığı şölen adı verilen etkinlikler düzenledikleri bilinmektedir. Bu şölenler vasıtasıyla boyların birbirine kaynaması, iletişimlerinin artması sağlanmakta, millet olma yolunda etkileşimlerinin artırılması ve ortak kararlar alınarak gelecek yılın planlaması yapılmaktaydı.

Bu gelenek Türkler Anadolu'ya göç ettikten sonra da devam etmiş. İslamiyet'in etkisiyle yeni formlar içerisinde icra edilmeye devam etmiştir.

Beypazarı'nda her yıl haziran ayı içerisinde tüm esnafların ve halkın katılımıyla uluslar arası boyutta etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin başlangıcı 1990'lı yıllara dayanmakta ve her geçen sene daha büyük katılımlı etkinliklere imza atılmaktadır. 3-4 gün süren bu festivallerin ana etkinlikleri hafta sonuna denk getirilmekte, çevre illerden ve çeşitli ülkelerden çok sayıda misafir festivale katılmaktadır. "Uluslararası Beypazarı ve Yöresi Festivali" ismiyle organize edilen bu etkinliklerde çarşı içindeki tüm caddeler kullanılmaktadır. Her caddede başka bir tema etrafında toplanan stantlarda Beypazarı halkı davetlilere yörenin özelliklerini sergilemektedir. El işlerinin, yöresel yemeklerin, halk oyunlarının, animasyonların ve birçok özelliklerin bulunduğu bu festivalde bir dizi de konser etkinliği ile misafirlere hoş vakit geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede Beypazarı ismi tüm dünyaya duyurulmaktadır.

1.1.6. Yöresel Kıyafetler

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre en temel ihtiyaç yeme, içme gibi fizyolojik ihtiyaçlardır (Cüceloğlu, 1998: 140). Bunu takip eden bir diğer önemli ihtiyaç çeşidimiz ise güvenlik ihtiyacıdır. İnsanlar güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli yollara başvurmuşlardır. Giyinme de bu yollardan biridir. İnsan kendini

daha güvende hissetmek için vücudunu örtme ihtiyacı hissetmiş, bu sebeple deriden, kumaştan vb. maddelerden giysiler yapmışlardır.

İnsan toplumsal yaşam gereği değişik ortamlarda bulunur ve her ortamda uygun bir şekilde giyinme ihtiyacı hisseder bu durum da giysilerin çeşitlenmesine sebep olur. Giyinmedeki başlıca amaçları sıralayacak olursak şöyle diyebiliriz; vücudunu çeşitli canlılardan koruma ihtiyacı, insana güven verme duygusu, kendini gösterme isteği, hoş gitme çabası, -varsa- vücudunda noksanlıkları gizleme isteği, meslek statüsünün gereğine uygun giyinme ihtiyacı, meslek kuralları gereği zorunlu giysilerin kullanılması, dinî kurallara uyma zorunluluğu, süslü görünme gayesi gibi sebepler insanı giyinmeye hatta çeşit çeşit giyinmeye zorlar.

Giyimi kuşamı belirleyen en önemli etkenlerden biri de kültürün alışveriş halinde olduğu diğer kültürlerdir. Örneğin Türklerin İslamiyet öncesi ile İslamiyet sonrası zamanlarda giyim kuşamlarında büyük farklılar olması kaçınılmazdır. Benzer şekilde Batı kültürüyle yakın ilişkiler kurduğumuz son asırlarda Batı tarzı giyimlerin gözlenmesinin başlıca sebebi de benzerdir.

Haberleşme ve teknolojik imkânların arttığı günümüzde, çok uzak kültürlerin bile birbirini etkileyebildiği bu zaman diliminde, kıyafetlerin yöresellikten evrenselliğe döndüğü de bir gerçektir. Küçük yerleşim birimlerinde bile ülke genelinde görülen kıyafetlere rastlamak mümkündür. Böyle bir ortamda ele alacağımız bu başlıkta geçmişte insanların daha çok nasıl giyindiği konusu olacaktır.

Mesleklerin giyim tarzını belirlediği Beypazarı'nda cinsiyete göre yazın, kışın ve baharda; düğünde, bayramda, cenazede farklı tarzda bir giyim anlayışı benimsenmiştir.

1.1.6.1. Erkeklerin Kıyafetleri

1.1.6.1.1. Dar paça: Dar paça ismi verilen bu elbiselerin paçalarında üç düğmesi vardır. Kıldan ve yünden yapılan bu kıyafetleri dokumacılar dokurdu.

1.1.6.1.2. Ceket: Erkeklerin giysilerinin üzerine giydikleri ceketleri şehir merkezinde terziler vücut ölçülerine göre istenilen kumaştan dikerler.

1.1.6.1.3. Kazak: Ev kadınların “örnek” adını verdiği çeşitli desenlerde, ellerinde şişlerle ördükleri kazaklar soğuk günlerde erkeklerin vazgeçilmez giysilerinden biridir.

1.1.6.1.4. Gömlek: Kış aylarında kazakların altına, yaz aylarında ise ceket içlerine giyilen gömlekler evde dikilirdi.

1.1.6.1.5. Şapka: Kasketçi adı verilen ustaların yaptıkları şapkalar erkeklerin günlük hayatta kullandıkları kıyafet çeşitlerinden biridir. Erkeklerin genelde günlük ve yabancı diyeye tabir ettikleri iki çeşit kasketleri olurdu. Geçmiş dönemlerde bu şapkaların en rağbet gören çeşidi ise köşeli kasketlerdir.

1.1.6.1.6. **Yün çorap:** Koyunun yünü eğirilerek yapılan ipten örülürdü. Yün fazla ise çırık ile az ise fengere veya iğ ile yün iplik şekline getirilirdi. İplik şekline getirilen ipten, çorabın ilk önce parmak ve topuk kısımları yapılır, daha sonra geri kalan kısımları tamamlanarak birleştirilirdi (K.K. 11).

1.1.6.2. Kadın Kıyafetleri

Beypazarı’nda kadın kıyafetleri erkek kıyafetlerine oranla daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Kadın kıyafetleri başlığı altında inceleyeceğimiz bu bölümde kadınların baştan ayağa giyindikleri tüm giysiler konu edilmiştir. Bu giysilerin çeşitlerini belirleyen unsur ise, giysilerin giyinme yeri ve zamanıdır. Örneğin Beypazarı’nda kadınlar düğünlerde, sünnetlerde, dini günlerde, bayramlarda, hamam günlerinde, çarşıya çıkacakları zamanlarda farklı şekilde giyinirler ayrıca medeni hali de kadın kıyafetlerini belirleyen diğer bir unsurdur. Bekâr kızlar ile evli kadınların giyimleri birbirinden farklıdır. Beypazarı’nda kadınların giyim tarzlarını belirleyen bir diğer etmen ise sosyal, ekonomik durumları ve hayat görüşleridir.

Bu bölümde kadın kıyafetleri incelenirken, merkez ve çevre yerleşim yerlerindeki kadın giyimleri ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.1.6.2.1.Kadınların Düğün Kıyafetleri:

Düğünler eğlence zamanları olduğu ve kadınların aynı cinsiyetten kişilerin toplanma mekânları olduğu için geçmişte kadınlar canlı ve parlak renkleri seçerek giyimine ayrıca bir imtina gösterirlerdi. Bu sebeple düğün kıyafetleri birden fazla şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca gelinlik kızların da evlendikten sonra düğünlerde giyecekleri bu tür giysilerin çeyizlerinde olmasına özen gösterilirdi.

1.1.6.2.1.1. Bindallı

Türklerin kullandığı, süslemeli giysiler diye anılan bu giysilerin temeli Orta Asya Türklerine dayanmaktadır. Hun imparatorluğu zamanında hakanın otağında işlemeli bezler ve kumaşların kullanıldığı bilinmekte olup, Maraş usûlü adı verilen bu işlemlerin Arap kültüründen bizim kültürümüze geçtiği sanılmaktadır. 16. yy.'da Şaman erkeklerinin kullandığı bu süslemeli giysiler, 18. yy.'da silahların kabzalarına yapılan işlemlerle kendini göstermiştir. 19. yy. sonlarında ise düğünlerde ve kına gecelerinde kadınların vazgeçilmez elbisesi olarak karşımıza çıkan bindallı yurdumuzun hemen her yerinde kullanılmaktadır. Usta kişilerin hazırladığı bindallılar uzun uğraşlar neticesinde ortaya çıkmaktadır.

İçlik, kuyruklu don, ve hırka (salta)'dan oluşan bu giysi Türk giyim sanatının inceliklerini üzerlerinde barındırır. İlk önce içlik denilen giysi üzerine ise kuyruklu don (şalvar) giyilir. Üst kısma ise salta giyilerek takım tamamlanır. Ayrıca giysinin daha güzel durması için bele kuyumcuların hazırladığı altın kuşak (kemer) takılır.

1.1.6.2.1.2. Çevre

Başörtüsü olarak kullanılan çevre, kare şeklinde olup, mermerşahı veya tülbentten yapılmaktadır. Kenarlarına ise sim danteller eklenerek daha güzel görünmesi sağlanmaktadır.

1.1.6.2.1.3. Fes (Baş Takımı)

Türk kültürünün vazgeçilmez unsurlarından olan fesler Beypazarı'nda bayanlar tarafından geçmiş dönemlerde sıkça kullanılmaktaydı. Günümüzde ise

kırsal kesimde rastlanan bu fesler, kırmızı renkte olup üzeri genellikle altın ve gümüşlerle süslenir bazen de simle işlendiği örnekleri mevcuttur. Küçük altınlar sıra halinde fesin üzerine dizilir.

1.1.6.2.2. Günlük Kullanım Amaçlı Kadın Kıyafetleri

1.1.6.2.2.1. Bürgü

Bürgü, Beypazarı'nda günlük hayatta bayanların sıkça tercih ettiği bir örtüdür. Çarşıya çıkacak kadınlar eskiden muhakkak kırmızı, yeşil ve mavi renklere sahip üzerinde renkli desenler olan bürgülerden örter, erkeklerin bakışlarından uzaklaşmak için ise "guguk" adı verilen ve tek gözün açıkta kalacak şekilde yüzlerini de kapatırlardı. Yarım asır kadar önce Beypazarı'nda pazara sadece bu şekilde çıkabilirdi. Günümüzde orta yaş ve üzeri bayanların tercih ettiği bürgü yüz görünecek şekilde örtünölmektedir (K.K. 33).

Kadınların iki çeşit bürgüsü bulunurdu. Aynı şekilde ve maddeden yapılan bu bürgüler "günlük" ve "yabanlık" diye ayrılırdı. Günlük yaşantıda ve özel günlerde olmak üzere iki çeşit kullanım yeri vardı (K.K. 33).

Eve bir misafir geldiğinde bu bürgüleri misafirin üzerinden hızlıca alıp katlamak ve aynı şekilde misafir giderken bürgülerini örtüvermek misafir karşılama ve uğurlama adablarındadır. Beypazarılılar bu âdete riayet ederler. Aksi takdirde istenmeyen misafir olunduğu intibası oluşur ve bu durum hoş karşılanılmazdı (K.K. 6, 11).

1.1.6.2.2.2. Don:

Yüz (kumaş) ve astar olmak üzere iki parçadan oluşan don yapımına astar ve kumaşın biçilmesiyle başlanır. Geniş bir giysi olduğu için milimetrik hesaplar yapılarak ölçü alınmaz. Kesilen malzemeler, dikiş makinesinde dikilerek üst kısmında uçkur adı verilen kemer kısmının bağlanacağı yer yapılır ve yapılan bu bölüme uçkur takılarak don hazırlanmış olur (K.K. 11).

Don diken kişiler hemen her mahallede olurdu. Don diktirecek kimseler malzemelerini alır don diken kimselere gider, donluğunu diktirirdi. Donluğunu diken kişiye de yaptığı iş karşılığı bir donluk malzeme götürerek kendisi için don diktirirdi (K.K. 11).

Günlük ve yabanlık olmak üzere iki çeşit donluk diktirilirdi. Günlük yaşamda giyilen donlar genellikle kiri, lekeyi belli etmeyen renklerden yapılırdı. Bu sayede sık sık temizlenmek gerekmezdi. Yabanlık adı verilen donlar ise düğün, bayram gibi özel günlerde giyilirdi. Daha çok canlı desenlerin ve renklerin bulunduğu kumaşlardan yapılan bu donluklar özel gün sonunda çıkarılarak bir sonraki özel güne kadar kullanılmazdı (K.K. 6, 11).

2.1.6.2.3. Kadın Takıları

Beypazarı'nda kadınların kıyafetlerini süslemek için kullandığı eşyaların başında küpeler gelmektedir. Altın ve gümüşten yapılan küpeler kıyafetlerle bütünlük sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Pek çok çeşidi olan bu küpeler arasında en çok kullanılanı ise incili küpedir.

Özel günlerde kullanılan bir diğer takı çeşidi ise incilerdir. İnci aynı uzunlukta dizilmiş 20 sıra inci ve tek sıra altın topların oluşturduğu dizilerin bir arada toplanmasından oluşur (Torun ve Torun, 2011: 487).

Beypazarı'nda düğün günlerinin vazgeçilmez takılarından bir diğeri ise tılsımlardır. Gelin olacak kıza kayınvalidesi tarafından düğünden önce takılan 'tılsım', mistik özelliğe sahiptir. Beypazarı tılsımları, tele çeşitli desenler verilerek yuvarlak, kare ve yıldız biçiminde üretilir. Üzeri irili ufaklı incilerle süslenen takıların, evliliğin önündeki olası engel ve uğursuzlukları kaldırdığına inanılır. Gelinlerin, düğün günü boyunlarına taktıkları tılsım ile kem gözlerden korunduklarını düşünülür. Farklı tasarımlar ile takıların 'tılsım' ve 'incili tılsım' adıyla iki ayrı tarzı olup, ortalama ağırlığı 20-25 gram arasında değişir. Gümüş veya 14 ayar altından Beypazarılı ustalar tarafından yapılır.

Altın ve gümüşten yapılan kemerler, yörenin başlıca takılarından. Çok uzun bir geçmişe sahip olan bu kemerler altın ve gümüşten yapıp, telkari işleme örneklerinden biridir. Kemerin uçlarında 9-10 cm çapında iki tane topuz olup bunlar göbek hizasında birleştirilir. Bu kemerler kullanacak kişinin beden ölçüsüne göre uzatılıp kısaltılabilmekte ve yapımında kullanılan tel ne kadar ince olursa o kadar makbul kabul edilmektedir.

1.2. BEYPAZARI'NDA TİCARİ YAŞAM VE AHİLİK TEŞKİLATI

1.2.1. Ahilik Teşkilatı

Ahi kelimesi, Arapça bir kelimedir ve “kardeşim” demektir (TDK Sözlük, 2005: 42). Ahiliğin kurucusu Ahi Evran, Türk iş ve esnafının büyük Pîridir. Kırşehir'deki kendi adını taşıyan mahalledeki Ahi Evran Camisi yanındaki türbede yatmaktadır.

Ahî Evren lakabı ile meşhur olan Şeyh Nasreddin Mahmut el Hoyî'nin çocukluğu ve ilk eğitim dönemi, memleketi olan Azerbaycan'da geçtikten sonra, Horasan'a giderek Fahrettin Razi'nin eğitim halkasına katılır ve ondan feyz alır. Fahrettin Razi'nin büyük kelâm âlimi olması, Şeyh Nasreddin Mahmud'un da eğitim halkasında Şer'i ilimleri öğrendiğini ortaya koymaktadır. İlk tasavvufî terbiyesini Horasan ve Maverannehir'de Yesevî dervişlerinden alır. Zaten adı geçen yerlerde Yesevî tarikatı yaygındır (Eraslan, 1983: 27).

Anadolu'ya gelen Ahî Evren ilk önce Kayseri'ye yerleşmiş ve burada bir debbağlık atölyesi kurmuş, Şeyhi ile beraber Anadolu'nun şehir, kasaba ve köylerini dolaşarak Ahîlik anlayışının yayılmasına ve teşkilatlanmasına öncülük etmiştir (Bayram, 1978: 18). Daha sonra bu teşkilat bütün Anadolu'ya yayılmış, izleri ise bugünlere kadar süregelmiştir.

1.2.2. Beypazarı'nda Ahilik Teşkilatı

Ahilik, usta yanında kabul edilmiş süre olan 1001 gün çıraklıktan ustalığa kadar, geçen süre bir okul gibidir. Sosyal kültürel ve ekonomik bir oluşumdur. Ahilik, Anadolu Türk'üne dürüstlük, cömertlik ve iş ahlâkını yayan ve benimseten bir kuruluş olarak dikkat çekmektedir (K.K. 42).

Ahilik oluşumunun dayanağı, dört esas üzerinedir bunlar; akıl, ahlâk, bilim, çalışmadır.

Ahilik yiğitbaşı, kethüda, nakib, şeyh mertebelerinden oluşur. Anadolu'nun bazı yörelerinde ahilik önderlerine yiğitbaşına, kızanbaşı, yarenbaşı, mensuplarına ise yiğit, yaren, efe, kızan da denilmiştir. Ahilikte müşteri velinimetir ve müşteri memnuniyeti esastır. Dükkân kapısı Besmele ve dua ile açılır, siftah yapıldığında ikinci müşteriye “ben siftah yaptım komşum henüz siftah yapmadı” denir, müşteri siftah yapmayan komşuya yönlendirilirdi. Bunun gibi esnafın birbirini gözetip, kolladığı örnekler çoktur (K.K. 42).

Yiğitbaşı ticari işlerinin yanında evlenecek gençlerin, düğünlerinde de aktif rol alırdı. Düğünlerde tüm âdet ve gelenekler, büyük bir samimiyet içinde yerine getirilirdi. Bu teşkilata mensup kişiler arasında dost meclisleri oluşturulur, yaren geceleri düzenlenirdi. Yaren geceleri, akşam namazıyla, ocak yakılarak başlar. Yarenlerin kendi aralarında çeşitli etkinlikler, sabah namazının kılınmasıyla sona ererdi (K.K. 42).

Geçmişte Beypazarı'nda ahilik teşkilatı olup, belli bir sistem dâhilinde faaliyetler yürütmüştür. Esnaf ve sanatkârının oy birliği ile seçtiği yiğitbaşılar, bilge kimseler olup birçok olumsuzlukları kendi imkânları ile halletme yeteneğine sahiplerdir. Bu teşkilatın Beypazarı'nda en son temsilcisi, Yiğitbaşı Hafız Mustafa'dır (K.K. 42).

Yiğitbaşı Hafız Mustafa, 1828 yılında, Beypazarı'nda doğmuştur. Ölümü 1948'dir, 120 yaşında vefat etmiştir. Yiğitbaşılık görevini hakkıyla yerine getirmiş esnaf ve sanatkârlar tarafından, sayılıp ve sevilmiştir (K.K. 42).

Yiğitbaşılar dargınları barıştırır, kız istemede baş dönürücü olurlardı. Hâli vakti yerinde olmayanlara maddi yardım sağlardı. Esnaftan mesleğini devam ettirecek erkek çocuğu olmayanlar, kızlarını yanında çalıştırdıkları kalfa veya ustaları ile evlendirirler; iç güveyisi olarak evine alırlar, mirasına ortak ederlerdi. Ahilik geleneklerine göre iş yerinde çalışan usta, kalfa, çırak, kesinlikle başka bir dükkâna, ustasından icazet(izin) almadan gidemez, kural tanımayan elemanları kimse kesinlikle yanlarına almaz, o çalışanın adı kaçak diye damgalanır, kimse çalıştırmazdı. Çok katı kuralları olan ve hemen her konuda, dükkân sahibi haklı sayılırdı. Bir çırak ustasına, “eti senin kemiği benim” denilerek teslim edilirdi. Çalışanlar genellikle köyden gelen çocuklar olduğundan, onların tüm iaşesi (geçimi için gerekli para) karşılanır, yatacak yeri ise ustanın evinin ya alt katı veya üst katında olurdu. Çırakların çamaşırları evdekilerle birlikte yıkanır, yemeği ise evde kaynayan tencereden paylaşılırdı. Bayramlarda, düğünlerde çıraklara yeni çamaşırlar alınır. Çırakların evdeki öz çocuklardan farkı olmazdı. Askere giderken harçlıkları verilir. Evlenirken de takım elbiseler diktirilirdi. Çalışan kişi aileye ve ustaya kesin olarak bi'at ederdi; her şeyi ile usta sorumlu olurdu ve iyi yetişen eleman mutlaka mükâfat olarak evlendirilirdi. Masraflar da tabii ki usta tarafından karşılanırdı. Çalışanlar, falanca ustanın filanca ustanın kalfası ya da çırağı diye anılırdı. Ayrıca çalışanların da hakkı, hukuku vardı ve çalışanlara dürüst ve iyi davranmayan ustalar da esnaf arasından dışlanır, cezalandırılırdı. Bu durumlar da yiğitbaşının sorumluluk alanındaki vazifelerindendi (K.K. 42).

Beypazarı'nın Yiğitbaşısı, akşamüstü evin yolunu tuttuğunda, gideceği sokaklarda çocuklar, hemen yanına gelir elini öperler karşılığında hayır duası ve şekerlerini alırlarmış. Yiğitbaşı, çocuklara ayaküstü öğütlerde bulunur, ders verir, bir dahaki sefere o dersten imtihan ederdi (K.K. 42).

Cuma günleri, Cuma Namazı vakti bütün esnaf iş bırakır, Cuma Namazı'na gidilirdi. Yiğitbaşıları esnafi denetler, işini bozuk yapana gerekli ihtarların bulunurdu. Bu ihtarlara rağmen hâlâ kalitede bir sorun olduğunda, kendisine ceza verilir, o esnafın pabucu Ahi tekkesinin damına atılarak yalınayak eve gönderilirdi. Yiğitbaşılar esnaf tarafından seçilen kimseler olduğu için, esnafın her alanda

muhatap olduğu ilk merci idi. Bütün sorunları, atanmışlara yiğitbaşılar tarafından götürülürdü (K.K. 42).

Ustalık eğitimi merhaleler şeklinde olur ve her merhaleden sonra usta adayına nişan verilirdi. Örneğin kalfa olanlara törenle peştamal kuşatırlardı.

Babasının vefatından sonra demirci olan oğlu Yiğitbaşı Hafız da esnaf derneklerinde görev almış, rahmetli babasının görevini devam ettire gelmiştir. Beypazarı'mızın en son kuşak yiğitbaşısı çarşı esnaflarımızdan Nevzat Yiğit'in büyük babası, Elektrik Mühendisi İbrahim Ata Yiğit'in büyük dedesidir (K.K. 42).

Yiğitbaşının Ahilikte ki görevleri:

1. Kethüda ile esnaf arasındaki işleri takip etmek
2. Esnafı kontrol edip, anlaşmazlıkları ilk etapta halletmek
3. Esnafı, Kethüda ile birlikte adalete teslim etmek
4. Ceza alan esnafın cezasını uygulamak
5. Bağlı bulunan esnafalara ihtiyaç duydukları araç gereçleri temin etme
6. Usta olacak kalfaları tespit etmek
7. Ustalık törenlerini Kethüda ile birlikte düzenlemek
8. Kethüda olmadığında yerine vekillik etmek

Ahilik teşkilatının bir diğer derecesi ise nakıplıktır. Beypazarı'nda nakıplık görevini sürdüren Nakıp Mehmet Efendi'dir. Görevinden dolayı sülâlesine Nakıplar denmiştir (K.K. 42).

Bir zamanlar Beypazarı, esnaf loncaları (dernekleri) ile Ahiliğin en güzel temsil edildiği yer arasındaydı. Beypazarı'nda Ahilik yukarıda ismi ve hayatından

bahsedilen kişilerin vefatlarıyla birlikte özelliğini kaybetmiştir. Ahilik, Osmanlı Devleti'nin son yılları olan 1910'lu yıllarda, tamamen bitmese bile özelliklerini yitirmeye başlamıştır (K.K. 42).

Günümüzde ahilik geleneğini, kendi bilgisi dâhilinde sürdürmeye çalışan, İlyas Sarımen'dir, bazı esnaflar da, aralarında yine ahiliğin bir geleneği olan, bir arada yemek yeme âdeti, ferfeneyi⁶ hâlâ sürdürülmektedir (K.K. 42).

⁶ Esnafın ayın belli günlerinde akşamları bir araya gelerek, sohbet ettikleri, sorunlarını konuştukları ve ihtiyaç sahibi komşularına yardım topladıkları ticari dayanışmanın bir parçasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ

1. BEYPAZARI'NDA HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi bünyesi içerisinde bir takım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır (Örnek, 1995: 131).

İnsanların, dünyaya gelmesinden başlayarak hayatın son bulmasına kadar geçirdiği sürede, başkalarından görerek uyguladığı ve sebebini çok da araştırmadığı birtakım gelenekler mevcuttur. Bu gelenekler hayatın dönüm noktası dediğimiz ve sonrası yaşantılarımızı etkileyen doğum, evlenme ve ölüme karşımıza çıkar. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler (Örnek, 1995: 131).

Doğum, hayatın geçiş aşamalarından ilki ve evlenme ve ölüm dönemlerinin de hazırlayıcısı olması sebebiyle en önemlisidir.

Türk coğrafyasında hayatın geçiş dönemi âdetleri farklılık göstermektedir. Farklı yerleşim yerlerinde farklı inanmalar ortaya çıkmakta bu da kültürel mozağimizin renklenmesine vesile olmaktadır. Bu bölümümüzde Beypazarı merkez ve köylerinde, hayatın geçiş dönemlerinde uygulanan uygulamaları yukarıda dile getirdiğimiz sıralama doğrultusunda ele alacağız.

1.1. DOĞUM

Doğum insan için dünya hayatının başlangıcıdır. Aile için ise bir onur kaynağı olarak görülmüştür. Bu sebeple Türk toplumunda evliliğe ve çocuk sahibi olmaya büyük önem verilmiştir. Çocuk anne-baba için bir gurur kaynağıdır. Aile büyükleri için ise soyun devamı niteliğinde çok önemli bir gelişmedir. Çocuklu

ailelerin toplum içinde itibarı artar ve sevinç, mutlulukları katlanır. Aksi takdirde ise toplumda pek hoş gözle bakılmaz, bir eksiklik olduğu içten içe hissettirilir.

1.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesi ismiyle nitelendirilen zaman dilimi, ailenin çocuk sahibi olma isteğiyle başlar ve doğumun gerçekleştiği zamana kadar devam eder. Bu zaman diliminde toplum içinde pek çok adet ve inanma görülür. Beypazarı'nda da bu zaman diliminde ailelerin özellikle annelerin gerçekleştirdiği pek çok davranış kalıbı mevcuttur.

1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Kısırlık; üreme imkânı olmayan, döl vermeyen canlılar için kullanılan bir kelimedir (TDK Sözlük, 2005: 1166). Türk toplumunda çocuk sahibi olmak bir statü göstergesi kabul edilmiştir. Bu sebeple çocuk sahibi olamayan aileler toplumdan dışlanmakta, halk arasında "kusurlu" olarak nitelendirilmektedir.

Türklerde çocuklu ailelere gösterilen hürmet ile çocuksuz ailelere yakıştırılan davranışların ilk örneği Dede Korkut hikâyelerinden olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâyede her sene gerçekleştirilen şöenlerde Oğuz boy beyleri gelmekte, bunları misafir eden Bayındır Han, gelecek konuklar için üç ayrı çadır kurulmasını emreder. Oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin, oğlu kızı olmayana Tanrı Taala gazap etmiştir, biz de ederiz, iyi bilsin, der (Ergin, 1989: 4). Bu durum Türk toplumunda çocuk sahibi olmanın önemli olduğunun bir göstergesidir.

Eski Türklerden günümüze kadar gelmiş bir dize inanış ve uygulama vardır. Bu uygulamalar vesilesiyle sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmek amaçlanırdı.

Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenhâlâr, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Müslüman Başkurtlarda çocuk doğduktan sonra, ebe çocuğu eline alır, dışarı çıkar, birkaç ev gezdikten sonra babasının evine geri getirir. Ebe kadın, "Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim, satın alan var mı?" der. Pazarlık başlar.

Çocuğu ağırlığı kadar demir karşılığında satın alırlar. Çocuğa Demir yahut Salıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşaması için Yaşar, Dursun, Ölmezbay, Taştan, Kurç gibi adları verildiği gibi kimi zaman kötü adlar da verilir. Böylece adı kötü olduğu için ölüm meleşinin gelmeyeceğine inanırlar. Kırgızlarda İtalmas, Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (Yabani domuz) bu inanca göre verilmiş adlardır (İnan, 1995: 174).

Toplumun çocuk olması yönündeki isteği evlenmeden öncesine dayanır ve Beypazarı'nda aileler genellikle evlenecek çocukları için çeyiz hazırlarken torunları için de elbiseler hazırlarlar ve çeyiz bohçasının içine bir adet sembolik biberon koyarak bu isteklerini sembolleştirmiş olurlar. Ayrıca kaynanalar oturmaya gittikleri evde bir çocuk varsa bunları bilerek ve isteyerek gelinlerin kucaklarına verirler ve örtük bir mesajla torun isteklerini dile getirmiş olurlar.

Tüm bu bahsedilen durumlara ve toplumsal baskılara rağmen çeşitli sebeplerle çocuk sahibi olmayanlar çeşitli inanışlara başvurarak çocuk sahibi olma yolunu aramışlardır.

Beypazarı'nda çocuk sahibi olmayan ailelerin yaygın olarak yaptığı davranış türbelere veya kendilerine deva olacağını düşündüğü kimselere gitmektir. Bu yolla çocuk sahibi olmanın yolunu ararlar. Gidilen yerlerin başında Akkaya köyündeki türbe gelmektedir. Ayaş ile Beypazarı arasında yer alan bu köyde bulunan türbeye çocuk sahibi olmak isteyen aileler giderek iki rekât namaz kılarlar ve türbenin yüzü suyu hürmetine Allah'tan bir çocuk dilerlerdi. Ayrıca adakta bulunarak isteklerinin gerçekleşmesini dilerlerdi (K.K. 8).

Çocuk sahibi olmak isteyenlerin bir başka çare kapısı olarak gördükleri yer ise Kabaca köyü türbesidir. Beypazarı'nda yaşayan ve çocuk sahibi olmak isteyip de olamayan insanlar Kabaca köyündeki türbeye giderek orada bir müddet uyurlar ve dua ederlerdi (K.K. 2).

Depelarkası diye tabir edilen ve Beypazarı'nın Bolu sınırında yer alan köylerde yaşayıp çocuk sahibi olamayan çiftler Dağşeyhler köyündeki türbeye ve Erenler Türbesi diye tabir edilen yerlere giderek namaz kılmak suretiyle dileklerini Allah'a ulaştırırlardı. Geçmiş devirlerde Dağşeyhler türbesine gidenler türbe

yanındaki çınar ağacına bez-çaput bağlayarak bu dileklerinin gerçekleşmesini isterlerdi (K.K. 9).

Beypazarı'nda, neslin devamı, evine şenlik gelmesi ve mutluluklarının artması için çocuk sahibi olmak isteyen bireylerin bir diğer gittikleri mekân ise Tekke köyü türbesidir. Bu türbede de diğer türbelerde olduğu gibi adaklar adanıp, namazlar kılınarak dualar edilir ve Allah'tan bir çocuk bahşetmesi arzulanırdı (K.K. 10).

Dağşeyhler köyünde Hedime Nine, hamile kalıp, çocuk sahibi olmak isteyen kişilere çeşitli dualar okuyarak bu dertlerin kurtulmaları için yardımcı olurdu (K.K. 8).

Beypazarı'nda kısırlıktan kurtulmak için yapılanlar sadece itikadî boyutta olup kutsal bellenen yerlere gitmekle olmaz, halk arasında ünlenmiş kişilerden de bu konuda yardım istenir çeşitli otlar ve sebzeler vasıtasıyla dertlerine çare aranırdı. Bunlar arasında en yaygın olanı ise çocuk sahibi olmak isteyen kadınlara yer kabağının suyunu içirirlerdi. Bu sayede kadının hamile kalmasının kolaylaşacağını inanılırdı (K.K. 8).

Söbelerin Hedime isimli kişi ise hamile kalmak isteyen kişilerin belini çeker hamile kalmasına yardımcı olurdu. Ayrıca Boyalı Hanim, rahim eğriliği sıkıntısına deva olur ve rahimi doğrulturdu (K.K. 8).

Çocuk sahibi olmak isteyip, sürekli düşük yapanlar, çocuğu durmayanlar veya çocuk dünyaya getirip kısa süre içinde doğan çocuğunu kaybedenler için Beypazarı'nda değişik inanmalar mevcuttu. Sürekli düşük yapanlar, çocuğunun sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi için hamileliği süresinde, 40 tane hamile kadından kumaş parçası alır ve elbise yapardı. Yapılan bu elbise bebek olunca bebeğe giydirilir, bu sayede çocuğun düşmeyeceğine inanılırdı (K.K. 7).

Doğum yapıp, kısa süre içinde doğan çocuğunu kaybedenler, bu acı durumun tekrarlanması için yeni doğan bebekleri erkek ise adını Satılmış, kız ise Satı koyarlardı. Bu vesileyle çocuğun dünyada kalacağına inanırlardı (K.K. 7). Çocuğu

yaşamayan ailelerin, doğan çocuklarının yaşaması için çocuğa Durdu, Dursun, Durmuş, Duran vb. isimlerin verilmesi Türkiye'nin pek çok yöresinde görülen bir uygulamadır (Acıpayamalı, 1961: 63).

1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Aileler hamile kalmak için halk içinde var olan inanışları uyguladığı gibi hamilelikten korunmak için de benzer uygulamalara başvurmuştur. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu toplumdan ve aile büyüklerinden duyulup yapılan etkinliklerdir.

Çocuk sayısının yeterli olduğunu düşünen ve başka çocuk sahibi olmak istemeyen aileler çocuk sahibi olmamak için birtakım pratikler geliştirerek bu durumdan kurtulma yoluna gitmişlerdir. Bu pratikler daha çok anne tarafından uygulanmaktadır.

Yeni çocuğa hamile kalmak istemeyen veya hamile kalıp bunu düşürmek isteyen ailelerin bir çocuğu değişik yöntemlerle bu isteklerini karşılamak isterler. Bunların en yaygın olanı ise ağır kaldırmak veya yüksek bir noktadan atlamaktır. Daha önceki çocuğunu süttten kesmemek de bir başka yöntemdir ki bu yöntemle süttün anneyi koruyacağına ve yeni çocuğa hamile kalınmayacağına inanılır (K.K. 11).

Bir diğer hamilelikten korunma çeşidi kına suyunu kaynatıp içmektir. Bu yöntem Beypazarı'nda yaygın bir hamilelikten korunma çeşididir. Hamile kalanlar ise kahvenin içine 4-5 tane aspirin veya panalgin katarak içerler ve yeni çocuğu dünyaya getirmemeye çalışırdı. Benzer bir uygulama daha vardır ki o da ebeğümeci otuyla aspirini kaynatıp içmektir (K.K. 6).

Doğum kontrol yöntemlerinin günümüzdeki gibi gelişmediği zamanlarda bayanların hamile kalmamak için geliştirdiği bir diğer yöntem ise birleşmeden sonra organına sabun koyulmasıdır (K.K. 11).

İstemediği halde hamile kalan ve bu çocuğu dünyaya getirmek istemeyen kişiler karnına değirmen taşı bağlayarak bu çocuğu düşürmeye çalışırlarmış. Çok etkili bir yöntem olmasa da geçmiş dönemlerde kullanılmış bir yöntemdir (K.K. 11).

Artık çocuk sahibi olmak istemeyen kimseler son çocukların adını kız ise “Yeter” erkek ise “Dursun” koyarlardı (K.K. 11).

Günümüzde Beypazarı ve köylerinde doğum kontrolü için artık çarenin çoğunlukla sağlık kurumlarında arandığını görmekteyiz. Ülkemizdeki son zamanlarda sağlık alanındaki gelişmeler ve en uzak yerlere bile sağlık ekiplerinin ulaşması artık çağdaş yöntemlerin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu sayede bir ebeye iğne yaptırarak veya babanın korunması için çeşitli yollar denenmektedir.

1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler

İlk çocuğuna sahip olacak bayanlar ile daha önce pek çok kez hamile kalıp da düşük yapan veya doğduktan sonra kısa bir süre içinde çocuğunu kaybeden anneler hamilelik dönemlerinde bir dizi uygulama yapmışlardır. Bu uygulamada amaç sağlıklı bir hamilelik geçirerek çocuğu dünyaya getirebilmektir.

Hamile bayanların en çok dikkat ettikleri husus ağır işlerde çalışmamaları ve köyde veya şehirde de olsa ağır yük kaldırmamalarıdır. Yüksek bir yerden atlamaz ve çocuğunu çok sarsmazdı. Hareketlerinde son derece ağır ve temkinli davranırdı (K.K. 8).

Hamile kadın uyurken sırtüstü veya yan bir şekilde yatar ve zarar görmemek isterdi. Çocuğunu sarsacak araçlarla uzun süre seyahat etmezdi. Soğuk yerlerde oturmaz otursa bile muhakkak altına çul veya çuval alırdı (K.K. 9).

Hamile kadın çocuğunun sağlıklı doğması için balığa ve benzeri kötü şeylere bakmazdı. TV’de kötü sahnelere bakmazdı. Eğer izlerse çocuğunun o gördüğü varlıklar gibi olacağına inanılırdı. Bu sebeple hamile kadının bulunduğu yerlerde bu tür programlar izlenmez yanlışlıkla izlense bile hamile kadın kafasını çevirir veya gözlerini kapatırdı (K.K. 6).

Hamile kadın kesinlikle korkutulmaz ve korkacağı ortamlarda bulundurulmazdı. Buna Beypazarı'nda azami ölçüde dikkat edilirdi (K.K. 9).

Hamile kadın ciğer ellemez, çünkü ciğer ellerse doğacak çocuğunun cildinin bozuk olacağına inanırdı (K.K. 11).

1.1.1.4. Aşerme

Aşerme, hamile kadınların hamileliğin 7-12 haftaları arasından yemeklerden ve kokulardan tiksinişi, mide bulantısı çekmeleri demektir. Bu durum aslında çocuğun sağlıklı olabilmesi için anne tarafından bir kalkan çekilmesi ve çocuğun korunması şeklinde yorumlanmaktadır. Bu zaman diliminde anneler çeşitli yiyeceklerden ve kokulardan uzak dururlar veya durmak zorunda kalırlar.

“Aşerme” kelimesinin aslı “aş yerme” yemek beğenmeme manasındadır. Sedat Veyis Örnek (1995: 134), aşerme kelimesini etimolojik manada; aş yerme, aşı beğenmeme, şeklinde yapmaktadır. Bu vesile ile aşermek, aş yemek, aş çalmak, yerikleme, başı kel olmak, başı döngün olmak, başıbozuk olmak, başı bulanık olmak, göynü kötü olmak tanımları üzerinde durmaktadır, şeklinde açıklamaktadır

Hamile kadınların hemen hemen hepsinin başından geçen bu durum Anadolu'nun değişik yerlerinde değişik isimlerle ifade edilmektedir. Örneğin; Bursa'da, ‘umsunmak’ veya ‘yerinmek’ olarak adlandırılan bu hastalık haline, Uşak'ta, ‘aşerilik’, Azerbaycan’ da, ‘yerikleme’, Bulgar Türklerinde ise, ‘aşçalma’ adı verilmektedir (Tacemen, 1995: 188).

Beypazarı'nda “aşerme” ismiyle söylenilen yukarıda anlattığımız hadiselerin yaşandığı dönemde kadınlar için birtakım uygulamalar görülmektedir. Bu dönemde kadının bol kokulu yerlere girmemesine özen gösterilerek duyulacak tiksintinin giderilmesi amaçlanır. Canı çektiği bir şey varsa hemen yerine getirilmeye çalışılarak açlık duygusunun bastırılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Şayet bu duygu bastırılmaz, hamile kadın canın istediği yiyecek tedarik edilmezse doğacak çocuğun sağlıksız olacağı veya eksik olacağı düşünülür ve bundan korkulur. Bu sebeple çok vakit geçirilmeden isteği yerine getirilir.

Hamile kadınlar da bu dönemde bir takım şeylerden uzak durarak kendilerini korumaya çalışırlar. Örneğin; aşeren kadın balık yemez, kelle ellemez, güle dokunmaz, karadut veya karadut reçeli yemez (K.K. 6).

Bu zaman diliminde hamile kadının isteklerinden hareketle doğacak çocuk hakkında da bir takım varsayımlar ortaya atılmıştır. Beypazarı'nda aşeren kadın eğer ayva yerse/yemek isterse, doğacak çocuğun gamzeli olacağına inanılır (K.K. 11). Yine bu dönemde kadının yemek istediği yiyeceklerden hareketle doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında çıkarımlarda bulunulur bu konu sonraki başlıklardan çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi bölümünde ele alınacaktır.

1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Çocuğun ana rahmine düşmesinden dünyaya gözlerini açana kadar geçen sürede aileler, sevinci ve heyecanı iç içe yaşarlar. Anne-baba olacak olmanın verdiği mutluluk, bebeğin cinsiyeti ne olacak sorusunun verdiği tatlı bir heyecanı da beraberinde getirir. Tıbbi imkânların günümüzdeki kadar gelişmediği için çocuk dünyaya gelene kadar çocuğun cinsiyetinden bî-haber olan ebeveynler bu merak duygusuyla beraber çocuk için hazırlıklarına da devam ederlerdi. Her iki cinsiyetinde de kullanacağı tarzda ve renklerde giysiler hazırlanırdı. Bu merak duygusunu bir nebze de olsa bastırabilmek için kişiler geçmiş deneyimlerden hareketle birtakım pratikler geliştirerek çocuğun cinsiyetini belirlemeye çalışırlardı. Beypazarı'nda yaygın kanaate göre şekillenen bu tespitlerin başlıcaları şunlardır;

Hamile kadının karnı sivri olursa çocuğun cinsiyetinin erkek olacağı düşünülür. Eğer hamile kadının karnı kıyıya doğru yaygın ise çocuğun cinsiyeti kız olacağı düşünülür (K.K. 11).

Hamile kadın ayağına çelen olursa, yani işlerinde hareketli hızlı davranırsa doğacak çocuğun cinsiyetinin kız olacağı düşünülür. Eğer hamile kadın ağır hareket eder veya hareketlerinde zorlanırsa doğacak çocuğun cinsiyetinin erkek olacağı düşünülür (K.K. 6).

Hamile kadının vücudunda hamilelik sürecinde birtakım değişiklikler olur. Bu değişikliklerin en çok gerçekleştiği yer ise kadının yüzüdür. Beypazarı'nda hamile kadının yüzüne bakılarak birtakım yorumlarda bulunulup doğacak çocuğun cinsiyeti tahmin edilir. Bunlardan en yaygın söylenileni ise; hamile kadının yüzü güzelleşirse oğlu, çirkinleşirse kızı olacak şeklindedir (K.K. 9).

Hamile kadın uyurken eğer sağ tarafına yatarsa oğlu; sol tarafına yatarsa kızı olacağına inanılır (K.K. 7).

Hamile kadın aşerme zamanında yediği gıdalardan hareketle doğacak bebeğin cinsiyeti hakkında yorumlama yapılır. Beypazarı'nda hamile kadın acı yerse oğlu, tatlı yerse kızı olacağı düşünülür (K.K. 6).

Doğacak çocuğun sevincini yaşayan aileleri zamanla sevincin yerini merak duygusu alır. Yukarıda sıraladığımız gibi hamile kadının metabolizmasından ve edimlerinden hareketle çeşitli çıkarımlarda bulunarak çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılmış bununla da yetinilmeyerek çeşitli pratiklerle bebeğin cinsiyeti konusunda meraklar giderilmeye çalışılmıştır. Evvelce belirttiğimiz yorumlar toplumsal bilinçaltında meydana gelen ve genellemelere dayanan bir yöntemken, çeşitli pratiklerle çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır. Örneğin; kaynamış bir yumurta ortadan bölünür, içi sulu olursa kız, susuz olursa erkek çocuğu olacağına inanılır. Ayrıca davar adı verilen küçükbaş hayvanın çenesi ortadan ikiye ayrılır, uçları saçaklı çıkarsa kız, saçaksız çıkarsa erkek olacağına inanılır (K.K. 11).

1.1.2. Doğum Sırası

Tıbbi koşulların yeterli olmadığı zamanlarda ve mekânlarda kadının doğum sıkıntılarını gidermek ve doğum esnasında karşılaşılabilecek olumsuzlukları çözmek için birtakım uygulamalar yapılır. Bu başlığın altında Beypazarı'nda böyle durumda yapılması gereken uygulamalar sıralanacaktır.

1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Anı

Çocuk dünyaya gelmeden önce çocuğun ihtiyaç duyacağı araç ve gereçler hazırlanarak doğum ve sonrası için hazırlıklar yapılır. Bu hazırlıklar çocuğun cinsiyetine göre değişmekle birlikte genellikle kız veya erkek çocukların kullanacağı ortak araç gereçlerin tedarik edilmesi şeklinde olur.

Dünyaya gelen çocuğun rahat ve huzurlu bir uyku geçirmesinin başlıca sağlayıcısı rahat bir beşiktir. Bu sebeptendir ki annenin ailesi –kız tarafı- çocuklarının dünyaya gelen ilk çocukları için genellikle demirden veya sağlam bir ağaçtan beşik yaptırırlar. Bu beşik ileri zamanlarda dünyaya gelecek diğer çocukları için de kullanılacağı için uzun ömürlü yani sağlam olmasına dikkat edilir.

Hamile bayanın ailesi tarafından çocuğun dünyaya geldiğinde beşiğini ısıtacak bir bebek yorganı yaptırılır ve doğan toruna hediye edilirdi. Bunun yanında yastık da yaptırılırdı (K.K. 11).

Aile büyükleri tarafından çocuğun kullanacağı çamaşırlar alınır veya dikilirdi. Ayrıca yeni doğan çocuğa kundak işlemek önemli bir adettendir. Bezlerden fistan diktirilir ve çocuğun dünyaya geldiğinde nazarlardan, gözlerden sakınması için beşiğine mavi boncuk ve bıçak koyarlardı. Nazar boncuğu da yine gözden sakınmak için kullanılan bir diğer materyaldi. Bunların yanında zimbildek adı verilen bir çan takılarak yine aynı korkulardan korunulurdu (K.K. 9).

1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Doğum gerçekleştikten sonra bebeğin anne ile son bağlantısı, rahimde onu hayata tutunduran bağ olan göbek bağı Türkiye'nin muhtelif yerlerinde muhtelif araçlarla kesilerek bebeğin artık kendi kendine beslenmesi için anneden ayrılır. Bu işlem için bıçak, jilet gibi araçlar kullanılabilirken Beypazarı'nda genellikle jilet tercih edilir (K.K. 6, 9, 11).

Anneden ayrılıp bir birey olan bebeğin o zamana kadar kendini hayata bağlayan göbek bağı ile ilgili de birtakım inançlar mevcuttur. Göbek bağı nereye

saklanırsa çocuğun oraya meyilli olacağı düşünülür ve bu bağ bu inanç dâhilinde çeşitli yerlere konurdu. Bu olayda çocuğun cinsiyeti önemlidir. Doğan çocuk erkek ise göbek farklı yerlere kız ise farklı yerlere konurdu. Kız çocukları için genellikle eve bağlı olsun, evi tertip edip düzene soksun, evden kopmasın ömür boyu bağını devam ettirsin düşüncesiyle göbek bağı evin bir bölümüne saklanır, bir kovuğa sokulurdu. Ayrıca kızların göbek bağı, kız bez dokusun diye bir beze sarılıp çıkırığa bağlanırdı. Erkek çocuğun göbeği ise okusun hoca olsun diye camiye bir deliğe sokulurdu (K.K. 9, 11).

Çocuk doğduktan sonra hacca veya umreye giden bir tanıdık olduğunda çocuğun göbeği bu kimselere verilerek, Cennet'ül Bâki'ye veya Kâbe'ye gömülmesi istenirdi. Bu vesileyle çocuğun ilerleyen yaşlarında bu güzel mekânları ziyaret edeceği düşünülürdü (K.K. 12).

Yeni doğan çocuk hemen yıkanır ve tuzlanırdı. Bu tuzlama işleminde amaç çocuğun ilerleyen yaşlarında terlediğinde terinin kokmaması içindir. Ayrıca çocuğun doğumuna müteakip ağzına bal, kaymak veya şerbet sürülerek çocuğun tatlı dilli olması sağlanırdı (K.K. 11).

1.1.2.3. Doğan Çocuğun Aile Bireylerine Müjdelenmesi

Yeni doğan çocuk aile içinde heyecan ve sevinç ile karşılanacağı muhakkaktır. Aile büyükleri doğum anı gelince annenin bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmesini isterler ve beklerler. Bu müjdeli haberi vermek de kendi içinde bir önem arz etmektedir. Bu önem birtakım davranış kalıplarını beraberinde getirmiştir ki doğum yapan annenin ve doğan çocuğun sağlıklı olduğunu muştulamak bunlardan biridir.

Beypazarı'nda, Depelarkası yöresinde hastanede veya köylerde doğumu gerçekleştiren ebeler, aile büyüklerine özellikle babaya müjdeyi verip çocuğun da annesinin de sağlıklı olduğunu söyler ve muştı isterdi. Baba veya müjde söylenen aile büyüğü ise doğumu gerçekleştiren ebeye gönlünden ne koparsa verirdi (K.K. 9). Köst köyünde ise böyle bir zorunluluk olmayıp dileyen ebeye gönlünden koptuğunca ihsanda bulunurdu (K.K. 6).

1.1.3. Doğum Sonrası

Çocuk dünyaya geldikten sonra varsa adak kurbanı adayanlar kurbanlarını keserler veya hali vakti yerinde olanlar küçükbaş hayvanı kesip bunların etlerinden komşularına yemekler hazırlayıp ikramlarda bulunurlardı (K.K. 9, 11).

Yeni doğan çocuğa nazarın kolay degeceği düşünülür bu sebeple çocuğun kulağının arkasına ve alınına kara sürülürdü. Ayrıca bir hocaya nazar duası okutulup çocuğun nazardan korunması sağlanırdı (K.K. 9).

1.1.3.1. Ad Koyma

Beypazarı'nda çocuğun ismini genellikle baba verir. Babanın koymadığı durumlarda babaannesi, amcası veya dedesi çocuğa ad verir. Adı koyan kişi çocuğa bir tane altın takar, durumu iyi ise bir tane de urban keserdi. Ad koyma işlemi öncesinde ad koyacak kişi abdest alıp çocuğun sol kulağına ezan okur, sağ kulağına kamet getirir, sonra adını üç kez söyler ve uzun ömürlü olması için Allah'a dua eder. Çocuğa isim olarak genellikle aile büyüklerinin dede, babaanne, ağababa veya anneannenin ismi verilirdi. Eğer çocuk dini bakımdan arife, bayram veya kandil günleri gibi önemli bir günde doğmuşsa bu günü anımsatacak isimler verilirdi.

1.1.3.2. Lohusalık, Maruz Kalınan Tehlikelerden Korunma Yolları ve Lohusa Şerbeti

Lohusalık, doğumdan sonraki yedi ve kırk günlük dönem (TDK Sözlük, 2005: 1313). diye tabir edilen ve doğum yapan anne ile dünyaya gelen bebek açısından hayatî öneme sahip bir zaman dilimidir. Doğum yapan annenin vücudunda meydana gelen hasarların onarılması ve doğan çocuğun dünyaya tutunabilmesi için bu dönemde bazı durumlara dikkat edilir. Aksi takdirde istenmeyen durumlarla karşılaşılır ki bunlar anne veya çocuğun hayatına mâl olabilir.

Beypazarı'nda “Lohusanın mezarı kazık olur, üstü açık olur” diye bir tabir vardır ki bu o dönemin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Bu dönemde doğum yapan kadın ve çevresindekiler hal, hareket ve davranışlarına dikkat ederek

bu dönemi sıkıntısız geçirmek amacındadır. Bu sebeple birtakım davranış kalıpları geliştirilmiş olup aile büyükleri vesilesiyle ilk kez doğum yapan kimseye bu bilgiler öğretilir. İkinci veya daha çok kez doğum yapmış kimseler ise yine bu bilgileri uygulayarak bu dönemi atlatır.

Lohusa kadınların yaptığı uygulamaların başında, lohusa kadın besmele çekmeden yataktan dışarıya adım atmaz. Bebeğe sarı başörtüsü örtülerek sarılık olmasın diye dua edilir. İnce tülbindin içine lokum konularak bebeğe verilir. Bu dönemde doğum yapan kadının sütü çok olursa bunun nazara sebep olacağı düşünülür ve bu durum hiç kimseye söylenmez. Anne lohusalık sürecinde kesinlikle gazlı içecekler içmez ve acı bir şey yemez. Bu dönemde annenin sütü kesilirse, anne sıcak suyla yıkanır ve sırtına sıcak tarhana (lopa) vurulur. Bu dönemde çocuğun gözünde çapak olması da gözlerine zarar vereceği düşünülür ve çocuğun gözleri çapaklanmasın diye anne incir hoşafı içer. Eğer çocuk pamukçuk olursa, daha önce büyüğünden el almış bir yaşlı tarafından çocuğun ağzına tükürülür (K.K. 9).

Lohusalık döneminde yaşanan bir diğer korku ise al basmasıdır. Halk kültüründe birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkileri olduğuna inanılan esrarengiz yaratıkların varlığına inanılır. Olağan dışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini öne sürenler vardır (Boratav, 1984: 74). Öne sürülen bu varlıkların lohusa kadınlara zarar vereceği düşünülür ve bu tür varlıklardan lohusalık döneminde korunmak için azami dikkat edilir. Lohusa kadın hiçbir zaman yalnız bırakılmaz çünkü bu tür varlıklar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmemişlerdir. Cin, peri, mekir gibi adlarla anılan bu varlıkların bütün işlerini gece yaptıklarına, horoz sesi ya da sabah ezanı duyulur duyulmaz dağılıp konaklarına çekildiklerine; yaşadıkları yerlerin değirmenler, hamamlar, ... mezarlıklar, hanlar olduğuna inanılır (Boratav, 1984: 75).

Al, albastı, alkarısı, alanası, alkızı tabirleriyle umumiyetle kırklı lohusa ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık şeklinde ifade edilen bu olağanüstü durum ve varlıklar özellikle kırklı çocuklar ve lohusa kadınları tehdit etmektedir (Acıpayamlı, 1961: 75).

Albastı inancı ve ondan korunmak için alınan tedbirler Anadolu'da olduğu gibi bütün Türk topluluklarında yaygındır (Acıpayamlı 1961: 64). Beypazarı'nda da albasması olayının görünmemesi için lohusa kadınlar yalnız bırakılmaz, gece gündüz yanında muhakkak biri dururdu. Çocuklar da aynı şekilde yalnız bırakılmaz. Çocuğun bulunduğu odada mutlaka birisi bulunurdu. İki kişi varken o varlıkların musallat olamayacağı bilinir, inanılırdı. Bebeye beyaz tülbent veya al tülbent örtülürdü. Ayrıca mavi boncuk takılarak korunacağına inanılırdı (K.K. 6, 9).

Lohusalık sürecinde, çocuğun kırkı çıkmadan gelenlere lohusa şerbeti ikram edilirdi. Sütü bol olması için anneye de içirilirdi. Lohusa şerbeti hazırlanırken suyun içine şeker ve gıda boyası katılırdı (K.K. 11).

1.1.3.3. Kırklama, Kırk Uğurlama

Doğum olayı gerçekleştikten sonrasında ve lohusalık adı verilen anne ve çocuk için hayati öneme sahip olan kırk günlük süreçte yapılanları ve korunma yollarını önceki başlığımızda anlatmıştık. Bu kırk günlük süreç neticesinde olağanüstü varlıkların zararlı etkilerine maruz kalmayan anne ve çocuğun normal insanlar gibi hayatlarını idame ettireceğine inanılır. Bu kırk gün zorlu ve sıkıntılı bir zaman dilimidir. Bu zaman dilimini zarar görmeden geçiren kişiler bir tören mahiyetinde kırklama yaparlar ve kutlamada bulunurlar.

Bu noktada dikkat çeken ise kırk sayısıdır. İslamiyet öncesinde ve İslami devirde var olan önemli sayılar 3, 7, 9, 40, 41'dir. İnsanın sağlığını koruyucu maddeler, hastalıkların tedavisi, lohusalık, ad koyma, nazar, ölüm v.b. şeylerde yapılan pratik işlemlerin yanında kullanılan sayılar bunlardır. Bu sayıların geçtiği halk bilgisi örnekleri incelendiğinde;

Uygurca Oğuz Kağan destanında Oğuz kırk günde yürür, kırk günde konuşur, Muz (Kafkas) dağının etrafını kırk günde dolaşır, son verdiği şölende kırk kulaç yüksekliğinde direk diktirdiği gibi, şölen için kırk tane masa hazırlatır. Dede Korkut, Manas, Battal Gazi, Danişment ve diğer destanlarda ise kırk motifi, kahramanın etrafında bir kuvvet haline gelen kırk yoldaşı (alp) veya kırk ereni ifade eden bir kavramdır (Öztürk, 1985: 196).

Bu kavram Türk toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. Dini ve din dışı işlemlerde bu sayıya dikkat edilerek belki de istemsiz olarak toplumsal bilinçaltımızdaki kabulleri yansıtmış oluruz. Lohusalık döneminin bitişi olarak da bu kırk sayısı kabul edilir.

Doğumdan itibaren sayılan kırk gün sonunda Beypazarı'nda kırk uçurmak adı verilen etkinlikler yapılır. Doğan çocuk kız ise yaşça biraz büyük bir kız çocuğuna, doğan çocuk erkek ise yine yaşça büyük bir erkek çocuğuna 40 kaşık su saydırılır. Bu su bir leğene konulur ve içerisine para, iğne ve caminin önünden getirilen 40 tane taş atılır. Leğenin içindeki su süzülerek doğan bebeğe abdest aldırılır. Aynı gün içinde de anne banyo yaparak gusül abdesti alır ve lohusalık bitmiş olur. Suyun içine atılan paralar ise suyu sayan çocuğa harçlık olarak verilir.

1.1.3.4. Çocukta İlkler

Çocuk 6-8 aylık olduğunda artık dişleri çıkmaya başlar ve kendi besin maddelerini başkalarına çok ihtiyaç duymadan tüketebilecek hale gelir. Bu sebeple çocuğun birey olma yolunda kat ettiği en önemli yollardan biri de dişinin çıkmasıdır. Dış çıktığında fazla zaman geçirmeden “diş göllesi” adında bir etkinlik düzenlenerek çıkan diş kutlanır. Çocuğun aile büyükleri ve dostlarının bulunduğu bir ortamda çocuğun başından bulgur serpilir ve çocuğun önüne ayna, makas, kalem, kitap, tarak, para, altın, vb. materyaller konularak kısa bir mesafeden çocuk birine yönelmesi için serbest bırakılır. Çocuk makası alırsa terzi; kalemi veya kitabı alırsa okumuş; aynayı alırsa alımlı çalılı; tarağı alırsa berber; para veya altını alırsa zengin olacağına inanılır.

Çocuğun ilk saç tıraşı aile büyüklerinden biri tarafından yaptırılır. Berbere götürülen çocuk tıraş olmak için sandalyeye oturur ve berber aile büyüğüne “makas kesmiyor.” diyerek bu kişiden bahşiş ister. Aile büyüğü de uygun bir miktarda parayı berbere verir. Bu vesileyle ilk tıraş yapılmış olur.

1.1.3.5. Sütten Kesme

Çocuk dünyaya geldiğinde, yaşaması için ihtiyacı olan gıdaları kendisi yiyebilecek psiko-motor becerilere ve yeterli sindirim sistemine sahip değildir. Her ne kadar göbek bağıının ayrılmasıyla anneden bağımsızlaşsa da yine de hayatta kalabilmesi için gerekli gıda maddelerini alabilmek için annesine muhtaçtır. Doğumun ilk aylarında tamamen anne sütüyle beslenen çocuklar zaman ilerledikçe ve dişleri çıktıkça kendi gıdalarını alabilir karnını doyurabilir seviyeye gelirler ama bunun yanında anne sütüne de devam ederler. Bu durum belli bir müddet sonra hem anne için hem de çocuk için bir takım olumsuzluklar doğurmaya başlar ki artık anneler çocuğunu emzirmemeye başlarlar. Bunun hem dinî hem de sağlık açısından gerekli sebepleri mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'in Bakara suresinde ayette geçen ifadesiyle;

Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Bu süre, emzirmeyi tam yapmak isteyenler içindir. Çocukların annelerinin, meşru şekilde yedirilme ve giydirilmeleri, çocuğun babasına düşen bir görevdir. Ancak herkes gücünün yettiği kadarından sorumludur. Ne anne ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılır, mirasçının aynı görevle yükümlüdürler. Anne ile baba, aralarında anlaşarak ve istişare ederek çocuğu (iki yıldan önce) sütten kesmek isterlerse bir sakıncası yoktur. Eğer çocuklarınızı başkalarına emzirtmek isterseniz, (çocuğunuzu emzirecek olan kadına) uygun şekilde ödeme yapmanız şartıyla bir sakıncası yoktur. Allah'a karşı görevlerinize dikkat edin ve Allah'ın bütün yaptıklarınızı görmekte olduğunu bilin (Bakara, 2/233), (Işıcık, 2008: 34).

buyrulmuştur. Anneler bu ayetteki emirler doğrultusunda çocuklarını iki yıl emzirirler, sütleri kesilir veya emzirmek istemezlerse eşlerine danışarak iki yaşından önce de çocuklarını sütten kesebilirler.

Halk arasında emziren kadının hamile kalmayacağına inanılır. Hamilelikten korunma yolları başlığı altında belirttiğimiz gibi kadınlar bu inanca sahiptir. Doğum yaptıktan sonra tekrar hamile kalmak isteyen anne çocuğunu sütten keser ve daha kolay hamile kalacağını düşünür.

Beypazarı'nda, çocuğu sütten kesmek için genellikle, çocuk emmek istediğinde anneler onun yanından uzaklaşır veya göğüslerine çocuğa tiksinti verecek gıdalar veya acı gıdalar sürerler (K.K. 11).

1.2. EVLENME

İnsanlar sosyal hayatın içine girmek, toplum içinde kabul görmek, yalnız kalmamak, aile sorumluluğu üstlenmek gibi içsel duygularla veya toplumsal ve ailesel gibi dışsal telkinler neticesinde -zamanı geldiğinde- karşı cinsten biriyle ömrünü birleştirmesine evlilik adı verilir. Bu durum çoğunlukla kendi arzularıyla gerçekleşebileceği gibi toplumsal baskılar neticesinde de gerçekleşen örnekler vardır. Çünkü toplum için aile son derece önemli bir müessese olup toplumun devamı için vazgeçilmez bir önkoşuldur.

Evlenme, eski Türklerde toplumsal bir görevdi. Bekârlık ayıp sayılırdı (Erkul, 2002: 63). Kaşgarlı Mahmud, evliliğin gerçekleşmesi için iki kişi arasında aracılık yapan, evlenme zamanında dünürler arasında gidip gelen kişilerin olduğunu ve bu kişilere “arkuçı” denildiğini ifade etmektedir (Mandaloğlu, 2013: 138). Türklerde evlilik, oğlan ve kızın ortak iradesi ile ailelerin karşılıklı rızasına bağlıydı (Koca, 2002: 16).

İslamiyet’in benimsenmesiyle birlikte evlilikler de İslamî çerçevede yapılmaya başlanmış ve bu kurumun oluşturulma türü İslamî usullere göre şekillenmiştir. Evlilikte asıl gaye iki cihanda da mutlu olmaktır. Eşler birbirlerini eksiklerini giderirler ve tamamlarlar. Kur’an-ı Kerim’de “O’dur sizi tek bir candan yaratan ve huzur bulması için eşini de ondan yaratan!” buyrulmuştur (Araf 7/189), (Işıcık, 2008: 126).

Yukarıda belirten bireysel, toplumsal ve dinî sebeplerle yuva kuran kişiler Türkiye coğrafyasında değişik şekillerde bu birlikteliği meydana getirmektedir. Bu bölümde Beypazarı’nda evliliğin nasıl gerçekleştiği üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Evlilik Öncesi

1.2.1.1. Damat Adayının veya Ailenin Evlenme İsteğini Belli Etmesi

Evlenme zamanının geldiğini, bu duruma kendini hazır hisseden gençler ailelerine bu durumu ya açıkça söylerler veya bunu ima ederlerdi. Ailede önceden

kendini hazır etmişse kız aranmaya başlanırdı. İlk etapta damat adayının görüşü alınır onun beğendiği bir kız varsa ilk etapta oraya gidilirdi. Ama geçmiş dönemlerin sosyal durumu düşünüldüğünde görücü usulü evliliğin varlığı göz önünde bulundurulursa bu da pek mümkün bir durum değildi. Erkekler de görücü usulü evlenmeyi kabul ettikleri için tek yapmaları gereken evlenme isteklerini aile büyüklerine belli etmekti.

Beypazarı'nda evlenme istediğini belli etmenin en masum yolu, söz arasında artık büyüdüğünü belli eden ifadelere yer vermektir. Genellikle yalnızlıktan dem vurarak mesaj vermeye çalışırlar. Zaten genç belli bir işe girmiş ve askerliğini yapmışsa doğal olarak evlenmeyi hak etmiştir. Aile bu sözlerden gencin evlenme isteğini anlar ve hazırlık yapmaya başlar. Maddi yönden hazır olmayanlar ise gencin bu sözlerine kulak asmaz duymazdan gelirler. Gencin de artık başka yollardan bu durumu anlatmaktan başka çaresi kalmadığı için değişik davranış şekilleri uygulayarak bu isteğini kabul ettirmeye çalışır. Bu davranış şekilleri ise şunlardır; en yaygın kullanılanı, genç erkeğin arkadaşlarının onun ailesinin ağzını araması ve bu isteğini dile getirmesidir. İkinci bir yol ise, aile bir sofraya sinisinin etrafında yemek yerken genç, pilava kaşığına saplar ve hiçbir şey söylemeden bekler. Başka bir yöntem de genç, babasının ayakkabısının altına yapıştırıcı sürer bunu gören babası gencin evlenme isteğini anlar. Genç, tüm bu gayretlerine rağmen dileğine ulaşamaz derdini anlatamazsa en son çare olarak babasının ayakkabısını büyükçe bir mih ile kapı eşiğine çakar. Bundan başka ayakkabıların saklanması, ayakkabıların ters çevrilmesi, sofraya fazladan bir tane tabak, çatal veya kaşık konulması gibi yöntemlerle erkek evlenmek istediğini belli eder. Bunu gören baba artık gencin isteğini yerine getirmeye çalışır (K.K. 13).

Erkekler için evlenmek isteğini belli etmek yukarı belirttiğimiz şekilde olurken kızların böyle bir şansı yoktur onlar bu isteklerini söz ve edimleriyle göstermeye çalışırlar. Olgun, evi geçindirebilecek bir yetişkin olduğunu belli etmeye çalışırlar. Aileler tepkilerine karşılık vermezse sinirli davranışlar sergilerler, geçimsiz bir kişiliğe bürünürler, “bu evde huzur yok” gibi sözlerle evden ayrılma isteklerini hissettirirler. Bulaşıkları yıkarken tabakları çok kırar veya birbirine vururlar (K.K. 13).

1.2.1.2. Gelin-Güvey Seçimi

Evlilik iki insanın hayatlarını bir çatı altında idame ettirmesi şeklinde tanımlanırken, bu idame esnasında evlenen bireylerin birtakım vasıflara sahip olmasını da beraberinde getirir ki evlilik bir yastıkta bir ömür sürebilsin. Aksi takdirde kısa sürede sonlanan ve her iki tarafa da onulmaz yaralar açan bir şekilde neticelenebilir. Bu sebeple aileler çocuklarını evlendirecek kişilerde bazı özelliklerin bulunmasına özen gösterirler ve verecekleri kararın kendilerine ve çocuklarına zarar getirmemesini isterler.

Beypazarı'nda gelin ve güvey seçimi yapılırken dikkat edilen hususların başında kötü alışkanlıkları var olup olmadığı yer alır. Kızına görücü gelen aileler hemen karar vermezler, dünürçüden bir müddet süre isterler. Bu zaman içinde damat adayını tanıyan, onun hakkında bilgi sahibi olan insanlara içkisi, kumarı var mı diye sorulur. Çünkü içkinin ocağı yıkacağını, aile içinde huzursuzluklara ve mutsuzluklara sebep olacağını bilirler. Damat adayının belli bir mesleği var mı? Varsa bu meslekte sebat gösteriyor mu? Kalıcı bir hastalığı var mı? Varsa bu hastalık hayatının devamında nasıl bir etki yapar tarzında sorulara cevap aranır. Bunlar yapılırken istemeye gelen erkek evinin kulağına gitmemesine özen gösterilirdi (K.K. 11).

Gelin adayı seçiminde ise, görücü gitmeden önce kızın ev işlerine yatkınlığı, elinden iş gelip gelmemesi, evine bağlı olup olmadığı, büyüklerine saygılı, sevgili biri olup olmadığı sorgulanırdı. Ayrıca geçmişte hamam kültürünün yaygın olduğu zamanlarda gelin adayı olarak düşünülen kızların, hamamlarda peştamallı hallerine bakılarak sakat bir organının olup olmadığı kontrol edilirdi. Dünürçü gidilmeden önce kaynana adayı yanına bir çöpçatan alarak kızın evine gider evde oturdukları esnada, müsait anda halı altlarına, soba tablalarının altlarına bakılarak temizliğin iyi yapılıp yapılmadığı kontrol eder, mutfağın haline bakılıp kızın ev işlerine yatkınlığı kontrol edilirdi (K.K. 6, 12). Ayrıca gelin adayının ailesinde kötü davranışları veya alışkanlıkları olan biri var mı yok mu diye sorgulanırdı. Beypazarı'nda evliliğin sadece iki kişi tarafından yapılmadığı ailelerin de birbiriyle anlaşıp anlaşamadıklarına da bakılırdı. Bu sebeple gelin adayının soyu da araştırılırdı (K.K. 8).

1.2.1.3. Görücülük ve Kız İsteme

Eve gelin alınmak istenilen kız araştırılıp-soruşturulduktan sonra görücü işlemine geçilir. Görücü işleminin yapılış amacı hem kızı evinde tanımak hem de dinî adetlere uygun bir şekilde evliliğin tamamlanması için ilk adımın atılmasıdır. Anadolu coğrafyasında kız evine kız istemek için yapılan bu etkinliğe çeşitli isimler verilmektedir. Bunların en yaygınları ise; “ağız arama, dünür düşme, dünür gezme, dünür gitme, el basma, elçilik, görücülük, görücüye çıkma, kız arama, kız bakma, kız beğenme, kız sarraflama, kız isteme, söz taşlama”dır (Kuzu, 2010: 59). Beypazarı’nda ise bu işe, dünürlüğe gitme, kız isteme adı verilmektedir. Bu günde iki ailenin de tanıdığı ortak dostlukların bulunduğu kişilerden yardım istenir. Bu kişiler de eğer ailelerin mutlu bir evlilik yapacaklarına inançları varsa ve ağzı laf yapabilen kimselerse hayırlı iş diyerek bu istekleri geri çevirmez düğün bitene kadar arabuluculuklarına devam ederler. Arabulucu, aracı, saye kılğan, büyük dünür, dilekçi, düğür, dünür, tüngür, dünürcübaşı, dünürbaşı, görücü, elçi, kılavuz, kayalıkçı, dünürcü, danışık, dönürcü başı mendil alıcılar gibi isimler verilen bu kimselerin önderliğinde kız istemeye gidilmeden önce, ailenin hanımları ve birkaç tanıdık bayan gündüz kızın evine giderler ve dünür geleceklerini belli eden birkaç kelam edip çay içip kalkarlar (Kuzu, 2010: 60). Fazla arayı açmadan dünürçüden haber gönderilir ve bir paket çikolata alınıp kız evine gidilir. Eskiden çikolata bulmanın zor olduğu zamanlarda ise el boş gidilmez, havlu ve iki ekmek götürülürdü. Kız eviyle tanışılıp, güncel konulardan hasbihal edildikten sonra dünürcübaşı söze girerek “Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızınız ...’yı oğlumuz ...’ya istiyoruz. Düşünüp tanışın, danışın görüşün, sorup soruşturun hayırlısıysa biz sizden iyi haberleri bekliyoruz diyerek evden çıkılır (K.K. 13). İşin olup olmayacağı ise az çok dünür gününden belli olur, kız tarafının gönlü varsa karşılama, ikramlar güzel ve şekerli gıdalardan olur; eğer kız evinin gönlü yoksa pek muhabbet edilmez, iyi karşılanmaz veya “daha kızımız küçük” denilerek kibarca teklif reddedilir, çikolata o gün geri verilir (K.K. 13, 42). Düşünüp araştıracaklarsa hayırlısı ise olsun biz size haber veririz denir. Şayet kız evinin bu evliliğe gönlü varsa yine bekleriz deyip güler yüzle uğurlarlar. Kız evi artık erkek evini ve damadı sorgulamaya başlar, bir veya birkaç kişi gece istihareye yatar, olumsuz bir durum

olmazsa artık erkek evine haber gönderilip tekrar gelmeleri istenir (K.K. 19). Kız evine gelen erkek tarafıyla artık daha ciddi bir şekilde evliliğin nasıl gerçekleşeceği, takı olarak nelerin isteneceği söylenir. Bu esnada eskiden şerbet ikramı yapılırdı. Günümüzde ise kahve ikramı yapılmaktadır (K.K. 42). Eğer kızın da gönlü varsa erkeğin kahvesine çeşitli baharatlar atılır, damat adayının içip içmeyeceği kontrol edilirdi. Eğer uyanık bir damatsa bir yolunu bulup kahveyi içmezdi (K.K. 13).

Takı istemesi kızın ailesi tarafından yapılır erkek tarafı da gücü yettiğinde yapmaya çalışır. Bu noktada arabulucu kimselerin payı yüksek olur olası bir anlaşmazlıklarda orta yolu bulur. Erkek tarafı o gün vaat ettiği takıyı düğünden önce hazırlar. Eğer bu altınları temin edemezse komşulardan veya akrabalarından altın toplanır düğünden sonra emanet altınlar iade edilir (K.K. 13, 21, 42).

1.2.1.4. Söz Kesme/Söz Çayı

Bütün durumlar konuşulduktan sonra erkek evinin yakınlarından oluşan bir grup kız evine gider o gün söz çayı adı verilen ve ailenin tanışmasına kaynaşmasına vesile olan bir aile içi merasim düzenlenir. Sohbet muhabbet içerisinde geçen bu günün sonunda nişan tarihi belirlenir ve belirlenen tarih için hazırlıklara başlanırdı (K.K. 13).

Kız beğenme, kız isteme, söz kesme adetlerimizin ardından, bu hayırlı işi erkeklere duyurulmak amacı ile bir camide şerbet içme merasimi yapılırdı. Şerbet tatlı bir içecektir; tatlı söyleyelim, tatlı içelim, tatlı yiyelim ki bu birliktelik tatlı bir hayat yaşantısına dönüşsün diyedir. Şerbet merasimi, oğlan ve kız evinden akraba ve aile dostlarının katılımıyla, öğle namazı sonrası bazen Hanlarönü Yeni Cami’de, ekseriyetle Tabakhane Camisi’nde yapılırdı (K.K. 13, 42). Merasime davet edilenler, bir ebe tarafından okunur (söz ile davet edilme), namaz sonrası davetliler caminin sağ ve sol tarafında duvar diplerine sırtını vererek otururlar. Merasim, hoca efendinin okuyacağı dua ile yapılırdı. Merasim sonrası ayağa kalkılarak her iki tarafın davetlileri, oğlan ve kız evini tebrik edip, hayırlı olsun, Allah tamamına erdirdin derlerdi. İkram olarak, antika görümlü özel kâğıt kutularda tepsi üzerinde, hocadan başlanarak, Lokum ya da şeker dağıtılırdı. Bu merasimler oğlan evi tarafından

düzenlenirdi. Akşam ise oğlan tarafı kız evine, dürü götürür (hediyeler) akşam yemeğine gidilirdi. Bu merasim vesilesiyle, falancanın kızı, filancanın oğluna söz kesilmiş, şerbeti içilmiş denirdi. Geriye nişan ve düğün kalırdı (K.K. 42).

1.2.1.5. Nişan

Söz çayı içildikten sonra kız evi ile erkek evi arasında gelip gitmelere devam edilir ve nişan hazırlıkları yapılır. Eskiden Beypazarı'nda nişan törenleri kız evinde yapılır ve nişanda misafirlere ikram edilecek yemekler ise erkek evinde hazırlanıp kız evine getirilirdi (K.K. 6, 11, 13). Günümüzde ise nişan törenleri evlerde yapılmamakta, dışarıda bir mekân ayarlanmaktadır. Bu mekânın ücretini kız evi, yemeklerin parasını ise erkek evi karşılamaktadır.

Erkek evi nişanda takmayı vaat ettiği takıları (yüzük, bilezik, kumaş, iç çamaşırını, terlik ve diğer takılar) nişan günü kız evine getirir ve bir paket de şeker veya baklava hazırlatarak nişan evine gelir. Aynı şekilde kız evinden de nişan günü erkek evine hediyelik eşyalar verilir bu eşyalara da yanık adı verilir. Her iki tarafın akrabalarına da kumaş, gömlek, kravat, terlik, ayakkabı vb. hediyelik eşyalar hazırlanır bunlara da dürü denir (Torun ve Torun, 2011: 546).

Nişan günü gelinin müstakbel kaynanası ve kayınbabası tarafından geline birer tane bilezik takılır ve bu takılar misafirlere sergilenir. Saatler ilerleyince etraftan gelen misafirler nişan evinden ayrılır kız ve erkek tarafının yakın akrabaları kalır, bu zamandan sonra gençler oyun havaları çalıp gece geç saatlere kadar eğlence devam eder (K.K. 13).

Nişan ile düğün arasında dini bir gün denk gelirse (kandiller, bayram vs.) erkek tarafından kız tarafına hediyelik eşyalar gönderilir, bilhassa bu önemli gün Regaip kandili ise erkek tarafı kız tarafına elbise, şeker, maytap, fişek, trakkal alıp o günde kız tarafının torpil bayramını icra etmesi sağlanırdı. Yine benzer şekilde nişan ile düğün tarihleri arasında kurban bayramı olursa erkek tarafından kız tarafına kına yakılmış, süslenmiş ve boynuzları arasına beşbirlikler takılmış koç hediye edilirdi (K.K. 11).

Düğünden önce söz çayı ile o tarih arasında getirilen hediyelik eşyalar ve düğün için hazırlanan çeyiz kız evinde sergilenir. Bu bohça bir müddet durduktan sonra düğünden bir hafta evvel pazartesi kaldırılarak artık düğün başlardı (K.K. 6, 11).

1.2.1.6. Düğüne Davet

Düğün törenleri gerek İslamiyet öncesi gerekse İslamî dönemde çevrenin geniş katılımıyla gerçekleşen etkinliklerdi. Düğünün başlıca gayesi insanları gelin ve damadın dünya evine girdiklerini haber vermek bu kutlu gününde yaşanılacak mutluluğu civarla paylaşmaktır. Bu sebeple düğünden günler önce düğün hazırlıkları başlar ve düğün günü hakkında bilgi vermek için eşe-dosta haber verilirdi (K.K. 13, 42).

Geçmiş zamanlarda, düğün olacağı vakit davetlileri çağırmak için bu işi yapan ve ahaliyi tanıyan kimselerden yardım istenirdi. Bu kimseler bu işi meslek haline getirdiklerinden Beypazarı'nın hemen hemen hepsini çağırırlardı. Kim kiminle akraba bilirdi. Bu sebeple bir kişi “düğünümüz var eşe dosta haber ediver.” dediğinde bu kişiler kimi çağıracaklarını bilirdi. Ebe adı verilen bu kişilerin başında, Mumcuların Zele Nine, Kuyumcuların Havva Abla, Hamal Kör Hasan'ın Kızı Havva, Börekçi Abdullah'ın Karısı Saniye, Muhacir Naile, Topal Emine vardı aynı görevi ise çarşıda tellallar yerine getirirdi (Torun ve Torun, 2011: 545). Ebe veya tellal diye adlandırılan bu kimseler yaptıkları iş karşılığı bir ücret alırlar kendi geçimlerini sağlardı (K.K. 42).

1.2.2. Düğün

Beypazarı'nda düğünler pazartesi günü başlar ve toplam yedi gün sürer. Düğün öncesi misafirlere yedi gün yetecek kadar hazırlıklar yapılırdı. Bu hazırlıkların başında yiyecek içeceklerin hazırlanması gelirdi. Yedi gün misafirlere hizmet yapıldığından bolca yemekler ve içecekler hazırlanırdı. “Düğün yemeği” veya “takım yemek” adı verilen bu yemek listesinde; sırasıyla düğün çorbası denilen yoğurtlu çorba ilk başta ikram edilirdi. Arkasından etli nohut verilir. Etli nohuttan sonra yaprak sarması, takiben etli pilav ve üzüm hoşafı ikram edilirdi. Tatlı olarak ise

seksen katlı Beypazarı baklavası ile yemek tamamlanırdı. Bu yemeklerin hazırlanmasına günler öncesinden başlanır. Evin bir köşesinde yaprak sarmaları hazırlanırken, başka bir yerinde baklava hazırlanırdı (K.K. 13, 42).

1.2.2.1. Düğüne Davet

Yemek hazırlıkları tamamlandıktan sonra ilçede bolpazarı diye söylenen pazartesi günü düğün başlar. Erkek ve kız evinde düğün ebesi denilen birer ebe görevlendirilir. İki tarafın da ebesi olur. Ebe kadın, mahallenin ihtiyaç sahipleri arasından seçilirdi. O, kapı kapı gezer davetiye yerine ‘Memişlerin Münevver’in selamı var. Bolbazarı günü oğlan evine düğüne, hafta arası kız evine kına yakmaya, çarşamba kına hamamına, perşembe gün gelin alma, cuma gün duvağa, cumartesi gün börek gecesi, pazar günü de kız arkası, buyurun gelin.’ derdi (Demir, 2013: 50). Bu ebenin başlıca görevi olup bu görevinden ötürü hem düğün sahibi tarafından hem de düğüne davet ettikleri kimseler tarafından ödüllendirilirdi. Kapıya gelen ebeye ev sahibi paraysa para yoksa yazma, havlu, elbiselik gibi ufak tefek hediyeler verirdi. Onlara sahanlarda, çingalarda yemek de koyulabilirdi. O çinga, sahan da ebenin olurdu (Demir, 2013: 51). Bu ebelerin görevi düğünün adet ve geleneklere göre yapılmasını sağlamaktır. Düğün esnasında bir anlaşmazlık olursa düğün ebesi araya girer ve anlaşmazlığı çözümlerdi. Düğünün birinci günü erkek evinden kız evine hediye, bohça getirir. Bindallı, kuyruklu, şalvar takımından oluşan bu bohça ipekli takım ve diğer hediyelerle bezenirdi. Bellerine taktıkları kuşakların konulduğu sarık sandık, gümüş nalın takılar da bohçanın yanında yer alırdı. İşledikleri danteller oyalar her şey bu bohçaya konurdu. Bu bohça ebe tarafından erkek evinde tanıtılır. Düğünün bu ilk günü erkek evinde şenlikler yapılırdı ama bu etkinliklerde gelin erkek evine gelmezdi. Davetliler kadınların ve düğün sahiplerinin eğlendiği bu günde erkekler bir odada sohbet ederler onlar oyun oynamazlardı. Akşam eğlence bittikten sonra bohça düğün ebesinin önderliğinde kız evine götürülürdü. Düğün ebesi yaptığı bu işten dolayı kızın anne ve babasından bahşiş alırdı (K.K. 14).

Hafta arası adı verilen Salı gününde düğün kız evinde devam eder ve çalgı eşliğinde oyunlar oynanırdı. Beypazarı’nda çalgıcı denildiğinde akla gelen ilk isimler; Dömbekçi Zahide, Boşnak Fatma, Ovalı Aşa, Udcu Sarıkız, Sağır Kız, Kör

Hedime, K r Dudu, AyŖe Hanım, Saffet Hanım, Hayriye, Sabahat, Göbeklerin Havva Kadın ve K r Zeki'dir. Köylerde ise; K st köyünde Medd ne'nin annesi Mintaha, AŖađı Güney köyünde Kara Havva, Boyalı Ömer, Sarı H seyinlerin Nuri, KırbaŖı Yöresinde DurmuŖ K  k elen, Sabri  zmen, Ŗevket Atak'tı (K.K. 42).

Salı günü erkek evinden kız evine sağdıç tarafından hediyeler getirilir ve bu hediyeler eğlencenin arasında davetlilere sergilenirdi. Bu gün erkek evinden davetliler kız evine gelir eğlenceleri izlerler ve zorla da olsa oynatılırlardı. Kız kınası da Salı günü yakılırdı. Gelin yüksekçe bir sandalyeye oturtulur. Gelinin baŖına ve ellerine kına yakılırdı. Kınanın yakılması esnasında maniler ve türküler söylenilerek gelinin ve annesinin h z nlenmesi için  alıŖılırdı. Bu türkü ve manilerden bazıları Ŗunlardır;

T rk   rneği:

Atladı n çıktın eŖiđi

Sofrada kaldı kaŖıđı

Anasının göz ıŖıđı

Gelin kınan kutlu olsun

Uzun  aylar yolun olsun

Selvi kavaklar boyun olsun

Sevdiği yar senin olsun

Gelin kınan kutlu olsun

İnce elektenelediğim

Al kundakta belediğim

Seni Hak'tan dilediğim

Gelin kınan kutlu olsun

Doğurduğun oğlan olsun

Yoğurduğun balınan, yağ olsun

Kız eşim, yar eşim kınan kutlu olsun

Vardığın yerde dilin tatlı olsun

Çamaşır yuduğun ak taşla

Ekmek yediğin gardaşla

Sürmeli göz hilal kaşla

Kız eşim, yar eşim kınan kutlu olsun

Vardığın yerde dirliğin tatlı olsun (Torun ve Torun, 2011: 549).

Düvgü örneği:

Koç muyum ben kınalanacak

Kurban mıyım ben kibleye dönecek

Fırınlarda döngel miydim?

Başına engel miydin babam (K.K. 11).

Atın gelir ıpış ıpış,

Önünde toyla yokuş.

Oğlan gardaşım,

Atın başına sıkı yapış (K.K. 11).

Gökyüzünde bağ mı olur?

Altında yol mu olur?

Küçük gelin olan kızın,

Yüreğinde yağ mı olur? (K.K. 11).

Kınayı getir anam,

Parmağını batır anam,

Bu gece misafirim,

Gel koynunda yatır anam (K.K. 11).

Bu gecede gelin ile annesi arasında deyiş manilerle bir söyleşi gerçekleşir, gelin kızın yaşlı gözlerini gören annesi ona bir mani söyleyerek üzüntüsünü azaltmayı ister;

Kızım kızım, güzel kızım,

Sen ağlama dayanamam,

Kızım kızım, yüreğimde sızım,

Sen ağlama kıyamam.

Madem gitmek istemiyorsun,

Madem mani söyler ağlarsın,

Öyleyse ben vazgeçtim,

Seni göndermiyorum kızım (Cankara, 2009: 119).

Gelinin annesi, kızına bu şekilde takılınca gelin annesine cevap verir;

Ana ana güzel ana, başımın tacı ana,

Ben ağlarım, sen bana bakma,

Ben hem ağlarım hem giderim, sen tasalanma (Cankara, 2009: 119).

Kına yakımı bittikten sonra gelin odasına geçer orada gelinin ayağına da kına yakılır. Yakılan bu kına sabaha kadar durur sabah nişadırlı su ile yıkanır. Nişadırlı su ile yıkanan kına, kendiliğinden kara bir renk alırdı (Torun ve Torun, 2011: 549).

1.2.2.2. Gelin Hamamı

Düğünün üçüncü günü olan Çarşamba gününde sabahtan gelin hamamı yapılırdı. Beypazarı'nda kına hamamı olarak da bilinen bu gündeki etkinliğe, gelinin arkadaşları akrabaları ve erkek evinden davetliler katılırdı. Kına hamamına katılacak kimseler şifahen çağırılır ve bunların içinden iki kişi ise gelini yıkamakla görevlendirilirdi. Gelin olacak kıza erkek evi tarafından hamam bohçası da denilen gelin bohçası hazırlanırdı. Konu hakkında çalışma yapan Neriman Çavuş kına hamamı günü ve bu günde yapılanlar hakkında şunları söylemiştir:

Hamam bohçası, üç ayrı bohçadan oluşur. Birine havlu ve hamam malzemeleri, birine giyilmek üzere götürülen temiz giysiler, diğerine ise kirli çamaşırlar konulur. Gelin bohça içine konulan sırma havluyu omzuna ve başına

örter. Başına tel kırma işli hamam beyazını takan gelin aynı şekilde giyinip koluna giren sağdıçlar ellerinde mum ile birlikte havuz çevresinde üç kere döner. Kayınvalide ve görümce tarafından gelinin başından para atılır. Dönerken dömbek çalınarak ilahiler söylenir. Ebe, gelini ilahilerle yıkadıktan sonra hamamdan çıkarırlar. Hamamda meyve, simit, kuru yenir ve gazozlar içilir. (Çavuş, 2009: 21).

Gelin hamamında söylenen manilere örnek olarak aşağıdaki mani verilebilir.

Gelin kızlar oynayın

Birbirinizi yıkayın

Yârim çıksın oynasın

Çifte altın takayım

Evlerinin sofası

Altın tasta kınası

Hiç yüzüme bakmıyor

Ciğerinden tutulası

Ayağında nalınlar

Gözlerinde sürme var

Yârime pek yakışmış

Bursa işi peştamal

Gelin kızlar oynayın

Birbirinizi yıkayın

Yârim çıksın oynasın

Çifte altın takayım

Sabahtan akşama kadar hamamlarda kalan kadınlar eğlenir, yemek yer, elleri, yüzleri buruş buruş olana kadar yıkanır (Çavuş, 2009: 21).

Gelin Hamamı esnasında söylenen İlahiler ise şunlardır;

Başlana bismillah ile

Gelini tevhid edelim huuu

Şeytan-ı mel'un duymadan

Cânımı tevhid edelim huuu

Arş altında melekler

Döner çark-ı felekler

Kabul olur dilekler

Cânımı tevhid edelim huuu (Demir, 2013: 52).

Ayrıca gelin hamamı sırasında Beypazarı yöresine ait türküler de söylenerek şen bir ortam oluşturulurdu. Bu hoş ortamda gerçekleşen gelin hamamı gelin kızın arkadaşlarının doyusıya eğlendikleri bir mekâna dönüşerek bir müddet daha devam ettikten sonra öğleden sonra sona ererdi (K. K. 6, 7, 9, 11).

1.2.2.3. Erkek Kınası

Çarşamba günü akşamında damat evinde, erkek davetlilere bir eğlence tertiplenir ve oyun havaları çalınır söylenerek düğün kutlaması yapılırdı. Bugünde erkek kınası yakılır ve kız evinde hazırlanan kına damadın cim parmağına (serçe parmak) kına yakılarak akabinde bir hoca tarafından duası yapılırdı. Arkasından oyun havaları çalmaya devam eder, erkeğe bahşişler takılırdı. Damadın arkadaşları bahşiş takma esnasında damada toplu iğne batırarak ona bu mutlu gününde muziplikler yaparlardı. Halka şeklinde damadın etrafı çevrilerek sırayla ortaya gelen damadın arkadaşları damadı karşısına alarak oyunlar oynarlar ve diğerleri onları çevrelerdi. Bir fırsatını bulan damadın sağdıçısı damadı eve kaçırdı (K.K. 13, 42).

Erkek evinde eğlence gece geç saatlere kadar devam eder damat evinin isteğiyle “Hey Gaziler” türküsü çalınarak eğlence sonlandırılırdı (K.K. 13).

1.2.2.4. Gelin Çeyizinin Getirilmesi

Bu günün akşamında gelin evinden, erkek evine çeyiz getirilir. Bu esnada kız evindeki akrabalar kapıların hepsini tutar bir tanesi de sandığın üzerine oturarak bahşiş alırlardı. Tatlı çekişmeyle geçen bu süreç neticesinde gelinin bekârken hazırladığı ve evlenince kullanacağı eşyalar erkek evine getirilirdi.

1.2.2.5. Gelin Alma ve Zifaf Gecesi

Perşembe günü düğünün dördüncü günüdür. Bu günde tecrübeli bir kişi, erkek evine gelerek gelinin zifaf odasını ayarlar ve çiftin o gece kullanacağı eşyaları yerli yerine koyardı. Aynı kişi bu kez kız evine gidip gelin kızın duvağını hazırlardı. Oda hazırlandıktan sonra ikindi vaktine doğru erkek evinden kişiler gelin almak için kız evine doğru yola çıkar, kız evinde kızın annesine süt parası verildikten sonra dualar eşliğinde kız taht-ı revana bindirilirdi. Bu sırada kaynana ortamda bulunan çocuklara gelin bereketiyle gelsin diye bozuk para atardı. Gelin kız evinden alındıktan sonra çarşı içinde dikicilerin, demircilerin ve bakırcıların bulunduğu sokaktan geçirilirdi. Bu sokaktan geçerken esnaf tarafından taht-ı revanın önü kesilip bahşiş istenirdi (K.K. 13, 42). Düğünler eğer köylerde gerçekleşiyorsa, gelin bir kır

atın üzerine bindirilir ve günahlarından arınıp tertemiz olsun diye mutlaka bir akarsuyun üzerinden geçirilirdi. Gelin bu şekilde erkek evine getirildikten sonra kaynana gelinin nazardan korunması için bir testi kırardı. Ayrıca bereket getirsin diye gelinin duvağının üzerinden buğday taneleri serpilirdi. Yine nazardan korunması için karatavuk kesilir ve kanı gelinin alınına sürülürdü (K.K. 6, 42). Gelin eve girerken dualar edilir ve kapının önüne geldiğinde eve bağlı olsun ve bereketli olması amacıyla geline, önceden hazırlanmış hamur, kapının astarına sürdürülürdü. Gelin odasına yerleştirilir. Bir müddet damatla oturduktan sonra akşam namazı için çarşıdaki camilerden birine gidilir ve akşam namazı kılındıktan sonra damadın arkadaşları çarşı merkezden teşrik tekbirleriyle, torpil maytap atarak eve gelinir (K.K. 13). Beraberlerinde bir imam da vardır. İmam, düğün evinin kapısında damadın ceketini çıkarır, sembolik olarak geline giydirmeye çalışır. Dar geldi der, kayınpeder bağıştadır. Sonra başına şapka giydirilir. “Başı devletli, ayağı hizmetli, yiğitler aşkına verelim salavat, salli ala Muhammet” diye bağırır. Hoca dua ederken damat yumruklanmaya başlanır (K.K. 13).

Gerek kendi isteğiyle gerek de arkadaşlarının yumrukları yardımıyla odaya giren damat gelinin duvağını açar, yüz görümlülüğü olarak ziynet eşyası takar. Sonra gelini rahatlatmak için sohbet eder ve iki rekât şükür namazı kılarlar. Namazdan sonra odaya önceden bırakılan yemek ve tatlıları yerler (K.K. 13, 42).

Zifaf gecesi Beypazarı’nda damadın arkadaşları gecenin ilerleyen saatlerinde damadın evine gelerek damadı evden çıkarmaya çalışırlar. Bu geleneğin adına “damat bunaltma” ismi verilir (K.K. 13, 14, 21, 42).. Damat bunaltmak herkesçe bilinen bir gelenek olduğu için bu durum herkesçe hoş karşılanır. Bu durumdan tek muzdarip olanlar yeni evlenen çiftlerdir. Damadın arkadaşları damadı bulunduğu evden çıkarmak için kapıyı çalarlar. Ev üst katlardaysa cama taş atarlar, komşularında yardımıyla dairenin bulunduğu kata çıkıp, elektriği ve suyu keserek damadı evden çıkmaya zorlarlar. En sonunda çaresiz kalan damat kapıyı arkadaşlarına açıp evden çıkmak zorunda kalır. Damadın arkadaşları damada tavuk yoldurup, tavuğu pişirtirirler ayrıca gece geç saatlerde bulunması güç meyve, sebze, yiyecek ve içecekler isteyerek damadı müşkül durumda bırakırlar (K.K. 25, 26, 27, 28). Damadın da eve geri dönebilmek için tek çaresi bu istekleri gerçekleştirmektir.

Biraz zorlanarak da olsa arkadaşlarının isteklerini gerçekleştirir. Bu gecede damadın sağdıcına çok iş düşmektedir. Sağdıç bir an önce damadın arkadaşlarının isteklerini gerçekleştirip, damadın zıfaf gecesinin kaldığı yerden devam etmesini ister. Tüm istekleri karşılanan damadın arkadaşları bir müddet sonra damadı evine geri bırakırlar (K.K. 25, 26, 27, 28). Damat bunaltma da bu şekilde gerçekleşmiş olur. Bu durumun toplumda hoş karşılanmasının sebebi ise yaygın düşünceye göre eğer damat bunaltmaya arkadaşları geliyorsa damat sevilen biridir manasına gelmesindedir (K.K. 13).

Düğün gününden sonra düğün ebisi müjdeli haberi almak için gelinin odasına girer ve gelinin ailesine gider. Kızlarının mutluluk haberini ailesine bildirir. Sonra erkek evine geri gelerek gelin ve damadı yanına alıp dürü adı verilen hediyeelik eşyaları aile büyüklerine dağıtmak amacıyla dışarıya çıkılır. Dede ve babaannenin elleri öpülüp dürüler verilir bunun karşılığında bahşişler alınır (K.K. 25, 26, 28).

1.2.2.6. Gelin Duvağı

Cuma günü öğleden sonra, gelin duvağı yapılır. Duvak öncesi damat çarşıda bir kahvehaneye veya bir çay evine gider arkadaşlarıyla oturur, sohbet eder. Bu esnada gelin duvak için hazırlanır ve yüksekçe bir yere oturtulup, başına duvak örtülür. Damat arkadaşlarıyla birlikte eve gelir. Daha önceden hediye olarak aldığı geline makyaj malzemelerini geline hediye eder ve arkadaşlarıyla odaya çekilirler. Orada damadın arkadaşlarına yemek verilirken diğer odada çalgıcılar duvak için eğlenceli, oyun havaları çalmaya başlarlar. Birkaç saat bu şekilde eğlenildikten sonra çalgıcılar bahşişlerini alıp giderler ve damat evinin misafirleriyle gelinin evinden gelen misafirler de dağılırlar bu şekilde duvak merasimi de sona erer (K.K.13, 25, 26, 27, 28, 42).

1.2.2.7. Börek Gecesi

Cumartesi günü “börek gecesi” diye adlandırılırdı, börek gecesinde erkek evinin akrabaları kız evine gider, orada yemek yenilirdi. Bu etkinlikte amaç yeni akraba olan ailelerin kaynaşmasını sağlamaktır. Börek gecesinde yemekten sonra gelin misafirlere şerbet dağıtır karşılığında da bahşiş alırdı. Börek gecesi günü

damadın ayakkabılarını saklamak adettir. Bundan haberdar olan damat evi de damadın ayakkabılarını koruması için birini görevlendirirdi. Ama kız evi uyanık çıkar ve ayakkabıları saklanan yerden bulursa, ayakkabılar para karşılığı damada geri satılırdı. Benzer şekilde erkek evinden gelenler de kız evinde çatal, kaşık, bıçak vb. gibi gereçleri izinsizce alır ve damada verirlerdi (K.K. 25).

1.2.2.7. Kız Arkası

Pazar günü “kız arkası” adı verilen ve börek gecesine benzeyen bir davet düzenlenirdi. Bu sefer kız evi erkek evine gelir. Yemek yenir, içecekler ikram edilirdi. Bu vesileyle aileler iyice kaynaşmış olurlardı. Ayrıca burada erkek evine “Biz kızımızı size verdik ama hâlâ arkasındayız yalnız sanmayın” mesajı verilirdi (K.K. 13).

Beypazarı’nda düğünler yukarıda anlatıldığı gibi pazartesi günü başlayıp, Pazar günü sona eren ve uzunca bir sürede, meşakkatli bir dizi etkinliği beraberinde getirirdi. Nihayetinde aileler için düğünün amacı evlatlarının evlendiğini çevreye duyurmak ve bunun gururunu ve mutluluğunu herkesle paylaşmaktır.

1.3. ÖLÜM

1.3.1. Ölüm Öncesi

Beypazarı halkı dualarında her zaman hayırlı bir ömür ve dünyadaki işlerini tamamlayıp, Allah’a kulluk vazifesini ödedikten sonra hayırlı bir ölüm dilerler. Bu sebeple de ne kendisine ne de ailesine sıkıntı vermemek için “üç gün döşek dördüncü gün kara toprak” diyerek sıkıntısız bir ölüm arzularlar.

Beypazarı’nda şöyle bir inanış daha vardır ki bu da ölüm korkusunun bir eseridir. Beypazarılılar Azrail’in hemen gelip canını almasını diye, yaptıkları evlerin bazı bölümlerini özellikle çatılarını yarım bırakırlardı. Özellikle çatı yarım bırakılırdı

ki Azrail görüp bu evde yaşayanların dünyadaki işleri bitmemiş diyerek onların canları almaktan vazgeçsin diye arzulanırdı.⁷

1.3.2. Ölüm Esnası

Ölümün yaklaştığını hisseden kimseler kendileri için kefen ve diğer eşyalarını hazırladıktan sonra eşine veya bir tanıdığına yerini gösterip ölümü beklemeye başlar. Ölüm günü gelip çatan kişi için hastaneden bir doktor çağırılır ve doktor artık yapılacak bir şey olamadığını söyledikten sonra eve hoca getirilip ölmek üzere olan kişinin başında Yasin-i Şerif okutulur. Sık sık tövbe ettirilerek salâvat getirtilir ve ölüm hadisesi gerçekleşir.

1.3.3. Ölüm Sonrası

Duruma hazırlıklı olan aile bireyleri kendi aralarında görev taksimi yapıp kimisi mezar yeri ayarlarken kimisi de cenazenin yıkanması kefenlenmesi işleriyle uğraşır. Eskiden tellallar çağırılır ve cenazenin nereden alınacağı hangi namaza müteakip defnedileceği duyurulurdu. Günümüzde belediye hoparlörlerinden anons yapılarak aynı bilgiler halka aktarılmaktadır.

İster yaşlı ister genç olsun her ölüm yakınlarında bir üzüntü meydana getirir bu üzüntü bazen dayanılmaz bir acıya dönüşür ki bu acıyı dile getirmek için gözyaşları yetersiz kalıp yerini ağıtlara bırakır. Beypazarı'nda ölümlerin arkasından kişinin yaşına, yakınlığına ve cinsiyetine göre çeşitli ağıtlar söylenmekte olup bu ağıtlar anonim halk ürünleri başlığı içerisinde yer almaktadır.

İlk taziye işlemleri defin işleminden hemen sonra kabristanda yapıldıktan sonra cenazeye katılanlar eve götürülür. Evde bu kimselere yemek verilirdi. Eğer ölen kişi bir esnaf ise o kişinin dükkânında taziye yapılırdı.

⁷ Bu görüşün yanlış yorumdan ortaya çıktığı, aslının bu şekilde olmadığı izah edilmiştir. Bkz. Kısa Hazırlık başlığı, 7 numaralı dipnot.

Ertesi gün sabah namazında merkez camide devir adı verilen ve ölen kişinin borcu veya alacağı varsa bunların hesabı yapılırdı. Ayrıca bu günde ölen kişinin kazaya kalmış namazlarının affedilmesi umuduyla yapılan sadaka verme işi yani "ıskat-ı salât", oruç borçları için "ıskat-ı savm" yapılırdı. Benzer işlem, yemin kefaretlere ve kurban için de yapılır.

Ölünün üzüntüsünü yaşayan aile taziye ziyareti için gelen kimseler sayesinde acılarını hafifletirken, gelenler için ölenin komşuları tarafından hazırlanan yemekler ikram edilir. Geçmiş zamanlarda Beypazarı'nda ölü evinde kırk gün yemek yapılmaz. Eş dost yeme içme ihtiyaçlarını giderirdi.

Ölünün ardından yedinci günü, kırkıncı günü ve elli ikinci günü evde Kur'an-ı Kerimden sureler ve özellikle Yasin-i Şerif okutulurdu. Bir sene sonra da yine evde veya mahalle camisinde Yasin-i Şerif okutulurdu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK İNANIŞLARI

1. BEYPAZARI'NDA HALK İNANIŞLARI

İnsanoğlu yaratılışından itibaren dünya üzerindeki düzen karşısında bir şeylere inanma ihtiyacı hissetmiştir. Zihninde yaşanan kaosu kozmosa çevirme gayreti içerisine girmiştir. Bunu bazen mantıksal bir düzleme oturtarak gerçekleştirmiş bazen de mantık dışı yollarla bu karmaşadan kurtulma yoluna gitmiştir. Bu mantık dışı yollar, İslamiyet sonrasında batıl inanış ismiyle anılmıştır.

Her kültürde olduğu gibi semavi dinler öncesi inanç sistemlerinden semavi dinlere geçen toplumlar eski âdet ve inanışlarını birdenbire bırakmamışlardır. Yeni dinlerinin özüne ters olsa da bazılarını yeni dinlerinin rengine ve kalıbına sokarak o dinin gereğindenmiş gibi uygulamışlardır (Artun, 1998: 66). Türkler de İslamiyet öncesi adetlerini özellikle Şamanizm devrine ait inançlarını şekli değişiklikler yaparak uygulamaya devam etmişlerdir.

Genelde insanların batıl inanışlara inanması, ananeler, korku, bilinçsizlik ve eğitimsizlikle açıklanabilir. Tüm kutsal sayılan dinler gibi İslam dini de batıl inanışları yasaklamıştır. Hatta bazı batıl inanışları “Tanrı’ya şirk koşmak” olarak da yorumlanmıştır (Güçlü, 1995: 7).

1.1. GÜNLERLE VE VAKİTLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Beypazarı’nda zaman içinde yaşayış tarzı ve ekonomik faaliyetlerin değişmesi ve şekillenmesiyle birlikte inançlarda değişmeler gözlenirse de geçmiş dönemlerde genellikle tarımsal faaliyetlerle geçimini sağladıkları için, tecrübelerden ve aile büyüklerinden gerçekleşen öğrenmeler vesilesiyle bir halk takvimi ortaya çıkmıştır. Bu takvimde aylar, günler hatta saatler bile bir bilgi dâhilinde kodlanmış, hıfz edilmiştir. Bu kodlanmalar neticesinde insanlar yaşamlarını şekillendirmektedir. Bu bölümde Beypazarı’nda günlerde ve gün içinde nelerin yapıldığı veya yapılmadığı üzerinde durulacaktır.

Beypazarı'nda geceleri sakız çiğnenmez, çiğneyenler hoş karşılanmaz. Çünkü sakız çiğneyen kişinin ölü eti çiğnediğine inanılır (K.K. 6).

Akşam hava karardıktan sonra aynaya bakıldığı takdirde nasibinin bağlanacağına inanılır. Bu sebeple akşam saatlerinde evlenme çağına gelmiş genç kızlar ve erkekler, aynaya bakmamaları konusunda uyarılır (K.K. 11).

Bir temizlik kuralı olmasına rağmen günün her saatinde tırnak kesilmez. Özellikler gece saatlerinde tırnak kesilmezdi. Şayet kesilirse uğursuzluk getireceğine inanılırdı. Ayrıca kesilen tırnaklar da ulu orta yere atılmaz. Bir kâğıdın içine konur ve gömülürdü (K.K. 11).

Salı günü örgüye başlanmaz başlanırsa örgünün geç biteceğine inanılırdı (K.K. 15).

En mübarek Perşembe gecesi kabul edilir. Bu günde kesinlikle içki içilmez. Zıfaj gecesi o güne denk getirilir (K.K. 13).

Cumadan ilk çıkan, konuşmadan berbere giderse sevap olur (K.K. 21).

Ayın ilk çarşambası ne kesersen kurur (K.K. 30).

1.2. MİSAFİRLE İLGİLİ İNANMALAR

Misafir gelirse ikram eksik edilmez çünkü gelen kişi nasibiyle gelir (K.K. 11).

Misafir eve ilk adımını sol ayağıyla atarsa işimiz rast gitmeyecek diye düşünülür (K.K. 13).

Sevilmeyen biri misafirliğe gelince uğursuzluk olacağına inanılır (K.K. 7).

Çay bardağında yaprak çıkarsa misafir geleceğine inanılır. Çöp uzunsa uzun biri kısa ise kısa biri; kalınsa şişman biri, ince ise zayıf biri geleceğine inanılır (K.K. 11).

Lokma dururken başka lokma bölersen misafir geleceğine inanılır (K.K. 13).

Ekmek yaparken hamur sıçrarsa misafir geleceğine inanılır (K.K. 40).

Terlikler ters dönerse misafir geleceğine inanılır (K.K. 11).

İşe başlarken, örgüye başlarken eli çabuk biri gelirse o örgü çabuk biter. Eli ağır biri gelirse o örgü geç biter diye inanılır (K.K. 11).

1.3. EŞYALARLA İLGİLİ İNANMALAR

Boş beşik sallanmaz uğursuzluktur (K.K. 13).

Kötü bir söz işitilince şeytan kulağına kurşun denilerek 3 kez vurulur. Tahtaya vurma yanar demire vur denilir (K.K. 11).

Gelin eve gelince kaynana su dolu testi kırar (K.K. 13).

Bereketli olması için yeni geline eve giderken kapıya maya veya tereyağı sürdürülürdü. Bozuk para veya buğday serptirilir (K.K. 13).

Yeni gelinin çocuğunun çabuk olması için, yatağına akrabaların birinin erkek veya kız çocuğu yatırılır. Hangi cinsiyette olması isteniyorsa kız veya erkek o cinsiyette çocuk yatırılırdı (K.K. 13).

Sofranın üzerinden atlanırsa bereketinin kaçacağına inanılır (K.K. 7, 11).

Silahla oynanmaz, şeytan dolduracağına inanılır (K.K. 13, 22)..

Birine bıçak verilirken direk elden verilmez, yere konur diğeri alır. Aksi takdirde uğursuzluk olacağına inanılır (K.K. 23).

Ekmek üzerinden atlanmayacağına inanılır, aksi takdirde bereketi kaçacağına inanılır (K.K. 6, 7).

1.4. SAYILARLA İLGİLİ İNANMALAR

Tarla, uğurlu olması, bol ürün vermesi için üç kez sürülür (K.K. 13).

Şeytan kulağına kurşun der üç kez vurulur. Kulak çekilir. Tahtaya vurma yanar, demire vur denir (K.K. 13).

Lohusa kadın kırk gün dışarı çıkmaz (K.K. 13).

Kurban kesmeye vekâlet verilirken, kasap üç kez “Aldım, kabul ettim.” diye söyler (K.K. 22).

Ad koyulurken, çocuğun kulağına ismi üç kez söylenir (K.K. 8).

Kına hamamında, sağdıçlar ellerinde mum ile havuzu üç kez dönerler (Çavuş, 2009: 21).

Yeni doğan çocuk kırk günden sonra dışarı çıkarılır (K.K. 23).

1.5. RÜYALARLA İLGİLİ İNANMALAR

Beypazarı’nda rüyaların insanların gelecek yaşamlarından nişanlar taşıdığına inanılır. Rüyalar bu sebeple hemen “hayır olsun inşallah” denilerek hayra yorulur ve rüyaların yorumlanması için bilgisine tecrübesine güvendikleri kimselere danışılır. Bu sebeple Beypazarı’nda sabah erken saatlerde konuşmaların konusu genellikle rüya olurdu. Bazı rüyaların iyiye delalet, bazılarının ise kötülüğe işaret olduğu varsayılır. Bu örnek belirtilecek olursa rüyada;

Kara üzüm ve yılan görmek iyi olmaz (K.K. 11).

Cenaze görülürse kötü demektir (K.K. 3).

Bozuk para görülürse hakkında dedidoku yapılacağına inanılır (K.K. 13).

Rüyada balık görürse nasibinin açılacağına inanılır (K.K. 13).

Rüyada, çiçek berrak su görülürse iyiye işarettir (K.K. 13).

Kâğıt para görürse eline yüklü miktarda para geçecek demektir (K.K. 13).

1.6. SU İLE İLGİLİ İNANMALAR

Beypazarı'nda su temizlenmeye, arınmaya ve berekete delildir. Bu sebeple yörede su ile ilgili inanmalar mevcuttur. Bunlar genellikle olumlu şekilde yerleşmiş inanmalardır. Bu inanmalar sıralanacak olursa;

Uzun bir yolculuğa çıkacak kimselerin, askere veya gurbete gidecek olan kimseler arkasından sağ salim gidip gelsin diye arkasından su dökülürdü. Bu sayede kişiler gittikleri yerden hemen döneceklerine de inanılırdı. Bunun içinde de su gibi git gel denilirdi (K.K. 13).

Sofra büyüğün su küçüğün denir (K.K. 13).

Yeni gelin erkek evine getirilirken suyun üzerinden geçirilmeye özen gösterilir. Bu sayede günahlarından arınacağına inanılır (K.K. 2).

Su ikram eden küçük yaşta çocuklara su gibi aziz ol denir (K.K. 7).

Suyun bereket getirdiğine inanılır ve yağmur duaları bir su kenarında yapılır (K.K. 2).

1.7. DÜĞÜN VE EVLİLİK İLE İLGİLİ İNANMALAR

Evlilik, insanların huzurlu bir yaşam sürmesi, neslinin devamı için toplum nazarında gerekli görülen bir dönüm noktasıdır. Bu sebeple aileler, çocuklarının mutlu bir yuva kurmalarına büyük önem verir. Bu mutlu yuvalarını çocuklarıyla taçlandırmalarıyla ilgili beklenti içine girerlerdi. Bu sebeple bu durumlarla ilgili pek çok inanma mevcut olup bunlar sıralanacak olursa;

Nikâh kıyılırken eşinin ayağına basılır kim önce basarsa evde onun hükmünün geçeceğine inanılır (K.K. 23).

Evlenen gelinin üzerinden buğday, bozuk para atılır. Evinin bereketli olacağına inanılır (K.K. 6).

Üzeri irili ufaklı incilerle süslenen takıların, evliliğin önündeki olası engel ve uğursuzlukları kaldırdığına inanılır (K.K. 8).

Gelin ayakkabının altına bekâr arkadaşlarının isimlerini yazar, kimin ismi ilk önce silinirse onun ilk evleneceğine inanılır (K.K. 12).

Nişan töreninde kesilen kurdeleden bekâr arkadaşlara dağıtılır. Ne kadar kısa kesilirse o kadar kısa sürede evleneceğine inanılır (K.K. 13).

1.8. ÇOCUKLA İLGİLİ İNANMALARI

Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlara yer kabağının suyunu içirirlerdi. Bu sayede çocuğunun olacağına inanılırdı (K.K. 8).

Çocuk sahibi olmak isteyip sürekli düşük yapanlar veya çocuk dünyaya getirip kısa süre içinde kaybedenler için Beypazarı'nda değişik inanmalar mevcuttu. Sürekli düşük yapanlar, hamile kalınca, 40 tane hamile kadından kumaş parçası alır ve bir çocuk elbisesi yapardı. Bebek olunca elbiseyi ona giydirilir, bu sayede çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya geleceğine inanırdı (K.K. 7).

Çocuk dünyaya getirip kısa süre içinde kaybedenler ise yeni doğan bebeklerin adını erkek ise Satılmış, kız ise Satı koyarlardı. Bu vesileyle çocuğun dünyada kalacağına inanırlardı (K.K. 7).

Artık çocuk sahibi olmak istemeyen kimseler son çocuklarının adını kız ise “Yeter” erkek ise “Dursun” koyarlardı (K.K. 11).

Hamile kadın çocuğunun sağlıklı doğması için balığa ve benzeri kötü şeylere bakmazdı. TV'de kötü sahnelerle bakmazdı. Eğer izlerse çocuğunun o gördüğü varlıklar gibi olacağına inanılırdı. Bu sebeple hamile kadının bulunduğu yerlerde bu tür programlar izlenmez yanlışlıkla izlense bile hamile kadın kafasını çevirir veya gözlerini kapatırdı (K.K. 6).

Hamile kadın ciğer ellemez, çünkü ciğer ellese doğacak çocuğunun cildinin bozuk olacağına inanırdı (K.K. 11).

Aşeren kadın balık yemez, kelle ellemez, güle dokunmaz, karadut veya karadut reçeli yemez (K.K. 6).

Beypazarı'nda aşeren kadın eğer ayva yerse/yemek isterse, doğacak çocuğun gamzeli olacağına inanılır (K.K. 11).

Hamile kadının karnı sivri olursa çocuğun cinsiyetinin erkek olacağı düşünülür. Eğer hamile kadının karnı kıyıya doğru yaygın ise çocuğun cinsiyeti kız olacağı düşünülür (K.K. 11).

Hamile kadın ayağına çelen olursa, yani işlerinde hareketli hızlı davranırsa doğacak çocuğun cinsiyetinin kız olacağı düşünülür. Eğer hamile kadın ağır hareket eder veya hareketlerinde zorlanırsa doğacak çocuğun cinsiyetinin erkek olacağı düşünülür (K.K. 6).

Hamile kadının yüzü güzelleşirse oğlu, çirkinleşirse kızı olacağına inanılır (K.K. 9).

Hamile kadın uyurken eğer sağ tarafına yatarsa oğlu; sol tarafına yatarsa kızı olacağına inanılır (K.K. 7).

Hamile kadın aşerme zamanında yediği gıdalardan hareketle doğacak bebeğin cinsiyeti hakkında yorumlama yapılır. Beypazarı'nda hamile kadın acı yerse oğlu, tatlı yerse kızı olacağı düşünülür (K.K. 6).

Davar adı verilen küçükbaş hayvanın çenesi ortadan ikiye ayrılır, uçları saçaklı çıkarsa kız, saçaksız çıkarsa erkek olacağına inanılır (K.K. 11).

Çocuğun doğumuna müteakip ağzına bal, kaymak veya şerbet sürülerek çocuğun tatlı dilli olacağına inanılırdı (K.K. 11).

Bir hocaya nazar duası okutulup çocuğun nazardan korunacağına inanılırdı (K.K. 9).

1.9. KUTSAL YERLERLE İLGİLİ İNANMALAR

Çocuğu olmayan kişiler Akkaya Türbesi'nde iki rekât namaz kılarak dua edip çocuk sahibi olacaklarına inanılırdı. (K.K. 2).

Çocuğu olmayan kişilerin bir başka gittikleri yer Kabaca Türbesidir. Bu türbeye gidip iki rekât namaz kılıp dua ettikleri takdirde çocuk sahibi olacakalarına inanılırdı. (K.K. 24).

Neslinin devamı, evine şenlik gelmesi ve mutluluklarının artması için çocuk sahibi olmak isteyen bireylerin bir diğeri gittikleri mekân ise Tekke köyü türbesidir (K.K. 24).

Çocuk doğduktan sonra, çocuğun düşen göbek bağı Hacc'a veya Umre'ye giden bir tanıdık kimselere verilerek, Cennet'ül Bâki'ye veya Kâbe'ye gömülmesi istenirdi. Bu vesileyle çocuğun ilerleyen yaşlarında bu güzel mekânları ziyaret edeceği düşünülürdü (K.K. 12).

1.10. ALKARISI İNANMALARI

“Anadolu'nun kimi bölgelerinde, yeni doğum yapmış lohusa kadınlara görünen, onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmelerine neden olan kötü bir cin vardır. Bu cin yeni doğmuş bebeklere de zarar verir. Bu cinin değişik adları olmasına rağmen alkarısı ve albasması yaygın olanlarıdır” (Çevirme ve Sayan, 2005: 68). Bu cinlerin kötülüklerinden kurtulmak için yöre halkı kendi içinde birtakım pratikler geliştirerek doğumdan sonra kırkı çıkana kadar bu pratikleri uygulamışlardır. Bunlardan en çok uygulananları ise şunlardır;

Beypazarı'nda da albasması olayının görünmemesi için lohusa kadınlar yalnız bırakılmaz, gece gündüz yanında muhakkak biri dururdu. Çocuklarda aynı şekilde yalnız bırakılmaz. Çocuğun bulunduğu odada mutlaka bir kişi bulunurdu. İki kişi varken o varlıkların musallat olamayacağı bilinir, inanılırdı (K.K. 6).

Bebeye beyaz tülbent veya al tülbent örtülürdü (K.K. 23).

Bebeye mavi boncuk takılarak korunacağına inanılırdı (K.K. 9).

Metal olan yere bu varlıkların gelmeyeceği düşünöldüğü için lohusa olan kadının yastığının altına makas ya da bıçak konurdu (K.K. 11).

1.11. NAZARLA İLGİLİ İNANMALAR

Türkçede bakış anlamına gelen Arapça kökenli nazar kelimesi, bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesidir (Boratav, 1984: 103).

Bu olumsuz durumlardan korunmak için halk kendi içinde bir savunma mekanizması geliştirmiş olup, bu savunma mekanizmaları yöreden yöreye değişiklik göstermektedir. Beypazarı'nda ise insanlar nazardan diğer deyişle göz değmesinden korunmak için aşağıda sıralayacağımız uygulamaları yapmaktadır.

En çok nazarın küçük çocuklara değeceği düşünölür ve bu sebeple dışarıdan gelen çocuk hemen soyulur ve banyo yaptırılırdı (K.K. 11).

Eğer çocuğa nazar değmişse "tüskü verme yapılırdı. Tüskü verme; sendin benden, kapının eşiğinden bir şey alınır. Yakılarak çocuğa koklatılır. Bu sayede çocuktaki nazarın gideceğine inanılırdı (K.K. 15).

Evlere, kapılara nazar değmemesi için at nalı, nazar boncuğu, geyik boynuzu asılır (K.K. 42).

Bir kişinin beğendiği birine, bir şeye "maşallah" demezse, bir kişiye bakılarak övölürse nazarının değeceğine inanılır (K.K. 2).

Yeşil gözlü, beyaz yüzlü kimselere çok nazar değeceğine inanılır (K.K. 12).

Çakır gözlü kimselerin nazarının çabuk değeceğine inanılır (K.K. 23).

Yeni doğan çocuklara ve sık sık nazar değen kimseler giysisinin içine nazar boncuğu takardı (K.K. 23).

Nazar çok değen kimseler muska yazdırır boyunlarında taşırlar bu sayede nazardan korunulacağına inanılır (K.K. 21).

Derslerinde başarılı çocuklara, işleri iyi olan kimselere, yeni ev, araba veya mülk alan kimselere, bol süt veren ineklere çabuk nazar değeceğine inanılırdı (K.K. 11).

Nazar değen kişilere uygulanan en yaygın pratiklerden birisi de kurşun dökürmedir. Kurşun, bir kepçenin ya da küçük bir tavanın içine konup ateşte eritilir. Diğer taraftan hasta dizüstü oturtulur ve başına bir tülbent örtülür. Eritilen kurşun, birtakım dualar ya da çeşitli sözler eşliğinde, hastanın başının üstünde tutulan içi su dolu kaba boşaltılır (Çıblak, 2004: 116). Suyun içine dökülen kurşunun aldığı şekillere göre nazarı değdirenin cinsiyeti, fiziksel özellikleri vb. hakkında yorumlarda bulunulur. Kurşunun döküldüğü kaptaki suyla nazar değen kişinin yüzü üç kez yıkanır ve bu su ayak basılmayan bir yere dökülür.

1.12. DİĞER İNANMALAR

Kulağı çınlayan kişinin, birisi tarafından lafının edildiğine inanılır (K.K. 6).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK KÜLTÜRÜ

1. BEYPAZARI HALK KÜLTÜRÜ

1.1. BEYPAZARI HALK HEKİMLİĞİ VE HALK BAYTARLIĞI

Yabancı literatürde “folk medicine” şeklinde ifade edilen, günümüzde Türkiye’de “geleneksel tıp” diye adlandırılan halk hekimliğini Boratav (1984: 122); Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz şeklinde tanımlamaktadır. Boratav’ın da belirttiği gibi insanları halk hekimliğine yönelten birden fazla sebep vardır. Bunların en başında hastane imkânlarından yoksunluk gelmektedir. İnsanlar çoğu zaman hastaneye gidememektedir. Bu durumda ise tecrübelere yönelmektedirler. Geçmişte aynı durumda olmuş kimselerin bilgisine başvurarak kendince hastalıklarına deva aramaya yönelmişlerdir.

Beypazarı’nda da insanlar özellikle geçmiş dönemlerde hastalıklara karşı bilgi hazinesi geliştirerek kırsal kesimde ağrı, sızı ve ihtiyaçlarına çare arama yoluna başvurmuşlardır. Bu bölümümüzde hastalıklar başlıklar halinde verilerek hastalıklara uygulanan tedavi türleri ve ilaç maddeleri üzerinde durulacaktır.

1.1.1. İnsan Hastalıklarını Tedavi Noktasında Halk Hekimliği

1.1.1.1. Ağrı: Vücudun değişik yerlerinde görülen, insana acı veren bir durumdur. Bu istenmeyen durumdan kurtulmak için ağrıyan yerlere sülük yapıştırılırdı veya hacamat yaptırılırdı (K.K. 11).

1.1.1.2. Alerji: Alerji vücudumuzu koruyan bağışıklık sisteminin normalde zararlı olmayan maddelere karşı verdiği aşırı duyarlılık yanıtıdır (Polat, 2015). Alerji olan kişi yola yatıp köpek gibi ulursa alerjisinin geçeceğine inanılır (K.K. 11).

1.1.1.3. Arı sokması: Arının soktuğu yere demir çalınırdı (K.K. 17). Arının soktuğu yere domates kapatılır. Yoğurt çalınırdı (K.K. 25). Sarımsaklı yoğurt ve çamur çalınırdı (K.K. 11). Yoğurt ve çamur çalınırdı (K.K. 30).

1.1.1.4. Astım: Bronşların daralmasından ileri gelen nefes darlığı hastalığıdır (TDK Sözlük, 2005: 134). Beypazarı'nda yaygın görülen bu hastalığın tedavisi konusunda pek çok pratik geliştirilmiş olup en yaygın olanları şunlardır; tere tohumu ile bal kaynatılıp içilir. Karaturp süt ile kaynatıp içilir. Çınar ağacının yaprağının suyu içilir (K.K. 11).

1.1.1.5. Basur: Kalın bağırsağın alt bölümünde ve anüste toplardamarların genişlemesiyle oluşan varis, hemoroittir (TDK Sözlük, 2005: 208). Halk arasında sık görülen bu hastalık genellikle gizli tutulur ve insanlar kendi geliştirdikleri yöntemlerle hastalığın üstesinden gelmeye çalışırlar. En sık kullanılan yöntem ısıtılmış taşın üzerine oturmaktır. Bu yöntemden başka, *Gebere* denilen hıyardan sürerlerdi (K.K. 16). Köpek hıyarı toplanır suyu sürülürdü. Köpek hıyarı ise Kaymakamın evinin altından eskiden küllük denilen mevkiden toplanırdı (K.K. 25). Tuzlu su sürülür veya 10 tane Hindistan cevizi, 10 tane mazi(çam) toz halinde çam katranı ile karıştırılıp hap şekline getirilip yutulur (K.K. 21).

1.1.1.6. Baş ağrısı: Beypazarı'nda baş ağrısının tedavisinde birden fazla yöntem kullanılmış olup yaygın olanları ise şöyledir; başı ağrıyan kişilerin alınlarına sirkeli bez konurdu. Ayrıca başı ağrıyan kişi soğuk su ile yıkanırdı (K.K. 25).

1.1.1.7. Bel ağrısı: Bel ağrısı, insanın hareketlerini kısıtlayan, yürümesini, ayakta durmasını, hatta oturmasını dahi zorlaştıran yaygın bir şikâyettir. Bu hastalığın tedavisi noktasında ise, Beypazarı'nda yaşamış Çoban Ebe'den yardım istenirdi. Çoban Ebe beli ağrıyan kişinin beline kiriş bağlardı. Kiriş davarların bağırsağından yapılırdı. Bu kirişi beline düğüm atarlardı, okuyarak bağlanırdı (K.K. 11). Kuşak kullanılırdı ve kupa çekilirdi. Yaşlıların çoğu kendi evinde yaptırırdı. İyi bilenlere yaptırırdı (K.K. 27). Pamukla çıra yakılarak kalın ağızlı kupa vurulur tedavi uygulanırdı (K.K. 30).

1.1.1.8. Berelenme: Ciltte oluşan hasarlara verilen genel isimdir. Hasta kişi yıkanır ve berenin üzerine tütün bastırılır, gaz yağı konurdu (K.K. 26). Memleketinde tıp ilmi görmüş. Cerrah gibi görev yapmış Berber İhsan'ın babası Koca Boşnak “Büyük Boşnak Hüseyin” berelerin tedavisinde özel merhem uygulamıştır (K.K. 29).

1.1.1.9. Bezeme: Vücutta şiş ve kızartılarla beliren bir çeşit deri hastalığıdır. Alerjik bir durum olup, tedavisine yardımcı olan bezeme ebeleri, dedeleri vardır. Bunlar okurlar tükürürler (K.K. 13). Kırbaşı yöresinde Köylelen Ali Bey (Ali UZERLİ) bezemeye okuyan bilindik kişilerdendi (K.K. 28).

1.1.1.10. Böcek sokması: Yukarı Güney köyünde Yakup Çanak okurdu. Ayağa dikildir. Sağ eliyle suya atar gibi yapıp suyu içirirdi (K.K. 11).

1.1.1.11. Buğday püskürtmesi: İnsan vücudundan meydana gelen benek benek lekeler şeklinde beliren bir hastalık çeşididir. Hayati Dızman'ın eşi buğday püskürtmesine ağızda buğdayı çevirip tükürürerek okur ve geçtiğine inanılır (K.K. 25).

1.1.1.12. Çaresi Bilinmeyen Hastalık: Ender görülen ve halk arasında ne olduğu ve nasıl tedavi edildiği tam kestirilemeyen hastalıklarda tüm yollar tüketildikten sonra bu hastalar Yukarı Güney köyüne giderlerdi. Bu köyde “Sarı Su” isminde bir su olup, iyi olacak kişiyi iyi eder; ölecek kişi ise suyu içince hemen ölür (K.K. 11).

1.1.1.13. Çıban: Vücudun herhangi bir yerinde başlayan irin birikmesine verilen isimdir. Beypazarı'nda bu hastalığı tedavi eden Kör Berber namında biridir. Kör Berber, ilk önce çıbanı patlatır arkasından kara merhem sürerdi (K.K. 13). Torba yoğurdu ile yumurta karıştırılır. Sürülür. Soğan konur (K.K. 20). Zeyveli Kadın, okurdu (K.K. 11). Soğan pişirilir, üzerine sabun kazınır, çıbana konur zamanla geçerdi (K.K. 31).

1.1.1.14. Dalak Taşı: Dalak içerisinde oluşan sert cisimlerin ortaya çıkardığı bir hastalık türüdür. Bu hastalığın tedavisinde, Karaven isimli köyde, dalak taşı

isminde bir taş olup, hasta kişiler bu taşın başına götürülüp orda yıkanır, iyileştiğine inanılırdı (K.K. 11).

1.1.1.15. Dilgözü: İnsanların vücutlarında çıkan bir çeşit iltihaptır. Bu iltihabın tedavisi için geyik boynuzuna boncuklar takılır. Takılan boncuklar Yıldız köyünden gelen yara suyu içine atılır. Sonra su ile yıkanır ve iyi olurdu (K.K. 11).

1.1.1.16. Diş ağrısı: Keş veya zeytin yedirilirdi (K.K. 11). Resimci H. Hüseyin ve Köstlü Kadir ilaç verirdi veya çekerdi (K.K. 21). Resimci Muharrem, Resimci H. Hüseyin. Halk bankasını önünde bir ağaç vardı. Bu ağaca sırtını dayar aç bakayım ağzını bi bakayım ne var ne yok diye sorar ağzını açınca da hemen çekerdi. Ayrıca Kör Mehmet'in Hakkı Emci, o dönemin ağrısına sızısına o bakardı. Sünnet yapmak, diş çekmek onun için oyuncaktı. Çekirdekten yetişme idi. Sünnetçi Hamdi Usta ve damadı Hüseyin de sünnet işleriyle uğraşırdı (K.K. 26).

1.1.1.17. Egzama: Değişik sebeplerle deride ortaya çıkan kabarıklık ve kaşıntı durumunun insanda verdiği rahatsızlığa verilen isimdir. Bu hastalığın tedavisi için büyüklerinden el almış kişiler çeşitli dualar okur, bu sayede hastalığın iyileşeceğine inanılırdı (K.K. 26).

1.1.1.18. Eğe Batması: Kaburga kemiklerinin sert bir darbe veya ters bir hareket neticesinde ağrımaya başlamasıyla ortaya çıkan hastalık çeşididir. Depelarkası yöresinde Dağşeyhler köyündeki Minteha Ebe düzeltirdi (K.K. 30).

1.1.1.19. El kesilmesi: Kesilen yere işenince ağrının geçeceği ve kanamanın duracağına inanılırdı (K.K. 11).

1.1.1.20. Gideğen: Genellikle elde çıkan ve derinin sertleşmesi ve kızarması ile beliren bir hastalık türüdür. Köst köyünden Hasan Hüseyin Turan okurlardı (K.K. 11). Fatma Şimşek'in anneanesi gideğen olan yere tükürürdü (K.K. 7). Hacı Kadın Yalçinkaya, Adil Uzerli bu hastalığa okurdu (K.K. 21).

1.1.1.21. Göbek Düşmesi: Kişinin karnı sürekli ağrırsa bu kişinin göbeğinin düştüğüne veya yerinden kaydığına inanılırdı. Bu ağrıların geçmesi için ise düşen

göbeğin eski yerine getirilmesi gerekirdi. Beypazarı'nda bu hastalığın tedavisini Ahmet Yılmaz göbeği çekerek yapardı (K.K. 16). Kör Ahmetlerin Havva Teyze çekerdi. Yazmayı parmağına dolar, göbek deliğinde çevirir onu yerine getirir (K.K. 11). Tatarların Minteha göbek çekerdi. Hamzalar köyünde Rukiye Eken göbek çekerdi (K.K. 7). Depelarkası yöresinde Dağşeyhler köyündeki Minteha Ebe çekerdi (K.K. 30).

1.1.1.22. Göze bir şey batması: Kör Ahmetlerin Havva Teyze, göze bir şey batınca batan cismi diliyle alırdı (K.K. 11).

1.1.1.23. Grip: Bir tür virüs enfeksiyonu hastalığıdır. Belli bir ilacı yoktur. Yapılması gereken bağışıklık sistemini güçlendirici yollara başvurmaktadır. Neticede bu hastalığa yakalananlar yaygın olarak ıhlamur içerlerdi (K.K. 7). Ihlamur kaynatılıp, limon içilir (K.K. 29). Ihlamur, limon içirilirdi (K.K. 11). İspirto, ham sirke, 4 gripin ve kafirun karıştırılır ısıtılır, göğse ve sırta sürülür (K.K. 28). Kuşburnu, ıhlamur, öküz götü adı verilen bitkiden içilirdi (K.K. 16).

1.1.1.24. Güneş çarpması: Uzun süre güneş ışınlarına maruz kalanlarda beliren ve ciddi sorunlara sebebiyet verebilen bir hastalıktır. Güneş çarpan kişilere ayran ve sarımsak yedirilirdi (K.K. 11). Sarımsaklı yoğurt ve ayran içirilirdi (K.K. 26). Güneş çarpmaması için önlem amacıyla sarık giyilirdi (K.K. 30).

1.1.1.25. İttirse: 3 İhlâs suresi okunur göze ekmek sürülür ve köpeğe atılır (K.K. 7).

1.1.1.26. İshal: İshal olan kimseye torba yoğurdu yedirilirdi. Kahve ve limon içirilirdi (K.K. 30), (K.K. 28). İshal olan kişi bol bol limonlu kahve içer ve leblebi yerd (K.K. 20). Patates kaynatılır. Yağsız pirinç çorbası yenilir (K.K. 7). Torba yoğurdu ve patates yedirilir (K.K. 11). İshal olan kimseler, yuvaz adı verilen meyveden yer, leblebi tüketir ve armut gagı(kurutulmuş) yerlerdi (K.K. 30).

1.1.1.27. Kabızlık: Kabız olan kimseler sabunu yontup (inceltip) makatına sokarlardı (K.K. 30).

1.1.1.28. Karın ağrısı: Karbonat ve soda içirilir (K.K. 11). Ahmet Dızman okurdu (K.K. 28). İbrahim Şimşek'in anne babası 3 İhlâs okur, karnını çiğnerdi. Bebek uyurdu (K.K. 7). Nar kabuğu kaynatılır içirilirdi (K.K. 25).

1.1.1.29. Kılıç yarası: Çatlak sarmaşık kökünden, kızıl ot merhemi yapılırdı. Vazelin yağı karıştırılır, sürülürdü (K.K. 28).

1.1.1.30. Kırık: Kırılan yer zift ile sarılırdı (K.K. 30).

1.1.1.31. Kireçlenme: Kireçlenme dizlerde görülen bir ağrı çeşididir. İnsanlar yürürken, oturur veya kalkarken ağrı çekmesi neticesinde kendini belli eden bir rahatsızlıktı. Kireçlenme olanlar ilkbahar mevsiminde Depelarkası yöresindeki Bük adı verilen bağlık alanda, Alaçay'ın kenarında kuma gömülür ve ağrıları azalırdı (K.K. 31).

1.1.1.32. Köstebek: İnsan vücudunda olan şişli ve akıntılı bir hastalıktır. Hayati Dızman'ın damadı köstebeğe okur ve geçtiği düşünülürdü (K.K. 25). Zeliha ebe vardı köstebeğe okurdu, geçerdi (K.K. 11).

1.1.1.33. Mantar: Mantar hastalığı, daireye yakın bir şekilde kızarıklık ve pembemsi bir doku hastalığı olup, vücudun değişik yerlerinde görülebilir. Kına yakılır, incirin içine kuru kına koyulur. Mantar yere sürülür (K.K. 11).

1.1.1.34. Mayasıl (hemeroit): Mayasıl, anal bölgede gerçekleşen damar hastalığıdır. İnsanların hareketleri etkileyen, ileri seviyesinde ise kanamalı bir şekilde devam eden bir hastalıktır. Mayasılılar eskiden, ağrıyan yerine patlıcan vururlar ayrıca sıcak suya otururlardı (K.K. 11). Kaplumbağanın üzerine taşla vurulur, kanatılır, üzerine oturulurdu veya yılan eti yenilirdi (K.K. 30).

1.1.1.35. Öksürük: Sürekli öksüren kimselere ardıç ağacından yapılan kızılca katran tedavisi uygulanırdı. Kızılca katranın yapılışı ise şöyledir: Leblebi çekilir. Afyon ile karıştırılır. Nohut gibi hap yapılır. Günde 1 tane içilir. 3-4 tane içince geçerdi. Bu karışımı hazırlayan ise Hüseyin Avni Dızman'dır (K.K. 28).

1.1.1.36. Pişik: Çocukların dışkılama esnasında bulaşan mikroorganizmalar mantarların hızla türemesine ve bebeğe ve aileye rahatsızlık veren bir cilt sorununun ortaya çıkmasına sebep olur. Ortaya çıkan bu cilt hastalığına pişik adı verilir. Pişik çocukların kulağının arkasına ve koltuk altlarına ve bez bağlanılan yerlere, ağaç çürüğünden toz gibi alınıp sürülerek tedavi edilirdi (K.K. 11).

1.1.1.37. Romatizma: Ağrı, şişlik, hareket kısıtlılığı ve şekil bozukluğuna neden olan ve bazen iç organlarda da bozukluklara neden olan tıbbi hastalıklara romatizmal hastalık denmektedir (Kurtuluş, 2015). Romatizma hastaları şifa bulmak amacıyla Kapullu Hamamı'na kuma gömülmeye giderdi (K.K. 27).

1.1.1.38. Saçkıran: Saçkıran hastalığı, saçlı deri, sakal bölgesi, kaşlar, kirpikler ve diğer vücut kıllarının, belli bir belirti olmaksızın, tüm vücuda yayılmış bir biçimde dökülmesiyle kendini gösteren bir hastalıktır (Komisyon, 2015). Saçkıran olan yere sarımsak sürülürdü (K.K. 11, 26). Sarımsak ile tuz sürülür (K.K. 15).

1.1.1.39. Sarılık: Halk arasında sarılık olarak bilinen hastalık kandaki bilirubin düzeyinin artması sonucu deri, göz ve mukozaların sarı renk alması durumudur. Sarılık hastalığına tutulanları tedavi etmek amacıyla Köst köyündeki Hüseyin Şimşek okurdu (K.K. 7). Kırbaşı yöresinde Erdemler sülalesinden kimseler sarılık hastası kişinin alnını keserdi. Hasta bayan ise dişini Zeyve köyündeki kişiler keserdi. Ayrıca Köst köyünden Gulluklar sülalesi de sarılık hastasının alnını kesip kanını akıtarak tedavi ederdi (K.K. 25). Koca Ahmet'in babası, Aydınlar'ın Enver Aydınlioğlu okurdu (K.K. 26). Koca ebe isminde Fatma ebe, sarılık olanların alnını o keserdi. Onun kanını kibrite dolarlardı. Bunun karşılığında para vermek zorunda değilsiniz ama bir iğne veya bir düğme bir şey verin derdi (K.K. 11). Mazlımların Zeki'nin hanımı keserdi. Okurdu (K.K. 21).

1.1.1.40. Sıtma: Hastalık yapıcı bir grup parazitin sivrisinekler yoluyla insanlara bulaşmasıyla yayılan ateşli bir hastalıktır. Kinin hapı vardı. Taş mektebin yanında şimdiki Konak Münsür'ün olduğu yerde dispanser vardı oraya müracaat edilirdi (K.K. 25).

1.1.1.41. Siğil: Derinin üst tabakasında oluşan küçük kabarcıklardır ve daha çok büyücek çocuklarda görülür (Altan, 2000: 126). Batçalı Osman'ın babası siğile okur keserdi ve geçerdi (K.K. 25). İncir sürerlerdi (K.K. 19). Tevfik Ünsal okurdu. 3 İhlâs, 1 Elham okur. Allah'a dua ederdi. (K.K. 13). Sivile iplik bağlanılır. Boğulur, tuzla okuyup, bir müddet sonra sivil düşerdi. Keremez köyünden Ahmet Uysal söğüt çubuğu ile okurdu (K.K. 28). Çam sakızı vurulurdu. Ayın ilk çarşambası, çam sakızı üç kez karıştırılır, dua okunur, taş konur ve arkasına bakılmadan eve gidilir, siğil sonra zamanla kururdu. Ayrıca ayın ilk çarşambası ne kesersen kururdu (K.K. 30).

1.1.1.42. Sinirlilik: Aşırı asabiyet durumuna verilen isimdir. Bu sorunun tedavi noktasında eşek beyni ve köstebek kurutulmuşu yedirilir. Kişiyeye yediği etin ne olduğu sonradan söylenir, tiksindir diye bilmeden yedirilirdi (K.K. 7).

1.1.1.43. Sivilce: Yüzde gerçekleşen bir çeşit enfeksiyondur. Hormonal bir hastalık olup tedavisinde Hadi Ertürk'ten yardım istenirdi. Bu kişi sivilceye okur geçeceğine inanılırdı (K.K. 21). Ayrıca Polatlı'dan getirilen iğde çiçeği sürülür. 3 kez İhlâs okunurdu (K.K. 17).

1.1.1.44. Tansiyon düşmesi: Tansiyon kan basıncına verilen isimdir. Kan basıncı düşünce tansiyonu düştü denilirdi. Tansiyonu düşen kişilere tuzlu ayran içirilirdi (K.K. 11).

1.1.1.45. Temre: Bir cilt hastalığıdır ve ciltte büyüklü küçüklü sivilce gibi yuvarlak, kırmızı ve beyaz renkte pütürlü lekeler oluşmasına neden olur. Gideğen okuyup tükürürlerdi (K.K. 13).

1.1.1.46. Uyuz: Uyuz hastalığı Beypazarı'nda halk arasında 'gidişik' olarak da bilinir. Uyuz böceği, büyüteç yardımı ile görülebilecek büyüklüktedir ve tüm yaşamını insan vücudunda geçirir. Kişiden kişiye yakın temas ile geçer. Böcek derinin üst katmanlarında tüneller açarak ilerler ve kaşıntıya sebep olur. Bu kaşıntı sonucunda deride iltihaplanma görülebilir. Bu hastalığı tedavi etmek için Dutlu hamamına gidilirdi (K.K. 15).

1.1.1.47. Yanık: Cildin ateşle veya sıcak bir nesneyle teması sonucu ortaya çıkan bir tür cilt kızarıklığıdır. Bu rahatsızlığı tedavi etmek için halk arasında pek çok yöntem geliştirilmiştir. Yoğurt ve diş macunu sürerlerdi. İşeyenler bile vardı (K.K. 13). Yumurtanın yağı çıkarılıp sürülür (K.K. 11). Bir kabın içine yumurtanın beyazı, turşu ve bal konularak karıştırılır hazırlanan karışım yanık yere sürülürdü (K.K. 30).

1.1.1.48. Yara, çiban: Vücudun herhangi bir yerinde başlayan irin birikimidir. Hoca Boşnak, kara merhem sürerdi (K.K. 29). Yıldız (Sama) köyünde, yara suyu var, orada yarası olanlar yıkanır (K.K. 11).

1.1.1.49. Yel girmesi: Beypazarı'nda kulunç girmesi de denilen rahatsızlık omuz ile kürek kemiği arasındaki bölgede garip ağrılarla baş gösterir. Terliyken rüzgârda kalınması durumunda başınıza gelebilir. Beline kiremit ısıtılarak konur. Arpa kırması kavrulur. Sıcak sıcak sarılır (K.K. 11). Kuşak bağlanırdı (K.K. 29). Sıcak havlu sarılır (K.K. 11). Taş ile ekmek ısıtılır konur. Kupa çekmek vardı (K.K. 7). Terletirlerdi. Arpa buğu ısıtılır kaynatılır. Buharıyla tedavi edilirdi (K.K. 25).

1.1.1.50. Yılancık: Yılancık hastalığı, deride meydana gelen iltihap sonucu ortaya çıkan bir hastalık türüdür. Yılancığa sebep olan mikrop Amil adında yuvarlak ve minik bir şekildedir. Bu mikrop küçük bir yaradan bulaşabilen zararlı bir türdür. Vücutta lekeler bırakır ve özellikle kırmızı pullu, pulsuz lekelerdir, en çok da vücudun yüz kısmında yer alır ve burada şekillenip, büyürler. Deri üzerinde yer eden bu mikrop yanaklardan başlayarak burun deliği, göz altları ve kulak arkası olmak üzere mikrobun vücuda nüfuz etmesi sonucu kısa süre içerisinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlar. Beypazarı'nda bu hastalığı iyileştirmek için çeşitli dualar okunur ve kişinin yüzü sıvanırdı. Yaraya okuyan kişilerin aileden bu hastalığı tedavi etmek için genetik ve ilahi bir bağ ile yeteneklerini doğuştan getirdikleri ve ailede daha önce bu hastalığı tedavi eden kişilerin bu kişilere el verdikleri söylenmektedir (K.K. 13).

1.1.1.51. Yüksek Ateş: Yüksek ateş, vücudun hastalıklardan korunmak için salgıladığı bazı maddelerin vücut ısısını artırması sonucu ortaya çıkan bir durumdur.

Ceviz veya söğüt yaprağına yatırılırdı (K.K. 11). Yüksek ateş görülen kimseye hiçbir şey yedirilmez, sadece şerbet içirilir. 7 gün sonra Ankara'dan Fransalı ekmeği veya yulaf ekmeği getirtilir. Mangalın üzerinde gevretilir. Çıtır çıtır yavaş yavaş yedilir ve iyileşirdi (K.K. 29). Sirke ile bezi ıslayıp sürülür (K.K. 7, 29). Sirkeli bez korlardı. Koltuk altına ve göğüs kısmına, alınına konulurdu, o ufunetini aldı denirdi (K.K. 25). Taş ısıtılıp, tenceredeki suyun içine atılır. Tencere de bacakların arasına konup, hasta terletilirdi (K.K. 30). Depelarkası yöresinde Koca Arpalık'ın başında ısıtma suyu olurdu, ateşlenen kişiler oraya gider yıkanırdı (K.K. 31).

1.1.1.52. Zatürre: Zatürre, akciğerlerde meydana gelen iltihaplanma neticesinde ortaya çıkan son derece ciddi bir hastalıktır. Hasta olan kimseden ceviz yaprağını ağacın dallarından toplaması istenilirdi. Bir çuval ceviz, bir çuval da söğüt yaprağı sıyırırdı. Yatağın altına söğüt yaprağı serilir. Üzerine de ceviz yaprağı serdiler. Onun üstüne de çul, çuval serilirdi. Daha sonra hasta bu yatağa yatar yapraklar üzerinde yatarken terlemeye başlardı. Bu işlemlerin neticesinde, hasta zatürreden kurtulurdu (K.K. 25).

1.1.2. Hayvan Hastalıklarının Tedavi Noktasında Halk Hekimliği

1.1.2.1. Ağrı: Ağrısı olan hayvanın sırtına ip “kasın yazması” serilir ve okunurdu (K.K. 11).

1.1.2.2. Kurbağacık: At, eşek vb. hayvanlarda görülen, dilinin altında çıkan ve damaktan kan alınarak iyileştirilen kabarcıklara denir. Bu hastalığa yakalanan hayvanın kulağı kesilir. Kanı akıtılır. Kulağa, değnekle vurulur (K.K. 11).

1.1.2.3. Cıvcıv: Kümes hayvanlarında çeşitli sebeplerle meydana gelen hastalıktır. Eskiden Depelarkası yöresinde haşhaş tarımı yapılırdı. Onu çekmek için Dağşeyhler köyüne değirmene gidilirdi. Ondan çıkan haşhaş küspesi verilir. İyi gelirdi (K.K. 11).

1.1.2.4. Buzağular: Bu bir hastalık olmayıp, buzağuların daha iyi gelişmesi için yapılan bir pratiktir. Buzağuların iyi yetişmesi için yumurta içirilir (K.K. 11).

1.1.2.5. Karın Şişliği: Hayvan karın şişliği olunca yağ içirilirdi (K.K. 13).

1.1.2.6. Yara: Demirle dağlayıp tımar ederler (K.K. 13).

1.1.3. Halk Hekimleri

1.1.3.1. Dişçi: Büyük Boşnak Hüseyin, Kör Abdullah, Depelarkası yöresinde Nurettin Uysal dişleri çekerdi (K.K. 29, 31).

1.1.3.2. Kırıkçı: Kırbaşı Yöresinde Osman Yücel ve Hasan Acar tedavi ederdi (K.K. 15). Beypazarı merkezde Kırıkçı Hatice Hanım'ın dedesi Sarıkayalı Mehmet tedavi ederdi (K.K. 29). Köst köyünde Çölmek Ali'nin annesi Meryem Sert tedavi ederdi (K.K. 7). Depelarkası yöresinde, Sarıkayalı Kör Muhtar ve Nuh Hocalı Kırıkçı Ebe hastaları tedavi ederdi (K.K. 31).

5.1.3.3. Sünneci: Berber Boşnak İhsan Ünlüsan 1945-50 li yıllara -kanunen yasaklanana- kadar yaptı (K.K. 27).

1.2. HALK OYUNLARI

İnanç, eğitim ve eğlence gibi amaçlarla karşımıza çıkan dans, insanın varoluşu ile başlar. Çoğu zaman güç, tehlikeli ve yorucu geçen bu uğraşmalardan sonra, zaferle dönen insanlar sevinçlerini tepinerek, sıçrayıp hoplayarak, coşkun hareketlerle kutlamaktan büyük zevk duymuşlardır, işte oyunun ilk ve ilkel şekli bu biçimdedir (Baykurt, 1976: 124). Bu ilkel şekillerde insanın diğer bireylerle ve yaşamda karşılaşılabileceği varlıklarla olan mücadelesini de görmek mümkündür. Bu sebeple oyunlarda insanların hayata karşı duruşlarını, inançlarını, örf ve adetlerini de görmek mümkündür. Zamanla oyunu meydana getiren duygular ve olgular gelişerek, müzikle de bütünleşerek, belirli bir düzene girmiş ve birçok olayların da etkisiyle çeşitlilik arz etmiştir. Türk toplumunda da oyun, yüzyıllar boyunca bir gelenek halinde devam eden çok geniş bir kültür hazinesi halini almıştır (Baykurt, 1976: 124). Bu hazine sorgulanırken içinde toplumun ortak düşüncelerinin yer aldığı derin mana barındırdığı da gözden kaçırılmamalıdır. Biz de Beypazarı yöresi halk

oyunlarını incelerken, oyunların ortaya çıkışına ve performans özelliklerine dikkat edeceğiz.

Beypazarı'nda oynanan oyun çeşitleri, genel olarak Ankara yöresine yakındır. Bunun yanında coğrafi yakınlık neticesinde Bolu yöresi ve Eskişehir yöresi oyunları da benzerlik göstermektedir. Bunun başlıca sebebi bu yörelerle kız alıp verme yani düğün ve aile kurma münasebetiyle ortak eğlencelerin düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ve bunun gibi sebeplerle ortak bir oyun kültürü vücuda gelmiştir. Buna mütevellit kullanılan çalgı aletleri de benzerlik göstermektedir. Çalışmamızda oyunlardan önce çalgı aletleri ele alınacak olup, çalgı aletlerinin özellikleri ve hangi oyunda hangi çalgı aletlerinin kullanılacağı bilgilerine de yer verilecektir.

1.2.1. Halk Oyunlarında Kullanılan Çalgı Aletleri

Türk kültüründe halk oyunlarının ayrılmaz bir parçası da çalgı aletleridir. Halk oyunlarında ritim unsurunun ön plana çıkmasında başlıca vazife çalgı aletlerine düşmüş olup, hemen hemen her oyun ayrı bir nağmede icra edilmektedir.

Beypazarı'nda kullanılan başlıca çalgı aletleri, bağlama, cümbüş, kaval, keman, davul ve darbukadır.

1.2.1.1. Bağlama

Orta Asya geleneğindeki kopuzun Anadolu'ya göçten sonra şekil değiştirmiş haline bağlama adı verilmektedir. Bağlama, tekne ve sap olmak üzere iki bölümden oluşur. Tekne dediğimiz kısım yarım yuvarlak şekildedir. Bunun üzerine ince bir tabaka yerleştirilerek sap eklenir. Bağlamalardaki tel sayısı değişiklik göstermekle beraber Beypazarı'nda kullanılan bağlamalarda 6 tel bulunur. İkişerli gruplandırılan tellerin üzerine vurulan mızrap veya tezene adı verilen araçla ritim tutulur.

1.2.1.2. Cümbüş

Zeynel Abidin isminde bir sanatkârın yaptığı bir çalgı aleti olup, tencere şeklinde alüminyum bir gövdeye sahiptir. 12 teli bulunan bu çalgıya, kolay taşınabilir ve sağlam olması yönüyle Anadolu'nun hemen her yerinde rastlanılabilmektedir.

1.2.1.3. Kaval

Üflemeli çalgılar arasında yer alan kaval, kültürümüzde Orta Asya'dan beri yer almakta olan bir çalgıdır. Anadolu'ya göç ettikten sonra da insanlarımızın üzerinde unutulmaz bir yeri olan kaval, yüzyıllardır farklı duyguların dile getirilmesinde vazgeçilmez bir müzik aleti olmuştur. Genellikle hüzünlü ritimlerin çıktığı bu çalgı bazen de oyun havalarında kullanılmaktadır.

Kavalın 30 ile 80 cm. arasında çok çeşitli boylarda olanları vardır. Yapımında, ardıç, gürgen, şimşir, meşe, ıhlamur gibi sert ağaçlar sıkça tercih edilir. En çok kullanılan madde ise erik ağacıdır.

1.2.1.4. Keman

Omuz ile çene arasına konularak çalınan telli bir çalgıdır. Kökeni hakkında farklı rivayetler olmasına karşın günümüzde kullanılan kemanların Avrupa kültüründen Türk kültürüne geldiği yaygın kabuldür. Bizim kültürümüzde de uzun süredir yer alan kemanlar, ismini tellere sürtülen araçtan almaktadır. Yay şeklindeki bu araca keman adı verilir. Buna delil olarak ok atan kimselere kemankeş adı verilmesi gösterilebilir.

1.2.1.5. Davul

Davul, silindirik bir kasnak üzerine gerilen ince dana derisinden oluşan bir çalgı aletidir. Tokmak adı verilen aracın sert bir şekilde vurulmasıyla ritim tutulan araç genellikle halk oyunlarında arka fon olarak kullanılmaktadır.

1.2.1.6. Darbuka

Genellikle Orta Doğu'da ve Balkanlarda kullanılan vurmali bir çalgıdır. Sonuna doğru daralan bir silindirin üzerine gerilen sert plastik malzemeden oluşur. Düm ve tek olarak adlandırılan iki ses çıkarır ki bu sebeple bu alete dümbelek ismi de verilir. Darbuka çoğu zaman düğün, nişan ve sünnet gibi eğlence törenlerinde kullanılan bir tür vurmali çalgıdır.

1.2.2. Halk Oyunları

Beypazarı'nda düğün, sünnet, asker uğurlama vb. eğlence günlerinde halk oyunları oynanır. Bunlarda başlıca gaye, eğlenceyi paylaşmak, artarak çoğalmasını sağlamaktır. Bu vesileyle bu oyunlar genellikle kalabalık ortamlarda icra edilir. İstisnaları olmakla beraber çoğunlukla iki kişinin karşılıklı oynadığı oyunlar Beypazarı'nda yaygındır. Kadınlar ve erkeklerin ayrı ayrı yerlerde oynadıkları oyunlarda kadınların oyunları kıvrak iken, erkeklerin oyunları daha ağır bir biçimdedir. Erkek oyunlarında ritim için kaşık ve zil kullanılırken, kadınlar parmaklarını şıklatarak ritim tutmaktadırlar.

Beypazarı yöresinde görülen halk oyunları popülerlik bakımından şöyle sıralanabilir:

1.2.2.1. Seğmen

Özellikle Ankara çevresi köy düğünlerinde kız evine gelin almaya giden ve bundan başka bazı törenlere de katılan yöresel giyimli kişilerin oluşturduğu topluluktur.

Davul ve zurna ile oynanması nedeniyle yörede oynanan diğer zeybeklerden farklı olan seğmen zeybeği iki ya da üç kişi ile düğünlerde düzenlenen seğmen alayının önündeki efelerce oynanır. Kılıç ya da teke palası kuşanan efeler, oyun boyunca bunları havada savururken naralar da atarlar.

Seğmenlerin en çok oynadığı oyunlar ise; Atım Arap, Hüdayda, Ankara Zeybeği, Misket, Karaşar Zeybeği, Yandım Şeker Oğlan, Mor Koyun'dur.

Oyunların oynanış şekilleri:

1.2.2.1.1. Atım Arap

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Sağ ve sol adımla sağa doğru yürüme

b. Diz çekme

4. İkinci adım

a. Sekme ile birlikte sağ kol açarak sola yürüme

b. Sol kolu açarak sağa yürüme

c. Dönüş

5. Üçüncü adım:

a. Kolları yana açarak sekme sağ taban, sol taban ve sağ taban yaparak diz çekme

b. Kollarla beraber geriye giderek diz çekme ve öne yürüyüp el vurarak diz çekme

c. Sağ ve sol adımla sağa doğru yürüme ve diz çekme

d. Sekme ile birlikte sağ kolu açarak sola, sol kolu açarak sağa dönüş

e. Sağ kol ile tam tur dönüş sol taban ve sağ taban, el vurma (Komisyon, 2012: 9).

1.2.2.1.2. Hüdayda

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Kolları yüzdürerek sağ ve sol diz çekme

b. Kollarla birlikte sağ pençede sağa, sol pençede sola yatış ve ortada pençeden taban koyma

4. İkinci adım

a. Yürüme ve kollar açık sekme yaparak, eşli dönüş

b. Kollar yanda sekme ile öne gidiş ve dönüş

5. Üçüncü adım

a. Kolları yüzdürerek sağ ve sol diz çekme

b. Kollarla birlikte sağ pençede sağa, sol pençede sola yatış ve ortada pençeden taban koyma (Komisyon, 2012: 10).

1.2.2.1.3. Ankara Zeybeği

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Ayak çekerek üç adım yürüme

b. Sağa ve sola yaylanmalar (yatmalar)

4. İkinci adım

1.2.2.1.4. Misket

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Sağ kol göğüs hizasında açık sol el içe doğru kapalı daire merkezinde sağ taban basıp sol pençe sol taban basıp sağ ayak pençe yaparak yerinde durma

b. Daire etrafında sağ ayakla başlayarak üç adım yürüme ve sağ taban sol ayak burnu, sol taban sağ ayak burnu koyma

c. Sağ taban sol ayak burnu üzerinde sekme

4. İkinci adım

a. Ateş alma

b. Selam verme

c. Karşılıklı selam verme ve geçiş

d. Sağ taban basıp sol ayak pençe, sol basıp sağ ayak pençe ve bitiriş

a. Yürüme, kollarla beraber sağ taban ile sağa sekme ve sol taban yaparak sağ dizi çekerek çevirme ve sol diz çevirme

b. Dönüşler

c. Yerinde çift ayak vuruş sağa doğru çökme yerinde çift ayak vurup

d. Sola doğru çökme (Komisyon, 2012: 11).

1.2.2.1.5. Karaşar Zeybeği

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Yürüme

b. Kollarla beraber sağ taban ile sağa sekme ve sol taban yaparak sağ dizi çekerek çevirme ve sol diz çevirme ve ayak sürüme

c. Duruş ve tam dönüş

4. İkinci adım

a. Kollarla beraber sağ taban ile sağa sekme ve sol taban yaparak sağ dizi çekerek çevirme

b. El ve taban vurarak sağ, sol ve sağ diz üzerinde yürüme ve sol taban basıp kalkarak daire yönünde yürüme ve merkeze dönüş (Komisyon, 2012: 12).

Oynanma şekli yukarıdaki gibi olan Karaşar Zeybeği'nin ortaya çıkış hikâyesi hakkında çeşitli rivayetler olmasına rağmen, Karaşar hakkında araştırma yapan H. Nedim Şahhüseyinoğlu'nun olayı yaşayan Hüseyin Efe'nin torunu olduğunu dile getirdiği Hüseyin Özdoğan'dan rivayet ettiğine göre olay şu şekilde gerçekleşmiştir.

Olayı yaşayan “efelerin hepsi Saraylıdır. Kazım, Hüseyin, Hasan, Kerim, Ali ve Mustafa adlarında 6 kardeşler. En küçükleri Mustafa'dır. İzmir'e kaçar, olaylara karışmaz. Olaylardan çok sonra Saray köyüne döner, orada evlenir. Diğer beş efe (Kazım, Hüseyin, Hasan, Kerim, Ali) birlikte dağa çıkarlar. Dağa çıkış nedeni ise şudur: Efelerden biri, Sarıoba köyünde Müdür Ağa olarak bilinen bir ağanın yanında yıllarca çobanlık eder. Çobanlıktan ayrılp evine dönmek için ağada biriken hakkını ister. Müdür Ağa, sert çıkışır, hakaret eder ve biriken hakkını vermez. Ağadan haksızlık gören çoban, baba evine gelir, olanları kardeşlerine anlatır. Beş kardeş birlikte Sarıoba köyüne giderler, akşamı beklerler. Ağa camiden çıkarken yakalarlar. O sırada ağanın karısı araya girer, bir miktar altın vererek ağayı kurtarır. Beş kardeş Sarıoba'dan Ayaş'a geçer. Bir tanıdıkları Ayaş cezaevinde mahkûmdur. Cezaevini basarlar, mahkûmların hepsini serbest bırakırlar ve Ayaş'tan

ayrılırlar. Jandarma haber alır, peşlerine düşer. Artık bu beş kardeş kanun kaçağı olmuştur. Dağlardan inmezler. Beş efenin içinde yalnız Hüseyin, Zeyde köyünden kadınla evlidir. Diğerleri bekârdır. Kendileriyle ilişkisi olan birinin aracılığıyla efelerden Kazım ve Hüseyin, Eğriova Yaylasında bir eve davet edilirler. Yemeklerine uyuşturucu konularak uyutulurlar. Anlaşmalı biçimde ikisi kamayla bıçaklanarak öldürülür. Diğer üç kardeş ise Saray'ın yaylasında bir evde konuklar. Öldürülme haberini duyunca kaçarlar. Bir yıl sonra Efe Hasan, Sarıalan yaylasında, Kerim ve Ali de Sarıkaya başında öldürülür” (Şahhüseyinoğlu, 2002: 77).

Olay hakkında bir başka rivayete göre ise olayın başlangıcı Müdür Ağa'nın haklarını vermemesi şeklinde olmuşken, sonrasında bu kardeşler dağa çıkmışlar ve eşkıyalığa başlamışlardır. Etraflarında başkaca eşkıyaları da toplayarak çeşitli hizmetleri yörenin köylülerine yaptırmaya başlamışlardır. Ama belli bir zaman geçtikten sonra köylülerin kadınlara göz dikmeye başlayınca köylüler bu eşkıyaları cezalandırmak için 8-10 kişilik bir ekip kurup onlardan söz alıp, öldürme olayını gerçekleştirirler.

Olay hakkında var olan başka bir rivayette ise eşkıyalar Osmanlı'da saray muhafızı olan Hasan Çavuş'un izin için gelirken yanında getirdiği filintasını almak isterler ve Hasan Çavuş'u filintasını vermezse eşini kaçırmakla tehdit ederler ve bu sebeple halkı organize eden Hasan Çavuş eşkıyaların öldürülmesine vesile olmuştur.

1.2.2.1.6. Yandım Şeker

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Yürüme

b. Sağa ve sol çaprazla kollarla beraber sekme

4. İkinci adım

a. Sağa ve sola eller bel hizasında salınma

b. Sağa ve sol çapraza kollarla beraber sekme ve yürüme (Komisyon, 2012: 12).

1.2.2.1.7. Mor Koyun

1. Müzik

2. Ritim

3. Birinci adım

a. Sağ ayak ile üç adım yürüme sağa topuk burun sola topuk burun yapma

b. Sekme

4. İkinci adım

a. Kolları önde göğüs hizasında çevirerek kendi etrafında dönme

b. Daire merkezine sağ sol yaparak bitirme (Komisyon, 2012: 13).

1.2.2.1.8. Beypazar Güzelleri

1. Müzik

2. Ritim (9/8)

3. Birinci adım

a. Sol ayağı sola açarak yürüme

b. Kolları açarak sola adımla dönüş ve sağ dizi ve sağ kolu çekme

c. Kollarla beraber sağa adımla dönüş ve sağ diz ve sağ kolu çekme

d. Sola adımla dönüş ve sağ kol çevirme ve sağ dizi çekme

4. İkinci adım:

- a. Sağa adımla dönüş ve sağ diz çekme
- b. Sola adımla dönüş ve el çevirme ve sağ diz çekme
- c. Sola sağa ve tekrar sola hoplama ve diz kırma (Komisyon, 2012: 13).

1.2.2.1.9. Meşeli

1. Müzik

2. Ritim (9/8)

3. Birinci adım

a. Kollarla beraber sol ayağı sola basarak sol diz çekme ve sağ diz çekme

b. Kollarla beraber sol ayağı sola basarak sol diz çekme ve yürüme

4. İkinci adım

a. Kollarla beraber sol ayağı sola basarak yarım dönüş

b. Kollarla beraber sol ayağı sola basarak tam dönüş (Komisyon, 2012: 13).

1.3. EL SANATLARI

El sanatları, insanların örtünme, korunma ve varlığını devam ettirebilme gibi çeşitli ihtiyaçları sonucu ortaya çıkmış bir daldır. Bu faaliyetlerin başlangıcı Orta Asya'ya dayanır. İnsanlar, giyecekleri eşyalardan, hayatlarını devam ettirmeye yarayan araç-gereç yapımına, hatta barındıkları çadırlara kadar her türlü ihtiyaçlarını el işçiliği ile yapmışlardır. Türklerin gerek atayurt Orta Asya'da, gerekse Anadolu'da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmaları ve bu birimi gittikleri her yere taşımaları Anadolu'nun el sanatları hazineleri ile dolu olması ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur (Kahveci, 1998: 387).

Geçmişte durum böyle iken günümüzde hazır giyim ve seri üretimin artmasıyla el sanatları eski konumunu kaybederek, evlerde süs eşyası olma yolunda ilerlemektedir. Bunun teknolojik ve sosyolojik sebepleri bulunmakla birlikte, hızla küreselleşen dünyada kaçınılmaz bir sonuç olduğu da unutulmamalıdır. Bu noktada yapılması gereken ise bu el sanatların kaybolmasına mani olmak ve devamlılığını teşviklerle sağlamaktır.

Beypazarı'nda el sanatları yukarıda dile getirdiğimiz süreçlerden geçerek günümüze kadar gelmiş. Geçmiş önemini kaybetmiş olmasına rağmen, kültürünü koruyan ve bunu bir şekilde çevresine pazarlayan bir nokta olması vesilesiyle devamlılığını sağlamıştır. Gerek yerel yönetimlerin gerek de MEB'in çalışmaları sayesinde çarşı içi dükkânlarda ve Halk Eğitim Merkezi'nde yapılan çalışmalarla el sanatları varlığını devam ettirmektedir.

El sanatlarının yörede pek çok çeşidi gözlenmekte olup, en çok bilinen kuyumculuktur. Yörenin kuyumcuları Türkiye çapında ünlüdür. Ayrıca dövme bakırcılık, yorgancılık, semercilik, ipekli el dokumacılığı, kilim, dokumacılık, saraçlık, terzi diğer el sanatları alanlarıdır.

Bu bölümde Beypazarı'nda görülen el sanatları hakkında bilgilere yer verilecek olup, kaç yıldır yapıldığı ve ilçede kimler tarafından devam ettirildiğine değinilecektir.

1.3.1. Gümüş İşlemciliği (Telkâri)

Beypazarı'nda gümüş işlemciliğinin ne zaman ortaya çıktığı kesin bilinmese de yaygın görüşe göre telkari sanatı, Beypazarı'na Ahilik yoluyla kazandırılmıştır. Beypazarılılar bu sanatı kabul etmişler ve zaman içinde geliştirmişlerdir (Yukarıkozan, 2009: 30).

Gümüş işi değince akla ilk takılar gelmesine rağmen, tanım bu ürünlerle sınırlı değildir. Gümüş işlemciliğinin içerisinde, kap-kacak, sofraya malzemeleri, gibi günlük kullanımda yaygın olan ürünler de yer almaktadır.

Beypazarı'nda gümüş işlemeciliği çok eski zamanlara dayanmaktadır. Son 50-60 yıldır ise gümüş işlemeciliğinde yaygın olarak telkâri işlemeciliği yapılmaktadır. Telkari, Farsça bir kelimedir. Telkari adı, üretimde kullanılan "tel" ve Farsçada örme anlamına gelen "kari" kelimesinin birleşmesinden oluşmuştur (Komisyon, 2006: 3). Mardin'de adını duyuran sanat 20. yy.'ın son çeyreğinde Beypazarı'nda usta-çırak ilişkisine göre yetişen kimselerin çalışmaları neticesinde Beypazarı ile anılmaya başlamış olup ünü Türkiye dışına kadar yayılmıştır. Beypazarı'nda 40'a yakın iş yerinde yapılan, Gümüş veya altından yapılmış telkari telleri, çatının şekline göre kıvrılarak, sarılarak ya da örülerek çeşitli desenler oluşturacak şekilde düzenlenmesi; birbirine kaynaklanmasıyla yapılan zarif görümlü, dantele benzeyen kafes işidir. Bu teknikte yapılan işler ve üretilen ürünlerde telkari adıyla anılmaktadır. Ayrıca 'vav sanatı' ve 'filigra' olarak da bilinmektedir (Komisyon, 2006: 3).

Telkari işlemesinin hammaddesi ortak olduğundan, ortaya çıkan ürünlerin beğeni kazanmasında temel faktör üreticinin, ustanın marifetidir. Usta ne kadar işinin ehli, estetik zevki gelişmiş ve toplumdaki talepleri takip ederse ürünü o kadar çok takdir kazanmaktadır. Bununla beraber Beypazarı'nda, takı çeşitlerini olduğu gibi modelleri de talep belirliyor ve bu nedenle de Beypazarı takılarında geleneksel yorumlardan gün geçtikçe uzaklaşıyor. Beypazarı takılarında modellerin ve motiflerin belirlenmesinde, teknik de etkili oluyor (Yukarıkozan, 2009: 32).

Beypazarı'nda Kuyumcular Çarşısı'nın alt katında ve çarşı içinde muhtelif yerlerde yer alan atölyelerde imal edilen gümüş işleri, belediye binasının giriş katında dükkânlarda satılmaktadır. Son dönemlerde turist sayısının artmasıyla Beypazarı'ndaki gümüş atölyelerinin işlem hacmi artmıştır.

1.3.1.1. Gümüş İşlemeciliğinde Kullanılan Araç-Gereçler

1.3.1.1.1. Mikrometre

Gümüş maddesinin kalınlığını ölçmeye yarayan araçtır. Özellikle levha ve tellerin ölçümünde kullanılır. Mikrometreler ile 1 mm.nin %1 ölçülebilmektedir.

1.3.1.1.2. Silindir

Tel ve levhaları ezerek istenen ölçüye getirmeye yarayan makinelerdir. Bu ezme işlemi esnasında birbirinin tersi yönünde dönen merdanelerden yararlanır.

1.3.1.1.3. Şaloma

Gümüşü ısıtmak ve gümüş parçalarını birbirine kaynatmak için kullanılan ateş verici alettir.

1.3.1.1.4. Çift

Isıya karşı dirençli çelik malzemeden yapılan ve cımbıza benzeyen alet, ısıtılan parçaların hareket ettirilmesinde kullanılır.

1.3.1.1.5. Malafa

Gümüş işlerinde ölçü almaya yarayan alete verilen isimdir.

1.3.1.1.6. Makas

Gümüş plakalarını kesmek için kullanılan alete verilen isimdir.

1.3.1.1.7. Eğe

Gümüş işlerinin üzerinde çapakları temizlemeye ve işleri düzeltmeye yarayan, üzerinde çok sayıda girinti çıkıntı barındıran araçtır.

1.3.1.1.8. Sülfürik Asit

Su ile temas ettiğinde ısınan bir özeliğe sahip olan asit, gümüşleri temizlemekte ve kullanım neticesinde kararın gümüşlerin eski, orijinal rengini tekrar kazandırılması esnasında kullanılan sıvıdır.

1.3.1.1.9. Pense ve Kargaburnu

Gümüş teline düzgün şekil vermek için kuyumculuk atölyesinde kullanılan el aletidir.

1.3.2. Dövme Bakırcılık

Eski devirlerde mutfak malzemelerinin üretiminde büyük öneme sahip olan bakırcılık sektörü, fabrikasyon üretimlerin ve çelik malzemelerin kullanımının yaygın olmadığı zamanlarda en çok başvurulan sektördür. İsminden de anlaşılacağı üzere bakır madeninin işlenmesi şekil verilmesi sayesinde özellikle mutfak malzemelerinin yapımında kullanılan faaliyet alanıdır. Yumuşak yapısı gereği ısıtılarak bakıra şekil verme işlemine dövme bakırcılık ismi verilmektedir.

Günümüzde Beypazarı'nda turizm faaliyetlerinin hız kazanmasıyla genellikle süs eşyalarının yapımında ve büyük yemek malzemelerinin hazırlanması gibi işlevlerde çalışmalar yürütülmektedir.

Çalışmalar usta-çırak ilişkisine dayanmaktadır. Ama günümüze ustaların yanında çalışan çırak bulunmamaktadır. Aile içerisinde bu faaliyetler devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Dövme bakırcılıkta çok farklı aletler kullanılmakla birlikte, kullanılan başlıca aletler şunlardır:

1.3.2.1. Ocak

Bakırın ısıtılıp şekil verilmesinde kullanılan dükkânın bir bölümüne tuğla ve taştan yapılmış bölümdür. Yakılan kömür bir körük yardımıyla harlanılarak, ısısının artırılması sağlanır.

1.3.2.2. Körük

Deriden yapılan ve içine doldurulan havayı basınçlı bir şekilde ateşin üzerine püskürtülmesiyle ateşin alevinin artırılmasına yarayan alete verilen isimdir.

1.3.2.3. Örs

Bakıra şekil vermek için, ısıtılan bakırın üzerinde ezildiği sert demirlere verilen isimdir. İhtiyaca göre bir dükkânda birden fazla şekilde örs bulunmaktadır.

1.3.2.4. Çekiç

Isıtılıp, örsün üzerine konulan bakıra şekil vermek için vurmaya yarayan alete denir. Yine örste olduğu gibi ihtiyaca göre değişik ağırlıkta ve şekillerde çekiçler mevcuttur.

1.3.3. Dokumacılık

Çeşitli ipliklerden tezgâhlar kullanılarak yapılan kumaş, triko, halı, keçe vb. parçalara dokuma adı verilir.

Beypazarı'nda dokumacılık faaliyetleri bilinmeyen eski tarihlerden beri yapılmakta olup, günümüzde çarşı merkezde 3 tezgâhta ve Halk Eğitim Merkezi(HEM)'ndeki tezgâhlarda yapılmaktadır.

HEM'de kamçılı el tezgâhı kullanıyor. 115 cm uzunluğunda olan tezgâhı Beypazarı'ndaki ustalar imal etmektedir. Yerli ustaların mamulü olan tezgâhta masa örtüsü, sehpa örtüsü, perde, kumaş, gelin bürgüsü, ev aksesuarları, şal vb. dokumalar yapılmaktadır.

Dokuma işlerinde çözüğü ipi adı verilen pamuktan; atkı ipi denilen ipekten ip kullanılmaktadır. Çözüğü ipi tezgâha serili olan ipe verilen isimdir. Atkı ipi ise tezgâhtaki çözüğü ipine işlenen iptir. Bu iplerden atkı ipi hazır alınırken, çözüğü ipini HEM'de kendileri imal etmekte. Satın alınan atkı iplerin kalınlığı fark etmezken, çözüğü ipleri 40*3 ebadında olmaktadır. Bu ebat tutturulurken ise, pamuk toplanıp işleminden geçirilir, bu sayede pamuk ip haline gelmiş olur. Bu iplere boyama işlemi yapılmazken, kilim işlerinde boyama işleri yapılır.

Dokunan eşyanın çözgüsü 2 kişi tarafından, kesilerek, duvarda yapılırken, çözme esnasında tahta çivi, makas, tığ, masura, oturma tahtası kullanılmaktadır. 80

masura ile yukarıdan aşağıya 12 tur inip çıkılır, bir turda 160 iplik vardır. 80 iplik yukarıdan aşağıda inip çıkar ve bu 12 turda tamamlanarak çözme işlemi bitirilir. Çıktıktan sonra saçak bağlama ve kenar temizleme işlemi yapılır (K.K. 32).

Beypazarı'nda yapılan dokuma işlerinin hemen hepsi aynı standarttır. Bu yüzden kalite sınıflandırması yapılmamaktadır. Bunun sağlayıcısı ise kaliteli iplerin kullanımındır.

Dokuma işleminde özel sipariş üzerine işler yapılmakta olup, müşterinin belirlediği renkler kullanılmaktadır. En çok kullanılan renkler ise krem, kahve, yeşil, bordo, sarıdır. Halkın beğendiği renkleri kullanmaya çalışıyoruz. Genelde gelenekten gelen renkler seçilir bu nedenle gelin bürgüsü yeşil, sarı, bordo olurdu (K.K. 32).

Beypazarı'nda tezgâhlarda normal şartlarda günde 2 metre dokuma yapılmaktadır. Yapılan dokumalar İnternet üzerinden ve HEM'den alınabilmektedir. Ayrıca siparişler de yine bu kanallardan yapılabilmektedir (K.K. 32).

Dokuma kültürünün bu kadar yaygın olmasının bir sebebi de çeyize dokuma koyma geleneğinin hala yaygın olmasındandır. Gelinin bohçasına kayın valide dokuma koyar.

HEM'de dokuma sanatını öğrenmek isteyenlere kurs verilmektedir.

Beypazarı'nda kullanılan dokuma tezgâhında bulunan parçalar şunlardır:

1.3.3.1. Dört Pedal

Dokumayı sıkılaştırmak için ayakla basılan mekanizmaya denir.

1.3.3.2. Tefe

Üzerindeki tarak yardımıyla atılan atkıyı kumaşa sıkıştıran parçaya verilen isimdir.

1.3.3.3. Gücü

Gücü, demir bir materyaldir. Bunun üzerinden yün çözüğü yumağı ile arka çözüğü ipleri arasından geçirilerek güzü demirine yumak dolanır. Bu sayede çözüğü telleri ön çözüğü telleri ve arka çözüğü telleri olarak arası açılmış olur.

1.3.3.4. Tarak

Atkı iplerinin sıkışmasını sağlayan parçadır.

Bunlardan ayrı, sermin (rulo), metre, çözüğü (dokuma), atkı ipi (dokumada) de kullanılmaktadır.

1.3.4. Kilim

Beypazarı'nda Halk Eğitim Merkezi'nde ve ilçe merkezinde birkaç tezgâhta kilim dokunmaktadır. Bu tezgâhlarda düz kirkitli dokuma yapılmaktadır. Dokumalar Anadolu motiflerini yansıtmakta olup, yöreye özgü değildir.

HEM'de bulunan tezgâh demirden yapılmış olup, Beypazarı sanayisinde imal edilmiştir. Fiyatı da yaklaşık 2.500₺ civarındadır (K.K. 33).

Sanayide imal ettirilen tezgâh geniş ve aydınlık bir yere kurulur. Bunun sebebi ise kilim dokuyan kimseye hem hareket alanı sağlaması hem de dokumanın rahatça görülebilmesi içindir.

Çözüğü iki kişi tezgâh üzerinde çözülüyor olup, 10 cm.*22 çift yani 1 metrede 220 çift çözülür. Çözdükten sonra alt üst ayrılır, çıta takılır, gücü bağlanır sonra dokumaya verilir (K.K. 33).

Kilimde kullanılan ipler Beypazarı'nda HEM'de boyanmaktadır. Boyanan ipler önce çile haline sonra mekik haline getirilmektedir. Yani çözüğünün arasından geçebilecek hale getirilir.

Kilim dokuması esnasında başlangıç örgüsü ağızlık denilen çözüğü ipinden yapılır ve 1 cm kadar geçilir (K.K. 33).

HEM’de kullanılan ipler Uşak’tan kilosu 8₺’ye (KDV hariç) alınmaktadır. Tedarik edilen ipler orada boyanmaktadır. Kullanılan boyalar ise bitkiseldir (K.K. 33).

Pınar otundan sarı tonlarını; sarı çalından sarı rengi; boyalık otundan kırmızı ve tonlarını; ceviz kabuğundan kahverengi; indigodan mavi; palamut tozundan siyah; ağaç sakızından mavi rengi elde edilmektedir. Birden fazla renk karıştırılarak ara renkler sağlanmaktadır.

Beypazarı’nda kilim tezgâhlarında iliksiz dokuma yapılmaktadır. Bu dokumalarda, Anadolu motifleri kullanılmaktadır. Sadece bir tane motif Gürsöğüt köyünden bulunmuş ve tamamlanarak motif çıkarılmıştır.

Kilimlerde ağırlıklı olarak canlı, kırmızı renkler ve lacivert rengi daha çok talep edilmektedir. Bunun sebebi ise kırmızı rengin doğal kökboyasından yapılmasıdır.

Yapılan kilimler 1 kişinin elinden çıkmakta olup, sona doğru yani tezgâhtan sökümler esnasında yardımlaşma olmaktadır. Kilimleri en çok ilkököl mezunu 40 yaş üstü insanlar yapmaktadır. 1 mt. 15-20 gün sürede yapılmaktadır. Bir kilimin maliyeti 180₺ olup, 200+KDV’ye satılmaktadır (K.K. 33).

HEM’de 20 tezgâhta 10 kişi tarafından yapılan işlemler çeyiz ve ihtiyaçları karşılamak için yapılmaktadır. Genellikle Beypazarı dışına daha fazla yapılmaktadır. Yine internet sitesi üzerinden de satışlar yapılmaktadır.

1.3.4.1. Kilim Motifleri

1.3.4.1.1. Beypazarı

Beypazarı’nın Gürsöğüt köyünde bulunan küçük bir kilim parçası, kilimdeki modeller yeniden tamamlanarak, kilim kültürüne kazandırılmıştır (K.K. 33). (bkz. EKLER)

1.3.4.1.2. Mezar Taşı İpek Kilim

Modeldeki tarak resmi neslin çoğalmasını simgeler, çengeller ise bağlılığı ifade eder (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.3. Avşar Güzel (Üçlü Mavi)

Bu motif Avşar beyliklerinde yaşayan ve gelin olan bir genç kızın kına gecesinde düğünün kurtlar tarafından basılmasını anlatır. Bu model geçmişten günümüze kadar kendini korumuştur (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.4. Çitineli

Mutluluk ve verimliliği sembolize eder. Sekiz ve daha çok köşelidir. Anadolu motiflerindedir (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.5. Eli Belinde

Modelin ana konusu bayanın eline beline dayanmış hamile halini sembolize eder (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.6. Başaklı

Çiçek tarlasını sembolize eder. İçindeki başaklar ise bereketin bolluğunu sembolize eder. Ayrıca bereketi, sevgiyi ve hoşgörüyü de anlatır (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.7. Çiçekdağı

Umut ve sevgiyi sembolize eder (K.K. 33).

1.3.4.1.8. Kurt Ağzı

Göçebe kabilelerin sürüleri için en büyük tehlikenin kurt olduğunu sembolize eder (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.4.1.9. Ejderha

Kilimin üzerindeki alsan bacağı ve yılan kuyruğu ejderhayı temsil eder. Kilimdeki geometrik desenler insanların hayat felsefesini yansıtır. Tarak, neslin çoğalmasının, iç içe girmiş çengeller; toplumsal dayanışmanın, dosdoğru çizgiler; nitelikli ve ilkeli yaşamamızı, yol halindeki şeritler de birikimimizi gelecek nesillere aktarmamızı anlatır. Velhasıl kilim Anadolu insanının hayatıdır (K.K. 33).

1.3.4.1.10. Körçiçek İpek Kilim

Bu model çiçek tarlasını sembolize eder. Ayrıca bereketi, sevgiye ve hoşgörüyü de anlatır (K.K. 33). (bkz.: EKLER)

1.3.5. Kök Boyama

Dokuma örgülerine renk vermek için yaygın kullanılan iki boyama çeşidi vardır bunlardan birinci kimyasal boyaların kullanımınıdır. İkinci yöntem ise kök boyama adı verilen doğal yollarla yapılan boyaların kullanımını esas almaktadır. Doğal yollardan boya elde etmek için kök boyalar bitkilerden, hayvanlardan ve minerallerden elde edilmektedir. Bu yolla elde edilen boyalar, kimyasal yöntemlerle elde edilen boyalara göre daha sağlıklıdır.

Kök boyama işleminde belli bir standart yakalamak kolay olmadığı için, ton farklılığı sıkça görülebilir. Bu olumsuzluğu gidermek için işlemi gerçekleştiren kişilerin ehilleşmesi önem arz etmektedir. Ayrıca kök boyama işleminde kullanılacak boyanın kalitesi ve miktarı, ipliğin içine atılacağı suyun niteliği ve sıcaklığı, boyanacak malzemenin kaynatılma süresi boyanacak ipek, pamuk ve yünün özellikleri dikkate alınarak ayarlanmalıdır.

Beypazarı'nda HEM'de yapılan kök boyama işlemi 2000 yılından beri uygulanmaktadır. 2000 yılında dönemin kaymakamı Nevzat Taştan önceki görev yeri olan Afyonkarahisar'ın Bayat ilçesinde yapılan uygulamayı Beypazarı'na getirmesiyle başlanmıştır.

Beypazarı'nda kök boyama işlemi bitki köklerinden elde edilen boyalardan yapılmakta olup, iplik boyamada kullanılmaktadır. Kullanılan boyalar, boyalık otu adı verilen ve dere kenarlarından toplanılarak elde edilmektedir (K.K. 34).

Boyanacak malzeme boyama işlemine geçilmeden önce ipliklerin gözü açılması için şat ile kaynatılır. Boyayı iyi emmesi için bir gün bekletilir. Hangi boya ile boyanacaksa, atölyede bulunan kazana atılır. Galvanizli kazanda kaynatılan iplikler her renk için ayrı bir süreçten geçer. 60-80 lt arasında su bulunan kazana 5 lt boyalık otu, boyanın iki katı kadar da iplik atılır. Boyanın rengine göre 2-4 saat arasında bir müddet kazanda kaynamaya bırakılan iplerin renginin solmaması için ağaç sakızı kullanılır. Ayrıca boyanın parlak olması için sirke de kullanılır. 2 kişiyle yapılan bu işlemler neticesinde ipler kurumaması için serilir (K.K. 34).

Kök boyama işlemi için çeşitli bitkilerden çeşitli renkler elde edilirken bu renklerin başlıcaları ve kullanılan bitkiler şunlardır; pınar otundan sarı tonlarını; sarı çalından sarı rengi; boyalık otundan kırmızı ve tonlarını; ceviz kabuğundan kahverengi; indigodan mavi; palamut tozundan siyah; ağaç sakızından mavi rengi elde edilmektedir. Birden fazla renk karıştırılarak ara renkler sağlanmaktadır (K.K. 33).

1.3.6. Yorgancılık

Kışın soğuk günlerde ve odun sobası ile ısınan evlerin vazgeçilmezlerinden biri de yorganlardır. İnsanlar yorganlar sayesinde kışın soğuktan korunmaktadır. Evlerin ve çeyizlerin vazgeçilmezi olan yorganlar, düğünlerde ihtiyaç listesinin başında gelen unsurdur. Bu ehemmiyetle yorgancılık geçmiş devirlerde başlıca meslek dallarından biri konumundadır.

Beypazarı'nda geçmişte 9 ayrı kişinin icra ettiği bu meslek günümüzde son temsilcileri olan 3 kişi tarafından yapılmaktadır. Son temsilcilerinin olmasının sebebi hazır işlerin yaygınlaşmasıyla birlikte yorgancılık da darbe almış ve yeni çırak yetişmemesi sebebiyle de artık son devrini yaşamaktadır. Beypazarı'nda faaliyet gösteren yorgancı ustası Naci İL, mesleği ağabeyinden öğrenmiş, ağabeyi de

Karadenizli bir ustasından öğrenmiştir. 53 yıldır bu mesleği sürdüren Naci İL okurken çırak olarak bu işi yapmaya başlamıştır (K.K. 35).

Yorgan yapımı esnasında kumaş, pamuk, yün veya elyaf kullanılır. Bu malzemelerden pamuk, Nallıhan Sarıcakaya, Tekirler, Yeniceköy'den getirilir. Malzeme alınır, kumaşın içine konur, tarayıp kabartılır. Modelli istenirse modeline göre işçilik yapılır (K.K. 35).

Yapılan yorganlar kalitelerine göre mitil yorgan, basma yorgan, renkli kumaş yorgan, ipek yorgan şeklinde sıralanır. İpek yorgan özel günlerde (düğün, çeyiz, sünnet vb.) kullanılır. Diğerleri gündelik hayatta kullanılan yorganlardır.

Bir yorgan için kullanılan yün miktarı değişmekle birlikte genellikle tek kişilik yorgan için 3 kg yün; çift kişilik için 4-4,5-5 kg; çocuk yorganı için 1,5; ipek yorgan için 3,5-4 kg yün kullanılır (K.K. 35).

Normal bir yorganın ebatları ise;190-225, 230'cm olmaktadır. Bu ebatlarda yapılan yorganın kaplanması ise basma adı verilen, renkli, pamuklu bezle yapılmaktadır. Bu bezler Uşak, Nazilli, Denizli'den temin edilmektedir. Yorgan dikiminde kullanılan iplikler ise naylondur, geçmiş devirlerde ise bu iplikler pamuk olurdu. Yorgan yapımı ise şu şekildedir. Bezin içine pamuk koyulur, çubukla düzeltilir, baskıya alınır daha sonra dikme işlemine geçilir (K.K. 35).

Beypazarı'nda yorganların üzerine ilenen motiflerin bazıları ustadan öğrenme motiflerken, bazıları da kendi zekâlarının ürünü olan eserlerdir. Motifler bazı modellerde kalıp (midye modeli) bazılarında kartona çizilir, çizim esnasında tebeşir, iğne, yüzük, pergel kullanılır.

Beypazarı'nda gelinler için özel yorganlar tasarlanmıştır. Bu yorgan genelde ipekten olur ki hem daha kalitelidir hem daha güzel bir görüntüye sahiptir. Gelin için hazırlanan yorgan çeşitleri şunlardır. 1 adet günü birlik adı verilen günlük hayatta kullanılan yorgan, 1 tane ipek yorgan adı verilen özel günlerde kullanılan yorgan yapılır. 2 tane yorgan da erkek tarafı yaptırır. Hali vakti çok olanlar 2'şer tane yaptırır.

Yorgan yapımın en püf noktalarından birisi de renk seçimidir. Yorgan dikim ustaları yorgan isteyen kimselerin bu beğenilerini geri çevirmemeye özen gösterirler. Yorgan yapımında en çok kullanılan renkler mavi ve açık pembe yavruağzı, havai pembedir. Çocuk yorganlarında ise çocuk erkek ise mavi, kız ise pembe yaptırılır.

40-45 m² alan içinde imal edilen yorganlardan, günlük kullanım için yapılan yorganların yapımı 1-1,5 günde; ipekli ağır modellerin yapımı 2-2,5 gün; çocuk yorganlarının yapımı 0,5-1 gün sürmektedir. Genelde sipariş için yapılan yorganlar, acil durumlar için de fazladan hazırlanıp dükkânda bekletilir. Acil işi olan kimseler hazır modellerden seçip alabilmektedir. Eğer sipariş üzere yaptırmak istenirse, 50₺ dikim ücreti talep edilmektedir. Özel dikim istenirse 50₺ daha eklenir. 110₺ malzeme parası ve 50₺ işçilik ücreti gibi bir maliyete yorgan hazırlanmaktadır (K.K. 35).

Yorganları yaptırdıktan sonra muhafazası da önemli bir iştir. Bu işlem için yorganın arasına güvelenmemesi için sabun tozu konur. Bazı kimseler bunu yaptırırken içine atılabilmektedirler.

1.3.6.1. Yorgan Yapımında Kullanılan Motifler

Beypazarı'nda yorgan yapımında kullanılan motifler şunlardır; Yapraklı papatya, dörtlü mekik, midyeli kabak, salyangoz(sarmal, saç örgü), sırma göbek, tütün yaprağı, güneş, zırhlı baklava (çift dikişli), zırhlı baklava, midye, kabak çiçeği, kalpli beş gül, sekizli mekik.

1.3.7. Semercilik

At, eşek, katır gibi hayvanların yük taşımaları veya üzerlerine binilebilmeleri için yapılan araca semer adı verilir. Semerler, günümüzdeki gibi araç teknolojinin gelişmediği zamanlarda özellikle tarımla uğraşan kimselerin vazgeçilmez yardımcılarında biriydi. Beypazarı da önemli kervan yollarının üzerinde olması sayesinde semercilik sektöründe gelişmiş bir merkezdi. Gerek Beypazarı halkı, gerek de gelip geçen kimseler semer ihtiyaçlarını Beypazarı'nda temin etmeleri bu mesleğin ehemmiyetini artırmıştır.

Beypazarı'nda 1960 yıllarında 17 tane semerci dükkânı olmasına rağmen bu sayı 1970'li yıllarda 11'e düşmüştür (K.K. 36), (Torun ve Torun, 2011: 176). Günümüzde ise Beypazarı'nda İbrahim Atıcı isminde 1 tane semerci ustası vardır.

Usta-çırak ilişkisine göre devam eden bu meslek grubunda yapılan semerler üç temel işlevde kullanılmaktadır. Bunlar; eşek semerleri, beygir semerleri ve yük taşımada kullanılan uzun semerlerdir.

Bir semer eğer ve kütük olmak üzere iki ana parçadan oluşur. Eğer sağlam olması için gürgen ağacından yapılır. Günümüzde ise ağaç bulmanın zorlaşması sebebiyle demirden eğerler yapılmaktadır. Kütük için ise Afyonkarahisar'ın Bolvadin ilçesinden getirilen kamışlar kullanılır. Hazırlanan iskelet sahtiyan adı verilen deri ile çevrilerek dikiş işlemi yapılır (K.K. 36).

Bir semerci ustası bir günde bir semer yapabilmektedir. Bunun maliyeti ise 200₺'dir. Araçların artmasıyla birlikte bu devirde senede 20-25 tane semer yapılmakta, yapılan semerlerin satılması için ise, Ayaş, Mihaliççık, Nallıhan gibi semer üretimin yapılmadığı civar yerlerin pazarlarına gidilmektedir (K.K. 36).

1.3.8. Saraçlık

Kösele, denilen kalın deri ve normal ince deri ile hayvan koşum takımları, kemer, silah kılıfı, mermi kılıfı, çanta gibi avcı gereçlerinin yapıldığı sanata Saraçlık, bu işle uğraşanlara da saraç denilmektedir (Komisyon, 2015). Bu kimselerin icra ettiği meslek grubuna ise saraçlık adı verilir.

Saraçlık, Türklerin yaşam tarzlarıyla ilgili olarak gelişmiş bir meslek grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkler Ortaasya'da konargöçer bir hayat tarzı sürdürdüklerinden, hızla yer değiştirebilmek için hayvan kullanımına önem vermişlerdir. Yine bu hayat tarzının getirdiği bir zorunluluk vardır ki bu da hayatlarını idame ettirecekleri yiyeceklerin büyük bir çoğunluğunu doğadan karşılamak mecburiyetindeydiler. Doğanın insanlara verdikleri sabit ama insanların istekleri sonsuz olduğundan her zaman diğer kabilelerle mücadele halinde olunmalıdır. Bu da saraçlık mesleğini zorunlu kılmaktadır.

Beypazarı'nda saraçlık mesleği tarihi kesin belli olmayan zamanlardan beri yapılmakta olup, günümüzde de birkaç usta tarafından devam ettirilmektedir.

1.3.9. Demircilik

Demircilik Türklerin hayatında önemli bir yere sahip meslek grubu olup, en önemli örneklerini Ergenekon Destanı'nda gördüğümüz toplumun hayatını derinden etkileyen süreçlere gebe bir el sanatıdır.

İslamiyet'e göre demirciliğin piri Hz. Davut'dur. Hz. Davut demiri yumuşatarak ona şekil vermiş ve bu yönüyle mesleğin başlangıcını yapıp dünya üzerindeki tüm demircilere ustalık yapmıştır.

Demirin bulunması ve insan hayatında kullanılması, insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. İnsanlar bu sayede hayatta kalmayı kolaylaştırmış, giriştiği savaşlarla üstün başarılar kazanmayı bilmişlerdir.

Demircilik tam bir ustalık isteyen meslektir. Demirin kullanım yerine göre demir dövümü yapılmaktadır. Bunun için ise tecrübe şarttır. Demir madeni ham madde olarak tedarik edildikten sonra yapılacak malzemeye göre tavında dövülür ve su, yağ veya hava verilir. İster su, ister yağ isterse hava ile soğutulsun bu işlem çok ustalık isteyen bir durumdur.

Beypazarı'nda 1990'lı yıllarda 20 kadar demirci dükkânı varken günümüzde bu rakam bir elin parmaklarını geçmemektedir. Günümüzde en çok zincir, balta, keser, kazma, bel, çapa yapılmaktadır.

1.3.10. Yemenicilik ve Kunduracılık

Kundura ve yemenicilik, seri imalatın olmadığı zamanlarda insanların ayakkabı ihtiyacını karşılamak için oluşmuş bir sektördür. Anadolu'nun hemen her yerinde bulunun bu meslek grubu, sahtiyan adı verilen derinin içerisine ayakkabıyı ve ayakları koruması için yapıştırılan astarın bir köseleye yapıştırılıp, kalıba alınmasıyla yapılırdı. Ancak işlem anlattığımız kadar basit ve kolay olmayıp bir ayakkabının yapılması için yaklaşık bir sene önceden hazırlıkları başlanır ve deri

dinlenmeye çekilirdi. Ayak numarasına ve modeline göre kesilip, içerisine kaliteli bir astar geçirilir. Bir müddet daha dinlendirilirdi. Ayakkabının dinlenen üst kısmı bir köseleye yapıştırılır. Yapıştırılan parçalar, iğne ve biz yardımıyla dikilip, kalıba alınırdı. Kalıba alındıktan sonra 1 hafta kadar kalıpta bekletilir ve kalıptan çıkarılır boyama işlemi yapılırdı. Son olarak cilalanarak kullanıcıya teslim edilirdi. 1950’li yıllardan sonra kösele yerini daha kullanışlı ve ekonomik olan lastik’e bırakmıştır. O zamanlarda kullanılmış traktör lastiklerinden yapılan tabanlar zamanla fabrikasyon mamuller haline gelmiştir.

Günümüzde ise Beypazarı’nda birkaç işyerinde yapılan imalatlarda genellikle ya tamirat işlemi ya da özel merakı veya isteği olan kimselerin ayakkabı ve mest ihtiyaçlarına cevap verilmektedir. Hazır giyim sektörünün yaygınlaşmasıyla birlikte ayakkabı sektörü de bu gelişmelerden payına düşeni almış, zamanla meslek gerilemeye başlamıştır.

1.3.11.Terzilik

Terzi, tekstil ürünlerini giyim kuşam malzemesi haline getiren kimselere denir. Fabrikasyon ürünlerin olmadığı, hazır giyim sektörünün gelişmediği dönemlerde insanların ihtiyaçlarına cevap veren en önemli meslek dalı iken, günümüzde seri üretimin artmasıyla birlikte gerilemeye başlamıştır.

Günümüzde terziler, daha çok özel isteklere cevap vermekte, hazır giyim ürünlerini bedene ayarlanmasını yapmakta ve tamirat işleriyle uğraşmaktadır. Bunun yanında Beypazarı’nda bayanlar yöresel kıyafetleri olan “don” adı verilen giysiler genellikle mahalle terzisi adı verilen bayanlara diktirirler. Bu sebeple hem bayan giyim terzciliği hem de erkek giyim terzciliği mevcuttur.

1.4. BEYPAZARI MUTFAĞI

ABD’li psikolog Abraham Maslow tarafından 1943 yılında yayınlanmış bir çalışmada ortaya attığı ve sonrasında geliştirdiği bir insan psikolojisi teorisine göre

insanın sağlıklı bir şekilde hayat sürebilmesi için çeşitli ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Bir ihtiyaç karşılanmadan bir üst basamaktaki ihtiyacın gerekliliği hissedilmemektedir. Bu hiyerarşiye göre insanın ilk yapması gereken fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaktır. Diğer bir ifadeyle insanın hayatta kalmasını sağlayacak enerjiyi karşılayabileceği gıdaları temin etmesidir. Bu sebeple dünyaya gelen her canlı ister annesinin yardımıyla ister kendi imkânlarıyla yeme-içme ihtiyacını gidermeye çalışmıştır (Cüceloğlu, 1998: 140).

İlkel toplumlarda yeme-içme ihtiyacı, yaşamlarını sürdürmek için yenilebilecek her şeyin tüketilmesi şeklinde olmuşken, zamanla insanlar daha seçici hale gelmişlerdir. Bu seçici olmalarının bir diğer sebebi de insanların belli bir dini kabul edip bu dinin emir ve yasaklarına uyarak yeme-içme alışkanlıklarını da bu emir ve yasaklara göre şekillendirmişlerdir.

Coğrafi özellikler, iklim, tarım, hayvancılık veya sanayi gibi uğraş alanları da insanların beslenme şekillerinin farklılaşmasına sebep olmuştur. Diğer bir ifadeyle insan en yakınında yenilebilecek, lezzetli ne varsa ilk etapla bunu yemek kültürü haline getirmiştir. Bu sebeple ülkemizde yemek yeme alışkanlıkları tarihî ve bölgesel olarak hatta köy ve kent gibi yerleşim birimlerine göre de değişiklik göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen ortak özellikler söz konusudur (Birer, 1984: 15).

Beypazarı'nda da uzak yerler arasında farklılaşsa da merkezde bir yemek kültürü ortaya çıkmıştır. Merkezde oluşan bu mutfak kültürü çevre yerlerin yemeklerinin bir karışımı mahiyetindedir. Biz de bu çalışmamızda merkezde ortak yemekleri ele alıp, bunları çorbalar, ana yemekler, atıştırmalıklar, unlu mamuller ve tatlılar şeklinde tasnif edip, incelemeye tabi tuttuk.

1.4.1. Çorbalar (Aşlar)

1.4.1.1. Bulamaç Çorbası

Öncelikle su, pirinç ve tuz orta sıcaklıktaki ateşte pişirilir. Pişirilmekte olan bu karışıma 1 çay bardağı su, bir yemek kaşığı un ile bulamaç haline getirilerek yavaşça ilave edilerek karıştırılır. Başka bir tavada kıyma, ince kıyılmış soğan

tereyağı ile kavrulur ve içerisine pul biber ile salça ilave edilerek bir sos hazırlanır. Hazırlanan sos kaynayan malzemenin içine karıştırılır. Bir taşım kaynaması beklenir daha sonra arzuya göre servis edilir.

1.4.1.2. Düğün orbası

Su, pirinç, tuz, tereyağı hep birlikte çorba kıvamına gelinceye kadar pişirilir. Servis yapılacağı zaman, biraz su katılarak ezilmiş süzme yoğurt çorbaya karıştırılır, daha sonra eritilen tereyağına toz biber katılır. Hazırlanan bu sos servis edilirken çorbanın üzerine konur.

1.4.1.3. Oğma orbası

İnce ince doğranan soğanlar, tereyağı, sıvı yağ ve kıyma bir tencereye konarak kavrulur. Kavrulduktan sonra domates ve biber salçası ilave edilerek, üzerine yeterli miktarda su ve tuz konur. Kaynamaya başladıktan sonra oğmalar, topaklaşmaması için yavaşça karıştırılarak ilave edilir. 10 dakika pişirildikten sonra ateşten indirilir ve tane olması için içine 1 çay bardağı soğuk su ilave edilir. zerine nane ve pul biber dökülerek servise hazırlanır.

1.4.1.4. Tarhana orbası

Beypazarı tarhanası, su, domates ve biber salçası, kavrulmuş kıyma ve yeterince tuz bir tencereye konarak kaynamaya bırakılır. Kaynama esnasında tencere dibinde topaklanmasın diye karıştırılarak pişirilir ve üzerine nane ilave edilerek ateşten alınır. Arzuya göre dövülmüş sarımsak ilave edilir.

1.4.2. Ana Yemekler

1.4.2.1. Fırın Aşı

Kaburga kemiğinin tuzunu çıkartmak için bir gece önceden ıslatılır. Buğday ve nohut da bir gün ılık suda bekletilir. Soğan ince ince doğranmış sarımsak, salça, tuz, biber, nohut, buğday hep beraber bir tencereye konur. Kemikler en üste yerleştirilir. Sonra st rtnceye kadar su ilave edilir, tencerenin kapağı kapatılıp

akşam fırına verilir. Tencerenin içindeki mamul sabaha kadar yavaş yavaş pişer. Sabahleyin hazır olur. Servis yaparken kemikten etler ayrılır.

1.4.2.2. Kuşbaşı güveç

Yaklaşık 8 cm derinliğinde 50 cm çapında güveç adı verilen toprak kaplarda pişirilir. Kabukları soyulan ve küp küp doğranan domatesler, halka halka doğranan sivribiberler ile birlikte güvecin içine konur. Üzerine etler ve 10 su bardağı su ilave edilir. Güvecin ağzı kapatılarak hararetli fırına sürülür. Etler piştikten sonra başka kaba alınır. Güveç için önceden sıcak suda bekletilmiş pirinç ilave edilir. Tuz da konarak üzeri kapatılır. Fırına sürülür. 10-15 dakika sonra güvecin içi açılarak etler pilavın üzerine döşenir. 5-10 dakika daha fırında tutulur. Demlenmesi için beklenir.

1.4.2.3. Kuzu güveç

Güveç adı verilen toprak kaplarda pişirilir. Kabukları soyulan ve küp küp doğranan domatesler, halka halka doğranan sivribiberler ile birlikte güvecin içine konur. Üzerine etler ve 10 su bardağı su ilave edilir. Güvecin ağzı kapatılarak, güveç sıcak fırına konur. Etler piştikten sonra başka bir kaba alınır. Güvecin içine önceden sıcak suda bekletilmiş pirinç ilave edilir. Tuz da konarak üzeri kapatılır. Fırına konur. 10-15 dakika sonra güvecin üzeri açılarak etler pilavın üzerine döşenir. 5-10 dakika daha fırında tutulur. Tekrar güvecin ağzı sıkıca kapatılarak pilavın demlenmesi sağlanarak servise hazır hale getirilir.

1.4.2.4. Lapa(Yeşil Mercimek Aşısı)

Mercimekler yıkanır ve haşlanır. Kıyma, ince ince doğranmış soğan ve yağ hep birlikte bir tencerede orta ateşte kavrulur. Kabuğu soyulup küp küp kesilen domatesler ile halka halka doğranmış biberler baharatlar konarak üzerlerine daha önce haşlanan mercimek de ilave edilir. Üstleri örtülünceye kadar su eklenir ve kaynamaya bırakılır. Kaynayınca pirinç ilave edilir. Pirinçler pişip suyunu çekince ateşten alınarak servise hazırlanır.

1.4.2.5. Sebzele Güveç

Patlıcanlar şerit halinde soyulur ve tuzlu suda bekletilir. Daha sonra dörde bölünerek doğranır. Güvecin içine yerleştirilir. Üzerine ayıklanmış bamyalar ve soyulmuş sarımsaklar ilave edilir. Diğer tarafta kuşbaşı veya kemikli et az suda pişirilir. Üzerine bir yemek kaşığı tereyağında kavrulmuş soğan ile kabukları soyulmuş küp küp doğranmış domatesler ve ince ince doğranmış biberler ilave edilir. 5 dakika hep birlikte kısık ateşte tasarlanır. Daha sonra güveçteki sebzelerin üzerine dökülür ve bu şekilde fırına verilerek pişmesi beklenir. Pişince servise hazırdır.

1.4.2.6. Uruş Kapama

Pirinç, sıcak tuzlu su bulunan bir kap içerisinde bekletilir. Bu arada başka bir kabın içinde kuşbaşı et, ince doğranmış biber, küp küp doğranmış domates, salça, biber salçası, iri doğranmış soğan ve bütün olarak arpacık soğanı, soyulmuş sarımsaklar, pul biber ve tuz konarak harman edilir. Bu harman edilen karışım özel kapama küpecinin içine konulur. Küpecin ağzı tencerenin içine gelecek şekilde ters kapatılır. Sonra akşamdan ıslatılan nohut küpecin kenarına yerleştirilerek üzerine yeterince su konur. Derin tencerenin kapağı kapatılır. Birkaç et parçası dışarıda bırakılır. Et pişince içine sıcak tuzlu suda bekletilen pirinç salınır. Pilav piştikten sonra ortasına küpeç boşaltılarak servis yapılır.

1.4.2.7. Yaprak Sarması

Soğanlar ince ince kıyılır. Kıyma, pirinç, ince kıyılmış maydanoz, dereotu, domates salçası, biber salçası, tuz hep birlikte karıştırılır. İçine bir çay bardağı su ve limon suyu ilave edilir. Haşlanmış taze yaprak veya akşamdan suda bekletilmiş salamura asma yaprağı kullanılır. Yaprakların içine hazırlanan içten konularak sarılır ve sarılan dolmalar pişirilecek tencereye sıralanır. İlk önce hararetli kaynadıktan sonra yavaş yavaş pişirilir.

1.4.3. Unlu Mamuller

4.4.3.1. Bazlama

Un, maya, su ve tuz hep birlikte yumuşak bir hamur olacak şekilde yoğrulur. Yoğrulduktan sonra hamur 20-25 dakika üzeri örtülerek dinlendirilir. Dinlenen hamurlar küçük pazılar haline getirilir ve daha sonra pazılar unlanarak daire şeklinde yassılaştırılır. Bu işlem için “yaslaç” adı verilen bir ağaç kullanılır. Bazlamalar saçın üzerinde pişmeye bırakılır, altı piştikten sonra “pislaç” adı verilen araçla üstü çevrilir. Altı ve üstü pişince saçın üstünden alınarak (temiz bir serginin) ekmek mendilinin üstüne konarak soğuması için bekletilir.

1.4.3.2. Cimcik

Bütün malzemeler katı bir hamur olacak şekilde yoğrulur. 20 pazıya ayrılır. Üzerine nemli bez örtülerek nemlendirilir. Her bir pazı ince ince açılır ve küçük karelere bölünür, bölünen her kare, tek taraflı büzülerek cimcik şekli verilir. Daha sonra temiz bir yere sererek kurutulur.

1.4.3.3. Ebesüt

İç malzemesi eritilmiş tereyağı içine ceviz ve tarçın konularak hazırlanır. Daha sonra 1 yumurta ve diğer yumurtanın beyazı ile bütün malzemeler karıştırılarak ele yapışmayacak yumuşak bir hamur elde edilir. Hamur 20 eşit parçaya bölünür ve parçalar yuvarlak biçimde elle şekillendirilir. Sonra içlerine iç malzeme konur. Her bir parçanın bir kenarından başlanarak rulo yapılarak şekil verilir ve tepsiye dizilir. Tepside 15-20 dakika dinlendirilir. Daha sonra üzerlerine önceden ayırdığımız yumurtanın sarısı sürülerek orta harareti fırında pişirilir.

1.4.3.4. Ev Makarnası

5 kg un, 25 yumurta, tuz ve su katı bir hamur olacak şekilde yoğrulur. 20 pazıya ayrılarak üzeri nemli bez örtülerek dinlendirilir. Sonra her bir pazı tek tek açılır ve temiz bir bezin üzerine serilerek hafifçe kurutulur. Çubuk yapılarak

dilimlenir. Hazırlanan dillimler üst üste konularak kesilir ve daha sonra temiz bezlerin üstünde 7-8 gün serilerek kurutulur. Rutubetsiz ortamda saklanır.

1.4.3.5. Kartalaç

5 kg un, 5 yumurta, 1 kilo süt ve su bir kabın içerisinde yoğrulur. Hazırlanan hamur 20 pazıya ayrılarak 15-20 dakika dinlendirilir. Daha sonra bu pazılar yuvarlak olarak düzgünce açılır. Açılan yufkalar saç üzerinde pişirilir. Piştikten sonra soğumaya bırakılır. Rutubetsiz ortamda saklanır.

1.4.3.6. Kuru

Un, tereyağı, süt, maya, tarçın ve tuz hep birlikte karıştırılarak hamur elde edilir. Hazırlanan hamur 40-45 dakika dinlendirilir ve 4-5 cm kalınlığında uzun yuvarlak çubuklar haline getirilir. Elde edilen yuvarlak çubuklar 8-9 cm uzunluğunda çapraz çapraz kesilerek tepsiye dizilir ve orta ateşte fırına verilir. Hafif pembeleşince fırından çıkartılıp soğumaya bırakılır. 20-25 dakika soğuduktan sonra kurular tepsiye konur ve orta ateşte pişirilir. Fırından çıkartılıp soğutulduktan sonra rutubetsiz ortamda saklanır. Birinci fırınlama işleminden sonraki yaş haline yaş kuru denir.

1.4.3.7. Simit

1 kg un, 50 gr maya, tuz ve su ile yoğrulur. 25-30 dakika dinlendirilir. Daha sonra 8 su bardağı su ile yarım çay bardağı pekmez kaynatılır. Sıcak halde bekletilir. Simit şekli verilen hamurlar su ve pekmez karışımının içine batırılıp çıkarılır. Ve hafifçe kurutulduktan sonra fırına verilir.

1.4.3.8. Şehriye

5 kilo un ve 25 adet yumurta, tuz ve su katı bir hamur olacak şekilde yoğrulur ve 20 pazıya ayrılarak üzerine nemli bez örtülerek dinlendirilir. Sonra her bir pazı tek tek açılır. Temiz bir bezin üzerine serilerek ve ters düz edilerek hafifçe kurutulur. Daha sonra çubuk yapılarak dilimlenir ve üst üste konularak çok ince kesilir. Kesildikten sonra temiz bir yere serilerek 8-9 günde kurutulur ve rutubetsiz ortamda saklanır.

1.4.3.9. Yoğurtlu pide

Öncelikle iç malzeme hazırlanır. İçine yoğurt, ince kıyılmış soğan, ince ince doğranmış dereotu ve maydanoz, halka halka doğranmış sivri biber, oda sıcaklığında ısınmış tereyağı, tuz, ve pul biber ilave edilerek karıştırılır. Daha sonra 1 yumurta ve diğer yumurtanın beyazı ile bütün malzemeler karıştırılarak ele yapışmayacak yumuşak bir hamur elde edilir ve 15- 20 dakika dinlendirilir. Hamur 8-10 eşit parçaya ayrılır. Her bir parça elimizle dikdörtgen biçiminde şekillendirilir. İçine hazırlanan iç malzemedan konarak kenarları birleştirilir. Bu işleme hamur bitinceye kadar devam edilir. Hazırlanan hamurun üstüne öncede ayrılan yumurta sarısı sürülür ve orta sıcaklıkta pişirilir.

1.4.4. Atıştırmalıklar ve Ezmeler

1.4.4.1. Patlatma

Geçmiş devirlerde bazlama evlerde yapılırken her ekmek yapımında bitmeye yakın ocağa patlıcan atılır, közlenir, közlenen patlıcanlar ince ince doğranır, ince doğranmış soğan, maydanoz, soğan otu ve sivribiber konularak karıştırılır. Üzerine az miktarda yağ dökülür. Sunuma hazır hale getirilir.

1.4.4.2. Mıhlama

Yağ, kıyma ve ince doğranmış soğan bir tavaya konup kavrulur. İçerisine az miktarda su, tuz ve baharat atılır. Arzuya göre salça da eklenebilir. Üzerine yumurtalar kırılır, karıştırılmadan pişirilir.

1.4.4.3. Soğanlama

Yumurtalar katı halde haşlanır. Soğuduktan sonra soyulur ve doğranır. Üzerine arzuya göre doğranmış soğan, maydanoz ve diğer baharatlar konarak karıştırılır. Salata olarak servis edilir.

1.4.5. Tatlılar

1.4.5.1. Baklava

Öncelikle şerbet hazırlanır. Şeker ve su kaynatılır. Ocaktan inmesine yakın limon tuzu, tereyağı, tuz ilave edilir. Daha sonra baklava hamuru hazırlanır. 30 yumurta, 5 yemek kaşığı yoğurt, 1 su bardağı sıvıyağ, 3 su bardağı su, 1 tatlı kaşığı tuz, aldığı kadar unla birlikte baklavalık sert bir hamur yoğrulur. 60 pazıya ayrılarak dinlendirilir. Baklava konulacak tepsi yağlanır. Pazılar tek tek ince açılarak tepsiye yerleştirilir. Pazılar açılırken elenmiş olarak nişasta ve un karışımı kullanılır.

1 kg tereyağı eritilerek içine 5 su bardağı sıvıyağ ilave edilir. Elde edilen bu yağ karışımı yufkaları yağlamak için kullanılır. 15 pazıda bir, 1 su bardağı yağ açılan yufkaların üzerine dökülür. Bu işlem 4 defa tekrar edilir. 30 yufkadan sonra arasına dövülmüş ceviz konur. 60 pazı bittikten sonra baklava şeklinde kesilir. Kalan yağ kızdırılarak tepsinin her tarafına dökülür. Orta sıcaklıktaki fırında pişirilir. Daha sonra fırından çıkartılıp ılık hale gelinceye kadar bekletilen baklavanın üzerine yine ılık şerbet dökülür.

1.4.5.2. Höşmerim

Bir tencerenin içinde 3 kaşık tereyağı kızdırılır. Süt ilave edilerek kaynatılır. Sonra üzerine tuz, un eklenerek kısık ateşte karıştırılarak pişirilir. Koyu kıvam alınca 1 kaşık tereyağıyla birlikte tavaya alınarak, helva kavurur gibi karıştırılır. Pembeleşince tavanın şeklini aldirarak bastırılır. Bir yüzün kızarması sağlanır. Daha sonra ters çevrilerek servis tabağına alınır. Diğer taraftan 2 su bardağı şeker, 2 su bardağı su ile kaynatılarak şerbet haline getirilir. Ilık olarak hazırlanan höşmerimin üzerine dökülür.

1.4.5.3. Kara helva

Tereyağı eritilip üzerine sıvıyağ, fıstık ve un ilave edilir. Bu karışım orta ateşte karıştırılarak koyu pembe kıvamına kadar kavrulur. Ayrı bir tencerede kaynatılan pekmez, su ve şeker ilave edilerek karıştırılır. Pişirme işlemi sırasında

malzeme tencereye yapışmayacak koyuluğa gelince kaşık kaşık alınarak, servis tabağına yerleştirilir.

1.4.5.4. Köfterlik

Yarım su bardağı su ile un bulamaç haline getirilir. Pekmez, şeker ve su başka bir tencereye konarak kaynamaya bırakılır. Kaynayan malzemedan azar azar alınarak bulamaç halindeki unun içine konur. Hepsi yavaş yavaş karıştırılarak koyulaşmıcaaya kadar kaynatılır. Daha sonra kâselere konarak soğumaya bırakılır. Üzeri ceviz ile süslenir. Soğuk olarak servis yapılır.

1.4.5.5. Sarım burma

Öncelikle şerbet hazırlanır. Bir kap içerisinde 3 bardak su, 3 bardak toz şeker ve yarım limonun suyu kaynatılarak şerbet hazır hale gelir.

Un, yumurta, tuz, yarım su bardağı sıvıyağ, su, tuz ve yoğurt hepsi birlikte yoğrulur. Yoğrulan hamur pazılara ayrılır. 15-20 dakika demlenir. Hamurlar tek tek baklavalık yufka gibi açılır. Açılan yufkanın içine ceviz ekilir. Bir yemek kaşığı sıvıyağla yağlanır. Açılan yufka kenarından yavaş yavaş oklava ile sarılarak rulo yapılır. Oklavadan düzgünce çıkarılarak tepsiye yerleştirilir. Yerleştirilen yufkaların üzerine bir buçuk su bardağı kızgın yağ dökülür. Fırına sürülür. Fırın çıkışında ılık olarak ılık şerbet üzerine dökülür.

1.4.5.6. Tez Geldi

Bir kap içerisinde tereyağı eritilip üzerine sıvıyağ, un ve fıstıklar ilave edilir ve orta ateşte karıştırılarak koyu pembe rengini alana kadar kavrulur. Ayrı bir tencerede kaynatılan süt, su ve şeker bu karışıma ilave edilir. Helva kıvamına gelinceye kadar pişirilir. Son olarak servise hazır hale getirilir.

1.5. HALK EĞLENCESİ

1.5.1. Çocuk Oyunları

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre insanın, doğumundan ölümüne kadar birtakım gelişim ödevlerini yerine getirmesi ve benlik bütünlüğünü sağlayabilmesi için bu gelişim dönemlerini başarıyla atlatması gerekir. Aksi takdirde bir gelişim döneminde karşılaşılan sorunlar daha sonraki dönemleri de olumsuz etkilemekte ve kişinin benlik bütünlüğünü sağlayamamasına ve dolayısıyla kişinin iç huzurunun bozulmasına sebep olmaktadır (Miller, akt. Senemoğlu, 2009: 75).

Bu gelişim dönemleri birbirini etkilediği için insan doğumundan itibaren bir dizi sorunla karşı karşıya olup, bunların üstesinden bazen bireysel yöntemlerle bazen de çevresinin yardımıyla gelmesi gerekmektedir.

Kişilik gelişimin ilk taşları çocukluk döneminde yerleşmeye başlar, bu dönem kişinin kendisini ve toplumu fark etmesi açısından önemli bir noktadır. Bu dönemde çocuklar oyunlar vasıtasıyla kendi yeteneklerini ve toplumun içinde birey olarak yaşayabilme yeteneğini fark ederler. Bu sayede Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nda bahsettiği "Girişimciliğe karşı suçluluk (3-6yaş)", "Başarıya karşı aşağılık (7-11yaş)", "Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (Genç yetişkinlik-17-30 yaş)" dönemlerini etkili bir şekilde geçirmelerini sağlar (Erikson, akt. Senemoğlu, 2009: 74).

Bu yaşta oyunlar çocuğun psiko-motor becerilerini ve sosyal gelişimini üst düzeyde etkilemektedir. Oyunlar sayesinde çocuklar bedenî melekelerini tanır ve bunu toplum içinde kabul görebilmesi için üst düzeyde kullanır. Eşli oyunlarda başkalarıyla aynı ortamı paylaşabilmeyi, bu sosyal ortam içinde hakkını kullanmayı ve sorumluluklarını yerine getirebilmeyi öğrenir.

Oyunlar yakın coğrafyalarda insanlar arasında bilinip oynandığı için bunların içerisinde o coğrafya ve insanların değer yargıları hakkında ipuçlarını bulmak da zor değildir. Çocuklar bu dönemde oynadıkları oyunlar vasıtasıyla toplumsal değer yargılarını da farkında olmadan özümsemiş olurlar.

Beypazarı'nda tespit ettiğimiz oyunlar ise alfabetik sıraya göre şu şekildedir:

1.5.1.1. Beş Taş

Oynanacak Yer: Açık veya kapalı bir alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Kızlar ve erkekler

Oyuncu Sayısı: 2 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: 5 adet yuvarlak taş

Oyunun aşamaları şöyledir.

1. Birler: Taşlar serbest yere bırakılır. Ebe yerdeki taşlardan uygun olanını seçer. Seçtiği taşı havaya atar. Her attığında yerden bir taş alıp havaya attığı taşı yakalar. Yerdeki taş bitinceye kadar işlem devam eder. Eğer havaya attığı taşı kapamaz veya yerden almak istediği taştan başka taşa dokunursa oynama hakkını arkadaşı kazanır.

2. İkiler: Taşlar yere bırakılır. Taşların içinden uygun olanı ele alınır. Yerdeki taşlar ikişerli olarak alınmaya çalışılır.

3. Üçler: Taşlar yere atılır taşın biri tekli olarak ele alınır. Diğer üçü tek seferde alınmaya çalışılır.

4. Dörtler: Taşlardan uygun olan bir tanesi havaya atılır. Yerde kalan dört taş bir seferde alınmaya çalışılır.

5. Tombah: Taşlardan bir tanesi sağ elin işaret parmağı ile başparmağın arasına sıkıştırılır. Dört taş aynı elin avuç içine yerleştirilir. Parmakların arasındaki taş havaya atılır. Avuç içerisindeki taşlar topluca yere konur. Havaya atılan taş sağ el ile yakalanır. Havaya atılan taş yakalanmaz ise sıra diğer oyuncuya geçer.

6. Dedeler: Taşlar yere atılır. Başparmak ve şahadet parmağının arası açılarak bir kale görüntüsü verilmeye çalışılır. Oyuncu yerden bir tane uygun taşı eline alır.

Rakip oyuncu en son parmağın arasından geçecek taşı seçer. Bu taş diğer taşların parmaklar arasından geçirilmesine engel olacak taştır. Oyuncu eline aldığı taşı havaya atar. Havaya attığı esnada yerdeki taşı kaleden geçirmeye çalışır. Bunun için iki hakkı vardır. Birinci seferde taşı düzeltir. İkinci seferde taşı parmakları arasından geçirir. Eğer bu esnada taşı başka bir taşa çarptırır veya havaya attığı taşı kapamazsa hakkını rakip oyuncuya verir. Tüm bunlardan sonra oyunun final bölümüne geçilir. Taşların tamamı avucunun içinde hafifçe yukarı doğru atılır ve avucun tersiyle taşlar tutulmaya çalışılır. Avucunun tersinde en çok taş kalan oyuncu oyunu kazanır (Oğuz ve Ersoy, 2007: 20). (bkz. EKLER)

1.5.1.2. Bezirgânbaşı

Oynanacak Yer: Açık alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Kızlar ve erkekler

Oyuncuların Sayısı: 10 kişi veya daha fazla

Önce sayışma yapılır, iki çocuk seçilir, bunlar "Bezirgân" olurlar. Bezirgânlar, arkadaşlarına duyurmadan kendilerine birer ad takarlar. (Aslan-kaplan, elma-armut vb. birbirine yakın başka adlar da takılabilir) Alana bir çizgi çizilir. Bezirgânlar, çizginin iki yanında olmak üzere, karşılıklı geçerler, el ele tutuşurlar; ellerini yukarı kaldırarak "kapı" yaparlar. Öteki çocuklar tek sıra biçiminde dizilirler; bunlar "kervan" olurlar. Kervancılar, "aç kapıyı bezirgân başı" şarkısını söyleyerek "kapı"dan geçmeye başlarlar. Şarkının son dizesi, "arkamdaki yadigâr olsun, yadigâr olsun" söylendikten sonra, hangi çocuk "kapı" içinde kalmışsa o çocuk bezirgânlar tarafından (kollar arasında tutularak) tutsak alınır. Bezirgânlar, "tutsak"ın kulağına seçtikleri iki kelimeyi sorar. Hangi kelime söylendiyse o çocuğun arkasına geçer; belinden tutar, bekler. Şarkı devam eder ve bir çocuk kalıncaya kadar aynı kurallarla sürer. Oyunun sonunda iki gurup ortaya çizgi çeker ve birbirlerini kendi çizgilerinin tarafına doğru çekip oyunu kazanmaya çalışırlar. Kazanan kümedeki çocuklar ellerini tempo ile çırparak "çürük elma, çürük elma" diye bağırırlar.

Kervancılar : - Aç kapıyı bezirgân başı, bezirgân başı

Bezirgânlar : - Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin

Kervancılar : - Arkamdaki yadigâr olsun, yadigâr olsun (Erçelik ve Diğerleri, 2011: 5). (bkz. EKLER)

1.5.1.3. Bilye (Misket)

Oynanacak Yer: Düz alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Bilye

Bilye (misket), camdan yapılmış yuvarlak nesneye verilen isimdir. Bu nesnelere oynandığı için oyuna da misket denmektedir. Beypazarı'nda misket oyununun birden fazla oynama şekli vardır. Bunlardan birincisi düz misket oyunudur. 6-7 kişilik oyuncu grubu misketleri düz çizgi üzerine dizerler ve çizdikleri yerden, "atmalık" en iyi dedikleri misketi dizilen misketleri vurabileceği yere fırlatırlar. En uzağa fırlatan ilk atma hakkını kazanır. Sırayla atışırlar. En sağ "baş"tır başı vuran tüm misketleri toplar. Bir solundaki "başaltı"dır. Başaltıyı vuran yerde bir tane kalacak şekilde misketleri toplar bu şekilde sağdaki miskete ne kadar yakın vurursan o kadar misket kazanırsın.

İkinci oynama şekli ise vuruş-karıştır. Genellikle 2 kişi tarafından oynanılır. İlk oyuncu misketi uzakça bir yere atar, ikinci oyuncu da onun misketini vurmaya çalışır. Vurursa diğerinden 2 misket; el ile 1 karıştan daha yakına atarsa 1 misket kazanır. Eğer vuramaz ve yakına düşerse bu sefer diğer oyuncunun vurma şansı artmış olur. Bu yönüyle hem beceri hem strateji oyunudur.

Bir diğer misket oynama şekli ise şöyledir; oyuncular hafifçe bir çukur kazarlar ve bu çukurun içine misket koyarlar. Uzakça bir noktadan çukurun içine misket atmaya çalışırlar misketi ilk atan kişi çukurdaki misketleri kazanır.

Başka bir misket oynama şekli de şu biçimdedir; gevşek toprağa bir üçgen çizilir, üçgenin köşelerine birer bilye konur ve kişi sayısına göre artan bilyeler rastgele üçgeninin içine yerleştirilir. Üçgenin 4-5 metre uzağını bir hedef çizgisi çekilir ve oyuncular bu hedef çizgisine doğru atmalıklarını fırlatırlar. Çizgiyi geçip en yakınında duran misket ilk atmaya hak kazanır eğer çizgiyi geçemeyen olursa o en son atar. Bu şekilde üçgene sırayla atış yapılır. Üçgendeki misketleri dışarı çıkaran çıkardığı kadar miskete sahip olur (K.K. 13).

1.5.1.4. Birdirbir Oyunu

Oynanacak Yer: Açık alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 10 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: -

Birdirbir, daha çok çocuk veya gençlerin oynadıkları bir oyundur. Oyun, en az 10 kişi ile oynanır. Oyuna başlamadan önce çocuklar veya gençler aralarında birini "ebe" seçerler. Önce, oyunda ebenin duracağı yer belirlenir, sonra, ebenin haricindeki 9 kişi, ebeden en az 20-25 adım ötede duracakları yer belirlenir ve hepsi 3-4 adım aralıklarla dizilerek bir hat teşkil ederler. Ebe eğilip belini kamburlaştırır, atlama yapacak 9 çocuk veya genç tekerlemenin kendi numarasına ait kısmını tam ebenin üzerinden atlarken söyler, devam ederek diğerlerinin üzerinden de atlar, en sona geldiğinde kendisi de eğilir. Tekerleme şöyledir: Birinci sıradaki ebenin üzerinden "birdirbir" deyip atlar ve 3-4 adım ileride o da eğilerek sırtını kamburlaştırır.

Ardından ikinci sıradaki koşarak ebenin üzerinden "ikidir iki, atlamayan olur tilki" deyip atladıktan sonra devam edip diğerin üzerinden de atlar ve en sona geldiğinde o da eğilir. Devamında sırayla Üçüncüsü "üçtür üç, atlaması güç", "dörttür dört, kuş gibi öt" "beştir beş, aldım bir eş" "altıdır altı, yaptım kahvaltı" "yedidir yedi, el sırtıma değici" "sekizim seksek, yere düşen eşek" "dokuzum

durak, nerde oturak?" diyerek ebenin üzerinden arkasından da diğerlerinin üzerinden atlar. Bu durum birisinin atlayamamasına kadar devam eder. Atlayamayıp düşen ebe seçilir. Ebe, ebelikten kurtulmaya çalışır. Bunun için yüksek eğilerek ve arkadaşları üzerinden atlarken biraz daha yükselip onlardan birinin atlayamamasını bekler (Erçelik ve Diğerleri, 2011: 20).

1.5.1.5. Çelik Çomak

Oynanacak Yer: Genişçe bir mekân

Oyuncuların Cinsiyeti: Genellikle erkekler

Oyuncu Sayısı: Üçer kişilik 2 gurup

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Çelik isimli 10-15 cm uzunluğunda bir tahta ve 50-60 cm uzunluğunda bir çomak, iki adet eşit yükseklikte taş.

Daha çok açık alanlarda oynanan bir oyundur. Oyuna bazen büyüklerin de katıldığı olur. Dar bir çukur açılır veya iki adet eşit yükseklikte taş yere konulur. Oyun oynayacak olanlar iki gruba ayrılırlar. Her iki taraftan birer kişi seçilir ve bu seçilen kişiler çeliklerini uzağa fırlatırlar. Hangi oyuncu çeliği daha fazla uzağa atabilmişse o taraf oyuna başlar (A takımı diyelim) Oyun başlarken yere küçük bir çukur açılır veya iki taş çeliğin boyu kadar aralıklı olarak yan yana konur. B takımı oyuncuları karşı tarafa geçer. Böylece oyun başlamış olur.

Oyuncu elindeki sopayla çukurun veya taşların üzerine yerleştirdiği çeliği karşı B taraf oyuncularına doğru hızla atar ve sopayı yere bırakır. Eğer B taraf oyuncuları atılan çeliği havada yakalarsa hem sayı kazanırlar hem de çeliği kaptıran A takımı oyuncusu oyundan çıkmış olur. B takımı çeliği yakalayamadıysa, çeliği düştüğü yerden tekrar yerdeki sopaya doğru atarlar. Sopayı vurabilirlerse karşı A takımının oyuncusu yine oyundan çıkar. Vuramazlarsa A takımı çelikle sopanın arasındaki mesafeye bakarak B takımının bu mesafeyi kendi belirledikleri bir adımda almasını ister. Örneğin '3 adımda al, 5 adımda al' gibi. B takımında adımını büyük atabilen ve kendine güvenen bir oyuncu bulunmazsa, ya da bu adım sayısında

çomaktan çeliğe ulaşamazsa A takımı adım sayısı kadar sayı alır. Eğer bu adımda yetişebilirlerse sayıyı B takımı alır. Oyunun başında kararlaştırılan sayıya ilk ulaşan takım oyunu kazanır. Bir sonraki oyuna kazanan taraf başlar. Hangi tarafın oyuncularının tamamı ölürse bu defa diğer taraf oyuna başlar. Bir takım kararlaştırılan sayıya hiç puan kaybetmeden ulaşırsa oyundan çıkmış bir arkadaşlarını tekrar oyuna sokarlar (K.K. 13). (bkz. EKLER)

1.5.1.6. Çember Çevirme

Oynanacak Yer: Genişçe bir mekân

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: 1

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Çember ve demir

Çubuk demir, daire şeklinde yuvarlanıp, uçları kaynak vasıtasıyla birbirine kaynatılır. Kaynatılan demir başka bir demir bağlanır. Daha sonra ortaya çıkan tekerlek ve düzeneğini tek teker üstünde yürütülür (K.K. 13). (bkz. EKLER)

1.5.1.7. Çivili Futbol (Tik Tak)

Oynanacak Yer: Karşılıklı oturulabilecek bir sehpa veya masa

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler veya kızlar

Oyuncu Sayısı: 2 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Çivili futbol tahtası, bozuk para, düğme veya gazoz kapağı

Çivili tahta üzerine belirli aralıklarla ve sırayla dizilen çivilerin arasında sırayla madeni parayı iterek, aralardan zoraki geçirerek karşı kaleye ulaşım gol atmaktır hedef. Para geçmek bilmez çivilerin arasından, geçince de zaten biraz ilerleyip başka bir çiviye çarpıp kalır. Paraya hızla vurmaya da çözüm değildir;

ters tepebilir, o hızla geri dönüp bir anda kendi kalenizin önünde bitiverir oyun. Bazen tahta dışına da kaçır doğal olarak madeni para. Böyle durumlarda ise paranın yarısının dışarıda bırakılarak başparmağın veya işaret parmağının ucuyla havalandırıp rakip tarafa en kısa yoldan gidilmeye çalışılır. Tahta üzerine saha çizgileri, köşe, penaltı atışı noktası çizmek zaten elzemdi. Ama kalenin arkasına ağ yapmaya çalışmak en büyük meşgaleydi bu oyunda. Kâh bir naylon parçası, kâh bir yerlerden edinilmiş delikli kumaşlar müthiş kale ağları olurlardı. Böylelikle gol olduğunda madeni para dışarı kaçmaz ve oynanan oyundan duyulan haz artardı (Erçelik ve Diğerleri, 2011: 18).

1.5.1.8. Dokuz Kaya

Oynanacak Yer: Geniş bir alan

Oyuncak: Dokuz adet yassı taş. Bir adet el yapımı ya da plastik top.

Oyuncak malzemesi: Top elle yapılıncı pamuk ve bez parçaları kullanılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Top elle yapılıncı bezin içine pamuk koyulur. Ardından yuvarlanarak dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek

8-10 kişiyle oynanan dokuz kaya oyununa başlamadan önce grup liderleri kendi oyuncularını belirlemek için yazı tura atarlar ve kazanan kişi, ilk oyuncuyu seçme hakkını elde eder. Ardından dokuz adet yassı taş dikilir. Eleman seçmede birinci grup, taşların karşısına arka arkaya dizilerek geçer ve taşlara belli bir mesafe uzakta durur. Diğer grupta taşların arkasında bekler. Atıcı olan grubun elemanları başta lider olmak üzere toplarıyla birer el atış yapmaya başlar. Yapılan atışlar sonucunda eğer taşlar yıkılırsa, atıcı grup kaçmaya başlar. Ebe olan diğer grup ise topla onların arkasından koşarak onları vurmaya çalışır. Ebe olan grup birisinin arkasından koşarken, kaçan grubun diğer elemanları yıkılan taşları üst üste koyup, eski haline getirmeye çalışırlar. Eğer taşları dizebilirlerse galip olurlar ve atıcılık

yeniden onlara geçer. Eğer vurulurlarsa, diğer grup onların yerini alır ve onlar yeni ebe olur (K.K. 6).

1.5.1.9. Ebe Davul Zurna Bana Vurma 1-2-3

Oynanacak Yer: Genişçe bir Yer

Oyuncak: Topaç, ip, sopa

Oyuncağın malzemesi: am ağacı dalı

Oyuncuların cinsiyeti: kız-erkek

Oyuncuların sayısı: 8 ve daha fazla kişi

Ebe seçilir, diğerleri ebeye belli bir uzaklıkta belirlenen çizgide beklerler. Ebe duvara dönüp gözleri kapalı ‘Davul-Zurna 1, 2, 3’ derken arkadaşları da bu arada ebeye yaklaşmaya başlarlar.

Ebe gözlerini açıp arkasını döndüğünde herkes olduğu gibi hareket etmeden durmalıdır. Hareket eden oyundan çıkar. Ebe tekrar arkasını döner ve arkadaşları yaklaşırlar. En çok yaklaşan, ebeye arkası dönükken değer ve ebe saymayı bırakıp arkadaşlarını, belirlenen çizgiyi geçmeden yakalamaya çalışır. Yakalanan kişi ebe olur. Eğer ebe birini yakalayamazsa yeniden ebe olur (Erçelik ve Diğerleri, 2011: 18).

1.5.1.10. Ebe Ebe

Oynanacak Yer: Ağaçlık Alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 3

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: -

Ebe oyunu ağaçlık bir alanda oynanır. Oyunun oynanma şekli şöyledir. Geleneksel kurallara göre bir ebe seçilir. Oyuncular ağaçlar arasında koşarlar ve ebe onlara dokunmaya çalışır. Ağaçlar dinlenme yeridir. Oradan çıkıp başka yere koşanı ebe ebeler. Ebe dokunmadan hemen önce “alnım yaş, elim yağlı, elim kitli” denilirdi. O zaman ebeleyemezdi. “Elim açık” der koşmaya başlardı.

Oyunun kuralları başlangıçta oyuncular tarafından konulur. “Alnım yaş, elim yağlı, elim kitli” serbest diye anlaşılırdı (K.K. 13).

1.5.1.11. Elim Sende

Oynanacak Yer: Çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Genellikle Kız

Oyuncu Sayısı: 4-5

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Yok

Alışmayla veya gönüllü olarak bir ebe seçilir. Ebe çevrede koşarak diğer oyunculara dokunmaya çalışır ve dokununca “elim sende” der. Dokunduğu kişi ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder. Bu oyunda hız ve çeviklik ön plandadır (K.K. 13).

1.5.1.12. Evcilik Oyunu

Oynanacak Yer: Ev.

Oyuncak: Her oyuncuya ait bez bebek.

Oyuncuların cinsiyeti: Kız.

Oyuncağın hazırlanışı: Oyuncak bebeğin gövdesi olacak çatal bir dal bulunur. Bulunan bu dalın üzerine kollarını yapmak için uzun ince bir çubuk bağlanır. Yüzü için de kurdele gibi şerit biçiminde bir bez dolanır. Bebeğin elbisesi olacak olan kumaş ikiye katlanarak ortasından yuvarlak bir delik açılır. Başından

geçirilir. Saç içinse siyah yün kullanılarak bebeğin başına dikilir. Ardından yuvarlak kesilmiş bir kumaş ortadan ikiye katlanır, başörtü olması için bebeğin başına dikilir. Oğlan bebek yapılmak isteniyorsa bebeğin yüzüne kalemle kaş, göz, ağız çizilir.

Evcilik oyunu belirli sayıda kızlardan oluşan bir grupla oynanır. Öncelikle kimin anne olacağını belirlemek için sayışma bir yapılır. Bu tekerleme şöyledir:

İğne battı

Canımı yaktı

Tombul kuş

Arabaya koş

Şingirdaklı kuş

Oyun, komşu ziyaretine gidilmesiyle başlar. Tüm oyuncular otururlar ve kimisi bebeğine yemek yedirir, kimisi bebeğin saçını tarar. Bir taraftan yiyecekler hazırlanır, bir başka oyuncu ise o sırada bir bebeği oyalar, onu uyutmaya çalışır. Yemeğin ardından kahveler içilir, sohbet edilir. Bu oyunun ardından başka bir oyuna bir geçilir ve burada roller değişir. Bir önceki oyunda anne rolündeki kız, evin diğer küçük kızıdır. Bu sefer tüm oyuncular aynı evde yaşamaktadırlar. Bez bebek, en küçük kız rolündedir. Hepsi beraber dışarı gezmek için hazırlık aşamasındadırlar. Gezmeden döndüğünde abla küçük kardeşin de saçını tarar, bez bebek ise uyutulur.

Evcilik oyunun da bez bebek zaman zaman bir yeni doğmuş bebektir, bazen de gelin olur. Kına gecesinde gelinler kırmızı giydiklerinden, çocuklar bunu kırmızı başörtüsüyle belli eder. Bez bebeğin gelinlik giymiş hali ise beyaz bir kumaş parçasına kırmızı bir kurdele bağlanmasıyla sağlanır. Yeni doğmuş bebek şekli ise, kundaklanmış bebek ile sağlanır (K.K. 8).

1.5.1.13. Gazoz Kapağı

Oynanacak Yer: Düz alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Gazoz kapağı ve kaya

Gazoz kapakları oyuncuların belirlediği sayıca düzgünce dizilir. Sonra ilk “yağlı” diyen en son atacak şekilde, kayalar sırayla uzağa atılmaya başlar. En uzağa atan ilk kayayı atar. Kayayla, gazoz kapakları vurulmaya çalışılır. En sağdakini vuran tüm gazoz kapaklarını alır, sola doğru gittikçe alınan kapak sayısı birer tane azalır.

1.5.1.14. Göt Kazmaca

Oynanacak Yer: Açık alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek-kız

Oyuncu Sayısı: Sınırsız

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Değnek

Oyuncuların hepsi çember şeklinde sıralanır, oyunda sınırlama yoktur bu sebeple oyuncu arttıkça çember genişler. Her oyuncu buldukları yere kendilerine ait bir daire çizerler. Ellerinde bir değnek vardır. Ortadaki ebe sayışmayla seçilir. Ve seçilen ebe meti(değnek) birine atar. Attığı kişi mete vurur, en uzak noktaya fırlatmaya çalışır. Ebe ise fırlayan meti almak için koşar. Ebenin hömesei(dairesi) kazılmamışken, meti getirinceye kadar daireyi kazarlar. Ebeyi ağlatacak vaziyete getirirler. Ebe götümü kazdınız diye hüzünlenir (K.K. 13).

1.5.1.15. Halat Çekme

Oynanacak Yer: Geniş alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek veya kız-erkek karışık

Oyuncu Sayısı: En az 10

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: İp

Kişiler eşit sayıda ikiye bölünürler. Ortaya bir çizgi çekilir ve taraflar bir ipin ucundan tutarlar. Karşı tarafı kendilerine doğru çekmeye çalışırlar. Kim karşı tarafı çizginin kendi tarafına getirirse oyunu kazanmış olur. Bu yönüyle bir, güç gösterme oyunudur.

1.5.1.16. İp Atlama

Oynanacak Yer: Düz Çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Genelde kız, kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 1

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: İp

Bir ipin iki ucundan birer kişi tutar ve çevirmeye başlar. İp zemine temas ettikçe ortada bulunan kişi ipin üzerinden atlar. Bu noktada göz ve kas kombinasyonu önemlidir. Grup haline oyunlarda sayıya göre girilir. Örneğin; 1 denir herkes ipin üzerinden 1 kez atlar; 2 denir 2 kez atlanır bu şekilde oynanılır. Ayrıca birden fazla kişi aynı anda ipin içine girebilir. Kim ipe takılırsa o kalır. Bunların yanında daha kısa bir iple veya uzun ipin ikiye katlanması sonucu kişi kendisi çevirip, kendisi de atlayabilir.

1.5.1.17. İsim-Eşya-Şehir Oyunu

Oynanacak Yer: Ev

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Kâğıt ve kalem

Bir kâğıt yan tutularak üst kısmına isim-eşya-şehir-hayvan-bitki-devlet-artist ve puan sütunları oluşturulur. Satırlar çizilerek bir kişi içinden alfabenin harflerini sağlamaya başlar ve diğer bir kişi dur der kaldığı harfe göre isim-eşya-şehir-hayvan-bitki-devlet-artist isimleri yazılır. İlk bitiren 10 a kadar sayar. 10 deyince herkes kalemi bırakır. Sonra sırayla yazılanlar söylenmeye başlanır. Aynı isimleri yazanlar 5'er puan, yazılmamış bir ismi yazanlar ise 10'ar puan alırlar. Bu şekilde belirlenen sayı kadar oynanır en sonunda puanlama yapılır. En çok puanı toplayan yarışmayı kazanır. (bkz. EKLER)

1.5.1.18. İstop

Oynanacak Yer: Geniş çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 3

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Top

Alışma yöntemiyle bir ebe seçilir. Ebenin yanında diğer oyuncular bekler. Ebe topu havaya hızla atar ve yere düşünceye kadar diğer oyuncular en uzak noktaya kaçmaya çalışır. Top ebenin eline düşünce, “istoooooop veya mumdireeeeeek” diye bağırır o anda diğer oyuncular durur. Kımıldayan olursa o ebe olur. Kımıldayan olmazsa ebe elindeki topu bulunduğu noktadan oyunculardan birine fırlatır eğer vurursa vurulan ebe olur. Şayet ebe 3 kez vuramazsa ceza alır (K.K. 9).

1.5.1.19. Kaydırma Oyunu

Oynanacak Yer: Açık Alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Yassı taş

Gaga adı verilen yassı taşla oynanan bir oyundur. Oyun geleneksel alışmayla başlar, sayışmayla 1 kişi ebe seçilir. Hot denilen yuvarlak taşı ebe küçük dairenin içine koyar, herkes sırayla atış yapar. Hotu vuramayan gagalardan birinin üzerine hotu vuran gagayı atan kişi basar. Gagayı ayağı ile diğer ayağının üzerine koyar. Gagayı havaya atar tutmaya çalışır. Tutamazsa, ebe onu ebeler. Gagasına basmadan birisini ebelerse gaga o şekilde değişir. Gagayı havaya atıp tutmaya da “ekmek balığı” denir (K.K. 13).

1.5.1.20. Kibrit Atma Oyunu

Oynanacak Yer: Ev

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Kibrit

Bir dolu kibrit kutusu alınır, dik ya da yatay gelecek şekilde atılır. Dik gelirse 10 puan, yatay gelirse 5 puan kazanılır. Kutu devrilirse puan alınmaz. Tüm atışlardan sonra en çok puanı toplayan oyunun galibi olur (K.K. 8). (bkz. EKLER)

1.5.1.21. Kör Ebe

Oynanacak Yer: Düz alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 3-4

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Mendil

Gönüllü olarak veya alışma usulü bir tane ebe seçilir ve ebenin gözleri mendille bağlanır. Diğer oyuncular ebenin etrafında dolaşır ses çıkarırlar, sesleri takip eden ebe onlara dokunmaya çalışır. Şayet dokunursa dokunduğu kişi yanar, ebe olur.

1.5.1.22. Kulaktan Kulağa

Oynanacak Yer: Ev veya çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 6

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Yok

Oyuncular oyun için yan yana otururlar. En başta oturan kişi yanındakinin kulağına bir şey fısıldar ve oyunu başlatır. İkinci sıradaki, üçüncü sıradakine aynı şeyi söyler ve bu şekilde en sona kadar devam eder. Ama oyunun içinde söylenen söz bozulmuş, ayrı anlama gelen veya anlamsız bir yapıya dönüşmüş olur. En son kişi duyduğunu söylediğinde herkes güler eğlenir ve hatanın kimden kaynaklandığı gülererek araştırılmaya çalışılır.

1.5.1.23. Lades

Oynanacak Yer: Ev veya çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-erkek

Oyuncu Sayısı: 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Lades kemiği

Çocuklar ve gençler arasında oynanan aldatmaca oyunudur. Lades, tavuğun bir kemiğidir ve V şeklindedir. Ladese tutuşacak olan iki kişiden biri eline tavukların göğsünden çıkan çatal köprücük kemiğini alır. Bir ucundan kendisi tutar, öbür ucunu karşısındakine tutturur.

Aralarında genellikle şu şekilde bir konuşma geçer:

- Ladesin lades olsun mu?
- Olsun

- Vermezsen yarın ahrette alacağım olsun mu?
- Olsun.
- Nesine?
- Bir donluk bezine
- Tamam
- Yerde ne var?
- Çimen.
- Gökte ne var?
- Bulut.
- Kırk gün, kırk gece sen bunu unut.

Bu sözden sonra taraflar, kemiği çekerek koparırlar.

Erken davranan biri, denemek için, elindeki kemik parçasını karşısındakine uzatır:

- Al, ölç bakalım, hangisi uzun!

Ötekisi, boş bulunmazsa: “Aklımda!” der.

Oyunun kuralı budur. İkisinden hangisi öbüründen bir şey alırsa mutlaka “aklımda” diyecektir, demezse, ötekisi hemen: “Lades!” diye bağırır.

Oyun da bitmiş olur. Kaybeden, önceden kararlaştırılan hediyeği verir.

Tavuğun lades kemiği bulunmazsa, serçe parmaklarını birbirine geçirip sallayarak da lades tutuşulabilir.

Bu oyun sürekli dikkat isteyen ve yetişkinler arasında muteber bir oyundur. Yetişkinler pek lades tutuşmazlar ama tutuşurlarsa da çok dikkatli davranırlardı. Öyle ki Köst köyünde tutuşulan bir lades aylarca sürmüş, taraflar yenişemeyince anlaşarak ladesi bitirmişlerdir (K.K. 11).

1.5.1.24. Met Çelmesi (Çelik-Çomak)

Oynanacak Yer: Açık, geniş alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek-kız

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: 15-20 cm uzunluğun değnek ve 50-60 cm uzunluğunda sopa

Genellikle çocukların oynadığı bu oyuna bazen yaş grubu büyük olan insanlar da katılabilir. Geleneksel alışma yöntemleri kullanılarak takımlar belirlenir. Bu oyunda 15-20 cm. büyüklüğünde iki ucu yontulmuş tahta parçası yani met (çelik) ile 50 – 60 cm uzunluğunda bir sopa yani çomak kullanılır. Oyun oynayacak olanlar iki gruba ayrılırlar. Bir tarafın oyuncusu eksik olursa, bir kişi, iki kişi yerine oynar. Bu oyunda oyun alanına her iki taraftan birer kişi gelir ve bu gelen kişiler çeliklerini uzağa fırlatırlar. Hangi oyuncu meti daha uzağa atabilmişse o taraf oyuna başlar. Oyun başlarken yere küçük bir çukur açılır veya iki taş, metin boyu kadar aralıklı olarak yan yana konur. Karşı taraf yerine geçer. Bu şekilde oyun başlar.

Oyuncu elindeki sopayla, çukurun üzerine yerleştirdiği meti karşı takım oyuncularına doğru hızla atar ve sopayı yere bırakır. Eğer karşı takım oyuncuları atılan meti havada yakalarsa hem sayı kazanırlar, hem de meti kaptıran takımın met atan oyuncusunu oyundan çıkarmış olurlar. Şayet karşı takım meti yakalayamadıysa, meti düştüğü yerden, ilk oyuncunun yere bıraktığı sopaya doğru atarlar. Sopayı vurabilirlerse karşı meti atan takımın o oyuncusu yine oyundan çıkar. Vuramazlarsa meti atan takım metle sopanın arasındaki mesafeye bakarak karşı takımının bu mesafeyi kendi belirledikleri bir adımda almasını ister. Örneğin “3 adımda gel, 4 adımda gel” gibi. Karşı takım adımını büyük atabilen ve kendine güvenen bir oyuncu bulunmazsa, ya da bu adım sayısında metten çomağa ulaşamazsa oyuncu takım adım sayısı kadar sayı alır. Eğer bu adımda yetişebilirlerse sayıyı karşı takımı alır. Oyunun başında kararlaştırılan sayıya ilk ulaşan takım oyunu kazanır. Bir sonraki oyuna kazanan taraf başlar. Hangi tarafın oyuncularının tamamı ölürse bu defa diğer taraf oyuna başlar. Bir takım kararlaştırılan sayıya hiç puan kaybetmeden ulaşırsa oyundan çıkmış bir arkadaşlarını tekrar oyuna sokarlar (K.K. 13).

1.5.1.25. Mendil Kapmaca

Oynanacak Yer: Geniş, düz bir alan.

Oyuncak: Mendil.

Oyuncağın hazırlanışı: Hazır mendil kullanılmadığı takdirde kare şeklinde bir kumaş kesilir ve dört tarafı dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu hem kızlar, hem de erkekler beraber oynar.

Mendil kapmaca oyunu, en az 7 kişiyle oynanan bir oyundur. Üçer kişilik iki grup oluşturulduktan sonra, bu iki grubun tam ortasında bir kişi mendil tutar. Mendili tutan oyuncunun komutuyla gruplardan birer kişi mendili önce kapabilmek için koşmaya başlar. Kim hızlı davranıp mendili kaparsa, o kendi grubuna doğru koşar. Mendili kapamayan oyuncu da mendili kapanın peşinden koşar. Mendili kapamayan kişi, mendili kapan oyuncunun grup çizgisine gelene kadar ona değebilirse, mendili kapan oyuncunun oyundan çıkarılmasına neden olur. Eğer değemezse, kendisi oyundan çıkar. Hangi grupta daha önce bir kişi kalırsa, o grup yenilmiş olur (K.K. 23).

1.5.1.26. Pala Top

Oynanacak Yer: Çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Bez

Bezler kullanılarak bir top yapılır ve bu topun ağzı dağılmasın diye dikilir. Bununla top oynanır (K.K. 29).

1.5.1.27. Pirebolu Oyunu

Oynanacak Yer: Çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-Erkek

Oyuncu Sayısı: 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Pirebolu: Arının çam reçinesinden toplayıp kovayı korumak için önüne koyduğu maddedir. Güzel kokusu vardır. Çok şifalı ve sağlıklı bir gıdadır. Günümüzde propolis ismiyle anılan bu madde, geçmişte oyun kaynağı idi (K.K. 13).

Bu oyunu oynayacak kişiler yanında bir miktar pirebolu getirirler. Yazı tura atarak yarışma başlar, kim bilirse diğerinin pirebolusundan az miktarda yer. Bu yarışma pirebolular bitene kadar devam eder (K.K. 29).

1.5.1.28. Saklambaç

Oynanacak Yer: Çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Kız-Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Yok

Ebe bir tane duvara önünü dönerek sayar. Ebe 100'e kadar dışından sayar. Sayma işlemi bitince "önüm, arkam, sağım, solum sobe. Bir daha saymam ona göre." Der bu sayede oyuncular ebenin yakınına saklanmamış olur. Diğer oyuncular ebe sayana kadar farklı veya aynı yerlere saklanırlar, diğer oyuncuları bulmaya çalışır. Diğer oyuncular ise ebe kalenin başından ayrıldığını görünce ebenin saydığı yere sobe diyerek ebeler. Ebeleyen kişiler ebe olmaz. Ondan sonra ebe diğerlerini bulmaya çalışır. Eğer ebe bir kişiyi görüp de onun adını yanlış söylese diğer oyuncular saklandığı yerden çıkar ve çanak çömlek patladı diye bağırlar ve ebe olan kişi yeniden ebe olur. Şayet ebe bir oyunda birden fazla kişiyi ebelemişse, o

kişiler bir şahit huzurunda parmak tutuşurlar. Herkes bir parmak seçer, ebe de kendine gösterilen parmaklardan birini seçer o parmağı tutan kimse o ebe olur. Bu oyun saklanması kolay olsun, ebe kolay bulmasını diye genellikle akşamları oynanılır. Bu oyunda ebe birisini uzun süre aradıysa ve bulamadıysa o kişinin ismini söyleyip kurt diye bağırır ve ismini söylediği oyuncu tek ayak üstünde gelerek sobeler fakat ebe kurt dediği zaman oyuncuyu sobeleyemez.

1.5.1.29. Sapanla Şişe Vurmaca

Oynanacak Yer: Geniş Alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Sapan ve şişe

Bir şişe uzakça ve hafif yüksekçe bir noktaya dikilir. Sapanın içine yerleştirilen taş şişeye nişan alınır ve fırlatılır. Sırayla devam eden oyunda şişeyi ilk vuran kazanır. Ödül simgeseldir. Erkek için kıvanç kaynağıdır.

1.5.1.30. Sıcak-Soğuk Oyunu

Oynanacak Yer: Ev veya çevre

Oyuncuların Cinsiyeti: Genellikle kız, kız-erkek

Oyuncu Sayısı: En az 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Herhangi bir materyal

Her hangi bir materyal kolay bulunamayacak bir yere saklanır. Ebe seçilen kişi, nesneye yaklaşırsa sıcak; nesneden uzaklaşırsa soğuk denir. Bu şekilde nesne bulunana dek devam edilir. Ebe nesneyi bulunca diğer kişilerden birini ebe seçer bu sefer seçilen kişi nesneyi bulmaya çalışır.

1.5.1.31. Top Çelme

Oynanacak Yer: Açık alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkek

Oyuncu Sayısı: 6

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Deri

Yumruk büyüklüğünde dikilmiş derinin içine bez konur. 3 kişi bir tarafa 3 kişi diğer tarafa geçer. Yarışma bu iki takım arasında gerçekleşirdi. Birisi kaldırır, topa vurur karşı taraf topu yakalarsa sayı onun olur. Yakalayamazsa öbürü bir daha atar. Oyun bu şekilde devam eder (K.K. 29).

1.5.1.32. Tornet

Oynanacak Yer: Yokuş veya geniş bir yer

Oyuncak: Bilyeli araba

Oyuncağın malzemesi: Akçam ağacından elde edilen tahtalar ve dört adet rulman

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek

Oyuncağın hazırlanışı: Biri, araca yön verme amacıyla tek noktadan hareketli ön aks, diğeryse iki noktadan bağlı, sabit arka aks olmak üzere toplam iki adet aks yapılır. Bu aksların iki başına tekerlek yerine geçecek olan rulmanlar sıkıca geçirilir, hatta kullanım sırasında yerinden çıkmaması için dıştan ve içten çakılacak birer çivi ile sabitlenir.

Daha sonra bu iki aks, oyuncunun binmesi için ihtiyaç duyulan genişçe bir düzleme çivi ile monte edilir. Oyuncağın gideceği yönü tayin eden en önde oturan oyuncunun dengesini koruyabilmesi için elleriyle kavradığı, ön aksın bir ucundan

diğer ucuna bağlanan ip vardır. Bilyeli arabalar üç, dört veya daha fazla tekerlekli olabilir.

Yarışma şeklinde oynanan bilyeli araba oyununda amaç, yokuş aşağı olan herhangi bir yerden hızlıca inmektir. Oyuncular fren yapmak için ayaklarını kullanırlar (K.K. 13). (bkz. EKLER)

1.5.1.33. Uzun Eşek Oyunu

Oynanacak Yer: Genişçe Bir alan

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 9 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme:-

Genellikle bu da bir hakem ile dörder kişilik iki takım arasında oynanır. Hakem olan kişi bir duvara ya da dayanabilecek bir yere sırtını verir bacağına açar.

Oyuncunun biri kafasını hakemin bacaklarının arasına koyar ve belini düz bir şekilde tutar. Takımın diğer oyuncuları da onun arkasına aynı biçimde dizilirler. Diğer takımın oyuncuları sırası ile bunların sırtlarına atlarlar.

Eğer tüm grup elemanları başarılı bir şekilde eşeğe binerse, atlayanların en önündeki kişi “tek mi çift mi” deyip parmaklarıyla 1 veya 2 gösterir ve eşeğin en arkadaki oyuncusu tahmin eder. Bilirse atlama hakkı el değiştirir. Eğer doğru tahmin edemez ise diğer takım yine atlayış yapar. Atlama yapan oyunculardan biri yere düşerse ya da ayağı yere değerse, takımlar yer değiştirir. Atlayış yapma sırası diğer takıma geçer.

1.5.1.34. Üçtaş Oyunu

Oynanacak Yer: Uygun bir yer

Oyuncuların Cinsiyeti: Kızlar ve erkekler

Oyuncu Sayısı: 2 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Her oyuncunun üçer taşı vardır

En basit ve en eski tablalı oyunlardan biridir. Oyuncuların amacı, keşişme noktalarına yerleştirilen taşlarla yatay, dikey ya da çapraz yönde bir sıra oluşturmaktır. Oyuncular taşlarını sırayla ve teker teker boş keşişme noktalarına yerleştirerek oyunun başlangıç konumunu oluştururlar. Sonra her oyuncu sırayla bir taşını komşu bir boş noktaya geçirir ve üçlü bir sıra oluşturmaya çalışır. Taşlarıyla ilk sırayı oluşturan oyuncu kazanır (K.K. 6).

1.5.1.35. Yakar Top

Oynanacak Yer: Genişçe bir mekân

Oyuncuların Cinsiyeti: Kızlar ve erkekler

Oyuncu Sayısı: 7 veya 8 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Top

Oyuncular iki gruba ayrılır. Kura ile bir grup ebe seçilir. İkiye bölünen gruplar 15'er metre mesafede karşılıklı dururlar. Diğer grup ortaya geçerek topun olduğu taraf karşısında dizilirler. Ebe olanlar topla karşıdaki oyuncuları vurmaya çalışırlar. Ortadaki oyuncuların en sonuncusu vurulunca ebeler ortaya geçer. Ortadakiler ebe olur. Ortadakilerce tutulan her top bir can sayılır. Ayrıca en son kalan oyuncu vurulmazsa, oyun en baştan yenilenir.

1.5.1.36. Yüzük Kimde

Oynanacak Yer: Halka oluşturabilecek bir yer

Oyuncuların Cinsiyeti: Kızlar ve erkekler

Oyuncu Sayısı: 7 veya 8 kişi

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Yüzük, Mendil

Oyuncular bir halka şeklinde dizilirler. Oyun yöneticisi elindeki yüzüğü saklayacağını belirterek oyunculardan avuçlarını açmalarını ister. Elindeki yüzüğü oyuncuların avucuna bırakmış gibi yapar ve aslında sadece birine bırakır. Oyun yöneticisi yüzüğü kendi cebine de koyabilir. Yüzüğü ilk sakladığı kişinin avucuna mendilden yapılmış bir kayış ile vurarak , “Yüzük Kimde?” diye sorar. Eline vurulan oyuncu, diğer oyunculardan birinin adını söyler. Yüzüğü bulursa oyun yöneticiliği kendisine geçer, bilemezse oyun yöneticisi ismi söylenen oyuncuya gider ve eline vurarak yüzüğün kimde olduğunu sorar. Oyun yüzüğün bulunması ile sona erer (K.K. 8).

1.5.3. Yetişkin Oyunları

Teknolojinin bu kadar gelişmeyip, televizyon ve bilgisayarın evlerde yerine almadan önce insanlar, birbirlerini daha sık ziyaret edip ev sohbetleri yaparlardı. Köy odalarında akşam sohbetleri yapılır. Hayat hikâyeleri anlatılarak insanlar tecrübelerini birbirleriyle paylaşırlardı. Bunun yanında hoş vakit geçirmek için de birtakım aktivitelere yer verilir, bu aktivitelerde taklit yeteneği gelişmiş olanlar karşılaştıkları durum veya kişilerin taklitlerini yaparak mizahi unsurlarla eğlenmeyi amaçlardı. Ayrıca çeşitli yetişkin oyunları da oynanılıp hoş vakit geçirilirdi.

Yetişkinlerin oyunları genellikle harman bitiminde gecelerin uzun olduğu zaman dilimlerinde veya bir eğlence (düğün, asker uğurlama vb.) ortamında gerçekleşirdi.

1.5.3.1. Tabur Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Odası

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 8

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Kemer, battaniye

Oyuncular arasından bir tane çavuş seçilir ve çavuş oyunun komutlarını vermekle görevlidir. Bir oyuncu yüzüstü uzanır ve başının yanına çavuş oturur. Yüzüstü uzanan oyuncunun sağ ve sol yanına 3'er kişi(asker) oturur. Bunlar çavuşa göre sırayla sağ1, sağ2, sağ3; sol1, sol2, sol3'tür. Çavuş sırayla komut verir. "Sağ1 vur", "sağ 3 vur" "sağ 3 vur" "sağ 3 dur", "tabur vur", "tabur dur" vb. komutlarla oyuncular kemerleri hızla ebeye vururlar, ebenin canı fazla yanmaması için üzerine battaniye örtülür veya oyuna hazırlıklı gelen oyuncular 2-3 kat giyinip gelirler. Oyunda çavuşun komutları hızlı ve doğru bir şekilde yapılmak zorundadır. Oyuncular yerlerini iyi bilmek ve görevlerini hatasız yapmak zorundadır. Hata yapan ebenin yerine geçer. Eski ebe hata yapan oyuncunun yerine oturur.

1.5.3.2. Kabak Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Odası

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: En az 5

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: -

Kabak oyunu hızlı söz söyleme ve dikkat oyunudur. Köy odalarında oynanan oyunda oyuncular çember şeklinde sıralanırlar. Ve sırasıyla herkese 1-2-3... tarzında sırasına göre numara verilir. Oyun herhangi bir oyuncunun sözleriyle başlar.

Oyuncu;

Herhangi biri (2. Sıradaki)- "Tarlaya ektim biçtim 6 kabak oldu."

6. Sıradaki oyuncu: 6 kabak olmaz.

Herhangi biri (2. Sıradaki)- ya kaç kabak olur?

6. Sıradaki oyuncu: 4 kabak olur.

4. Sıradaki oyuncu: 4 kabak olmaz.

6. Sıradaki oyuncu: Ya kaç kabak olur?

4. Sıradaki oyuncu: 1 kabak olur.

1. Sıradaki oyuncu: 1 kabak olmaz.

...

Yarışma bu şekilde oynanırken, kendi numarası söylendiği halde cevap vermeyen veya başkasının numarasına müdahale eden olursa ceza alır. Ceza olarak yanlış söyleyen kişi çemberin ortasına yatar ve diğerleri kemerlerini yanılan kimseye vururlar.

1.5.3.3. Arı Vız Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Odası

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 3

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Şapka

Oyunda 3 oyuncu bulunur ve arı ortaya geçer diğer yarışmacılar onun yanına durur. Arı birer ayağı ile diğer yarışmacıların birer ayağına basar. Arının başında da bir şapka bulunur. Ellerini ağızında birleştirip vız sesi çıkararak sağa sola eğilip, iki yanında duran oyuncuların yüzlerine tokat atmaya çalışır. Arı tokat atarken yanındaki oyuncular da onun şapkasına vurup düşürmeye çalışır. Eğer düşüren oyuncu olursa ebe ile yer değiştirir.

1.5.3.4. Para Uçurma Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Odası

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 2

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: 2 adet tepsi (sini), bir tane madeni para

Bu oyunda amaç izleyicileri güldürmektir. Bir tepsinin altı oyundan önce diğer oyuncuya gösterilmeden, egzoz çıkışındaki yağ, çıra isi veya gaz lambası dumanı ile kirletilir. Oyun için iki oyuncu köy odasının ortasına gelir. Birinci oyuncunun elinde altı temiz tepsi bulunur ve içine madeni para konulur. İkinci oyuncunun eline ise altı kirletilmiş tepsi verilir. Birinci oyuncu bir hile yapıp madeni parayı karşısında duran kişinin tepsisine geçireceğini söyler. Bu esnada ışıklar söndürülür. Birinci oyuncu elini tepsinin altında gezdirip yüzüne, alınına sürer. İkinci oyuncu ise kendi tepsinin altının lekeli olduğundan habersiz aynı hareketleri yapar. Bir müddet sonra ışıklar açıldığında ikinci oyuncuyu yüzü kapkara bir şekilde dönmüştür. İzleyenler kahkahalarla gülerler. Oyun bu şekilde tamamlanır.

1.5.3.5. Mahkeme Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Odası

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 6-8

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Masa, Sandalye, Kıyafetler

Uzun kış gecelerinde vakit geçirmek amacıyla köy kahvesinde temsili bir mahkeme kurulur, odada bulunanların arasından bir kişi kurban seçilir, bu kişinin bir vaatte bulunup yerine getirmedeği söylenilir ve bu mahkemede yargılanırdı. Bu kişiyi sorgulayan bir savcı, mahkeme başkanı ve o kişiyi savunan bir avukat davetliler arasından seçilirdi. Yargılama neticesinde o kişiye ceza verilir bu kişi ya hediye verip kurtulur ya da suya, oluğa bastırılırdı.

1.5.3.6. Askerlik Oyunu

Oynanacak Yer: Köy Meydanı

Oyuncuların Cinsiyeti: Erkekler

Oyuncu Sayısı: 8-10

Kullanılacak Oyuncak/Malzeme: Üniforma

Köy meydanında askerden bozma kıyafetlerle, köylüler arasından bir bölük komutanı, bir takım komutanı ve askerler seçilirdi. Bölük komutanı askerlikle ilgili sorular sorup veya hareketler emredip askerlerden bunu yapmalarını ister, onlara tekmil verdirirdi. Askerler arasından hata yapan olursa bu askere şaka yapardı (K.K. 43).

1.6. HALK TAKVİMİ

Halk takvimi: Herhangi bir yöre insanının temelde kültürel miras olarak edindiği, uzun süreli deneyimlere dayanan zaman-hayat ikilisinin bir dizgesi olarak tanımlanmaktadır (Erginer, 1984: 22). Tanımdan da anlaşılacağı üzere halk takviminin ortaya çıkmasında toplumsal bilinçaltının önemi büyüktür. Bu bilinçaltını oluşturan etmenlerin başında ise tecrübeler neticesinde ortaya çıkan bir miras etkilidir. Bunun yanında herhangi bir sahada halk takviminin şekillenmesinde en önemli etkenlerden biri de iklim koşullarıdır (Erginer, 1984: 23).

Kırsal yaşamın yaygın olduğu ve temel geçim kaynağının tarım sektörü olduğu yörelerde halk takviminin önemi bir kat daha artmakta olup, insanların faaliyetleri bu takvim neticesinde şekillenmektedir.

Beypazarı'nda da tarım sektörü başlıca geçim kaynağını oluşturduğu için insanlar geçmiş deneyimlerine dayalı bir takvim geliştirip uygulamışlardır. Araştırmamızın devamında Beypazarı'nda ortaya çıkan halk takviminin özelliklerine ve bu takvimin dönemlerine yer verilecektir.

Halk takvimi “*Kasım Günleri*” ve “*Hızır Günleri*” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kasım günleri 8 Kasımdan başlayıp 5 Mayıs yani Hidrelleze kadar devam eder, Hızır günleri ise 6 Mayıs'ta başlayıp, 7 Kasım sonuna kadar devam eden bir süreyi kapsar. Kasım günleri kış mevsimini, Hızır günleri ise yaz mevsimini

temsil etmektedir. Kasım günleri toplam 179 (180) gün, Hızır günleri ise 185 (186) gündür.

Kış evresi olarak bilinen Kasım günlerinin tamamı 180 gün olup, 135 günü Kasım-Zemheri-Hamsin aylarıdır. Bu aylarda kış en şiddetli günleri göstermektedir. Bu sebeple insanlar kendilerini ve hayvanlarını uygun hava koşullarının olduğu yerlere gizlerler. Örneğin; Depelarkası yöresinde bu aylarda Bükler ismi verilen ve rakımca daha aşağıda yer alan mekânlara inerlerdi (K.K. 31).

8 Kasım tarihinden başlanarak 45 gün *Kasım* diye adlandırılır. Bu 45 günlük süreç tamamlandıktan sonra 21 Aralıktan başlanarak geçen 45 günlük süre *Zemheri* ismiyle anılır. Zemheri kış aylarının en çetin geçtiği süre zarfıdır.

Zemheri sonunda 15 gün kabul edilen *Hamsin* zamanı gelirdi. Hamsin günlerinin bitiminde ise 7 şer gün arayla 20 Şubatta havaya, 27 Şubatta Suya ve 6 Martta toprağa olmak üzere cemreler düşerdi. Bu 21 günlük süre zarfına *Cemre* adı verilmektedir. Cemre Arapça'da "*kor ateş*" (TDK Sözlük, 2005: 357) manasına gelmektedir. Bu sebeple ilkbaharda havaların ısınmasına vesile olan olaylar silsilesi kabul edilir. Bu durum soğuk kış günlerinin geride kaldığının müjdeleyicisidir.

Şubat ayının son dört günü ile Mart ayının ilk üç gününü içene alan zaman diliminde halk takvimine göre *Kocakarı Soğukları* ismi verilen soğuk günler hâkim olur.

Kocakarı Soğuklarından sonra halk takvimine göre 9 Marta denk gelen gün *Nevruz(Eski Martın 9'u)* kabul edilirdi. Bu gün ilkbaharın başlangıcı kabul edilir ve yumurta tokuşturma, gaz yağı ile sopa yakma gibi eğlence törenleriyle kutlanırdı (K.K. 37). Bu günlerde semada leylek görünür ve bu olay yazın başladığının bir nişanesi kabul edilirdi (K.K. 38). Bu günlerde leylek soğuğu isminde soğuk olur ve Beypazarı'nda leylekler Kısıkkaya isimli yere konarlar. Bilimsel gerçekliği olmasa da inanışa göre leyleklerin ömrü bir yıldır ve her sene iki yavru dünyaya getirirler. Bu leyleğin yavrularından birisi geleneği devam ettirerek Beypazarı'nda Kısıkkaya'ya geldiğine inanılır (K.K. 41).

Mart ayından sonra 45 günlük devrede bahar günleri görülmeye başlanır ve 6 Mayıs tarihinde *Hıdırellez* günü yaz yazlarının başlangıcı sayılır ve Kasım günleri son bulurken Hıdır günleri yaşanmaya başlanır.

6 Mayıs ile 15 Mayıs arasında *Taban Soğukları* adı verilen yılın son soğukları görülür. Bu günlerde çeltik gölünün buz tuttuğu söylenir, tahmini 10 gün sürer ve bunun sonunda artık soğuklar görülmez (K.K. 39).

Yaz günleri ise 6 Mayıstan başlayıp 8 Kasıma kadar devam eden günleri kapsamaktadır.

Beypazarı'nda halk takvimine göre yılın başlangıcı Mart ayı olup, ayların isimleri ise şu şekildedir;⁸

1. Ay: Mart: Nevruz
2. Ay: Nisan: Abrul
3. Ay: Mayıs: -
4. Ay: Haziran: Kiraz
5. Ay: Temmuz: Orak
6. Ay: Ağustos: Harman
7. Ay: Eylül: Üzüm
8. Ay: Ekim: Gazel-Avara
9. Ay: Kasım: Koç Katımı
10. Ay: Aralık: Karakış
11. Ocak: Zemheri
12. Ay: Şubat: Gücük

⁸ bkz. EKLER

ALTINCI BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN MENSUR TÜRLER

1. MENSUR TÜRLER

1.1. MASAL

Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügati't Türk'ünde “*ötgünç*” şeklinde geçen masal, Anadolu'da metel, mesele, matal, hekâ, hikâye, hekâye, oranlama, ozanlama ve nagıl kelimeleriyle anlatılmaktadır (Sakaoğlu, 2003: 4).

Ahmet Vefik Paşa'dan günümüze kadar pek çok kişi tarafından tarifi yapılan masallar hakkında, Boratav (1984: 80); “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeklikle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı”, Sakaoğlu (2003: 5); Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür. Seyitoğlu (1985: 149); Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağan üstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yediler içtiler muratlarına erdiler.’ yahut ‘Onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine.’ ‘Gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana.’ gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü tanımını yapmıştır. Bize göre ise masal; giriş formelleriyle başlayan, olağanüstü nitelikte olayları içinde barındıran, kahramanları gerçek veya gerçekdışı varlıklar olabilen, zaman ve mekân mefhumu net olmayan ve bitiş formelleriyle sona eren sözlü anlatım türüdür.

Masalları diğer sözlü anlatı türlerinden ayıran başlıca özellik masalların başlıca formelleri barındırmasıdır.

Formeller konusunda araştırma yapan Saim Sakaoglu (2002: 250), formelleri beş bölümde incelemiştir. Bunlar;

- 1- Başlangıç formelleri
- 2- Geçiş formelleri
- 3- Aynı olayın tekrar vukuunda kullanılan formeller
- 4- Bitiş formelleri
- 6- Çeşitli formel unsurlar

Masallar Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken veya “ bir varmış bir yokmuş, ...” şeklinde giriş formelleriyle başlar. Masalların bu şekilde başlanmasının sebebi “masalın girişinde bu tür söz ve akıl oyunlarının olmasının nedenlerinin hem masal dinleyicisini istenilenin söylenebileceği bir kurgu dünyasına davet etme hem de masala hazırlama düşünceleri olduğu söylenebilir (Ed. Oğuz, 2008: 4). Olaylar veya durumlar arasında naklin sağlandığı formellere ise geçiş formelleri adı verilir. “Uzatmayalım kameti, kopartırız kıyameti”, “Uzatmayalım sözü”, “Uzun lafın kıyası” formelleriyle yapılan geçişin devamında olaylar anlatılmaya devam edilir ve masal “Onlar orada muratlarına erdiler, biz de burada erelim.”, “Gökten düştü üç elma, biri söyleyene, biri dinleyene, birisi de bana”, "Onlar ermiş muradına biz de gidelim sabahleyin bir kuru oduna..." vb. formellerle sonlandırılır.

Masalların tasnifi noktasında günümüze kadar birden fazla tasnif çalışması yapılmış olup, bunlardan milletlerarası boyutta yapılan çalışmalardan biri de Antti Aarne ve Stith Thompson'un hazırladığı Milletlerarası Masal Katalogu'dur. Antti Aarne ve Stith Thompson'un hazırladığı tasnife göre masallar 4 ana çeşide ayrılır. Bunlar;

- 1- Hayvan masalları
- 2- Asıl masallar; olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
- 3- Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar

4- Zincirlemeli masallar (akt. Boratav, 1984: 98).

Masallar teknolojik ürünlerin -özellikle televizyon ve bilgisayarın- yaygınlaşmadığı zamanlarda, insanlar vakit geçirmek için mum ışığında birbirlerine anlattıkları yaygın bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar bu ve benzerleri anlatılar sayesinde hoş vakit geçirmenin yanı sıra hayata da hazırlanmaktadırlar.

Çocukların hayata dair tecrübe edinmelerinde masalların rolü yadsınamazdı. Çünkü tam olarak bilip emin olmadıkları bir dünyada olaylara ve varlıklara yaklaşırken temkinli olmayı masallar sayesinde kavramışlardır. Her ne kadar olağanüstü varlıkların ve olayların bolca yer almasına karşın bu masallar onlara korkudan ziyade ölçülü davranmayı öğretmektedir. Bunların yanında çocuklar için masalların en önemli işlevi ise eğlence kaynağı olmasıdır.

Masal ebesi adı verilen ve hafızasında pek çok masal barındıran kişilerin, çocukları veya büyükleri etrafında toplayarak ya da büyüklerin cinsiyetlerine göre oluşturulan sohbet meclislerinde masal anlatılması usulüyle gerçekleşirdi. Genellikle belli günlerden ziyade o günde bahsi geçen konuyla alakalı akla gelen bir masalın anlatımı şeklinde icra edilen masal anlatımı uzun yıllar kültürümüzde varlığını devam ettirmiştir.

Büyüklerden dinlediği masalları hafızasında tutabilen, doğaçlama ve taklit yeteneği olan kişilerin devam ettirdiği bir gelenek halinde varlığını sürdürmüştür. Ancak günümüze yaklaştıkça bu masalların anlatıcıları azalmıştır.

Beypazarı'nda bu geleneği canlı tutmak için Yaşayan Müze adı verilen mekânda bir masal anlatıcısı vasıtasıyla konuklara *Billur Köşk*, *Cinlerin Aynası*, *Ahu Melek*, *Padişah ile Veziri*, *Kraliçe ve Delikanlı* gibi masallar anlatılmaktadır.

Bu çalışmamızda masal derlemesi esnasında karşılaştığımız başlıca sıkıntı masal bilen kişilerin sayısının yok denecek kadar azalmış olmasıdır. Masal bilenler de yaşları itibarıyla masalın belli bir noktasına kadar hatırlamakta, geri kalan kısmını hatırlayamadığını dile getirmektedir. Biz de yarım kalan masalları bu çalışmamıza almayı uygun bulmadığımızdan birkaç kişiden derlediğimiz ve Mehmet Yıldırım'ın

“Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı” konulu tez çalışmasında rastladığımız bir masalı çalışmamıza aldık.

1.1.1. Ayı ile Kadın

Bir varmış, bir yokmuş. Ezeli üç kadın varmıştı. Oduna gitmişler. Onların isimleri sonra açıklanacak.

Kadınlar bayıra yalnız başlarına kadın kadına gitmişler. Bizim bu köyü temsil edelim. Biri ayrı yöne gitmiş ikisi ayrı gitmiş. İki odunları kesmiş. Ünlemişler, Fatma hadi hazırlan gidelim diye. Benim azcık daha odunum var demiş. Beraber gidecektik ama siz odunları topladıysanız gidedurun demiş. O odunları hazırlamış. Odunlara örmeleri bağlamış, kollarını örmelere sokmuş, yekinmiş (yüklenmiş) ama kalkamamış. Odunun birazını atmış. Herhalde çok etmişin(toplamışım) demiş. Bir daha yekinmiş kalkamamış. Birazını daha atmış. Bir daha yekinmiş kalkamamış. Bir baksa ki ayı... Gelmiş kadının doruğuna(tepesine) ardılmış(dikilmiş). Kadını oradan aldığı gibi inine gitmiş. İninde az durmuşlar, uz durmuşlar. Bir oğlanları olmuş. Oğlanın yüzünün bir tarafı kıllı bir yüzü ise kılızmış. Kıllı yüzünden ayı öpermiş kılız yüzüne bir tokat vurmuş. Çıplak yüzünden de anası öpermiş kıllı yüzüne bir tokat vurmuş derken bunun oğlan kardeşi o dağa ava gitmiş. Bu da ip eğirmiş. Ayı onlara yün götürmüş et götürmüş eline ne geçerse göçtürür hanımıyla çocuklarını beslermiş. Koca kafa gibi bir yumak yapmış tekerlemiş inin aşağı. Erkek kardeşi de oralardan yumağı bulur. Sara sara bir de varır ki ayının ininde kız kardeşi. Abla sen buralarda ne arıyorsun. Böyle böyle oldu. Siz beni hiç arayıp sormadınız. Bir çocuğumuz oldu. Ayı şimdi nerede? Ayı şimdi et ve bal getirmeye gitti. O gelince konuşalım da davete gelin köye demiş. Davet edeyim ben demiş. Olur demiş ablası. Anlaşmışlar. Varalım oğlan gelmiş. Yine oralardan(etraftan) doldurmuş. Heybeyi, yüklemiş kadınla oğlanı takmış arkasına gelmiş köyün kıyısına. Bir kötü samanlığa minder sermişler, döşemişler, hazırlamışlar, oturtmuşlar ayıoğlan ile anasını da eve almışlar. Ayının altına bir ateş atmışlar. Ayı yanarken homurdanmaya başlamış. Kadın kızışmış, yalın ayak, ballı ayım diye yas tutmaya başlamış. Ondan kardeşi de sus şimdi seni de yakarız demiş. Oğlan büyümüş yedi yaşına gelmiş. Mektebe girmiş. Çocuk hangi çocuğa dokunsa, öldürüyormuş. Bir çocuk, iki çocuk derken,

köylüler aciz kalmışlar ve düşünmeye başlamışlar. İçlerinden biri bunu alıp Depel'e götürelim, orada aslanlar yesinler demişler. İki zayıf öküz koşmuşlar. Sen buradan odun al da gel, oğlan gitmiş. Aslan ya öküzün birini ya seni yerim demiş. Öküzün tekini yemiş. Oğlan tutmuş aslanın kulağından öküzün yerine koşmuş. Odunu arabaya yüklemiş. Almış gelmiş. Allah iyiliğini versin. Biz ayı oğlundan korkarken, bir de aslan getirdi. Adı Ayı Oğlu Aslan Koşan kalmış. Buna eşyaları toplamışlar giderken, dede bunlar nereye gidiyor demiş. Annesine babasına sormuş. O da senden ayrılacaklar, gidiyorlar demiş. Dede dönsünler onlar. Ben gideyim demiş. Köylü dönmüş, oğlan çıkmış giderken giderken, bir küçük dağı yarılamış. Birine rastlamış.

- Arkadaşlar Selamın aleyküm

-Aleyküm selam.

-Sen kimsin?

-Ayı Oğlu Aslan Koşan'ım.

-Sen kimsin?

-Ben de Topraktan Urgan Yapan.

Bunlar birleşmişler azıcık daha ileri varmışlar. Bir arkadaş daha çıkmış oradan.

-Selamın aleyküm ne oldu?

-Biz başımızı aldık gidiyoruz.

-Ben de başımı aldım gidiyorum.

-Eee ne yapıyorsun?

-Ben de Topraktan Kazan Yapan demiş.

Üçü birleşip gitmişler. Yolda biraz kuş vurmuşlar. Bir dağın ortasındaki eve varmışlar. Topraktan Urgan Yapan'a sen bu kuşları pişir, hazırla. Biz bir daha kuş

vuralım da gelelim demişler. Gitmişler. Topraktan Kazan Yapan'a sen bir kazan yap demişler. O kazan yapmış. Buna atmış kuşları. Bir dev gelmiş. Ya seni yiyeceğim ya da ocaktaki kuşları demiş. Aman aman beni yeme kuşları ye demiş. Kuşları yemiş gitmiş.

Akşama gelmişler hani nerde kuşlar diye sormuşlar. Uyuya kalmışım yanmış demiş. Tüh Allah iyiliğini versin. Ertesi gün de Topraktan Urgan Yapan kalmış. Aslan Koşan ile biri gitmiş yine. O da yine hazırlamış kuşları, yine gelmiş bu dev, ya seni yiyeceğim ya ocaktakiler demiş. Ocaktakileri ye, ocaktakileri demiş. O da yemiş gitmiş.

Akşam gelmişler, La hani kuşlar nerde demişler. La ben de uyuyakalmışım demiş. La Allah iyiliğini versin demiş. Aslan Koşan siz gidin kuşları ben pişiririm bugün demiş. Pişirmiş hazırlamış, dev yine gelmiş. Ya ocaktakileri ya seni yiyeceğim demiş. Hadi bakalım ye demiş. Ocağa geçer geçmez. Buna bıçağı sapmış. Dev kaçmış. Kanı aka aka gitmiş. Pişirmiş. Kurtarmış. Hazırlamış. Gelmişler. La yezitler demiş. Dev geldi yedi demezsiniz de biz uyuyakalmışız dersiniz. İşte etler etleri bir yiyin bakalım demiş. Yemişler. Sabah olmuş. Hadi bakalım şunun kan izine bir takılalım. Kan izine takılıp gitmişler. Giderken giderken. Bir ovada derin kuyu imiş. Topraktan kazan yapana, sen bir kazan yap kocamanca demiş. O bir kazan yapmış. Urgan yapana da sen çok uzun bir urgan yap, o da çok uzun bir urgan yapmış. Topraktan kazan Yapan gitmiş. Ben yandım dersem hemen çekin demiş. Azıcık kuyunun yarısına inmiş korkmuş. Yandım demiş. Çekmişler. Urgan yapan girmiş. O da yarı yerine kadar inmiş. O da korktum demiş. Çekmişler. Ayı Oğlu Aslan Koşan, ben yandım dedikçe aşağı, dondum dedikçe de aşağı bırakın demiş. O artık yandım dedikçe de dondum dedikçe de inmiş kuyunun tabanına. Bir oda varmış birini bir açmış. Odada 3 tane kız varmış. Ayın 15'i gibi parlıyorlarmış. Ne oldu sizin halinize? Bizi dev getirdi. Dev nerde? Dev de şu odada demiş. O odayı açmış. Dev görünce bunu ey demiş. Düşmanım geldin mi demiş. Ayı Oğlu Aslan Koşan, geldim demiş. Dev'e vurmuş öldürmüş. Kızların birini koymuş kazana, seslenmiş yukarıya. Bu topraktan kazan yapanın. Onu almışlar. Birini daha koymuş. O da Topraktan Urgan Yapanın, onu da almışlar. Üçüncü kız kalmış, azıcık güzelmiş. O kız oğlana sen git demiş. Ayı oğlu alan koşan, ben gitsem sen gelmezsin. Ben de gitsem. Şimdi

arkadaşlarım seni çıkarmaz demiş. Ne yapar yaparız, onu da koymuş çıkarmış. Bu da benim demiş. Baksalar o ötekilerden güzel. Ayı Oğlu Aslan Koşan, yarı yere çıkınca urganı kesmişler. Tangır tungur kazanla. Gitmiş taa yerin tabanına, oğlan yine orda bir çayırılık çimenlik yer varmış. Bir de kavak varmış. Kavağın dibine yatmış. Azıcık yüreği tutmuş. Kavağın doruğunda kuşlar yuva yapmış. Yavrusu varmış. Kuşun, baykuşun yavrusu varmış. Her sene yılan gelirmiş. Bir koca yılan kuşları yermiş. Yine yılan gelmiş. Kuşları yemiş. Hemen inerken görmüş oğlan. Yılanı vurduğu gibi kesmiş doğramış. Başının altına yastık koymuş yatmış. Kuşların anası gelmiş bakmış. Demek her sene benim kuşları yiyen bu imiş diye. Hemen öldüreceği sırada ona dokunma o bizi kurtardı demişler. Oğlanın yüzüne yün gelince, kanadı şöyle germiş kuş. Dururken dururken, kanat çırpmış, yüzüne değince oğlan bir benildemiş, bakmış bir kuş. Dile benden ne dilersem demiş. Sana ne dileyeyim demiş. Bana böyle böyle oldu demiş. Sen dile demiş. Yukarı dünyayı dile ben seni götüreyim. Tamam diliyorum demiş. Kırk lokma et al demiş. Kırk lokma da su al demiş. Kanatlarıma koy. Kendin de sırtıma bin. Ben seni çıkaracağım demiş. Kırk lokma et almış. Yılanın etlerinden hazırlamış. Bir de su almış koca desti. Lak dedikçe eti vermiş, lık dedikçe suyu vermiş. Tam kuyunun ağzına yaklaşıncaya, lak demiş. Et bitmiş. Baldırından kestiği gibi vermiş. Kuş bilmiş âdem eti olduğunu, dilinin altına götürmüş. Çıkarmış. Hadi yiğidim yürü demiş, sen git ben ölüyorum. Yürü diyorum sana demiş. Yürüyünce topallamış. Gel demiş. Gelmiş, eti oraya koymuş, çabalamış. İyi olmuş. Oğlan gele gele gelse o eve gelmişler. Dövüşüp dururlarmış. Daha sen alacaksın o kızı ben alacağız diye. La yezitler demiş. Al şu senin hakkın bu da benim hakkım, oradan almış koymuş gitmiş. Onlar ermiş muradına biz de gidelim sabahleyin bir kuru oduna...⁹ (K.K. 18).

⁹ Masal, Mehmet Yıldırım'ın, "Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı" isimli tez çalışmasında, ağız çalışmaları konusunda yapılan derleme faaliyetleri esnasında Dudaş köyünde kayda alınmış ve ismi zikredilen tezde yer almıştır. Yaptığımız derleme çalışmaları neticesinde Yukarı Güney köyünde aynı olay örgüsüne sahip masala rastlasak da kaynak kişinin yaşı itibarıyla bazı noktaları unuttuğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple daha kapsamlı olan bu metni tez çalışmamıza almamızın daha doğru olacağını düşünerek, tezde var olan metin, eylemlerin ve isimlerin üzerindeki çekim ekleri güncellenerek aktarılmıştır.

1.2. EFSANE

Anadolu’da “söylence” olarak bilinen efsane, diğer edebiyat türlerinden tarihe yakınlığı, tarihi olay ve şahısları konu almasıyla dikkat çeker, bu bağlamda efsanenin tarihle ilişkisine değinen R. A. Georges’in tanımlamasına göre efsane “yakın veya uzak geçmişte de olsa tarihi bir dönemde yer alan ve anlatanla dinleyenin gerçek olduğuna inandığı bir hikâye veya anlatıdır (akt. Çobanoğlu, 2003: 14).

Efsaneler, konu edilen olayların gerçek hayatta var olan yerlerde geçmesi, olay örgüsünün kısa, kişi sayısının az, mekânların sınırlı ve zaman ögesi bakımından doğrusal bir süreç izlemesi yönünden masallardan ayrılır. Yine benzer bir şekilde içerisinde manzum kısımlar bulunan ve çoğu aşk hikâyeleri olarak karşımıza çıkan halk hikâyeleri de uzun olmalarıyla efsanelerden ayrılırlar (Ayva, 2016: 1).

Beypazarı’nda tespit ettiğimiz efsane türünde anlatmalar aşağıda verilmiş olup bu efsanelerde genellikle bir suç işlenmesi veya yapılan dua neticesinde taşınma motifleri ile karşılaşmıştır. Bu konuda Beypazarı Efsaneleri¹⁰ isimli bir çalışma yapılmış olup, tez çalışmamızda Ahmet Yıldırım’ın hazırladığı çalışmadan birkaç efsane örneğine yer verdik.

1.2.1. Kız-Oğlan Tarlası Efsanesi

Beypazarı’nın kuzey cenahında, Beypazarı-Köst-Depelarkası yolu üzerinde 15. Km’inde yolun alt tarafında bulunan büyükçe bir tarlanın ortasında duran iki kayanın bir hikâyesi olduğu söylenmekte ve anlatılmaktadır. Efsaneye bahis olan hikâye ise şöyle anlatılmaktadır.

Birbirini deliler gibi seven iki âşık her ne kadar evlenmek isteseler de kızın zengin babası evliliklerine razı olmaz, fakir olan damat adayını kendi ailesine layık görmez bu sebeple de evliliklerine bu sevgilerini görmezden gelir. İki âşığın sevgileri

¹⁰ Ahmet Yıldırım’ın 2014 yılında yayınladığı kitapta efsaneler başlığı altında yirmi üç adet Beypazarı efsanesine yer verilmiş olup, içerisinde çeşitli motifler, olay akışı ve neticeleri itibarıyla efsane türünün tam örnekleyen üç adet efsaneye yer verilmiştir. Diğer metinler, yöresel yiyeceklerin ortaya çıkış hikâyeleri, dini ve menkıbevi içerikler veya doğal afetler şeklinde gerçekleşmiştir.

dillerde dolanmaya başlayınca erkek tarafı kız tarafına kızı istemeye gelirler, kızın babası ise kızının kendisi istemese de sevdiğine gideceğini düşündüğü için hayır da diyemez. Zihninde gerçekleşmesi imkânsız bir olay kurgulayıp, bunu erkek evine söyler. Kızın babasının isteği ise şöyledir; kendisinin olan büyükçe ekin tarlasını sabah ezanlarında başlayıp akşam ezanlarına kadar kız ile erkek biçerlerse kızını oğluna vermeye razı olacağını söyler.

Kızın babası oldukça büyük olan bu tarlanın bir günde orakla biçilemeyeceğinden o kadar emindir ki şayet tarlayı biçerlerse düğünlerini de ben yapacağım der. İki âşık sevgilerinden de kuvvet alarak hemen kabul ederler ve ertesi sabah ezanlarında tarlayı biçmeye başlarlar. Tarlanın bir köşesinden kız diğer köşesinden erkek akşam ezanı okunana kadar biçmeye kararlıdır. O kadar ki yemek yemek veya su içmek için bile durmazlar. Başları önünde evlilik hayaliyle var güçleriyle tarlayı biçmeye devam etmektedirler. Akşam ezanları okunurken tarlanın tam ortasında buluşurlar ama artık yaşama tutunacak halleri kalmamıştır. Son gayretle birbirlerine sarılırlar ve oracıkta can verirler.

İşte bu tarlanın ortasında iki tane kaya vardır ki bu aşkları uğruna ölmeyi göze almış, adanmış iki bedeni göstermektedir (K.K. 44).

Beypazarı'nda Kız-Oğlan Tarlası isimli anlatıda, efsanelerde yaygın olarak görülen taş dönme motifi vardır. Bu efsanede taş dönme olayının gerçekleşmesinde etkili olan sebep, cezalandırma değil kurtulma psikolojisi etkilidir (Ergün, 2000: 176).

Efsanede, kızın babasının karşı çıktığı için evlenmelerine izin verilmeyen gençlerin, evlenme istekleri gerçekleşmediği için bu yüzden taş kesilmelerini dile getiren motifle alakalı olan bir efsane çeşididir (Ergün, 2000: 177).

1.2.2. Kervan Taşları Efsanesi

Beypazarı Yukarı Kertil (Sarı Ağıl) köyünün kuzey batısındaki bir tepeden geçen yola, Yörük Yolu adı verilir. Bu yolda, çevredeki taşlara benzemeyen küçük,

cücemsi taşlar bulunur. Bu taş grupları, toprak üzerindeki farklı görünümüyle bir kervanı andırır. Köyde, bu taşların kuşaktan kuşağa anlatıla gelen bir efsanesi vardır.

Çok eski zamanlarda, buradan geçen bir kervan, Yörük Yolu'nda konaklar. Konaklama sırasında, herkes bir işle meşgul olur. Kimi çadır kurar, kimi hayvanların bakımıyla uğraşır, kimileri de yemek yapma telaşındadır.

Birkaç kadın da hamur yoğurur, ocak yakar ve kartalaç (yufka) yapmaya başlar. O sırada, bu kadınların arasından bir yeni gelinin çocuğu altını pisler. Çocuğun altını değiştirip bez bağlaması gerekir. Şöyle bir bakınır, su bulamaz. Yakınında ne bir ibrik, ne de bir testi vardır. Çadıra gitmeye de üşenir ve oradan bulduğu bir yaprakla ellerini yıkamadan, elinin hamuruyla çocuğun altını temizlemeye kalkar. O anda, bütün kervan taş kesilir. İşte o yoldaki taşlar, o kervanın ta kendisidir. Nimete yapılan saygısızlık nedeniyle o gelinle birlikte bütün kervan cezalandırılmıştır (Yıldırım, 2014: 81)

Beypazarı'nda anlatılan bu anlatıda taşa dönme motifi vardır. Bu efsanede genelinde olduğu gibi cezalandırma psikolojisi etkilidir (Ergün, 2000: 177).

Ellerindeki unu temizlemeye üşenen bir kişinin diğer bir ifadeyle günah işleyen bir kişinin Tanrının gazabına uğraması ve bu kişinin yanında tüm kervanın gazaba uğraması anlatılmıştır (Ergün, 2000: 176).

1.2.3. Gelin Kayası Efsanesi

Ankara'nın Beypazarı ilçesine 20 km. kala yolun sağ tarafında bulunan kayaya verilen isim, "Gelin Kayası"dır. Anlatılan efsaneye göre bu kayalar, taşlaşan bir gelinin eteklerini andırmaktadır.

Halk tarafından anlatılan "Gelin Kayası" efsanesinin iki rivayeti vardır: İlkinde birbirine sevdalı olan iki genç evlenmek isterler ama kızın babası buna razı gelmez ve onu başkasına verir. Düğün günü gelir ve kız sevdiğine kaçmaya teşebbüs etse de, gelin alayı bunu engeller. Ne var ki, genç kız kaçarak bir tepeye çıkar ve

orada “Allah’ım ya beni taş et, ya da kuş et” diye yalvarır. Bunun üzerine genç kız taş kesilir (K.K. 45).

İkinci anlatıda ise genç kız ile çoban birbirlerine âşık iki gençtir. Çoban o kadar güzel kaval çalmaktadır ki, kızı kendine âşık etmiştir. Ne var ki sevdalılar birbirlerine kavuşamazlar, çünkü kız başkasıyla evlendirilir. Düğün günü sevdiği kızı, gelin alayı ile birlikte kocasının köyüne giderken gören çoban, kavalını öyle bir çalar ki, sevdiğine bir mesaj yollamış olur. Bu mesajda çoban, geline “Ata sağından bin, solundan in.” demek istemiştir. Bunu anlayan kız, attan inip çobanın olduğu tepeye gitmek için koşmaya başlar. Arkasından gelen gelin alayının kendisinin mutluluğuna izin vermeyeceğini düşünen sevdalı kız, tepeye çıkarken “Allah’ım ya beni taş ya da kuş et!” diye yalvarır. Bunun üzerine duası kabul olur ve tepeye vardığında taş kesilir (Oğuz ve Ersoy, 2007: 31).

Efsanede dilekleri sonunda taş kesilenler insanların başından geçen olay ve neticesi konu edilmektedir. Metin Ergün’ün efsaneler hakkında kaleme aldığı eserde saptadığı efsanelerde taşa dönme motiflerinin görülme sebepleri arasında olan ve bu efsanede de taş kesilme motifinin ortaya çıkış sebebi diyebileceğimiz durum, sevgililerine kavuşamayan güzeller, iffet sahibi talihsiz güzel kızlar, bir hücumda iffetinin ve sevgisinin lekelenmemesi için taş olmayı tercih edenlerin dileklerinin kabul olduğu görülmektedir (Ergün, 2000: 177).

1.2.4. Karaşar Kariyelerinin Verilişi

Bin iki yüzlü yılların ortalarında; bugün Beypazarı ilçesinin Karaşar beldesi civarında yaşayan konar göçer Yağdanı Sultan’ın kızı, Melek kız rüyasında Çubuk üzerinde Çevlik ağızda yaşayan Kalender isimli bir gençle peygamberimizin de bulunduğu bir mecliste nikâhlandığını görür.

Sabah olunca rüyasını babasına anlatır. Babası da kızım bu gördüğün rüya iyi bir rüya; mademki, ceddimiz Muhammed Mustafa nikâhını orada kıymış. Bizim de oraya gitmemiz gerekir diyerek yol hazırlıklarına başlarlar.

Yola çıkıp kaç günde bu mahale geldiklerini bilemiyoruz. Ama bugün Sele köyü sınırları içinde Çal Tepesi, Namazgâh mahalline gelince kız birden, ‘İşte rüyamda gördüğüm yer burası. Bak şu odun eden delikanlı da ahti nikâhlandığım olsa gerekir’ deyince, baba-kız odun kesen S. Kalender’in yanına geldiklerinde selam verirler. Genç Kalender gelenlerden genç kızı rüyasında gördüğünden tanır. Yağdanı Sultan ‘Evladım biz bu kariyeye (köye) misafir geldik. Bizi hanenize götürür müsün?’ der. S. Kalender Veli kıza dikkatlice bir daha bakar. İçinde bir sevgi uyanır. Gelen yaşlı babanın elini öper.

Siz yavaş gelin ben babama haber vereyim, diyerek yanlarından ayrılır. Koşarak genç Kalender evlerine gelir. Oğlunun koşarak odayı düzenlemek için geldiğini gören S. Siyami Fakı, ‘Oğlum onlar odalık misafir değiller. Evimiz zaten o mihmanlar için hazırlandı. Buyursunlar, hanemize gelsinler’ der. Nihayet gelince görüşüp; kendilerini tanıtır. Melek kız hâlâ ayaktadır. Yağdanı Sultan kızının gördüğü rüyasını anlatmasını ister. Melek kız rüyasını sıkılarak anlatır. S. Siyam: ‘Oğlum bak Melek kızımız bir düş görmüş. Buna ne dersin? Deyince, genç Kalender ‘Babacığım söyledikleri haktır gerçektir. Aynı rüyayı ben de gördüm. Ceddım ol Muhammed Mustafa nikâhımızı kıyarken; yine ceddım Ali bin Ebu Talip benim şahidim, Melek’in şahidi Sırrıy’ül Azim Hünkâr Pir Hacı Bektaş-ı Veli idiler. Varıp nikâhımızı Suluca Karahöyük’te kıydıralım. Olmaz mı?’ demiş.

Hep beraber Suluca Karahöyük’e (Bugünkü Hacıbektaş ilçesine) gelip; niyaz bent olmuşlar. Yağdanı Sultan geliş sebeplerini anlatmış. Hünkâr Pir Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri de nikâhlarını kıymış.

İki gün ortada mihman olduktan sonra Suluca Karahöyük’ten Hünkâr’la vedalaşarak buradan S. Siyami Fakıoğlu S. Kalender Veli’ye gelini Melek Hatun, Sele kariyesine; yağdanı Sultan de Beypazarı bölgesinde obasına gitmişler.

Bir müddet Sele kariyesinde kalan S. Kalender ile eşi Melek Hatun el öpmek maksadıyla, Yağdanı Sultan’ın obasına gitmek için yola çıkarlar. Uzun bir yolculuktan sonra Yağdanı obasına gelirler. Görüşüp hal hatır sorarlar. Yol yorgunluğunu gidermeleri için istirahatete çekilirler. Beş gün misafir kaldıkları

Yağdanı Sultanın obasından ayrılırken; Yağdanı Sultan ‘bak oğlum Kalender, sana ve evlatlarına el öpümlüğü olarak Karaşar, Saray, Dikmen, köseler ve Dere kariyelerini veriyorum. Bundan sonra bu kariyeler biat olarak sana bağlıdır.’ der (Şahhüseyinoğlu, 2002: 243).¹¹

¹¹ Söylencenin bulunduğu eserin yazarı Şahhüseyinoğlu, söylencede geçen tarihler ve yerler düşünöldüğünde söylencede geçen tarihlerde söylencede geçen yerlerin meskun mahal olmadığı, Anadolu’nun genelinde olduğu gibi bu yerlerde de konar göçer hayatın hakim olduğu bu sebeple efsaneye konu olan olayın aradan birkaç yüzyıl geçtikten sonra yaşansa da önceki zamanlarda yaşayan kişilere adfedildiğini belirtmiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN MANZUM TÜRLER

1. MANZUM TÜRLER

1.1. MÂNİ

Mâniler halk edebiyatının en yaygın şeklidir. Genellikle, 7'li hece ölçüsüyle ve dörtlük nazım birimiyle oluşturulan mânilerin kafiye düzeni (aaxa) şeklindedir. İlk iki dizenin doldurma ismiyle söylenen asıl konuya hazırlık mısraları olup asıl mesaj 3. ve 4. dizelerde verilir. Bununla birlikte en güzel maniler, ilk mısralarıyla son iki mısrasını arasında gizli bir bağ kurulabilen ve böylece dış âlem ile iç duyguları kaynaştırmayı başaranlardır (Güzel ve Torun, 2007: 153). Her konuda söylenebilen mânilerde başlıca konu aşktır. Halk arasında mâni söylemek için, mâni yakmak, mâni düzmek, mâni atmak gibi deyimler kullanılır. Mâni söyleyenlere de mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü denir (Dilçin, 2013: 280).

Toplumsal hayatta alıcıya mesaj iletmede sıkça manilere başvurulur. Özellikle düğünlerde, kadın topluluklarında, işyerlerinde, tarlalarda vb. (Elçin, 2004: 281). yaygın olarak kullanılır.

Beypazarı'nda da yaptığımız mani tespiti çalışmaları neticesinde pek çok mani bulunmuş olup bunlar genellikle tek dörtlükten oluşan ve hece vezninin yukarıda belirtilen ölçüleriyle söylenmiş manilerdir. Bunlardan ayrı dört dizeden az veya çok dizelerle ve 7 heceden çok hece sayısına sahip maniler varsa da yaptığımız araştırmada bu tür manilere rastlanmamıştır.

Mâniler yapısına ve konusuna göre gruplandırılabilir, biz çalışmamızda mânileri, yapısına göre tasnif edip, örnekleri vereceğiz.

1.1.1. Yapısına Göre Mâniler

1.1.1.1. Düz Mâni / Tam Mâniler:

Dört dizeden oluşan ve genellikle 7'li hece ölçüsüyle söylenen mânilere verilen isimdir. Yaptığımız derleme ve kaynak tarama çalışmaları neticesinde düz mâni şeklinde söylenen 38 mani tespit edilmiş olup bu maniler aşağıda verilmiştir.

Ağşam oldu da aş gerek

Garibe yoldaş gerek

Garip niylesin yoldaşı

Bağrına daş gerek (Torun ve Torun, 2011: 404).

Altın tas altın tarak

Varamam yolum ırak

Aynı mahledeydik evvel

Olduk yıldızdan uzak (Cankara, 2009: 111).

Annem enteri almış

Siyah gülleri varmış

Keşke sevmez olaydım

Yârimin yâri varmış (Şener, 1997: 144).

Ateşim yok külüm yok

Bülbül gibi dilim yok

Şimdi yaşlandım

Ağlamadık günüm yok (K.K. 42).

Camiler medreseler

Yarin geldi deseler

Kesette bir canım var

Veririm isteseler (Torun ve Torun, 2011: 404).

Cam üstünde şişem var

İçinde menekşem var

Bugün ben yâri gördüm

Onun için neşem var (Torun ve Torun, 2011: 403).

Çay içinde Karataş

Göz üstünde hilal kaş

Horasan'da bir kız var

O da bizim arkadaş (Cankara, 2009: 49).

Derelerde yayıldım

Güneşlerde bayıldım

Dokunmayın bugün bana

Ben yerimden ayrıldım (Torun ve Torun, 2011: 403).

Derelerin mısırını

Oldum gurbet yesiri

Onbeş gızdan ileri

Geç gelinin gısrını (Torun ve Torun, 2011: 404).

Derelerin nanası

Vermen diyor anası

Şimdi buradan geçti

O kızın Kaynanası (Torun ve Torun, 2011: 403).

Dertliyim dereliyim

Sorun ben nereliyim

Her derde kapı açtım

Hâlâ ben yaralıyım (Özbay, 1992: 115).

Deveyi düz öldürür

Kebabı köz öldürür

Yiğidi kılıç değil

Bir kötü söz öldürür (Özbay, 1992: 116).

Duda merdiven kurdum

Yâre selama durdum

Yârim gurbete gitti

Yidi yıl bekâr durdum (Torun ve Torun, 2011: 404).

Evleri çukur mola

Çuhalar dokur mola

Mahallede düğün var

Bizi de okur mola (Cankara, 2009: 128).

Elimi salladım astara

Elimi kesti testere

Bir yar sevdim

O da gitti askere (K.K. 11).

Evimizin önu pınar

Soksam ellerimde donar

Ne kız oldum ne gelin

Yüreğim ona yanar (Şener, 1997: 144).

Gelinimi getirdim

Elimi yağa batırdım

Çok şükür Mevla'ya

İşten güçten kurtuldum (Günaydın, 1996: 63).

Gökte uçan akbaba

Kanadı yaba yaba

Kızın gönlü olursa

Ne desin ana baba (Şener, 1997: 144).

Halin sormaya geldim

Saçın örmeye geldim

Meramin öyle değil

Yüzün görmeye geldim (Cankara, 2009: 111).

İki çeşme yan yana

Su içtim gana gana

Bana adresini ver

Olsun bana kaynana (Torun ve Torun, 2011: 403).

İndim dere akıyor

Yar yüzüme bakıyor

Bütün çiçekler açmış

Yârim gibi kokmuyor (Torun ve Torun, 2011: 404).

İpe serdim tarhana

Kara gözlüm ağlama

Ben gidersem gelirim

Karaları bağlama (Torun ve Torun, 2011: 403).

Kahve piştiği yerde

Pişip taşıdığı yerde

Güzel çirkin aranmaz

Gönül düştüğü yerde (Özbay, 1992: 115).

Kara kara kazanlar

Kara yazı yazanlar

Cennet yüzü görmesin

Aramızı bozanlar (K.K. 11).

Karşıda ak kapı

Eseri(çivisi) sık kapı

Beni yardım ayıran

Sürünsün kapı kapı (Cankara, 2009: 111).

Kayalar merdin merdin,

Kim bilir kimin derdin,

Ağaçlar kalem olsa,

Yazılmaz benim derdim (Cankara, 2009: 49).

Kolumdaki bilezik

Üç burmadır üç burma

Yar gurbete gidersen

Üç günden fazla durma (Torun ve Torun, 2011: 404).

Mani bilmem ne deyim

Hangi yoldan gideyim

Çek deveni deveci

Ben evime gideyim (Cankara, 2009: 34).

Manici başı mısın

Cefayir taşı mısın

Bir çift mani söylesem

Cebinde taşır mısın (K.K. 11).

Mânini mayırayım

Sözünü kayırayım

Gel bizim tarlaya da

Aç karnını doyurayım (Özbay, 1992: 115).

Maniye maraz derler

Güzele kiraz derler

Bir çift mani söylesem

O da yâre az derler (Cankara, 2009: 111).

Maniye maraz derler

Güzele kiraz derler

Senin gibi maniciye

Orda burada gez derler (K.K. 11).

Mendilim dalda kaldı

Gözlerim yolda kaldı

Yıkılası meyhane

Zerhoşum nerde kaldı (Torun ve Torun, 2011: 404).

Of of dedim de geçti bir tilki

Tüfeğim olsaydı vururdum belki

Beypazarı'nda satılan kürkü

Param olsaydı alırdım belki (K.K. 9).

Oğul dilinde saçak

Dayansam yıkılacak

Sahip ol oğluna gonşu

Oğlum benim olacak (Torun ve Torun, 2011: 404).

Tencere içinde pekmez

Bu pekmez bize yetmez

Karaşar'ın kızları

Davulsuz gelin gitmez (Torun ve Torun, 2011: 403).

1.1..1.2. Karşılıklı Söylenen Mâniler:

İki kişinin karşılıklı söylediği ve birbirlerine cevap mahiyetinde olan mânilere karşılıklı söylenen maniler ismi verilir. Bu mânileri söyleyen taraflara karşı-beri de denilmektedir. Genellikle düğünlerde ve alışverişlerde kullanılan bu mânilere Beypazarı'nda da rastlanılmaktadır. Tespit ettiğimiz karşılıklı maniler aşağıda sıralanmıştır.

Gelin Kardeşine:

Atın gelir ıpış ıpış

Önünde toyla yokuş.

Oğlan gardaşım

Atın başına sıkı yapış¹² (K.K. 11).

Gelin kızın annesi:

Gökyüzünde bağ mı olur

¹² Gelin alma günü geçmiş dönemlerde gelinler beyaz bir ata bindirilip bir akarsuyun veya derenin üzerindeki köprüden geçirilerek damat evine arınarak gitmesi istenirdi. Gelinin damat evine gittiği gün gelinin bindiği atın yularından gelinin erkek kardeşi yoksa erkek kuzeni tutarak yeni eve doğru yolculuk yapılırdı. Yolculuk esnasında gelin bu manayı söylemesi adettir (K.K. 11).

Altında yol mu olur

Küçük gelin olan kızın

Yüreğinde yağ mı olur (K.K. 11).

Gelin:

Kınayı getir anam

Parmağını batır anam

Bu gece misafirim

Gel koynunda yatır anam (K.K. 11).

Gelin kızın annesi:

Kızım kızım güzel kızım,

Sen ağlama dayanamam,

Kızım kızım yürek sızım,

Sen ağlama kıyamam.

Madem gitmek istiyorsun,

Madem mani der ağlarsın,

Öyleyse ben de vazgeçtim,

Seni göndermiyom kızım (Cankara, 2009: 119).

Dünürcü:

Misafir geldik size,

Çok ikram edin bize,

İçinizde bir kara gözlü,

Münasip görün bize¹³ (Cankara, 2009: 128).

Dünür gelinen kızın annesi:

Kızım güzel gayetten,

Sıçrar çıkar hayattan,

Kızıma dünür geliyor,

Köst ile Kapullu'da.¹⁴ (Cankara, 2009: 128).

1.2. NİNNİ

Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum ve mensur sözlerdir (Elçin, 2004: 271). Annelerin büyüklerinden öğrendikleri veya doğaçlama şekilde söyledikleri ninniler, annenin genellikle o anki

¹³ Kız istemeye gidilen gün dünürlük esnasında söylenir.

¹⁴ Dünürlük günü kız anası kızın yaşı küçük, evlenecek olgunlukta değil mesajını vermek için bu maniyi söylerdi.

ruh halini yansıtır niteliktedir. Çoğunlukla bebeğin susmamasından veya başka birinin bu durumda kendisine yardımcı olmamasından duyulan rahatsızlığın bir serzenişidir.

Kaşgarlı'nın "Divanü Lügati't-Türk"ünde "balu balu" adı verilen "ninni"ye diğer Türk bölgelerinde "layla", "laylay", "sengildek yırı", "elle", "eley", "nene", "beşik cırı", "aldehy-aldehy", ayya", "hüvdi" gibi isimler verilmektedir (Ed. Oğuz, 2013: 252).

Anonim ninnilerin çoğu yedi hecelidir ve mani tipinde kafiyelenmişlerdir. Fakat daha çok âşıklar tarafından söylenmiş ve yapı bakımından anonim olanlara nazaran çok daha sağlam olan sekiz ve on bir heceli ninnilere rastlamak mümkündür (Kaya, 1999: 344). Lakin derleme çalışmalarımızda âşıklar tarafından derlenmiş ninni çeşidine rastlanmamış olup, kaynak kişilerden veya daha önce yapılan derleme çalışmalarından bulduğumuz ninni çeşitleri ilk kategoriye mensuptur.

Ninnilerin konuları söyleyen kişinin o anki içinde bulunduğu duruma ve bağlamına göre çeşitlenmektedir. Türkiye sahasında ninniler üzerine araştırma yapan Âmil Çelebioğlu (1982: 40), ninnileri ele aldıkları konulara göre şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Dini, kutsi ve fikri mahiyette ninniler
 - a. Bazı dini hususiyetler ve şükür ifade eden ninniler
 - b. İsmail a.s., Hz. Peygamber, dört halife ve velilerle ilgili ninniler
 - c. Öğüt ve veciz bir ifade ihtiva eden ninniler
2. Efsane ve ağıt türünden ninniler
 - a. Bir hadiseye bağlı tahkiyevi ninniler
 - b. Ölümle ilgili ninniler
3. Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler

- a. Çocuk sahibi olma dileğiyle ilgili ninniler
 - b. Dua mahiyetinde ninniler
 - c. Beddua mahiyetinde ninniler
 - ç. Ağlamama ve uslanma dileğiyle ilgili ninniler
 - d. Uyuma, büyüme ve yürüme dileğiyle ilgili ninniler
 - e. Yiyecek ve içecek dileğiyle ilgili ninniler
 - f. Giyim, zinet, eşya ve oyuncak dileğiyle ilgili ninniler
 - g. Evlenme ve gelin olma dileğiyle ilgili ninniler
 - h. İş ve hizmet bekleme dileğiyle ilgili ninniler
 - ı. Tahsil, meslek ve makam sahibi olma dileğiyle ilgili ninniler
 - i. Mal, mülk ve zenginlik dileğiyle ilgili ninniler
4. Sevgi ve alâka ifade eden ninniler
 - a. Uyuma ve büyümeyle ilgili ninniler
 - b. Yemek ve yiyeceklerle ilgili ninniler
 - c. Çocuk sevgisi ve kıymeti ifade eden ninniler
 - ç. Çocuk için fedakarlık, ondan ayrılmama ve onu himaye duygusu ihtiva eden ninniler
5. Övgü ve Yergi Mahiyetinde Ninniler
 - a. Bebekle ilgili övgü ve yergi ifade eden ninniler
 - b. Anne, baba ve kardeşle ilgili övgü ve yergi ifade eden ninniler

6. Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler

a. Ağlamayla, uyumayla ilgili ninniler

b. Annenin bebekten çektiği zahmetle ilgili ninniler

c. Baba (koca)dan vs.den Şikâyet ve serzenişle ilgili ninniler

ç. Annenin bebekle ilgili üzüntülerini, bebeğin dert ortağı oluşunu ifade eden ninniler

d. Annenin şahsi Şikâyet, teessür ve ıstıraplarını ifade eden ninniler

7. Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler

a. Anne ve bebek ayrılığıyla ilgili ninniler

b. Anne ve baba (koca), bebek ve baba ayrılığıyla ilgili ninniler

c. Akraba ayrılığıyla ilgili ninniler

ç. Umumi olarak ayrılıktan Őikâyetle ilgili ninniler

8. Vaat Mahiyetinde Ninniler

9. Tehdit ve Korkutma Mahiyetinde Ninniler

a. Baba ile ilgili tehdit ninnileri

b. Anne ile ilgili tehdit ninnileri

c. Umacı, dede, derviş vs. ile ilgili tehdidi ninniler

ç. Hayvanlarla ilgili tehdidî ninniler

Çalışmamızda Beypazarı'nda söylenen ninnilerden elde edebildiğimiz kadarını yukarıda tasnifi verilen çalışmaya göre gruplandırıp örneklendireceğiz. Bu

noktada yukarıda verilen tüm gruplarla ilgili ninni elde edilememiş olup, elde edilen ninniler aşağıda verilmiştir.

1.2.1. Dini, kutsi ve fikri mahiyette ninniler

1.2.1.1. Bazı dini hususiyetler ve şükür ifade eden ninniler

1.2.1.1.1. İsmail A.S., Hz. Peygamber, dört halife ve velilerle ilgili ninniler

Perşembe gecesi doğdu

Anadan sünnetli oldu

Yerle gök nurla doldu

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 143).

1.2.2. Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler

1.2.2.1. Dua mahiyetinde ninniler

Penceresi gacır gacır

Yavrum senin neren acır

Mevlam sana versin ecir

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Nenni diye uyutayım

Uykularda büyüteyim

Kuzularla yürüteyim

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Uyusun da büyüsün

Eteğini sürsün

Yüzüne güller bürsün

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Yedi havan dibi deldim

Seni haktan dilerim

Allah versin ömrünü

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Uzun çaylar yolun olsun

Selvi kavak boyun olsun

Beyin oğlu senin olsun

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

İnce elektenelediğim

Al kundakta belediğim

Seni Allah'tan dilediğim,

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.2.2. Uyuma, büyüme ve yürüme dileğiyle ilgili ninniler

Nenni derim ben de sana

Naz edersin sen de bana

Uyu yavrum kana kana

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

Nenni desem beşiğine

Devlet konsun eşiğine

Beyin oğlu döşeğine

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.2.3. İş ve hizmet bekleme dileğiyle ilgili ninniler

Bahçeye kurdum salıncak

Eline verdim oyuncak

Kızıma mama getirecek

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

1.2.3. Sevgi ve alâka ifade eden ninniler

1.2.3.1. Yemek ve yiyeceklerle ilgili ninniler

Dandani dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Lahana da yetmez kökünü yer,

Benim kuzum lokum yer

Eee eeee eee e (Şener, 1997: 141).

1.2.3.2. Çocuk sevgisi ve kıymeti ifade eden ninniler

Çamdan çama çam eteği

Etrafı bülbül yatağı

Benim yavrum bal peteği

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

İstanbul'un minaresi

Ezan okur divanesi

Ananın babanın birtanesi

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.4. Övgü ve Yergi Mahiyetinde Ninniler

Dandini dandini dayısı bey

Annesi keklik babası da bey

Partal paçalı halası

Yalaşık da bulaşık teyzesi

Cicili de bicili hanım yengesi

Eee eeee eee e (Şener, 1997: 141).

1.2.4.1. Bebekle ilgili övgü ve yergi ifade eden ninniler

Bir küçücük meleksin

Her gönülde dileksin

Sen ne şirin bebedsin

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Eee eeee edalı bebek

Amcalı dayılı yengeli bebek

Gül gibi bebek huu huu

Nur gibi bebek neni (Şener, 1997: 142).

1.2.4.2. Anne, baba ve kardeşle ilgili övgü ve yergi ifade eden ninniler

Dandini dandini danadan

Bağışlasın yaradan

Bir kötüce anadan

Böyle de evlat olur mu?

Uyur benim çocuğum nenni

Büyür benim yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.5. Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler

1.2.5.1. Ağlamayla, uyumayla ilgili ninniler

Nenni desem dağlar uyur

Dağlarda laleler büyür

Benim yavrum şimdi uyur

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Nennim sana hoş mu gelir

Ela gözden yaş mı gelir

Uyku sana güç mü gelir

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Nenni desem nenim yetmez

Satın alsam param yetmez

Elin gülü ele kokmaz

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 143).

Uzun kavak boyun olsun

Akarsular ömrün olsun

Benim uykum senin olsun

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 143).

Yük dibine yerin ettim

Senin ile sabah ettim

Üstüne halılar örttüm

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Nenni diyem yatana dek

İlk horozlar ötene dek

Senin keyfin yetene dek

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Gurbetin yolu iki

Girmez gözlerime uyku

Benim yavrum uyur mu ki

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Yurt dibine yerini ettim

Üstüne havlular örttüm

Seninle sabahı ettim

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.5.2. Annenin bebekten çektiği zahmetle ilgili ninniler

Nenni desem beni yakar

Ağzın bal dudağın şeker

Analar ne zahmetler çeker

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 143).

1.2.6. Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler

1.2.6.1. Anne ve bebek ayrılığıyla ilgili ninniler

İğdenin çiçeği açtı

Anan senden kaçtı

Gurbet ele kapı açtı

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 141).

1.2.6.2. Anne ve baba (koca), bebek ve baba ayrılığıyla ilgili ninniler

Nenni diyem uykun gelsin

Uzak yoldan baban gelsin

Allah uzun ömür versin

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Evlerin önü iğde

İğdenin dalları yerde

Senin baban kara yerde

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

İstanbul'un yolu iki

Gözlerime girmez uyku

Acep baban yolda mı ki

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

İstanbul'un yolu çakmak

Ne güç imiş yollara bakmak

Ulu yollara çanta takmak

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

1.2.6.3. Akraba ayrılığıyla ilgili ninniler

Nenni nenni nesine

Aşıp gider emmisine

Selam söylen dedesine

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

Biner atın iyisine

Gider yolun kıyısına

Selam söylen teyzesine

Nenni yavrum nenni (Şener, 1997: 142).

1.3. TÜRKÜ

Türkü, kültürümüzün vazgeçilmez bir parçası olup, yılların aşındırmalarına, yeni beğenilere rağmen günümüze kadar varlığını sürdürmüş anonim ürünlerdir. Bunun başlıca sağlayıcısı ise, insanların hayata ve hayatta karşılaştığı kişilere karşı duygu düşünce ve hayallerini türkülere dökerek dile getirmesidir. İnsanlar, acılarını, sevinçlerini, umutlarını, hüznelerini, hayıflanmalarını, şikâyetlerini, isteklerini türkülerde dile getirerek dışa vurmuştur. Bu yönüyle türküler hayatla iç içe ürünlerdir. Türküler konusunda araştırma yapan Cahit Öztelli (1953: 3) türküler hakkında şunları söylemiştir: Halkın iç âlemini yaşatan, beşikten mezara kadar bütün yaşayışını içine alan en dikkate değer edebî mahsuller türkülerdir... Bu nedenle türküler incelenirken incelerken söyleyen kişinin ruh halini ve bağlamı beraber düşünmek gerekir.

Bu kadar lirizmi içinde barındıran bu ürünleri tarif ederken de geçmişte hakkında söz söylenmiş pek çok tarife ulaşmak mümkündür. Nitekim M. Öcal Oğuz (2001: 16), türkü hakkında; anonim halk şiirleri arasında yer alan ‘türkü’yü ele aldığımız zaman kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve hacim gibi ‘dış’ unsurlar bakımından belirli bir şekilde karşılaşmamaktayız. Aynı şekilde türkülerde türlerin

belirlenmesinde bir ölçü olarak kullandığımız ‘konu’ ve ‘ezgi’ beraberliği de yoktur. bu bakımdan ‘türkü’nün de ‘Türkmani’, ‘Varsağı’, ‘Bayatı’, ‘Şarkı’ kelimeleriyle birlikte değerlendirilip izahının yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bize göre ‘türkü’ ‘Türlere mahsus ezgiler’ olup, bir nazım şekli veya türünün adı değildir diyerek Türkiye sahasında halk şiirinde tür ve şekil sorununu dile getirdiği bu eserde diğer anonim unsurlar gibi türkülerinde adlandırılmasında ve sınıflandırılması karşılaşılan sorunlara değinmiştir.

Bu konuda çalışma yapan bir diğer araştırmacı Boratav (1984: 150) ise türkü metinleri, bölge ve konulara has özellikler ya da ezgi ve sözlerin çeşitlenmesine göre “şarkı”, “deyiş”, “deme”, “hava”, “ninni”, “ağıt”, gibi başka isimlerle adlandırılmışlardır. Boratav aynı eserinde, türküleri konularına göre ve kullanıldıkları yerlere, vazifelerine ya da söylenme vesilelerine göre iki grupta toplamıştır. Bu tasnifte türküler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

A) Konularına göre türküler

1. Lirik türküler

- a. Ninniler
- b. Aşk türküleri
- c. Gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapisane türküleri
- d. Ağıtlar
- e. Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler

2. Taşlama, yergi ve güldürü türküleri

3. Anlatı türküleri

- a. Efsane konulu türküler
- b. Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler
- c. Tarihlik konuları olan türküler

B) Kullanıldıkları yerler, gördükleri vazifeler ya da söylenmelerini şartlandıran vesilelere göre türküler

4. İş türküleri

5. Tören türküleri

- a. Bayram türküleri
- b. Düğün türküleri

- c. Dinlik ve mezheplik törenlere değin türküler
- d. Ağıt törenlerinde söylenen türküler
6. Oyun ve dans türküleri
 - a. Çocuk oyunlarında söylenenler
 - b. Büyüklerin oyunlarında söylenen türküler (Boratav, 1984: 151).

Türküler konusunda yapılan bir diğer tasnif çeşidi de şekillerine göre türkülerdir. Cem Dilçin'in 'Örneklerle Şiir Bilgisi' isimli eserinde yer verdiği tasnife göre türküler şu şekilde sınıflandırılmıştır (Dilçin, 2013: 296):

1. Bentleri mâni dörtlükleriyle kurulan türküler
 - a. Mâni dörtlükleriyle kurulan kavuştaksız türküler
 - b. Kavuştakları mâni biçiminde olan türküler
 - c. Kavuştakları 1 dize olan türküler
 - d. Kavuştakları 2 dize olan türküler
 - e. Kavuştakları 3 dize olan türküler
 - f. Kavuştakları 4 dize olan türküler
2. Bentleri dörtlüklerle kurulan türküler
 - a. Dörtlüklerle kurulan kavuştaksız türküler
 - b. Bentlerinin dördüncü dizesi kavuştak olan türküler
3. Bentleri üçlüklerle kurulan türküler
 - a. Üçlüklerle kurulan kavuştaksız türküler
 - b. Kavuştakları 1 dize olan türküler
 - c. Kavuştakları 2 dize olan türküler
 - d. Kavuştakları 3 dize olan türküler
 - e. Kavuştakları 4 dize olan türküler
4. Bentleri beyitlerle kurulan türküler
 - a. Beyitlerle kurulan kavuştaksız türküler
 - b. Kavuştakları 1 dize olan türküler
 - c. Kavuştakları 2 dize olan türküler
 - d. Kavuştakları 4 dize olan türküler

Beypazarı'nda derleme ve kaynak taraması sonucu elde ettiğimiz türküler ve bazı türkülerin hikâyeleri aşağıda şekillerine göre tasnif edilerek, ilgili başlığın altında verilmiştir.

1.3.1. Bentleri mâni dörtlükleriyle kurulan türküler

1.3.1.1. Mâni dörtlükleriyle kurulan kavuştaksız türküler

ÇİĞ SÜTTEN KAYMAK MI OLUR?

Çiğ süttten gaymak molur? (2)

Hele güzele doymak molur? (2)

Güzel olan yosmanın (2)

Her yanı oynak molur? (2)

Hele güllü güllü de güllü,

Peştemalı püsküllü,

O püskülü kim dakdı?

Mettiş gocandan saklı.

Martinim atılmıyor, (2)

Bahalı satılmıyor, (2)

Ah geceler ayaz oldu, (2)

Yalnız yatılmıyor (2)

Hele mendil mendil,

Galdır gollarını da indir,

Hep sözlerin yalandır,

Gel beni de inandır.

Aynam düştü yerlere,

Garıştı gazellere,

Tabiyatın gurusun,

Ah doyamam güzellere.

Çık daldan erik de düşür, (2)

İn dibine gave bişir, (2)

Gaveyi bişirken, (2)

Aman beni aklına düşür. (2)

Köşe başı meyhane,

Asmandandır gapısı.

Gız senin uçun giydim,

Onbeş sene mapısı.

Taze yaprak dolması, (2)

İçi dolu guyması, (2)

Ne yaman datlı olur, (2)

Ergen yâri sarması. (2)

Aman ne gezen bahçelerde, (2)

Yavrum garanlık gecelerde, (2)

Nerde güzel gız görsem, (2)

Hep çirkin gocalarda. (2) (K.K. 13, 50)

HORASAN HOCANIN KIZI

Çay içinde kara taş,

Göz üstünde hilal kaş. Of of...

Horasanda bir kız var

O da bizim arkadaş... of of...

Ben bir küçük cezveyim,

Cezve değil hazneyim.. of of...

Verin benim yarimi,

Boynu bükük gezmeyim.. of of... (Torun ve Torun, 2011: 391).

KAYANIN BEDENLERİ

Kayanın bedenleri (2)

Çevirin gidenleri (2)

Ne hoş yazma bağıyor (2)

Beypazarı güzelleri (2)

Amanın amanın da çay kuşum

Nerelerde kaldın ninnoşum

Çok içmişim serhoşum

Sensiz kaldım bir hoşum

Kayalar bitişiyor (2)

Keklikler ötüşüyor (2)

Eller yârim dedikçe (2)

Ciğerim tutuşuyor (2)

Amanın amanın da çay kuşum

Nerelerde kaldın ninnoşum

Çok içmişim serhoşum

Kayalar merdin merdin (2)

Kim bilir kimin derdin (2)

Ağaçlar kalem olsa (2)

Yazılmaz benim derdim (2)

Amanın amanın da çay kuşum

Nerelerde kaldın ninnoşum

Çok içmişim serhoşum

Kayalar bitişiyor (2)

Keklikler ötüşüyor (2)

Eller yar yar dedikçe (2)

Yüreğim Tutuşuyor (2) (K.K. 13).

HARMAN YERİ YAŞ TERİ

Harman yeri yaş teri,

Yavaş da yürü hoş yürü,

Dün gece nerde idin?

Gerdanında diş yeri.

Harmanda kuyu kazdım,
Hem okudum hem yazdım,
Beyaz göğüsün üstünde,
Düştüm de öleyazdım.

Harman yeri yarılır.
Duyar da baban darılır.
Ne darılır kaynana,
Kocam demi sarılır.

Yokuşta yoruldun mu?
Sözüme darıldın mı?
Sen bana yar olmalı.
Boyunca sarıldın mı? (K.K. 50).

ÖRDEK İSEN GÖLE GEL

Ördek isen göle gel
Şahin isen çöle gel
Bende gözün var ise
El ettiğim yere gel

Ördek göllerde olur

Şahin çöllerde olur

Yâri çirkin olanın

Gözü ellerde olur

Ördek gölde süzülür

İnci boncuk dizilir

Geçme güzel kapımdan

Hastamız var üzülür

Kayadan indim iniş

Mendilim dolu yemiş

Yare saldım yememiş

Kendisi gelsin demiş

Kaya dibi gürgenlik

Böyle m'olur ergenlik

Pazardan basma aldım

İkimize yorganlık

Kaya dibi suyumuş

Bizim kader buyumuş

Ellere yazı yazmış

Bize gelmiş uyumuş (K.K. 50).

1.3.1.2. Kavuştakları mâni biçiminde olan türküler

KAYALARIN ARINI

Kayaların arını

Süpürseler karını

Şu benim bugünümde

Gönderseler yârimi

Seni gidi mavilim seni

Yaktın yandırdın beni

Üç beş gün arasında

Gül gibi soldurdun beni

Kayalar merdin merdin

Kim bilir kimin derdin

Ağaçlar kalem olsa

Yazılmaz benim derdim

Seni gidi mavilim seni

Yaktın yandırdın beni

Üç beş gün arasında

Gül gibi soldurdun beni

Kayalar kertişiyor

Keklikler ötüşüyor

Eller yâr yâr dedikçe

Yüreğim tutuşuyor

Seni gidi mavilim seni

Yaktın yandırdın beni

Üç beş gün arasında

Gül gibi soldurdun beni (Torun ve Torun, 2011: 393).

1.3.1.3. Kavuştakları 1 dize olan türküler

DEVEM GELİR ENGİNDEN

Devem gelir enginden,

Şeker damlar denginden,

Ben yârimi bilirdim,

Fistanının renginden.

Ah Nergiz Nergiz, duramam sensiz.

Atım var katırım var.

Ormanda çadırım var.

Kız seni alır kaçırım,

Bey baban hatırı var.

Ah Nergiz Nergiz, duramam sensiz.

Nergiz derler adı var.

Şekerden çok tadı var.

Ben yârimi bilirdim,

Yanağında beni var.

Ah Nergiz Nergiz duramam sensiz (K.K. 50).

1.3.1.4. Kavuştakları 2 dize olan türküler

AMBAR ÜSTÜ- OSMAN ÇAVUŞ

Ambar üstü tahtımız, aman,

Yoktur yardan bahtımız, aman,

Gel sarılıp yatalım,

Ta ezelden ahdımız ... haydi..

İbişim, gümüşüm.. Osman çavuşum.

Nerelerde kaldın çapkın sarhoşum.

Atım araptır benim aman aman.

Yüküm şaraptır benim, aman,

Bu yılda giderse, aman aman,

İşim haraptır benim, aman

İbişim, gümüşüm.. Osman çavuşum.

Nerelerde kaldın çapkın sarhoşum (Şener, 1997: 119).

AYVA DİBİ SERİN OLUR YATMAYA

Ayva dibi serin olur yatmaya.

Kızlar gelir alay alay.

Alim oynak oynak oynak,

Cümbüşler balılan kaymak.

Olur mu yare doymak?

Yare doydum diyenin,

Caizdir boyun vurmak.

İğnesi altından makası gümüş,

Müdevver olmuş endazesine,

Hadi yandım zarlifem,

Doldur doldur ver şerifem.

Hadi yandım yandım sana ben,

Doldur doldur ver bana sen (Torun ve Torun, 2011: 387).

ŞEKER OĞLAN-KÜÇÜK HANIM TÜRKÜSÜ

Elinde de makine,

Tavşan girdi ekine,

Kulakları dikine,

Darılırsan kime ne...

Yandım Şeker oğlan oğlan oğlan

Akşama tez gel sabrım kaçar oğlan

Elinde de ęakı,

Zingirdekli sapı,

Fadimeyi dđđmüŐ,

Kör olası hakı¹⁵.

Yandım Şeker oğlan oğlan oğlan

Akşama tez gel sabrım kaçar oğlan

Elinde de hıyar,

İnce ince soyar,

Çok ağlama küçük hanım,

Komşular duyar.

Yandım Şeker oğlan oğlan oğlan,

Akşama tez gel sabrım kaçar oğlan (K.K. 13, 50).

¹⁵ Hakı: Kocası, niŐanlısı.

1.3.1.5.Kavuştakları 3 dize olan türküler

ELMANIN ALİNE BAK

Elmanın aline bak,

Gopar da daline bak,

A benim serbest yârim,

Şu benim halime bak.

Ah anneler olacak da olacak,

Bu sevdan da seni de beni alacak,

Hasiret de gıyamete galacak.

Elif üstünde mimler,

Gergef üstünde simler,

Benim gönlümde sensin,

Senin kalbinde(aklında) kimler.

Ah anneler olacak da olacak,

Bu sevdan da seni de beni alacak,

Hasiret de gıyamete galacak.¹⁶

¹⁶ Bu türkü 06.05.1985 tarihinde Ankara Devlet Konservatuarı tarafından, Ayşe Tokyol'dan derlenmiştir.

HARMAN YERİ

Harmana kazdım kuyu. (2 defa)

Balım hem okudum hem yazdım. (2 defa)

O güzelim üstünden, (2 defa)

Düştüm de öle yazdım. (2 defa)

A kız senin eğmelerin,

İlik de tutmaz düğmelerin.

Ah emebilsem (...)

Harman yeri yaş yeri, (2 defa)

Yavaş da yürü hoş yürü. (2 defa)

Dün gece nerde idin? (2 defa)

Gerdan altı hoş yeri. (2 defa)

A kız senin eğmelerin,

İlik de tutmaz düğmelerin.

Ah emebilsem (...)

Harman yeri yarılır, (2 defa)

Duyar da babam darılır. (2 defa)

Ne darıldın bey baba, (2 defa)

El oğludur sarılır. (2 defa)

A kız senin eğmelerin,

İlik de tutmaz düğmelerin.

Ah emebilsem(...) ¹⁷(Torun ve Torun, 2011: 388).

1.3.1.6. Kavuştaıkları 4 dize olan türküler

BEYPAZARI MEŞELİSİ

Meşeli dağlar meşeli aman (2)

Dibinde halı döşeli aman aman (2)

Kül oldum aşka düşeli, beyim aman aman (2)

Olmalı yar güzel olmalı aman aman,

Her güzel dengini bulmalı

Sana sana allarda

Bana bana morlar da,

Kınalı da keklik seke seke

¹⁷ Bu türkü kına gecelerinde topluca söylenilir.

Eğlencem sen gel bir tanem gel

Pınarın ayağını eşmeli aman aman(2)

Eşip de suyunu da içmeli aman aman(2)

O yardan nasılsa geçmeli beyim aman aman(2)

Olmalı yar güzel olmalı aman aman

Her çapkın dengini bulmalı.

Sana sana allarda

Bana bana morlar da,

Kınalı da keklik seke seke

Eğlencem sen gel bir tanem gel (K.K. 13).

EVLERİNİN ÖNÜ İĞDE

Evlerinin önü iğde

İğdenin dalları yerde

Benim sevdiceğim gelin

Alt tavanlı yüksek evde

Uyur musun uyan Ali'm

Şaka m'eden nazlı yarım

Hep dostlarım düşman olmuş

Kendine güvenir misin yarım

Evlerinin önü yonca

Yonca büyür dal boyunca

Anası kızından konca

Uyur musun uyan Ali'm

Şaka m'eden nazlı yarım

Hep dostlarım düşman olmuş

Kendine güvenir misin yarım

Kayada duramazsın Huriye'm

Saban tutturamazsın Huriye'm

Elli kocaya varsan Huriye'm

Benden ayrılamazsın Huriye'm

Evlerinin önü susam

Su bulsam mendilim yusam

Uyusam uyansam sarsam

Uyur musun uyan Alim

Şaka m'eden nazlı yarım

Hep dostlarım düşman olmuş

Kendine güvenir misin yarım

Evlerinin önü nane

Ben kül oldum yane yane

Alim deli ben divane

Uyur musun uyan Alim

Şaka m'eden nazlı yarım

Hep dostlarım düşman olmuş

Kendine güvenir misin yarım

İşlik dışlık dar geldi Huriyem

Hastalandı yar geldi Huriyem

Senin şeker yediğin Huriyem

Başım bela geldi Huriyem

Vurun Vurun Vuralım

Vurun vurun vuralım

Tahtaları kiralım

Amcaların hep usta

Yeniden yaptıralım

Tencere içinde pekmez

Bu pekmez bize yetmez

Karaşar'ın kızları

Davulsuz delin gitmez¹⁸ (K.K. 50).

1.3.2. Bentleri dörtlüklerle kurulan türküler

1.3.2.1. Bentlerinin dördüncü dizesi kavuştak olan türküler

¹⁸ Hareketli bir oyun olup, kadınlı-erkekli oynanır. İki kişi ile oynanır.

GÖZLEME ETTİM YAĞLI YAĞLI

Gözleme yaptım yağlı yağlı,

Atın terkisinde de bağlı,

Laf anlamaz elin oğlu,

Allı da allı.

Gelin anam imdat da senden,

Ne istersen gel al da benden,

Dünyalar başına da zindan.

Evlerinin önü nane,

Ben kül oldum yane de yane,

Oğlan deli kız divane,

Allı da allı.

Gelin anam imdat da senden,

Ne istersen gel al da benden,

Sarhoş mu da galdın dün akşamdan.

Evleri var hane hane,

Benleri var dane de dane,

Ne deliyim ne divane,

Allı da allı.

Gelin anam imdat da senden,

Ne istersen gel al da benden,

Uykusuz mu kaldın da dünkü geceden (K.K. 46).

BİZİM YAYLA

Bizim yaylanın otu datlı olur

Sütü, yağı, gaymağı datlı olur

Kız gelinden gıymetli olur

Kızlar gelir yaylamıza.

Bizim yayla ne güzeldir

Dibinde güller döşeli

Eli top top menekşeli

Kızlar varır yaylamıza.

Bizim yaylamız neşeli

Pınarları süt mayalı

Tepesinde gül dayalı

Kızlar gelir yaylamıza (K.K. 50).

1.3.3. Bentleri üçlüklerle kurulan türküler

1.3.3.1. Üçlüklerle kurulan kavuştaksız türküler

ERİSİN DAĞLARIN KARI ERİSİN

Erisin dağların karı erisin

Akan sular düz ovayı bürüsün (Emine'm bürüsün)

Cümle âlem yaylasına yürüsün

Ak kuzular melesin de gidelim (Emine'm gidelim)

Ak kuzular melesin de gidelim (Emine'm gidelim)

Pazarcılar gelir dereden düzden

Sırtındaki gömlek ketenden bezden (Emine'm vay bezden)

Nasıl ayrılalım sen gibi yardan

Aman da Emine'm nasıl yaptın bu işi (Emine'm bu işi)

Yetmedi mi dağ yolunun cümbüşü (Emine'm cümbüşü)

Yazı yazdım oltan pınar başına

Neler geldi şu gençlikte başına (Emine'm başıma)

Felek zehir kattı tatlı aşıma

İfadende doğru söyle Emine'm (yandım Emine'm)

Mahkemede kurtar beni Emine'm (yandım Emine'm) (Torun ve Torun, 2011: 393).

1.3.3.2. Kavuştakları 1 dize olan türküler

ZEYBEK TÜRKÜSÜ

Silindi mi maşrapamın kalayı, efem.

Bozuldu mu zeybeklerin alayı,

Dilberoyu öldürmenin kolayı, efem.

Yassıl dağlar, yassıl da aslan efem geliyor vay, vay.

Eğiri büğrü, eğri ovanın yolları, efem.

Çınar gibi Hasan'ımın kolları.

Zaptiyeler, Padişah'ın kulları, efem.

Yassıl dağlar, yassıl da aslan efem geliyor vay, vay.

Yassı, yassı değirmenin taşları, efem.

Hilâl gibi Hüseyin'in kaşları.

Dilberoğlu zeybeklerin başları, efem.

Yassıl dağlar, yassıl da aslan efem geliyor vay, vay.

Efeleri Eğri Ova'da bastılar, efem.

Çepkenini çam dalına astılar.

Dört kardeşi bir tahtada kestiler, efem.

Yassıl dağlar, yassıl da aslan efem geliyor vay, vay (Özbay, 1992: 103).

1.3.3.3. Kavuştakları 2 dize olan türküler

KALEDEN ÇEKERLER BİR SİYAH PERDE

Kaleden çekerler bir siyah perde

Ah canım gurban olsun merdoğlu merde

Gız Allah'ı seversen doğruyu söyle

Gıyma da çerkez gıyma merdanesiyim

Anamın babamın bir tanesiyim

Getir anam kunduramı giyeyim

Ah gara topraklara nasıl gireyim

Başım alıp diyar diyar gideyim

Gıyma da çerkez gıyma merdanesiyim

Anamın babamın bir tanesiyim¹⁹

KINA

Kız eşim yar eşim kınan kutlu olsun,

Vardığın yerde dilin tatlı olsun,

Atladı çıktı eşiği,

Sofrada kaldı kaşığı,

Kız ananın yanaşığı.

Kız eşim yar eşim kınan kutlu olsun,

Vardığın yerde dilin tatlı olsun,

Baban şehre vardı mı?

Alını yeşilini aldı mı?

Şu da kızımın dedi mi?

¹⁹ Bu türkü 1985 tarihinde Ankara Devlet Konservatuarı tarafından, Ömer Oğuzalp'ten derlenmiştir.

Kız eşim yar eşim kınan kutlu olsun,

Vardığın yerde dilin tatlı olsun,

Çamaşır yuduğun ak taşla,

Ekmek yediğin gardaşla.

Kız eşim yar eşim kınan kutlu olsun,

Vardığın yerde dilin tatlı olsun²⁰ (Torun ve Torun, 2011: 390).

İNİVERDİM EĞR'OVANIN DÜZÜNE

İniverdim Eğr'ovanın düzüne

Çayır, çimen çıkıverdi dizime

Beş yüz atlı gelemezdi izime

Yattım uykulardan uyanamadım

Yağlı gamalara dayanamadım

Çadır kurdum Eğr'ovanın düzüne

²⁰ Bu türkü kızın kına gecesinde söylenir.

Nişan taktım bir zenginın kızına

Uyma dedim, uydun eller sözüne

Yattım uykulardan uyanamadım

Yağlı gamalara dayanamadım

Korkmaz idim ayrılıktan ölümden

Kahve içerken fincan düştü elimden

Bilemedim dostlarımın halinden²¹

Yattım uykulardan uyanamadım

Yağlı kamalara dayanamadım

Zeybekleri Sar'alan'da bastılar

Cepkenini çam dalına astılar

Beş kardeşi bir tahtada kestiler

²¹ Bu bent Günaydın'ın araştırmasında olmayıp, Beypazarı'nda gazetecilik yapan Kemal Çelen'e ait internet sitesinde yer almaktadır. Metnin kaynağını sorgulamamıza rağmen, ulaşılamamış olup metnin tamamına <http://celenreklam.com/kara%C5%9Far.HTM> bağlantısından ulaşılabilir. Erişim Zamanı: 19.01.2015

Vurman Hüseyin'e, kıyman Ali'ye

Kelleleri bahşış gitti Valiye

Hüseyin'in biber gibi benleri efem

Al kan oldu cepkeninin yenleri

Şan verdi bu diyarın efeleri

Vurman Hüseyin'e, kıyman Ali'ye

Kelleleri bahşış gitti Valiye

Üzengim kırıldı indim bağladım

Martinimi kabzasından kavradım

Anamı nafile yere ağlattım efem

Yattım uykulardan uyanamadım

Yağlı gamalara dayanamadım (Günaydın, 1996: 71).

TAKSU KÖPRÜSÜNDEN SAAT BEŞTE GEÇTİM

Taksu köprüsünden saat beşde geçdim

Kanımı kadehe goydum da içdim

Saat bir olmadan toprağa düşdüm

Aman ayler beyler ben dünyama doymadım

Beşikdeki körpe de guzuma ben buba olmadım

Taksu köprüsünde vurdular beni

Çifte değirmenlere goydular beni

Ölmeden mezara goydular beni

Aman ayler beyler ben dünyama doymadım

Beşikdeki körpe de guzuma ben buba olmadım

Taksu köprüsünün ufak olur taşları

Çatık olur hafız alı'nın gaşları

Şu hüsam da bu işlerin başları

Aman ayler beyler ben dünyama doymadım

Beşikdeki körpe de guzuma ben buba olmadım²²

²² Bu türkü 1985 tarihinde Ankara Devlet Konservatuarı tarafından, Ayşe Tokyol'dan derlenmiştir.

KARAŞAR ZEYBEĞİ TÜRKÜSÜ

Zeybek misin zeybek donu giyecek efem

Katil misin tatlı canı kıyacak efem

Cahil misin el sözüne uyacak efem

Koç gibi meydanlarda dönenlerdeniz

Biz ahbap uğruna ölenlerdeniz

Döküldü mü maşrapamın kalayı efem

Bozuldu mu zeybeklerin alayı

Düşmanları öldürmenin kolayı efem

Yattım uykulardan uyanamadım

Yağlı kamalara dayanamadım

Alıverin martinimi atayım efem

Atayım da Karaşar'ı katayım

Fırsat virin düşmanları haklayım efem

Koç gibi meydanlarda dönenlerdeniz

Biz millet uğruna ölenlerdeniz

Zeybeklerde yaylalarda bastılar efem

Cepkenini çam dalına astılar efe

Beş kardaşı bir tahtada kestiler efem

Öldürün Hüseyin'i kıymayın Ali'ye

Kelleleri bahşış gitti valiye

Üseyininim de biber gibi benleri efem

Al kan oldu da cepkeninin yenleri

Şan verdi de bu diyarın efeleri efem

Öldürmen Üseyin'i kıymayın Ali'ye

Kelleri bahşış gitti valiye

Üzengim kırıldı indim bağladım efem

Çektim martinimi kabzasından kavradım

Ben annemi nafile yere ağlattım efem (Torun ve Torun, 2011: 394).

MEŞELİ DAĞLAR MEŞELİ

Meşeli dağlar meşeli eşim aman aman

Kül oldum aşka da düşeli aman aman

Yar ilen mazmara gideli eşim aman aman

Olmalı yar güzel olmalı aman aman

Bir güzel dengini bulmalı aman aman

Hamamın üçtür kurnası eşim aman aman

Üçünde üç kız yunası aman aman

Üç kızın biri benim olası eşim aman aman

Olmalı yar güzel olmalı aman aman

Bir güzel dengini bulmalı aman aman (K.K. 13, 50).

1.3.3.4. Kavuştakları 3 dize olan türküler

EVLERİNİN ÖNÜ SUSAM

Evlerinin önü susam,

Su bulsam mendilim yusam,

Annen seni bana versin.

Uyur musun uyan Ali'm.

Hep dostlarım düşman olmuş,

Kendine güvenin mi yârim.

Evlerinin önü findık,

Fındığın dalına gonduk,

Biz nereden gelin olduk.

Uyur musun uyan Ali'm.

Hep dostlarım düşman olmuş,

Kendine güvenin mi yârim.

Evlerinin önü iğde,

İğdenin dalları yerde,

Benim sevdiceğim nerde.

Uyur musun uyan Ali'm.

Hep dostlarım düşman olmuş,

Kendine güvenin mi yârim (K.K. 47).

EZMEYİNEN EZMEYİNEN

Ezmeyinen ezmeyinen aman aman,

Yâr bulunmaz da gezmeyinen,

Gaşını da gözünü süzmeyinen,

Süzdüğüne ben dayanamam.

Vay gülüm amman.

Ezdireyim ezdireyim aman aman,

Bin gıdata da gezdireyim,

Gaşını da gözünü süzdüreyim,

Süzdüğüne ben dayanamam,

Eller sarıyor da ben duramam.

Vay gülüm aman aman.

Ezer olur ezer olur aman,

Güllür açar da gazel olur,

On beşine giren kızlar,

Aman abasından güzel olur.

Olduğuna ben dayanamam,

Eller sarıyor da ben duramam,

Vay gülüm aman aman.

Bahçe dıvarını aştım aman aman,

Ben vardıkça sen kaçtın,

Öptüm sevdim helalaştım,

Helallaşma ben dayanamam,

Eller sarıyor da ben duramam.

Vay gülüm aman aman (Torun ve Torun, 2011: 392).

1.3.4. Diğer türküler

GELİN

Naş edeyim naş edeyim,

Hep gelinlere baş edeyim.

Oğlum güvey oldu bugün,

Hız. Muhammed kürkünü giydi bugün,

Hep muradına erdi bugün.

Gelinin gelin olursa, işte dip bucak,

Gelinin gelin olmazsa baltayla nacak.

Doğurduğun oğlan olsun,

Yoğurduğun balınan yağ olsun.²³ (Torun ve Torun, 2011: 389).

KADER

Kebab ince şiş ince...

İndirirler peşince...

Ah kader ah...

Gözüm uyku görmüyo, yar aklıma düşünce, kader yok.

Kebab şiş görmüş gibi,

Sarhoş düş görmüş gibi...

Ah kader ah...

İşte geldim gidiyom.

²³ Bu türküyü gelinin geldiği gün, kaynanası söyler.

Dala kuş konmuş gibi...yok kader yok...

Bayırlarda bahçe yok,

Mekteplerde hoca yok... yok kader yok...

Darılmayın hey kızlar,

Bu yıl da size koca yok, yok kader yok... (Torun ve Torun, 2011: 390).

KETEN GÖYNEK GEYME DEDİM DE

Geymişsin de geymişsin

Yakasını oyma dedim de

Oymuşsun oymuşsun

El sözüne uyma dedim de

Uymuşsun uymuşsun

Ah bana sarma derler ay anam da

Can durmaz da can durmaz can durmaz

Efelerin bellerinde de

Şal durmaz da şal durmaz

Kötülerin bellerinde

Kın durmaz da kın durmaz

Keten göynek geymiş ay anam da

Ten nazik de ten nazik

Kollarını sıkmış bilezik

Sarmaya doyamam ay anam da

Pek nazik pek nazik (K.K. 13)

İNCE DE İNCE DUMAN TÜTER

İnce de ince duman tüter dağın belinde, (2 defa)

Okunmuyor fermanımız düşman ilinde. (2 defa)

Onu yazan yanlış yazmış uyku serinde, (2 defa)

Gönder yârim ben yazayım kendi elimde. (2 defa)

Onu yazan yanlış yazmış uyku serinde. (2 defa)

Aç kapıyı pembe hanım ben geliyorum,

Havada da turna, sesi gelir kanadı burma. (2 defa)

Yavrusuna yem getirir şekerli hurma .(2 defa)

Gözlerinle yaktın beni karşımda durma. (2 defa)

Aç kapıyı pembe hanım ben geliyorum²⁴ (Şener, 1997: 117).

²⁴ Bu türkü güz aylarında kışa hazırlık için, pekmez kaynatma günlerinde, pekmez ocaklarının başında iş yaparken söylenilir.

SÜPÜRGEDE SÜPÜRÜR TOZ EDER

Süpürge de süpürür toz eder.

Oğlan kıza göz eder.

Oğlan gözden anlamaz,

Ne ederse kız eder.

Hanımın şaşırđın beni.

Aşka düşürđün beni.

Süpürgesi yoncadan,

Beli gayet inceden,

Ben seni sakınırım,

Yerdeki karıncadan,

Evdeki görümceden.

A kız senin eymelerin,

İlik tutmaz düğmelerin.

Yaş nanenin kurusu,

Geçti de güzel sürüsü,

Sürüsünden fayda yok,

Benim olsa birisi.

Hanımda gırıda gırıda,

Olur mu böyle sevda?

Amanında amanın olakalmış.

Gerdanın altında dolakalmış.

Harman yeri yaş teri,

Yavaş da yürü hoş yürü,

Dün gece nerde idin?

Gerdanında diş yeri.

Harmanda kuyu kazdın,

Hem okudum hem yazdım,

Beyaz göğüsün üstünde,

Düştüm de öleyazdım.

Harman yeri yarılır.

Duyar da baban darılır.

Ne darılır kaynana,

Kocam demi sarılır.

Yokuşta yoruldun mu?

Sözüme darıldın mı?

Sen bana yar olmalı.

Boyunca sarıldın mı? (K. K. 50).

YAR OKKALI

Ata vurdum belleme, vay vay (2 defa)

Gir koynuma terleme. yar okkalı Fadime (2 defa)

Her yanım senin olsun, vay vay (2 defa)

Başkasını elleme. yar okkalı Fadime (2 defa)

Dam başında tencere. vay vay (2 defa)

(Kıldır) gelmiş incire. yar okkalı Fadime (2 defa)

Bu akşam gelir isen, vay vay (2 defa)

Açık kalsın pencere. yar okkalı Fadime (2 defa) (Şener, 1997: 117), (K.K. 50).

HAKMASI (DÜĞÜN SEMAH) TÜRKÜSÜ

Eğr'ova'dan Çüküren'e göçerler

Boz bulanık sularından içerler

İyi, kötüyü burada seçerler

Günden ayaktan indirdin beni

Dünyaya gelmediğe dönderdin beni

Bir yaşımda elim erdi dişime

Üç yaşımda giderim kendi başıma

Girince de on üç on dört yaşıma

Yirmisinde dere tepe yol olur

Otuzunda boz bulanık sel olur

Kırk yaşımda çevre yanım göl olur

Ellisinde yarı yaşı yitirdim

Altmışında yolumu yolsuza düşürdüm

Sekseninde varacağım yazıldı

Doksanında gül rengim bozuldu

Yüz yaşımda kemiklerim süzüldü²⁵ (Şahhüseyinoğlu, 2002: 87).

1.4. AĞITLAR

BEYPAZARI MESKENİMİZ (KAÇAKÇI AĞITI)

Geçen yüzyılda Osmanlı borçlarından ötürü tütün, tuz gibi maddeler için Fransa'ya birtakım ayrıcalıklar tanınmıştı. Bunlardan biri de Reji denilen tütünleri satın alan kuruluşu.

Halk ektiği tütünü bu Reji'ye vermek zorunda idi. Ucuz aldığı için ekici tütününü oraya vermek istemezdi. Bu yüzden tütün kaçakçılığı almış yürümüşü. Kaçakçılığı önlemek için bir silahlı izleyici kurum meydana getirilmişti. Bunlara "Kolcu" denirdi. Hükümet içinde hükümeti bunlar bir çeşit. Kolcular ile ekiciler arasında çok kanlı çarpışmalar olur, çok canlar yanar, ölenler olurdu. Bu olaylar üzerine çok türküler yakılmıştır. Cumhuriyet hükümeti buna son vermiştir. Bu ağıt bir kaçakçının kolcular tarafından öldürülmesi üzerine yakılmıştır.

Kıratın üstünde bir uzun yayla

Ne diyem beylerim kaderim böyle

Anama varınca doğrusun söyle

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

²⁵ Mevcut oyunlar içinde en hareketli olanıdır. Düğünlerde çoğunlukla kadınlar oynar. Oyun 4 kişiliktir.

Kim bilir nerede kalır ölümüz

Beypazarı'ndan çıktım tütün satmaya

Kır at başladı da yatıp kalkmaya

Kolcular başladı da fişek atmaya

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

Kim bilir nerede kalır ölümüz

Kör olası Çerkes nereden geldin

Kuyumcuyum diye çayıra kondun

Alını top kâkülü yiğide kıydın

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

Kim bilir nerede kalır ölümüz

Bineydim de kır atımın üstüne

Alaydım da martinimi destime

Beş yüz atlı olsa gelemez üstüme

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

Kim bilir nerede kalır ölümüz

Kır ata karar m'olur eşindiği zaman

Dizgini boynuna geçtiği zaman

Belden aşır tozlu yola düştüğü zaman

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

Kim bilir nerede kalır ölümüz

Gedikten aşır bir kara kağı

Kağının ardında kır atı bağı

Kaldırım çevresini pürkürme benli

Beypazarı'dır meskenimiz yolumuz

Kim bilir nerede kalır ölümüz (K.K.2).

-1-

Başı büyük evlere sığmayan ablam

Ayağı büyük yollara sığmayan ablam

Karnı büyük karnı doymayan ablam

Çileli ablam, dünyaya gelip, günler görmeyen ablam (K.K. 11).

-2-

Saray yaptım uçtan uça

İçinde oturamadım 3 gün 3 gece

Durmaz derler durur istanbul'un bazarı

Değmez derler değer ellerin nazarı (K.K. 11).

-3-

Kara yerler kalın olur

Kazdıkçası derin olur

Kara kalmaz yerler

Kara yere giren kayıp olur

Alır alır doymaz yerler (K.K. 11).

-4-

Akşam oldu yakamadım gazımı

Kadir mevlam kara yazmış benim yazımı

Mezerimi kazın bol olsun

Etrafı lale, zünbül, bal olsun

Ben ölürsem benim yavrularım sağolsun (K.K. 11).

SEKİNCİ BÖLÜM

BEYPAZARI HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDEN SERBEST TÜRLER

1. SERBEST TÜRLER

1.1. BİLMECELER

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münâsebetler ve çağrışımlarla, muhâkeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2004: 607).

Konu hakkında çalışma yapan Mehmet Aça (akt. Ed. Oğuz, 2013: 255), bilmecelerin ortaya çıkışının mitolojik döneme dayandığını belirtmekte ve bunun sebebini ise, ilkel dönemlerde toplumlar, korku ve korkuyla karışık saygı duydukları varlıkların adlarını doğrudan zikretmekten kaçınmışlar, bunun yerine en belirgin özelliklerini kullanarak ondan bahsetmişlerdir tezine bağlamakta ve bu sayede bilmece türünün ortaya çıktığını savunmaktadır. Ayrıca Aça (akt. Ed. Oğuz, 2013: 255), bilmecelerin bu şekilde ortaya çıkmış olmasına karşın zaman içinde işlevlerinin farklılaştığını ve bilmecelerin zaman içinde bireylerin birbirlerini sınama ve uzun kış gecelerinde eğlenebilme arzularına hizmet etmeye başladığını dile getirmiştir. Bu eksende düşünüldüğünde âşık atışma meclislerinde muammaların atışmadan önce tavana asılıp, meclis sonunda indirilerek âşıkların nazım şeklinde cevaplandırmalarının istenmesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Bu sayede âşıkların hem zekâları hem de irticalen nazmetme yetenekleri gözlenmektedir.

Bilmecelerin, insanın zekâ gelişimi noktasında faydası vardır. Zeka konusunda araştırma yapan Howard Gardner, Çoklu Zekâ Kuramı isimli bir kuram ortaya atıp, zekâ türlerini 8'e ayırmıştır. Gardner'a göre zekâ türleri şunlardır:

1. Dilsel / Sözel zekâ

2. Mantıksal / Matematiksel zekâ

3. Görsel / Uzamsal zekâ
4. Bedensel / Knestetik zekâ
5. Müziksel / Ritmik zekâ
6. Kişiler arası / Sosyal zekâ
7. İçsel zekâ
8. Doğa zekâsı (akt., Demirel, 2006: 206).

Gardner'ın kuramına göre bilmecelerin insana etkisi düşünülebilir. Bu noktadan hareketle bilmecelerin pek çok zekâ alanına hitap ettiği söylenebilir. Örneğin; bilmecelerin birer dil ürünü oldukları ve sözel olarak soruldukları için dilsel / sözel zekâyâ sahip kişilere; bilmeceleri cevaplamada mantık yürütme gerektiği için mantıksal / matematiksel zekâyâ sahip kişilere; bilmeceler genellikle ahenkli metinler halinde soruldukları için müziksel / ritmik zekâyâ sahip kişilere; cevabın tek başına düşünülmesi yönüyle içsel zekâyâ sahip kimselere faydalı ve eğlenceli geleceğini söyleyebiliriz.

Bilmeceler soru ve cevap olmak üzere iki bölümden oluşur. Bilmece sorulur, bir müddet cevap verilmesi için beklenir. Cevap bulunamazsa, bilmeceyi soran kişiye yöneltilen karşı sorularla cevap bulunmaya çalışılır. Konu hakkında araştırma yapan Doğan Kaya (1999: 467), bu konuda şunları dile getirmektedir:

“Bilmece söylenir. Çocuklar araştırır. Bilemeyince sorarlar:

-Yenir mi yenmez mi?

-Canlı mı cansız mı?

Kimi zaman soruyu soran taraf cevabı söylemede kendini naza çeker.

Ortaya çıkışı, işlevi ve söylenilişi hakkında bilgi verdiğimiz bilmecelerin Beypazarı'ndaki örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

- Âdem atamızın akli, geldi boynuna taktı, üç başlı on ayaklı, bunu bilmeyenin yoktur akli (Düven) (K.K. 42).
- Bir kuyum var iki türlü suyu var (Yumurta) (K.K. 11).
- Biz biz idik, otuz iki kız idik, kıran geldi bozulduk (Diş) (K.K. 42).
- Çarşıdan alınmaz. Mendile konulmaz. Tadına doyumaz (Uyku) (K.K. 48).
- Gidi gidi gidive, şu güzeli tutuver, ne güzel eti var püsküllü götü var (Balık) (K.K. 48).
- Hinnettullah şehrinin bir tanesi, oğlunun karnında yatar annesi (İpek böceği) (K.K. 42)
- Hoplayarak yürür, patlayarak ölü (Pire) (K.K. 48).
- İlim ilimsiz. İlim kemiksiz. İlim dağ açar. İlim bağ açar (Kelebek) (K.K. 48).
- Kadın içinde saçı dışında (Mısır) (K.K. 11).
- Kat kat döşek bunu bilemeyen eşek (Lahana) (K.K. 48).
- Meyveler içinde çiçeksiz, hayvanlar içinde dilsiz, sûreler içinde mimsiz (İncir, Balık, Kevser sûresi) (K.K. 42).
- Nar nar narlar, nar duvarda parlar, Narcı Bacın gelmeden, nar duvardan inmez (Ayna) (K.K. 48).
- Sarı öküz yatar kalkmaz, gök öküz gider gelmez. (Duman, ateş) (K.K. 11).
- Yaslı harman, sivri tepe, can alıcı, can kurtarıcı (Davar, çoban, canavar, köpek) (K.K. 11).
- Kıllı ağzını açtı, çıplak içine kaçtı (Çorap) (K.K. 48).

1.2. ATASÖZÜ

Konu hakkında çalışma yapan Şükrü Elçin (2004: 623), atasözleri hakkında; Eski Türkçede Göktürk âbidelerinde, Uygurlardan kalma eserlerde, XI. asırda Karahanlılar devrinde Doğu Türk ilinde, “söz, haber, mesaj, nutuk, şöhrat, şey” mânâlarına gelen “sa-“ filinden türemiş “sab-sav” kelimesi görülüyor, diyerek atasözlerinin eskilerde dayandığını belirtmiştir.

İlk yazılı örneklerini, Uygur dönemi yazılı metinlerinde ve Divanü Lügati't Türk'te bulduğumuz atasözleri, ilerleyen dönemlerde “sab-sav” yerine “atalar sözü” ile birlikte, İslamiyet'i kabulün ve Arap-Fars kültürlerinin de etkisiyle “mesel”, “emsâl”, “durub-ı emsâl” terimleri kullanılmaya başlanmıştır. (Ed. Oğuz, 2013:207)

Atasözü için Türkiye dışındaki Türkler şu kelimeleri kullanmaktadır: Yakutlar “xohono”, Tonollar “takmak”, Tuvalar “ülgercomak”, Sagyalar “takpak”, Başkurtlar ile Kırımlılar “makal”, Türkmenler “makal ve nakıl” ve Çuvaşlar “comak” (Elçin, 2004: 625). Beypazarı'nda ise atasözü terimi kullanılmaktadır.

Atasözü teriminin anlamı konusunda çeşitli tanımlar yapılmış olup, Şükrü Elçin (2004: 625) bu tür hakkında, ilk söyleyicisini tespit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlâk, hukuk, ittisad, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat hâdiselerinden, teknikten vb. çıkacak kâideleri müşahhasan mücerrede giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir derken, Ömer Asım Aksoy (Aksoy, 1965: 30), atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırıp ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş özlü sözlerdir şeklinde tanımlamıştır. Konu hakkında bir diğer çalışmayı yapan Mustafa Nihat Özön (1952: VI), atasözleri hususunda, yüzyıllardan süzülerek zamanımıza kadar gelmiş, bu yüzden uzun bir deneme zamanı geçirmiş, kalabilenler sade anlamlı fakat sağlam gerçekli sözler olmuştur demektedir.

Sözlü kültür ürünü olan atasözleri kuşaktan kuşağa aktarılıp günümüze kadar ulaşmıştır. Soyut ya da somut sözlü kültür ürünlerinin ortaya ilk çıktığı, toplum tarafından kabul görmesi, tüketilmesi, uzun yıllar boyunca belli bir şekil

kazanması süreçleri atasözü için de geçerlidir (Özkan, 2011: 1650). Beypazarı'nda bu süreçlerden geçen ve zihinlerde yer edinip dile getirilen atasözleri aşağıda verilmiştir.

At beslenirken kız istenirken verilir: Her şeyi zamanında yapmanın gerektiğini anlatan söz

Elin gıcır gıcır ederse cebin şıkır şıkır eder: Çalışırsan para kazanırsın.

Gelin ata bindi gör kime kismet: Bir şeyin kime kismet olacağı hiç belli olmaz.

Karşıdan gelir güvecimin, şık şık eder eyerciğim: Damadını seven kişi için damadını öven.

Kavak da nar biter mi? Sularsan daha iyi biter: Olmayacak bir işi, bir büyük veya amiri dediği için kabullenmek.

Kız eşiği yüksek olur: Kız istemeye gidince hemen verilmez ve istekleri çoktur.

Kız kısmının bir gelecek kapısı olmalı: Kızı verirken nasıl bir yer diye iyi araştırıp vermeli.

Ne umarsın bacından bacın ölür gider acından: Kişinin kendisine faydası yoksa on kişiden fayda beklenilmemelidir.

Nisan yağar mayıs öğer: Nisan yağmurunun neticesi, Mayıs ayında üründe görülür.

Ot kök üstünde büyür: Geçmişi bilme, bir kişi için karar verirken ailesine bak anlamında kullanılır.

Soluğunu al da zurnacı ol: Becerebildiğin yapabildiğin işi yap, her şeyin bir zorluğu vardır.

1.3. DEYİMLER

Deyimler, genellikle atasözleri ile aynı düşünülen veya karıştırılan kalıplaşmış ifadelerdir. Uzun süre boyunca, her iki söz birbirine yerine kullanılmıştır. Bununla birlikte haklarında çok araştırma da yapılmamıştır. Diğer bir ifadeyle hangi sözlerin atasözü, hangilerinin deyim olduğu etraflıca araştırılmamıştır. Bu durum bu türlere yapılan tanımlarda da benzerliklerin olmasına sebep olmuştur.

Şükrü Elçin (2004: 642) deyimleri, asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözler şeklinde tanımlarken, konu hakkında araştırma yapan Aksoy (1965: 49), bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce, şeklinde deyimleri tanımlamaktadır.

Tanımların ortak noktaları deyimlerin kalıplaşmış ifadeler oldukları ve bu kalıplaşma esnasında yan yana gelen kelimelerin ilk anlamlarından sıyrılarak yeni anlamlar kazanmalarındadır.

Çalışmamızda Beypazarı'nda deyim özelliği gösteren sözcük grupları ve kazandıkları anlamlar aşağıda sıralanmıştır.

Acalak acalak bağırmak: Ağlar gibi ses çıkarmak, bağırmak

Acı soğan gada mefa görmemek: Herhangi birinden hiçbir fayda görmemek

Acı yağını çıkarmak: Çok ağır şartlarda çalıştırmak, bedenen çok yıpratmak

Aç köpek fırın duvarı yıkar: Yokluk insana her şey yaptırır

Adı batasica: İsmi anarak beddua etme, ölmesi istenilen

Afallamak: Şaşmak, yorgun düşmek

Ağmaz yanını gavannamak: Açlığını aramak, kusur bulmaya çalışmak

Ağızına ökünme: Dediklerini tekrar ederek alay etmek

Ağızından çıkan yakana kuyulsun: Söylenen kötü sözü sahibine iade etmek

Aklın ile bin yaşa: İçinden çıkılmaz görünen bir duruma çare bulan, fikir üreten kişi

Aklına gelene gitmek: Aklına taktığı kafasına koyduğu şeyi yapmak

Aklının avlası kurusun: Unutkanlığına kızmak

Alından senelmek: Karşı gelmek

Anan samsak baban soğan: Sen büyükleniyorsun ama sıradan bir aileden geliyorsun

Anıda galmak: Şaşırtmak.

Anılan yolda olurmuş: İyi insan lafin üstüne gelir

Annactan bakmak gabam sancır: Buluttan nem kapmak

Apalamadan yürümek: Emek harcamadan sonuca ulaşmak

Arının deliğine değnek dürtmek: Büyük bir tehlikeye davetiye çıkarmak

Arka vermek: Yardım etmek

Arkalı akçalıyı geçmiş: Seveni çok olan parası çok olanı geçmiş

Asmahurdan yemek: Hiçbir şeyi beğenmemek

Aşakta da var gaşakta da var: Ondan da var bundan da var anlamında

Aşıp gelmek: Beklenmedik bir anda çıkıp gelmek

Ataşa düşmüş gibi bağırma: Çok bağırma

Attırı butturu yapma: Bir işi rastgele yapma

Avazı çıktığı gibi bağırarak: Tüm gücüyle bağırarak

Avradı dört olasıcı: Espri yapılarak şanslı olduğunu anlatılan

Ay akşamdan doğdu: İş başlamadan yarım kalması

Ay üstüne kalkmak: Ayağa kalkmak

Ayağın altında dolaşma: Bir iş yapan kişiye işini yaparken engel olmak

Ayaklanmak-ayaklandı: Hasta olan kişinin iyileşerek gezmeye başlaması

Ayran gönüllü: Sabit bir şeyde kalmayan. Bir sevgiliden başka birine çabuk değişen

Aza vermek: Ölen kişinin yakınlarına taziyede bulunmak

Baban gadınlıktanmı geldi: Her istediğini rahatça alan, durumu da çok iyi olmayan kişiye denir

Bak gali şunun yaptığına: Beklenmedik bir hareket karşısında söylenir

Baka baka gözümün kökü sarardı: Yolunu gözlemek beklemek

Baka kaldım: Şaşırarak donmak kalmak, hayretle bakmak

Bakakoy: Göz kulak ol

Başaret etmek: Yol göstermek

Başı bozulmamış: Kocasını ölmemiş olan kadın

Başı dönümüne: Kendi bildiğine göre hareket etmek

Başı götürmemek: Ses ve kalabalıktan dolayı başı ağrılamak

Başı tutmamak: Başı ağrılı olmak

Başın gabatdasına galdır da vur: Sen bilirsin, benim için bir şey yapamam

Başını bağlamak: Nişanlandırmak, evlendirmek

Bebeğe iş an arkasından kendin git: Yapamayacakları işleri kendini gönderme

Belagaşşası: Kavga etmek için bahane aramak

Benim aklım tevtar mı?: Hafızam kuvvetli değil

Beş kuruşun geldiği-gittiği yer belli: Ne kadar gelir gider var belli, fazla harcama yapılmıyor

Beti benzi atmak: Çok korkmak

Betine gitmek: Ağrına gitmek, kırılmak

Bıdı bıdı etmek: Çok ve gereksiz konuşmak

Bi diyecen bi depesine vuracan: Tehdit ve kızgınlık sözü

Bi gözünü yumsan bi gözüne faydası yok: Kimseden fayda yok

Bi kepçe yiyipte yatmak: Ağzının payını almak

Bir çarparsam birde yer çarpar: Tehdit sözü

Bir yüzü ipek bir yüzü köpek: Ne zaman nasıl davranacağı belli olmayan kişi

Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek: İmkân varken borcunu temizlemeye bakmalı

Bu ağız senin değil: Sana bu sözleri lafları kim öğrettiyse onu söyle

Burnundan fitil fitil getirmek: Çok üzme sıkıntı vermek eziyet etmek

Burnunun direği kırılmak: Çok kötü kokan koku

Bus bus bunaltmak: Kızdırmak

Busuk busuk boğmak: Çok üzmemek

Car car etmek: Kaba gürültüyle bağırarak

Cıs dediği davar olmak: Her söylediğinin olması

Cicikleri goyverme: Üşüme

Cinini dermek: Yatıştırmak, huyuna göre gitmek

Cogur cogur içmek: Küçük çocukların tadını çıkararak biberonda bir sıvıyı içmesi

Cogur cogur öpmek: Küçük çocukları severken sorarak sıkıca öpme okşama

Coydurmak: Ani karar vermek

Çaysıra gidip, yol sıra gelen: İhtiyaçları, siparişleri almadan unutup gelen kişi için söz

Çene çalmak: 1. Vakit geçirmek için veya konuşarak oyalanmak 2. Zararlı istenmeyen sözleri konuştuğu için beddua etmek

Çöve çöve durmak: Yürümeye yeni başlayan çocuğun ayakta durması

Dada getmek: Bir şeyi sürekli başına kakmak

Dağbazlamak: Durduğu yerde duramamak

Dalaba gelmek: Çiftleşme zamanı gelmek

Dediği dedik çaldığı düdüğü: İnadından, söylediğinden, sözünden asla vazgeçmeyen

Deh deye deye eşek ne kadar gider: Zorlayarak, üsteleyerek bir iş yürümez, kendinden olmalı

Dert bulaşmaktansa bok bulaşsın bir kalıp sabun ile yıkanır: Beladan uzak durmak, çekinmek

Deve 1 akçe alamam-deve 10 akçe getir alırım: Parası yokken ucuz da olsa almayan, parası varken çok pahalı da olsa alabilen için

Devire gitmek: Ölen kişiye öldükten sonraki ilk üç gün dua için sabah namazına gidip duada bulunmak

Deyin deyin unudurun: Söyleyeyim diyorum unutuyorum

Dıngıldaıvermek: Birden yıkılmak

Dıngırdamak: 1. Alay etmek, önem vermemek 2. Boş yere gürültü yapmak

Don elin, göynek elin-bizim köye düğüne gelin: Her şey emanet iş yapıyoruz

Döşeği kaba bulmak: Gittiği yerde rahat eden, yapılan ikram ve hürmetten memnun kalan kişi

Dukuz çarşamba birarada: Bütün işlerin aynı ana sıkışması, denk gelmesi

Duz kil parası olmak: Para olarak borcunu ödeyerek kişinin borcunu az az ödediğini anlatmak

Ebesini görmek: Kötü bir sonuca varmak, ölmek

El adama türkü yakar: El adama ne der? Arkasından konuşur

Eli ile getirdiğini karnı ile götürmek: Kendi getirdiğini kendi yemek

Elimden atayazdım: Elimden az daha düşürüyordum, tutamadım

Enine almak: Üstüne görev saymak

Etlaşa sütlaşa karışmak: Her şeye burnunu sokmak

Etten eveli çölmeğe düşmek: Her şeye karışmak

Evinizde dolupdurur mu yiyin: Misafire ikram ederken daha fazla yemelerini istirham ederken, latife

Gahirsiz kaya dibi yok: Mutlaka her tarafta bir sıkıntı var, her işin bir zorluğu var

Ganı almamak: Kıskançlık, çekememezlik

Ganımın içi gibi: Dağınık

Gariri olmamak: Ne yapacağını bilmemek

Gide gele yola aşındırmak: Kız istemeye çok gidip gelmek

Göçünü yükletmek: Taşınmak

Göt altına gitmek: Suçsuzken suçlu pozisyonuna girmek

Götü hiç oturak görmemek: Hiç oturmayan

Götünle göğe çık-: Ne yaparsan yap

Götünü çaldırıp durma: Sürekli yardımcı olmak

Götünü kurtarmak: Kendini düşünmek

Götüyle köyü göçürme: Bir sakarlık karşısında söylenen söz.

Gözünün kurdunu kırmak: Gözdağı vermek, korkutmak

Gücü kurumak: Bir şey yapamayacağı bir olay karşısında üzülme

Gücüne gitmek: Zoruna gitmek, birisinden beklenmedik davranış görmek

Gücürgenmek: İş yapma isteği olmamak

Gümbürtü gaşa gelmek: İşlerin üst üste gelerek sıkışması

Günanı çekin: Bir şeyi kendi dediği gibi olduğunu ispat etmek için büyük vaat

Halkası hulkasına geçmek: Bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek

Heç etmek: Boşa götürmek

Heybe altına girmek: Minnet altında kalmak

Hık boğma etmek: Çok üzmemek

Hırsına gitmek: Sinirine gitmek

Hör hüp yatta kabaca kalk: Çocukların çelik çomak oynarken söyledikleri söz

İmana yetmek: Usandırmak, bezdirmek, cana tak etme

İmiğinin çıktığı gibi: Aşırı derecede bağırarak

İnek almaz, buzağı emmez: Yaptığı işten hayır gelmez

İşi işe tutturmak: Bir yerde birkaç işi bir arada görmek

Kahrına gitmek: Gücüne gitmek

Karanlıkta göz kırpmak: Bir işin önceden konuşulmadığı için haberinin olmadığını anlatmak

Karnı aç kuyruğu dik gezmek: Karnının doyurmaya ekmek parasını zor bulan, fakat giyiminden gezmesinden taviz vermeyen

Kıçı dömelmek: Bir sebeple havalanmak, havalara girme

Kıfım geldi: İçinden herhangi bir işi yapma isteği gelme

Kırmızı kalem çekmek: Birini bir suçundan dolayı kimseyi cezalandırmak

Kıştan zayıf düşmek: Borçlu olan her istediğini alamayan kişi için kullanılan deyim

Killediğin başı arıt: Başladığın işi yarım bırakma bitir

Kimi yudu kimi taradı, sohbet keloğlana yaradı: Bir işte netice almak için uğraşan değil de başka birinin faydalanmış olması

Kokladığı torbayı boynuna asmak: Birinin sevdiğini veya istediği kişiyi onunla evlendirmek

Kopçaları koyvermek: Korkmak

Kulağına ezan okunmamak: Söz dinlemeyen, öğüt almamış, dini bilgileri zayıf olan

Kurtları dökmek: Oyun havasına oynayarak oynama hevesini tatmin etme

Laf gavutlamak: Lafı değiştirmeye uğraşmak

Malakta kalmak: Ortalıkta kalmak

Malam yimiş bıza gibi bakınp durmak: Saf saf etrafa bakmak

Mel mel bakmak: Boş boş bakmak

Merasime tabii olmak: Teferruatı çok işe girişmek

Mıhtı gibi oturmak: Bir şeye yardım etmeden oturmak

Ne kızı ver ne dünürü küstürmek: Her iki tarafı da idare etmek

Okkanın altına gitmek: Suçu yokken suçlu bulunmak

Olursa aşımın suyu; olmazsa başımın suyu: 1. Bu iş olursa gelirim artar olmazsa canım sağ olur 2. Evli bayanların, eşlerine arzusunu belli etmek için kullandıkları bir deyimdir.

Ossuruna çitme atmak: Her şeye ters tepki vermek

Sağ gözden sol göze fayda yok: Herkes kendi başının çaresine baksın. Hiç kimseden fayda yok

Sakalina göre tarak vurmak: Ne isterse onu yapmaya çalışmak, onu memnun etmeye çalışmak

Sap senin ise samanlık benim: Misafirin doyup, ev sahibinin ısrarı üzerine söylenen söz

Sığır ayağına gelmek: İneğin boğa araması

Sidik yarıştırmak: 1. İnatla herhangi bir olayda yarışma 2. Birbirlerinde gördüklerini yapma

Sen bana o kararı 9 okka zift ile çalamassın: Ben o meselede suçsuzum bir kusurum yok, iftira

Taşı sıkırsa suyunu çıkarır: Çok kuvvetli, elinden bir iş gelir

Tuttuğun iş bana ise öğrendiğin kendine: İş yapanın sıkıldığı zaman azimli yapması için söylenen söz

Yüreği ağzına gelmek: Ölecek gibi olmak, tıkanmak

1.4. ALKIŞLAR (DUALAR)

İnsan, hayatın akışı içinde, toplumsal hayatta kendinden başka kişilerle iletişim kurmak zorundadır. Bu sosyolojik ve psikolojik bir zorunluluktur. Yani yaşamın bir gereğidir. Bu münasebetler sebebiyle kurulan iletişimlerden her zaman iyilik veya her zaman kötülük görülmez. Bazı kimselerden iyilik, güzellik, ferahlık, samimiyet, saygı, yardım vb. görülürken, bazı kişilerden kötülük, çirkinlik, sıkıntı, seviyesizlik, hâkir karşılanma gibi çeşitli tutum ve davranışlarla karşılaşılabilir. Kendine yapılan iyiliği, yardım ve iltifatı alkışla öven insan; kötülüğü, haksızlığı, yanlış kargışla dile getirmiştir (Duymaz, 2000: 15). Bu karşılıklar toplumda kalıplaşıp, yaygın olarak kullanılmaya başlayarak dua (alkış) ve beddua (kargış) isimlerini alır.

Alkış sözcüğü Dîvânü Lugati't-Türk'te, "dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma" anlamına gelirken, kargış "lânet, ilenme" (akt. Harmancı, 2012: 2) anlamlarını karşılamaktadır.

Şükrü Elçin, alkışları için şu şekilde tarif etmiştir; iptidâi cemiyetlerde inanç, sihir, büyü ve fallardan unsurlar alarak beslenen duâlar, sağlık ve hastalık hallerinde, mahsulün bereketli olmasında, yağmurun yağmasında, tehlike ve felâketin mal ve mülke gelmemesinde; doğumdan ölüme kadarki bâzı merâsimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müsbet dileklerin rûhî ve fikrî ifâdesini dilde kazanır. Türk cemiyetinde de bu duâlar, Şamanizm, Budizm ve Manihaizm kültür devrelerini aşarak İslâmiyet'le daha düzenli ve yeni bir zihniyetle gelişmiş bir şekilde yaşamaya devam etti" (Elçin, 2004: 662). Bu gelişme Anadolu sahasında da varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde de her yörede varlığına rastladığımız alkışlar hakkında Beypazarı'nda yaptığımız derlemeler aşağıda verilmiştir.

Adına sanına kurban olayım: Yapılan bir iyilik karşısında, iyiliği yapan kişiye söylenen, teşekkür mahiyetinde söz

Ağzın tatlı olsun: Yapılan iyilik karşısında, hem yediklerin hem söylediklerin güzel olsun anlamında kullanılan söz

Ağına sağlık: Sözü beğendiğini belirtmek için kullanılan söz

Ahrette mizanına konsun: Yapılan işten çok memnun olan kişinin hayır duası

Allah açlıkla terbiye etmesin: Açları doğuran bir kişiye iyi dilek bildirmek, Allah'ın onu darlığa düşürmemesini istemek

Allah bilgini, ilmimi artırsın: Kişileri bilgisiyle zor durumdan kurtaran kişilerin söyledikleriyle daha çok kimseye yardımı dokunması için o kişiye iyi dilekte bulunma sözü

Allah can sağlığı versin: Kişilerin benden ve ruhen sağlıklı olmalarını temenni etme sözü

Allah dert keder vermesin: Yapılan bir iyilik karşısında, iyilik yapan kişinin zor durumla karşılaşmamasını temenni etme sözü

Allah gönül rahatlığı versin: Ömrünün geri kalanında müşkil bir durumda kalmayasın, sıkıntıya düşmeyesin manasında söz

Allah iki rahmetin birini versin: Allah ya sağlık ya hayırlı ölüm versin manasında söz

Allah son gürlüğü versin: Yaşamın son günlerinde sağlık ve başkalarına muhtaç olmama dileğini bildiren dilek cümlesi

Allah tez günde şifa versin: Hasta bir kişiye acil şifalar dilemek için kullanılır

Allah yola baktırmasın: Allah başladığın her işte ve çıktığın her yolculukta hedefine ulaşmayı nasip etsin manasında söz

Altın halkalara yapış: Hacca git anlamında bir dua, altın halka ile kastedilen, Allah, Hacer'ül Esvet Taşı'na dokunmayı nasip etsin manasına gelmektedir.

Avradı dört olasınca: Espiri yapılarak şanslı olduğunu anlatılan

Ayağı ile kademli, başı ile devletli olsun: Yeni doğan çocuğa baht açıklığı için söylenen söz.

Ayağın taşa takılmasın: Her hangi bir işinde sıkıntı yaşamayasın manasına gelen alkış

Canına sağlık: Yapılan bir işi karşılık teşekkür mahiyetinde söz

Canından irak: Kötülüklerden uzak olmasını dilemek için kullanılan söz

Hacı karısı ol: Eşinin hac vazifesini yapmasının nasip olması, bu vesileyle onun da bu sevaptan nasiplenmesi amacıyla söylenen söz

Hacı ol da kabe'ye git: Kişilerin kursal topraklara gidip Hac vazifesini yerine getirmelerini istemek

Hızır eksik olmasın: Zor durumda her zaman bir yardımcın olsun

Hızır uğrasın: Zor durumda kaldığında bir kurtarıcı da sana uğrasın

Kocalıkta Allah yokluk göstermesin: Ömrün son günlerinde Allah kimseye muhtaç edip, el açtırmasın

Saçın sakalın ağarsın: Çok yaşayasın anlamında söz

Sağlık suları olsun: Banyo eden kişinin sıhhat bulması için söylenen söz

Tuttuğun dallar altın olsun: Hangi işe kalkışırsan ondan kazançlı çıkasın

Yürüdüğün yollar çayır çimen olsun: Başladığın iş, gittiğin yerler bereketlensin

1.5. KARGIŞLAR (BEDDUALAR)

Alkışların aksi, tersi diyebileceğimiz kargışlar, olumsuz sözlerdir. Şükrü Elçin'e göre alkışlar övme mahsulleri iken, beddua ise, duanın aksi ve zıddı olan la'net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça "bed" ve Arapça dua (çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tâbiri, en eski Türk kaynaklarından 19'uncu asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın "kargış" ve "ilenç" kelimeleriyle karşılamışlardır (Elçin, 2004: 662). Beypazarı'nda beddua, ilenç ve kötü söz diye tabir edilen kargış örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

Adı batasica: Ölmesini istemek, adının dünyada duyulmamasını dilemek.

Adı kalasica: Kendisinin ölmesini, kötü namının kalmasını istemek.

Adın batsın: Ölmesini istemek

Adına toprak olsun: Mezarın olsun.

Al da ağababan olsun: Bir kimseyi büyükleri susturur, burada ise fazla para verilip, büyüğün varmış gibi sus manasında kullanılan söz

Allah belanı versin: Belasını bizden değil Allah'tan bulmasını dilemek.

Allahtan korkmayan taş olsun: Kişinin yaptığı işte hak, adalet gözetmediğini dile getirmek için kullanılır

Alnının şakından vurul: Ölmesini istemek. Beddua çeşidi

Avunun kökünü ye: Zehirli bitkinin en zehirli yerini yiyessin

Avuz emmedik buzağı gibi: Kötü kötü duran, bir işte fesat arayan kişiye denir

Baban kadınlıktan mı geldi: Her istediğini rahatça alan durumu da çok iyi olmayan kişiye denir

Boyun hayrını görme: Elinde var olanların hayrını görmeyessin

Boyun posun devrilsin: Ölmesini istemek. Beddua çeşidi

Cehennem ateşin olsun: Cehenneme git manasında, beddua maksadıyla söylenir

Cehennem fi-nari: Cehennem en alt tabakasında, beddua maksadıyla söylenir

Çingenenin oğlu: Cimri olanlara karşı kullanılan hitap

Çekiç gafalı: Sabit fikirli kimseler için kullanılan söz

Çenen çekilsin: İlenç, ölünce insanın çenesi çekilir

Çeyiz dibine oturmayasıca: İlenç, çeyizin olmasın, evleneme manasında.

Çeyizin dalda budakta kalsın: İlenç, çeyizin olmasın, evleneme manasında.

Dadını serme: Yılışık hareket etme, ciddiyetini bozma

Dal iken devril: İlenç, genç yaşta ölesin manasında.

Daşın katısını ye: Yemeği beğenmeyen kişi için söylenir

Davuna gelesice: Sinirlendiği zaman karşı tarafa söylenen söz

Depene vurursam dilini ıssırdırım: Sus artık söyleyip, tekrar edip durma anlamında beddua

Deşilesice: Karnın açılması parçalanması bedduası

Deşilmeyesice: Karnın açılmasını istemeyerek beddua etmek

Dil bağına versin: Konuşamayasın manasında ilenç

Dilin tutulsun: Söylediğin kötü sözleri bir daha söyleyemeyesin

Dokuz yerde ataşın yansın: Farklı farklı acılar çekmesi ve cehennemde de cezasını bulmasını isteyen beddua çeşidi

Dökülekalmayasıca: Bir tür kızma türüdür.

Döküle kalsın: Kala kalsın boşa gitsin anlamında beddua

Ettiğin gada bul: Yaptıklarının karşılığını gör.

Ettiğini bul: Yaptıklarının karşılığını gör.

Fındık kadar çıkar: Beceriksiz kimseler için kullanılan söz

Fidan boyun devrile kalsın: genç yaşta ölmesini istemek. Beddua çeşidi

Gahrolasıca: Allahtan kahrolması istenen kişi

Gala galsın: Olmaz olsun manasında beddua

Garaltın gaksın: Ölmesi için beddua edilen kimse

Gavurun naleti: Kızgınlık anında söylenir, beddua

Geberesice: Ölmesi için beddua edilen kimse

Gök görmedik: Gözü doymayan, ihtiraslı.

Gök kerte: Sonradan zengin olan ve bu durumu ile gösteriş taslayan kişi, sonradan görme

Gönenme: Mesut olmayasın, mutlu gün görmeyesin

Götü büzülesice: Yellenen, osuran kişi için kullanılan beddua

Gözü kör olasıca: Beğenilmedik bir iş yapan kişiye kızmak için söylenir

Gözüne dizine dursun: Haram yoldan elde ettiklerin, cezana vesile olsun.

Günün buluttan çıkmasın: Aydınlık bir gün görmeyesin.

Hasbanın kökünü yi: Yemeği beğenmeyen kişiye gülerek söylenen söz

Heki gibi dökül: Toprak gibi parça parça olasın, halsiz düşesin.

Hortlayasıca: Ölmesini istemek

İminin iti: Herhangi birisi, sevilmeyen kişi

İrip yetişme: Fazla yaşamayasın, tez zamanda ölesin

İyi günün bu olsun, kötü günün geriden gelsin: Acının yaşandığı bu gün en iyi günü olmasını dilemek.

İzin kesilsin: Soyunun kesilmesini dileyen beddua

Kara baba çıkar: Çıban çıksın da rahat etmeyesin

Karnı sırtı belirsiz: Sözünde durmayan, güvenilirmez kimse

Kelte: Kadınlar için bir aşağılama sıfatı

Kirasız, kilim ucu tutmaz: Mutlaka her işinden menfaat, çıkar bekleyen kimse

Kolun kurusun: Kendinden sonra soyundan nesiller yetişmesin

Koluna damla düşsün: Koluna inme insin, felç olsun

Mezarın gök gök tütsün: Cehennem azabı çekesin, cehennem narında yanasın manasında beddua

Naha Allah'ından bul: Allah cezanı versin.

Nankör, iyilik bilme: Sana da nankörlük etsinler.

Nerde çalgı orda gavgı: Gününü gün etmeye bakan, eğlenceye, vakit geçirmeye düşkün, hiçbir iş yapmayan, sürekli yakınlarından geçinen kimseler için kullanılan söz

Ocağın sönsün: Ailen dağılsın, soyun kesilsin

Ocağın yansın: Anne, baba, eş, çocuk kaybetme acısı yaşayasın

Ocağına incir ağacı dikilsin: İncir ağacının kökleri hızlı büyür ve geniş alanı kapsar, geçtiği yerde de tahribat yapar, ocağına incir ağacı dikilsin sözünden kasıt evin dağılsın, yıkılsın manasındadır

On parmağında on esere çıksın: On parmağında on leke çıksın ve bu lekeler sana acı versin

Öllüğün körü: Anlamayan birine söylenen söz.

Patlayıp da çatlayasınca: Acı çekerek ölmesini dilemek.

Sabunlu su ağızına aksın: Tez zamanda teneşirde yıkanasın manasında beddua

Şişe kalasıca: Ölen kişinin şişmesini dilemek.

Tahtalara gelesice: Tabutun içine giresin manasında ilenç

Tahtaya konasica: Teneşir tahtasına konmasını dilemek.

Tahtaya(teneşir) konasica: Tez zamanda teneşirde yıkanasın manasında beddua

Takkan Nallıkaşı'nda kalsın: Nallıkaşı, bir geçit ismi olup, oaradan geçip gitmek nasip olmasın, orada ölesin anlamında Bolu sınırına yakın köylerde kullanılan ilenç sözüdür.

Tavına sataş: Dengine sataş, gücüne denk olanla uğraş

Teneşirde yun: Tez zamanda teneşirde yıkanasın manasında beddua

Yağlı gürşunlara uğra: Acı çekerek ölesin

Ya urganda ya yorganda: Nerede öleceği belli olmayan kişi

Yaralı parmağa siyemez: Yardıma muhtaç olana imkânı varken yardım etmeyen kişi

Yazman çalıya dakılsın: Tez zamanda ölesin

Yemelere erme: Dünyada fazla süre yaşayıp, dünyanın nimetlerinden faydalanmayasın

Yuva tutma: Mutlu, huzurlu bir evin, yuvan olmasın

Yüzün yüzülsün: Tez zamanda ölüp, tenin kemiklerinden ayrılısın

SONUÇ

Beypazarı'nda son yıllarda gerçekleşen kültürünü tanıtmaya ve canlı tutma faaliyetlerine bir katkı sağlaması amacıyla hazırladığımız "Beypazarı Halk Bilgisi Ürünleri Hakkında Bir İnceleme" isimli tez çalışmamızda, halk ürünleri çeşitli şekillerde ele alınmıştır. 1900'lü yılların sonlarında başlayan özü ön plana çıkarma gayretleri, Beypazarı'nın kültürünün çevre kültürlerle sergilenmesi şeklinde meydana gelmiş ve bu çalışmaları desteklemek amacıyla çeşitli üniversitelerden ve Beypazarı'nda ikamet eden alan hakkında bilgi sahibi kişilerin faaliyetleri neticesinde filizlenmeye başlamıştır. Bu noktada daha çok maddi kültürün ön plana çıkarılması gayretleri sergilenirken, sözlü kültürün tespiti noktasında da birkaç çalışma yapılmıştır. Sözlü kültürü bilen kişilerin yaşlarının ilerlemiş veya birçoğunun ahrete intikal etmiş olması bu tür bir çalışmanın zaman kaybedilmeden yapılmasını elzem kılmıştır.

Çalışmamızın muhtevası ve sınırları sebebiyle sözlü ve özellikle yazılı kaynakların tümüne ulaşmak ihtiyacı hissettik. Yazılı kaynakların hemen hemen hepsini tarama imkânı bulduk. Bu minvalde, Beypazarı hakkında yazılmış eserlere, geçmişten günümüze kadar seyahatnâmelere, belli konularda yapılan yüksek lisans ve lisans tezlerine, dergi, konferans ve sempozyum bildirimlerine ve en önemlisi kaynak kişilere başvurularak Beypazarı halk bilgisi ürünlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Derleme çalışmamızda Beypazarı'nın merkezinde yaşatılan halk bilgisi ürünlerinin tespiti noktasında uzun yıllar Beypazarı'nda yaşamış ve özellikle halk içinde onlarla münasebeti daha çok olan esnaf kişileriyle iletişime geçilerek, ürünlerin tespitinin isabetli olmasına dikkat ettik. Kırsal kesimde ise kültür alanının canlı yaşatıldığı köylere yoğunlaşarak, Beypazarı'nın ana yönlerindeki köylerde derleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

Derlememiz esnasında bayanların hayatlarındaki pratikleri tespit çalışmalarımızda, bu pratiklerin verimli yansıtılabilmesi için, tanıdık çevrelerin

güvenleri kazanılarak, kaynak kişi olan hanımlar vasıtasıyla bu eksikliği gidermiş olduk.

Çalışmalarımız, derleme, gözlem ve araştırmaya dönüktür. Bu çalışmalarımızın başlangıcında tanıdıklarımıza ulaşarak kaynak kişilerin tespiti yapıp, kaynak kişilerle sohbet havasında bilgi toplanması yapılmış, toplanan bilgiler analiz edilerek belirlenen başlıklar halinde sentezlenmiştir.

Çalışmamızda merkez ve civar yerleşim yerleri olan, Kırbaşı, Kapullu, Gürsöğüt, Tacettin; Uruş, Tekke; Karaşar, Boyalı, Kabaca, Kozalan, Akşamoldu; Yıldız, Hırkatepe, Dudaş, Köst, Nuhhoca, Dağşeyhler, Aşağı Güney, Yukarı Güney köylerinde derleme çalışmalarında bulunulmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz derleme bölgelerinde, âdet, anane, gelenek, inanç, teamül gibi pratikler üzerine araştırma yapılmış, çalışmamızda bu bölgelerdeki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir.

Beypazarı hakkında genel bilgilerin yer aldığı bölümünde Beypazarı'nın geçmiş dönemlerine ışık tutmaya çalıştık. Bunu varolan unsurlar üzerinden yaparken, kaybolmaya yüz tutmuş unsurların varlığını da burada belirtmek isteriz. Geçmiş zamanlarda değişik milletlerin yaşam sürdürdükleri Beypazarı topraklarında o milletlere ait kalıntılar hala varlığını sürdürmekte lakin bunlar gerek bakımsızlıktan gerekse define avcılarının yaptıkları tahribatlardan kaybolmaya yüz tutmuşmuştur. Bu noktada Beypazarı'nın yöneticilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu alanların tespitinin yapıp, koruma altına alınması, tahribatın bir an önce engellenmesi elzem bir durumdur. Akabinde ise bu kalıntıların turizm sektörüne kazandırılıp, meraklılarının beğenilerine sunulması gerekmektedir. Yaptığımız araştırma neticesinde Beypazarı sınırları içinde yer alan geçmiş dönemde yaşamış milletlere ait kalıntılar şunlardır; Adaören Kalesi-Adaören Köyü, Adaören Nekropolü-Akören Köyü, Akkırmatepesi Höyük-Tacettin Köyü, Avdan Yerleşimi-Üreğil Köyü, Bağözü Kaya Yerleşimi-Bağözü Köyü, Beypazarı Tümülüsü Çatalmevki Yerleşimi-Tacettin Köyü, Devebeli Höyük-Tahir Köyü, Dibekören Yerleşimi-Dibekören Köyü, Dikmen Höyük-Dikmen Köyü, Dudaş Kalıntıları-

Dudaş Köyü, Gelegra Yerleşimi–Kırbaşı Beldesi, Gelinkayası Höyük, Gelinkayası Tümülüsleri, Güney Kiliseleri Yerleşimi–Tahir Köyü, Güney Kiliseleri-Tahir Köyü, Hırkatepe Höyük-Hırkatepe Köyü, İncepelit Kalesi–İncepelit Köyü, Kargı Kalıntıları–Kargı Köyü, Kırbaşı Yerleşimi–Kırbaşı Beldesi, Kırşeyhler Yerleşimi–Kırşeyhler Köyü, Kızılcasöğüt Yerleşimi–Kızılcasöğüt Köyü, Kızlar Sekisi Yerleşimi–Tahir Köyü, Kilise Mağaraları–Oymaağaç Köyü, Kiliseler Mağaraları-Tahir Köyü, Köst Yerleşimi–Köst Köyü, Kumkayalıkları Yerleşimi–Akçakavak Köyü, Maltepe Örenyeri–Fasıl Köyü, Oymaağaç Dikmen Höyük–Oymaağaç Köyü, Oymaağaç Höyük–Oymaağaç Köyü, Pınarcık Nekropolü, Pınarcık Yerleşimi-Kayabükü Köyü, Poyrazoğlu Yerleşimi–Tacettin Köyü, Roma Köprüsü, Saraycık Yerleşimi-Tahir Köyü, Sazakdamı Yerleşimi–Karaören Köyü, Tacettin Kalıntıları-Tacettin Köyü, Tahirüstü Yerleşimi–Kırbaşı Beldesi, Uyku Yerleşimi–Kuyucak Köyü, Ünseri Nekropolü–Boyalı Köyü, Yağmur Kayası Tümülüsü–Kuyumcutekke Köyü, Yalnızçam Kalesi'dir. Bu kalıntıların vakit kaybetmeden turizme kazandırılması hem değerlerin yok olamaması için hem de turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

İkinci bölümde ele aldığımız halk yaşantısını geçmişle günümüzü mukayese edilecek şekilde yer verdik. Gerek bireylerin beklentileri gerek de toplumsal ve sosyolojik değişimler kişilerin yaşamlarını değiştirmeye mecbur kılmıştır. Ele aldığımız bölümlerde yer verdiğimiz değerler kültürümüz açısından önem arz etmekte olup, bu değerlerin yaşatılması için çalışmalar sergilenmesi isabetli olacaktır. Bunun gerçekleşmesi için şöyle bir yöntem izlenmesi gerekmektedir. Geçmişte hayatlar bir ev içinde birden fazla aile yaşayacak şekilde yani her odada ayrı bir birlikteliğin olduğu gözlemlenmektedir. Bu yaşantının birebir canlandırılması için içerisinde cansız mankenlerin ve kostümlerin bulunduğu müzeler oluşturmaktan ziyade normal yaşantıların dramatize edilerek anlatılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Bunun yanında Beypazarı esnafından kanaat önderleriyle bir araya gelinerek, âhilik teşkilatının âdetlerinin sergilenmesi sağlanılabileceğini düşünmekteyiz.

Kültürel birikime sahip Beypazarı'nda halk oyunları alanında yaptığımız araştırma neticesinde Beypazarı'nda oynanan oyunlarla Ankara yöresi oyunlarının

benzerlik gösterdiğini gözlemledik. Seğmen adı verilen oyun çeşidi Beypazarı'nda da yaygın olarak görülmektedir. Bu oyunların zaman içinde aslından uzaklaştığı gözlenmiştir. Ağır bir ritimle oynanan seğmenin yerini daha kıvrak oyun tarzlarının aldığı görülmektedir. Bu oyunların eski tarzlarının kaybolmaması için, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile temasa geçilerek, okullarda seçmeli halk oyunları dersinin okutulmasının ve bu derslerin konuya hâkim, formasyonu tam kişilerce anlatılması gösterilmesi gelecek açısından önemli bir kazanım olacaktır. Ayrıca çocuk oyunları noktasında okulların bahçesinde tespit ettiğimiz çocuk oyunlarını oynamaya elverişli alanların oluşturulması hem bu oyunların unutulup kaybolmasına engelleyecek hem de çocuklar için okulların zevkle gidileceği mekânlar olmasını sağlayacaktır.

Altı, yedi ve sekizinci bölümde ele aldığımız mensur, manzum ve serbest türlerin tümüne ulaşamadığımızı önsözde belirtmiştik. Bu işin bir grup çalışmasıyla daha verimli bir şekilde yapılabileceği ve bu ürünlerin unutulmadan tespitinin yapılabileceği görüşündeyiz. Bu amaçla bir çalışma grubu oluşturulup, civar üniversitelerin yardımlarıyla bu gayeye ulaşılabileceğiniz söyleyebiliriz.

Çalışmamızda âşıklık geleneğine tabii ve bu geleneği eserleriyle yansıtan Âşık Şefkati ve Veli Namlı ile faaliyetleri hakkında görüşmeler yapılmış, bu kişilerin başlıca bir çalışma konusu olduğunu düşünmekteyiz. Gelecekte bu kişiler hakkında araştırma yapacak kimselere bir emare olması babında bu sanatkârların ismini teleffuz etmek lazımdır.

Halk bilgisi ürünleri, toplum içinde varlığını uzun süreler devam ettiren, nesilden nesile değişik yollarla nakledilen, bazen formal bazen de informal yöntemlerle aktarılan değerler topluluğudur. Bir coğrafyada görülen, adet, örf ve yaşam tarzı mahallî özellikler gösterse de zamanla ülke genelinin folklor ürünleri binasının yapı taşları haline gelmektedir. Oluşan bu geniş yapıya bir malzeme taşıyabilmek adına, doğup, büyüdüğümüz, havasını teneffüs ettiğimiz yerlerin, kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin, çeşitli şekillerde tespitinin yapılmasına çalışmış bulunmaktayız. Bu değerlerin yaşadığımız çağın gerekleri doğrultusunda yaşatılması, modern toplumsal yaşamın bir parçası olması hususunda bu çalışmayı hazırlamış bulunmaktayız.

KAYNAKÇA

A. SÖZLÜ KAYNAKLAR

KAYNAK KİŞİ 1

Adı ve Soyadı : Yaşar Kurtuluş Yaşı : 67
Eğitimi : Lisans Derleme Zamanı : 21.07.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin UYSAL
Kimden Öğrendiği: Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 2

Adı ve Soyadı : M. Reşat Büyükgedik Yaşı : 67
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 28.08.2014
Derleme Yeri : Uruş Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 3

Adı ve Soyadı : Hayri Doğan Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 26 .08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği: Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 4

Adı ve Soyadı : Ahmet Yılmaz Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 21 .07.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 5

Adı ve Soyadı : Muhammer Iğdır Yaşı : 65
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 28.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 6

Adı ve Soyadı : Neriman Uysal Yaşı : 54
Eğitimi :İlkokul Derleme Zamanı : 20.07.2014
Derleme Yeri : Köst Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 7

Adı ve Soyadı : Fatma Şimşek Yaşı : 69
Eğitimi : Okur-yazar değil Derleme Zamanı : 27.08.2014
Derleme Yeri : Köst Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 8

Adı ve Soyadı : Mürivvet Uysal Yaşı : 56
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 29.12.2014
Derleme Yeri : Dağşeyhler Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 9

Adı ve Soyadı : Emine Tanrıku Yaşı : 58
Eğitimi : Okur-yazar değil Derleme Zamanı : 29.12.2014
Derleme Yeri : Dağşeyhler Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 10

Adı ve Soyadı : Nigar Uysal Yaşı : 54
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 24.07.2014
Derleme Yeri : Tekke Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 11

Adı ve Soyadı : Hasibe Şimşek Yaşı : 69
Eğitimi : Okur-yazar değil Derleme Zamanı : 13.08.2014
Derleme Yeri : Köst Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 12

Adı ve Soyadı : Ayşe Yılmaz Yaşı : 47
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 21.01.2015
Derleme Yeri : Boyalı Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 13

Adı ve Soyadı : Mesut Ünsal Yaşı : 66
Eğitimi : Lisans Derleme Zamanı : 02.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 14

Adı ve Soyadı : Bayram Çalışkan Yaşı : 39
Eğitimi : Yüksek Okul Derleme Zamanı : 17 Temmuz 2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî bilgisi

KAYNAK KİŞİ 15

Adı ve Soyadı : Hayri Doğan Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 26.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 16

Adı ve Soyadı : Bayram Yurdakul Yaşı : 67
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 26.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 17

Adı ve Soyadı : Bayram Yılmaz Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 26.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 18

Adı ve Soyadı : Fatma Çiftçi Yaşı : 100
Eğitimi : Okuma yazma yok Derleme Zamanı: 2006
Derleme Yeri : Yıldız Köyü Derleyen : Mehmet Yıldırım
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 19

Adı ve Soyadı : Mustafa Gürlenkaya Yaşı : 65
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 26.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 20

Adı ve Soyadı : Ömer Yüce Yaşı : 65
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 26.08.2014
Derleme Yeri : Kırbaşı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 21

Adı ve Soyadı : Yücel Yayın Yaşı : 75
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 01.08.2015
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerin ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 22

Adı ve Soyadı : Hasan Uysal Yaşı : 61
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 21.08.2014
Derleme Yeri : Dağşeyhler Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 23

Adı ve Soyadı : Sevil Şimşek Yaşı : 36
Eğitimi : Lise Derleme Zamanı : 14.08.2015
Derleme Yeri : Hamzalar Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerin

KAYNAK KİŞİ 24

Adı ve Soyadı : Hikmet Uslu Yaşı : 55
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 21.07.2015
Derleme Yeri : Kabaca Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 25

Adı ve Soyadı : Hayati Dızman Yaşı : 78
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 28.07.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 26

Adı ve Soyadı : Kemal Avcı Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 28.07.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 27

Adı ve Soyadı : Hayati Eskici Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 28.07.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 28

Adı ve Soyadı : Hayri Dızman Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 28.07.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 29

Adı ve Soyadı : Orhan Ecer Yaşı : 84
Eğitimi : Maarif Okulu Derleme Zamanı : 01.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 30

Adı ve Soyadı : Satılmış Uysal Yaşı : 66
Eğitimi : Okur-yazar değil. Derleme Zamanı : 06.02.2015
Derleme Yeri : Dağşeyhler Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 31

Adı ve Soyadı : Satılmış Koçak Yaşı : 80
Eğitimi : Okur-yazar değil Derleme Zamanı : 07.02.2015
Derleme Yeri : Dağşeyhler Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 32

Adı ve Soyadı : Özlem Ünlü Yaşı : 29
Eğitimi : Ortaokul Derleme Zamanı : 02.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî Bilgisi

KAYNAK KİŞİ 33

Adı ve Soyadı : Neslihan Apaydın Yaşı :29
Eğitimi : Önlisans Derleme Zamanı: 02.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî Bilgisi

KAYNAK KİŞİ 34

Adı ve Soyadı : Mehmet Taşkiran Yaşı : 46
Eğitimi : Lise Derleme Zamanı : 02.08.2015
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî Bilgisi

KAYNAK KİŞİ 35

Adı ve Soyadı : Naci İl Yaşı : 65
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 01.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî Bilgisi

KAYNAK KİŞİ 36

Adı ve Soyadı : İbrahim Atıcı Yaşı : 54
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 05.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Meslekî Bilgisi

KAYNAK KİŞİ 37

Adı ve Soyadı : Yaşar Çanak Yaşı : 87
Eğitimi : Okuma-yazma yok. Derleme Zamanı: 05.08.2015
Derleme Yeri :Dudaş Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 38

Adı ve Soyadı : Necati Çam Yaşı : 67
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 06.08.2015
Derleme Yeri : Kaplan Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 39

Adı ve Soyadı : Fatih Kanat Yaşı : 46
Eğitimi : Lisans Derleme Zamanı : 12.08.2015
Derleme Yeri : Beypazarı Merkez Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 40

Adı ve Soyadı : Saliha Uysal Yaşı : 32
Eğitimi : Lise Derleme Zamanı : 27.08.2015
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 41

Adı ve Soyadı : Niyazi Tanrıseven Yaşı : 73
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 13.08.2015
Derleme Yeri : Kozalan Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği :Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 42

Adı ve Soyadı : Mehmet İhsan Okyay Yaşı : 67
Eğitimi : Lisans Derleme Zamanı: 03.01.2016
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 43

Adı ve Soyadı : Gül ÜNAL Yaşı : 50
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 28.08.2014
Derleme Yeri : Sariağıl Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 44

Adı ve Soyadı : Hakkı Şimşek Yaşı : 78
Eğitimi : Okur-yazar Derleme Zamanı: 19.07.2014
Derleme Yeri : Köst Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden ve kendi deneyimi

KAYNAK KİŞİ 45

Adı ve Soyadı : Ümran Erdoğan Yaşı : 44
Eğitimi : - Derleme Zamanı: 07.05.2006
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Mehtap Çivioğlu
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 46

Adı ve Soyadı : Süleyman Akyürek Yaşı : 60
Eğitimi : - Derleme Zamanı: 26.01.1996
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen: Cemalettin Gençtürk
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 47

Adı ve Soyadı : Alaattin Uyan ve Bahattin Uyan Yaşı : -
Eğitimi : - Kimden Öğrendiği : -
Derleme Zamanı : - Derleme Yeri : Karaşar
Derleyen : Kenan Şele

KAYNAK KİŞİ 48

Adı ve Soyadı : Kezban Koçak Yaşı: -
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı : 28.01.2008
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal
Kimden Öğrendiği : Büyüklerinden

KAYNAK KİŞİ 49

Adı ve Soyadı : Şükrü Ünal Yaşı : 54
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 28.08.2014
Derleme Yeri : Sarıağıl Köyü Derleyen : Hüseyin Uysal

KAYNAK KİŞİ 50

Adı ve Soyadı : M. Emin Bayramoğlu Yaşı : 87
Eğitimi : İlkokul Derleme Zamanı: 26.08.2014
Derleme Yeri : Beypazarı Derleyen : Hüseyin Uysal

B. YAZILI KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: TDK Basımevi.
- Aksoy, Ö. A. (1965). *Atasözleri ve Deyimler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Altan S. (2000), *Manisa Tıp Folkloru*, İzmir: Akdeniz Kitapevi.
- Arpaguş, H. K. (2001). Kara Davut İzmitî Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (s. 359-360). Ankara: TDV Yayınları.
- Artun, E. (1998). *Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları*. Tekirdağ: Tekirdağ Genç İşadamları Derneği Kültür Yayınları.
- Atak, S. (2008). *Beypazarı Şehri'nin Kuruluşu, Gelişimi ve Şehir İçi Arazi Kullanımı*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Baykurt, Ş. (1976). *Türkiye'de Folklor*. Ankara: Kalite Matbaası.
- Bayram, M. (1978). Ahî Evren Kimdir? *Türk Kültürü Dergisi*(191), 18-20.
- Birer, D. S. (1984). Türk Toplumunda Yemek Alışkanlıkları ve Türk Mutfağının Özellikleri. *Türk Folklor Araştırmaları*, 15-16.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1993). "İstiska Mad.". Komisyon içinde, *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 1221-1222). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bozkurt, T. (2004). *Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları;.
- Bozkurt, T. (2012, Ekim). Seyhatnamelerde Beypazarı. *Tarihin Peşinde Dergisi*(8), 258-291.

- Cankara, M. (2009). *İpek Yolunda Bir Kültür Otağı Beypazarı Çok Özel Bir Coğrafyada Bir Doğa Müzesi*. İstanbul: Beypazarı ve Yöresi Dayanışma Derneği Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakan, İ. L. (2009). *Dîni Hitâbet Çeşitleri-İlkeleri-Örnekleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çakır, S. (2008). *İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Çavuş, N. (2009). *Ankara İli Beypazarı İlçesi Geleneksel Hamam Kültüründe Kullanılan İşlemeli Ürünler*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelebioğlu, Â. (1982). *Türk Ninniler Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları.
- Çetintaş, Ö. (2015). Cumhuriyet Dönemi Öncesi Ankara Camilerinde Yazı ve Süsleme Özellikleri. *Doktora Semineri II*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çevirme, H. ve Sayan, A. (2005). Alkarısı İnanmaları ve Bilim. *Millî Folklor*(65), 67-72.
- Çıblak, N. (2002). İçel'de Yağmur Yağdırma Törenleri. *Folklor / Edebiyat*, 8(31), 93-103.
- Çıblak, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanıcı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(15), 103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

- Dağlı, Y. ve Kahraman, S. A. (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi, Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit (Cilt 2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.*
- Dauzats, J. E. (1940). *1855'de Anadolunun Bir Köşesi.* İstanbul: Nadir Kitabevi.
- Demir, Z. S. (2013, Aralık). Türk Hamam Müzesi ve Kına Hamamı Sergisi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 48-55.
- Demirel, Özcan. (2006). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Devellioğlu, F. (2005). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dinç, M. (2007). *Âşıklık Geleneği İçinde Karaşarlı Veli Namlı'nın Hayatı, Sanatı ve Eeserleri.* (Yayınlanmamış YL Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duymaz, A. (2000), "Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar". *Millî Folklor* (45), 15-21.
- Ed. Oğuz, M. Ö. (2008). *Masallar.* Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Ed. Oğuz, M. Ö. (2013). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Eraslan, K. (1983). *Ahmet-î Yesevî, "Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler".* Ankara: TKB Yayınları.
- Erçelik, M. ve Diğerleri. (2011). *Türkiye'de Oynanan Geleneksel Çocuk Oyunları.* Konya: Comenius Projesi Kitapçığı.

- Erdoğan, A., Günel, G., ve Kılıcı, A. (2007). Beypazarı Kaygusuz Abdal Türbesi Maddesi. A. Erdoğan, G. Günel, ve A. Kılıcı, *Osmanlı'da Ankara*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile* (2. Baskı b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erginer, G. (1984). *Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ergün, M. (2000). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi (İnceleme - Metinler) I. Cilt*. İstanbul: TDK Yayınları.
- Erkul, A. (2002). Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri. Komisyon içinde, *Türkler* (Cilt III, s. 58-66). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Güçlü, F. (1995). *Orta Anadolu'da Batıl İnanışlar*. Ankara: Günorta Yayınları.
- Günay, U. (1995). "Ritüeller ve Hıdırellez". *Milli Folklor*(26), 2.
- Günaydın, G. (1996). *Geçmişten Günümüze Karaşar Folkloru*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2007). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Harmancı, M. (2012). Dede Korkut Hikâyelerindeki Alkış ve Kargışlara İşlevsel Bir Yaklaşım. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (23), 1 - 17.
- İdil, V. (1993). *Ankara Tarihi Yerler ve Müzeler*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- İnan, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamânizm*. Ankara: TTK Basımevi.
- İsen, E. M. (2012). *Eski Türk Edebiyatı El kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İşıcık, Y. (2008). *Kur'an Meâli*. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları.

- Kahveci, M. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları. M. Özarslan, ve Ö. Çobanoğlu içinde, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* (s. 387-397). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası.
- Kalafat, Y. (1999). Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivine Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları -I. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 511-534.
- Kaya, D. (1999). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Kaya, M. (2012, Bahar). Charles Texier'nin Seyahatnâmesine Göre 19. Yüzyılda Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*(10), 245-262.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde Bayram ve Festivaller Maddesi. S. Koca içinde, *Türkler Ansiklopedisi* (s. 79). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat. Komisyon içinde, *Türkler* (s. 15-37). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Komisyon. (1981). *Yurt Ansiklopedisi, Ankara Maddesi*. İstanbul: Anadolu Yayınları.
- Komisyon. (2006). *Kuyumculuk Teknolojisi Telkari*. Ankara: MEB Yayınları.
- Komisyon. (2012). *Müzik Ve Gösteri Sanatları, Türk Halk Oyunları, Ankara Yöresi, Modüler Programı (Yeterliğe Dayalı)*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.
- Kuzu, F. P. (2010). *Anamur Folkloru*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Lucas, P. (. (2005). *Voyage Du Sieur Paul Lucas*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Maden, S. (2008). Türk Edebiyatında Seyahatnâmeler ve Gezi Yazıları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(37), 147-158.

- Mandaloğlu, M. (2013). İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(33), 133-157.
- Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk Őirinde Tür, Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. ve Ersoy, P. (2007). *Türkiye’de 2006 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar ve Anlatılar*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.
- Oğuz, M. ve Ersoy, P. (2007). *Türkiye’de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları.
- Örnek, S. V. (1995). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özbay, M. (1992). *Uruş ve Anılarım*. Ankara: Gümüş Matbaacılık.
- Özkan, İ. (2011). “Türk Atasözlerinde Yinelemeler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter s.1595-1603.
- Özmen, A., ve Özelçi, E. T. (2009, Güz). Beypazarı’nda Turizm Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 46-74.
- Özön, M. N. (1952). *Türk Ata Sözlere*. İstanbul: İnkilab Kitabevi.
- Öztelli, C.(1953). *Halk Türküleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Öztürk, A. (1985). *Türk Anonim Edebiyatı*. Erzurum: Bayrak Yayıncılık.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (2003). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

- Seyidoğlu, B. (1985). Masal. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* 6 (s. 149-153). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şahhüseyinoğlu, H. N. (2002). *Tarihten Günümüze Karaşar*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Şener, Y. (1997). *Beypazarı Tarihte ve Bugün*. Ankara: Yücel Ofset.
- Tacemen, A. (1995). *Türk Fin-Ugor, Moğol-Mançu Toplulukları İnanışları Zemininde Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği*. Ankara: Üçbilek Matbaası.
- Tanyu, H. (1967). *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Taş, N. F. (2002). Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar. N. F. TAŞ içinde, *Türkler Ansiklopedisi* (s. 352-362). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- TDK Sözlük. (2005). *Türkçe Sözcük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Torun, E. ve Torun, A. (2011). *Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Tournefort, J. d. (2005). *Tournefort Seyahatnâmesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Osmanlı Tarihi* (Cilt III). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yamak, S. (2008, Mart). Meşrutiyetin Bayramı: “10 Temmuz İd-i Millisi”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(38), 323-342.
- Yıldırım, M. (2007). *Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, A. (2014). *Beypazarı Efsaneleri*. Ankara: Kuğu Kitap.

Yukarıkozan, N. Ő. (2009). *Beypazarı Gümüş Kolyeleri*. (Yayınlanmamış YL Tezi).
Gazi Üniversitesi, Ankara.

C. İNTERNET KAYNAKLARI

Ayva, A. *Bir Çumra (Konya) Efsanesi ve Türk Dünyasındaki Benzerleri*. 06 Ocak 2016,

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/aziz_ayva_bir_konya_efsanesi_turk_dunyasi_benzerleri.pdf.

Beypazarı Kent Rehberi. 20 Haziran 2016. <http://www.beypazari.bel.tr/rehber-14-ekonomi.html>

Gündüzalp, M. *Gazi Gündüzalp*. 17 Şubat 2015.

<http://www.gazigunduzalp.com/gazigunduzalp.asp>.

Komisyon. *Saraçlık*. 19 Şubat 2015.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80840/saraclik.html>.

Komisyon. *Deri ve Zührevi Hastalıkları*. 28 Şubat 2015.

<http://sakur.uludag.edu.tr/dosya/FR-HYE-04-434-11.pdf>.

Kurtuluş, D. *Romantizma Nedir?*. 29 Kasım 2015.

http://istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/per/belge/ronatoit_artrit.pdf.

Polat, O. *Alerji ve Anaflakside İlk Yardım*. 12 Ağustos 2015.

http://aciltip.medicine.ankara.edu.tr/files/2014/10/uzem_020.pdf.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), Beypazarı İlçesi, 2015 Nüfus Verileri.28.12.2015.

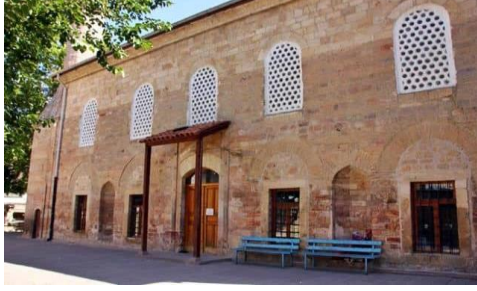
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059

EKLER

EK	Sayfa No
Ek 1. Beypazarı Bölge Haritası.....	323
Ek 2. Beypazarı'nda Camiler.....	324
Ek 3. Beypazarı'nda Türbeler.....	325
Ek 4. Beypazarı'nda Han ve Hamamlar.....	326
Ek 5. Karaşar Mahallesi Simit Pınarı Çeşmesi.....	327
Ek 6. Karaşar Mahallesi Söğütlük Çeşmesi.....	327
Ek 7. Söğütlük Çeşmesi İç Cephe.....	327
Ek 8. Boğazkesen Çeşmesi.....	327
Ek 9. Yöresel Kıyafetlerden Bindallı Örneği.....	327
Ek 10. Kadın Takılarından Tepelik.....	327
Ek 11. Kadın Takılarından Tılsım.....	328
Ek 12. Dokuma Tezgâhı.....	328
Ek 13. Dokuma Tezgâhı.....	328
Ek 14. Gelin Bürgüsü.....	328
Ek 15. Yorgan Desenleri.....	329
Ek 16. Kilim Desenleri.....	330
Ek 17. Çocuk Oyunları.....	332

Ek 18. Sap Toplama.....	333
Ek 19. Derleme alışmaları Esnasında Kara Ocakta orba Yapımı.....	333
Ek 20. Beypazarı Halk Takvimi.....	334

Ek 2. Beypazarı'nda Camiler

Alâeddin Cami Dış Görünüm

Alâeddin Cami İç Görünüm

Akşemseddin Camisi Dış Görünüm

Akşemseddin Camisi İç Görünüm

Kurşunlu Cami Dış Görünüm

Kurşunlu Cami İç Görünüm

İncili Cami İç Görünüm

Tabakhane Camisi İç Görünüm

Ek 3. Beypazarı'nda Türbeler

Boğazkesen Türbesi İç Görünüm

Yediler Türbesi İç Görünüm

Yediler Türbesi İç Görünüm

Yediler Türbesi Dış Görünüm

Karadavut Türbesi Dış Görünüm

Karadavut Türbesi İç Görünüm

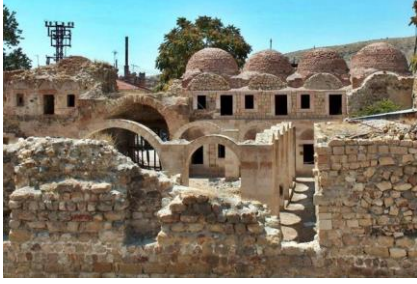

Kaygusuz Abdal Türbesi Dış Görünüm

Kaygusuz Abdal Türbesi İç Görünüm

Ek 4. Beypazarı'nda Han ve Hamamlar

Suluhan (Nasuh Paşa Hanı)- Eski Hali

Suluhan (Nasuh Paşa Hanı)-Yeni Hali

Hanlarönü Arastası (Bedesten)

Hanlarönü Arastası (Bedesten)

Rüstempaşa Hamamı (Paşa Hamamı)

Rüstempaşa Hamamı (Paşa Hamamı)

Beyoğlu Hamamı (Eski Hamam)

Beyoğlu Hamamı (Eski Hamam)

Ek 5. Karaşar Mah. Simit Pınarı Çeşmesi

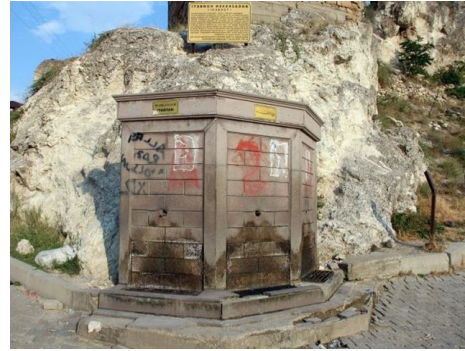
Ek 6. Karaşar Mah. Söğütlük Çeşmesi

Ek 7. Söğütlük Çeşmesi İç Cephe

Ek 8. Boğazkesen Çeşmesi

Ek 9. Yöresel Kıyafetlerden Bindallı Örneği

Ek 10. Kadın Takılarından Tepelik

Ek 11. Kadın Takılarından Tılsım

Ek 12. Dokuma Tezgâhı

Ek 12. Dokuma Tezgâhı

Ek 14. Gelin Bürgüsü

Ek 15. Yorgan Desenleri

Yapraklı Papatya

Midye

Midyeli Kabak Çiçeği

Midye

Kalpli Beş Gül

**Salyangoz, Sarmal,
Saç Örgü**

Zırlı Baklava-Çift Dikişli

Dörtlü Mekik

Sırma Göbek

Kabak Çiçeği

Tütün Yapağı

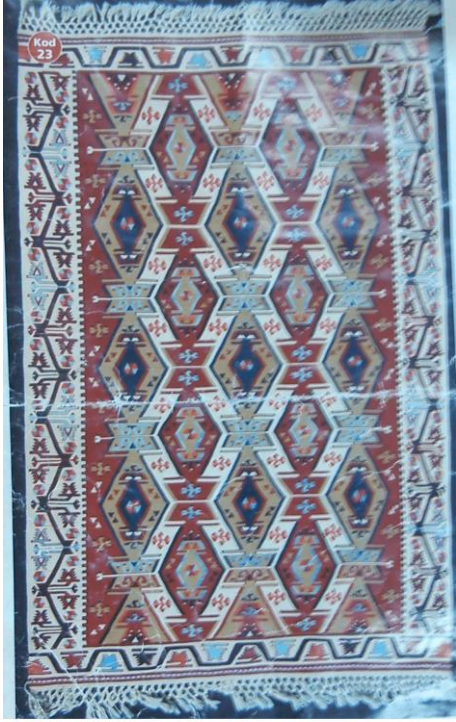

Güneş

Sekizli Mekik

Ek 16. Kilim Desenleri

5.3.4.1. Beypazarı

5.3.4.1.2. Mezar Taşı

5.3.4.1.3. Avşar Güzeli

5.3.4.1.4. Çitneli

5.3.4.1.5. Eli Belinde

5.3.4.1.6. Başaklı

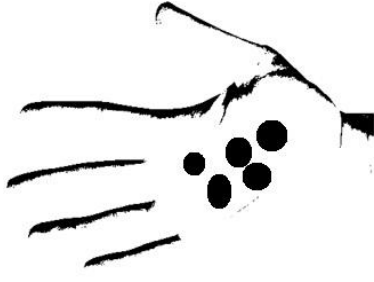

5.3.4.1.8. Kurt Ağzı

5.3.4.1.10. Körççek İpek Kilim Deseni

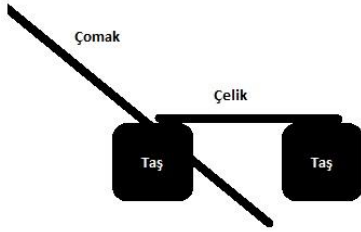
Ek 17. Çocuk Oyunları

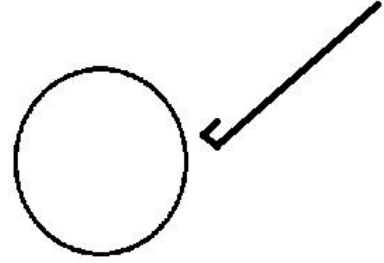
.5.2.1. Beş Taş Oyunu

1.5.1.2. Bezîgânbaşı Oyunu

1.5.1.5. Çelik Çomak Oyunu

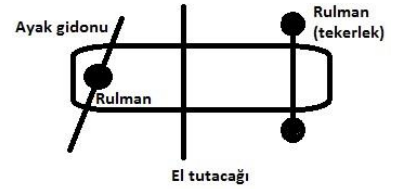
1.5.1.6. Çember Çevirme

İSİM	EŞYA	ŞEHİR	HAYVAN	BİTKİ	DEVLET	ARTİST	PUAN

1.5.1.17. İsim-Eşya-Şehir Oyunu

1.5.1.20. Kibrit Atma Oyunu

1.5.1.32. Tornet

Ek 18. Sap Toplama

Ek 19. Derleme Çalışmaları Esnasında Kara Ocakta Çorba Yapımı

Ek 20. Beypazarı Halk Takvimi

